

**Regeling
Rijksbegrotingsvoorschriften
2012**

Inhoudsopgave

1. Wijzigingen.....	
2. Tijdschema.....	
3. RBV deel I.....	
Het jaarverslag.....	23
De inrichting van de verantwoording.....	23
Het departementale jaarverslag.....	24
Algemeen.....	24
De inhoudsopgave.....	26
Het verzoek tot dechargeverlening.....	26
De leeswijzer.....	27
Het beleidsverslag.....	28
De beleidsprioriteiten.....	28
De beleidsartikelen.....	28
De niet-beleidsartikelen.....	31
De bedrijfsvoeringsparagraaf.....	32
Toezichtsrelaties ZBO's en RWT's.....	35
Bijlage Inhuur externen.....	36
Jaarverslagen begrotingsfondsen.....	36
Jaarrekening.....	37
Verantwoordingsstaat.....	37
Departementale saldibalans.....	38
Paragraaf inzake baten-lastendiensten.....	40
Publicatie personele topinkomens.....	42
Slotwet.....	43
De suppletoire begrotingen (exclusief de Slotwet).....	45
De oorspronkelijke begroting.....	48
Begripsafbakening.....	48
De inrichting van de rijksbegroting.....	49
Categorieën begrotingen.....	51
De begrotingsartikelen.....	51
De beleidsartikelen.....	52
De niet-beleidsartikelen.....	53
De departementale begroting.....	54
De begrotingsstaat.....	55
De opbouw van de memorie van toelichting.....	57
Leeswijzer.....	57
Beleidsagenda.....	58
Toelichting beleidsartikelen.....	59
Toelichting niet-beleidsartikelen.....	63
Paragraaf inzake bedrijfsvoering.....	64
Toelichting verdiepingshoofdstuk.....	64
Overzichtconstructies.....	65
Paragraaf inzake baten-lastendiensten.....	65
Moties en toezeggingen.....	67
Bijlage ZBO's en RWT's.....	67
Onderzoek naar doelmatigheid en doeltreffendheid (RPE).....	68
4. RBV deel II.....	
De departementale beleidsbrieven.....	75
Begrotingsrapportage en voorafgaand toezicht.....	76
Bij de ontwerpbegroting additioneel aan Financien aan te leveren.....	77

Bij het departementale jaarverslag additioneel aan Financiën aan te leveren verantwoordingsinformatie.....	79
Logistieke aanwijzingen begrotings-en verantwoordingsproces.....	79
Aan andere departementen (additioneel) aan te leveren begrotingsgelieerde- en verantwoordingsgelieerde informatie.....	85
BZK Rijkshuisvesting.....	86
BZK Richtlijn tellen.....	86
5. Modellen.....	
model 1.10 Voor het wetsvoorstel van een departementale begroting (de begrotingen van de ministeries)	88
model 1.11 Voor het wetsvoorstel van een specifieke begroting, te weten de begrotingen van de Koning (I), de Staten-Generaal (IIA), de overige Hoge Colleges van Staat (IIB), Koninkrijksrelaties (IV), de Nationale Schuld (IXA) en eventuele programma begrotingen	89
model 1.12 Voor het wetsvoorstel van de specifieke begroting van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten	90
model 1.13 Voor het wetsvoorstel van de begroting van een begrotingsfonds.....	91
model 1.14 Voor het gecombineerd wetsvoorstel van een departementale begroting en de begroting van een begrotingsfonds	92
model 1.20 Voor de begrotingsstaat van een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten.....	94
model 1.21 Voor de begrotingsstaat van een specifieke begroting, te weten de begrotingen van de Koning (I), de Staten-Generaal (IIA), de overige Hoge Colleges van Staat (IIB), Koninkrijksrelaties (IV), de Nationale Schuld (IXA) en eventuele programma begrotingen	96
model 1.22 Voor de begrotingsstaat van de specifieke begroting van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten	98
model 1.23 Voor de begrotingsstaat van een begrotingsfonds.....	100
model 1.24 Voor de begrotingsstaat van een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten en van een begrotingsfonds.....	101
model 1.40 Bijlage bij Nader Rapport.....	103
model 1.45 Aanbieding begrotingswetsvoorstel ten behoeve van de Afdeling advisering van de Raad van State, respectievelijk Tweede Kamer.....	104
model 1.49 Inhoudsopgave totale begroting met modelverwijzing.....	105
model 1.50 Voor de memorie van toelichting bij een begrotingswetsvoorstel.....	106
model 1.55 Overzichtstabel ten behoeve van de beleidsagenda.....	108
model 1.56 Beleidsagenda.....	109
model 1.60 Toelichting bij een beleidsartikel.....	110
model 1.70 Vermelden budgettaire gevolgen bij niet-beleidsartikel.....	117
model 1.71 Format opgave verzameluiteringen BZK.....	118
model 1.72 Model deelverklaringen voor nationale verklaring	119
model 1.80 Verdiepingshoofdstuk (ontwerpbegroting).....	122
model 1.90 Begroting baten-lastendienst.....	123
model 1.95 Nota van wijziging op begrotingswetsvoorstel.....	127
model 1.96 Moties en toezeggingen.....	128
model 1.97 Amendement tot wijziging van bedragen.....	129
model 1.98 Amendement tot verschuiving van bedragen (nulamendement).....	131
model 1.99 Amendement tot invoeging nieuw artikelonderdeel.....	132
model 2.10 Begrotingswetsvoorstel suppletoire begroting, samenhangende met de Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet.....	133
model 2.20 Departementale begrotingsstaat Voorjaarsnota.....	135
model 2.21 Departementale begrotingsstaat Najaarsnota.....	136
model 2.25 Begrotingsstaat baten-lastendienst Voorjaarsnota.....	137
model 2.26 Begrotingsstaat baten-lastendienst Najaarsnota.....	138
model 2.27 Begrotingsstaat Begrotingsfonds Voorjaarsnota.....	140
model 2.28 Begrotingsstaat Begrotingsfonds Najaarsnota.....	142
model 2.30 Memorie van toelichting Suppletoire begroting	144
model 2.36 Departementale begrotingsstaat Slotwet.....	146

model 2.37 Begrotingsstaat baten-lastendienst Slotwet.....	148
model 2.38 Begrotingsstaat begrotingsfonds Slotwet.....	149
model 2.40 Memorie van toelichting Slotwet.....	152
model 2.41 Exploitatieoverzicht baten-lastendienst.....	154
model 2.42 Kasstroomoverzicht baten-lastendienst.....	155
model 2.45 Nota van wijziging Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet.....	156
model 2.55 Uitgavenmutaties Voorjaarsnota.....	157
model 2.56 Uitgavenmutaties Najaarsnota.....	158
model 2.60 Budgettaire gevolgen van beleid Voorjaarsnota.....	159
model 2.61 Budgettaire gevolgen van beleid Najaarsnota.....	161
model 2.65 Niet-beleidsartikel Nominaal en onvoorzien (2e suppletoire begroting).....	163
model 2.80 Niet-beleidsartikelen 1e suppletoire begroting.....	164
model 2.81 Niet-beleidsartikelen 2e suppletoire begroting.....	166
model 2.82 Baten-lastendienst.....	167
model 3.00 Inhoudsopgave jaarverslag.....	168
model 3.10 Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening.....	169
model 3.15 Departementale verantwoordingsstaat	172
model 3.17 Verantwoordingsstaat begrotingsfonds.....	173
model 3.18 Saldibalans per 31 december.....	175
model 3.20 Samenvattende verantwoordingsstaat baten-lastendienst.....	178
model 3.22 Aanbiedingsbrief ontwerpjaarverslag en -Slotwet.....	179
model 3.25 Beleidsprioriteiten (beleidsverslag).....	180
model 3.30 Beleidsartikel jaarverslag	181
model 3.40 Budgettaire gevolgen van niet-beleidsartikelen jaarverslag.....	185
model 3.60 Bedrijfsvoeringsparagraaf.....	186
model 3.80 Jaarverantwoording baten-lastendienst per 31 december 20.....	189
model 3.90 Voorstel van indenniteitswet.....	193
model 4.03 Nieuwe huisvestingswensen.....	194
model 4.10 Eindejaarsmarge.....	196
model 4.50 Bijlage RWT's en ZBO's bij de begroting	197
model 4.51 Bijlage ZBO's/RWT's bij het departementaal jaarverslag.....	198
model 4.52 Topinkomens.....	200
model 4.53 Overzicht niet-financiële informatie over inschakeling van externe adviseurs en tijdelijk personeel (externe inhuur).....	203
model 4.54 Richtlijn tellen.....	206
model 4.55 Driemaands kasprognose.....	207
model 5.01 Toetsingskader Risicoregelingen	208
model 5.02 Toetsingskader Belastinguitgaven.....	210

WIJZIGINGEN

Datum: 10 Oktober 2011
RBV 2012 (Vastgesteld op 10 oktober 2011)

De wijzigingen in de RBV 2011 zijn onder te verdelen in:

1. Wijzigingen in het tijdschema;
2. Inhoudelijke wijzigingen;
3. Wijzigingen in de modellen.

(*noot: Deze wijzigingen in de RBV 2012 betreffen de reguliere wijzigingen. Hieronder wordt de jaarlijkse update verstaan. De voorstellen van Verantwoord Begroten (VB) hebben ook grote consequenties voor de Rijksbegrotingsvoorschriften. Op dit moment is nog niet duidelijk welke wijzigingen n.a.v. VB doorgevoerd gaan worden. Hiervoor moet de tussenevaluatie van VB eerst worden afgerond. Financiën, de departementen en de Tweede Kamer hebben een rol bij deze evaluatie. De verwachting is dat de conclusies van de evaluatie pas eind 2011 naar de Tweede Kamer verzonden zullen worden, waarna behandeling in de Tweede Kamer zal plaatsvinden. Het eindresultaat zal worden verwerkt in een herziene RBV 2012. De wijzigingen die VB met zich meebrengen leiden tot een dermate grote aanpassing van de RBV, dat Financiën heeft besloten om de RBV geheel te herzien. Deze geheel herziene RBV zal op zijn vroegst begin 2012 volgens de reguliere kanalen worden afgestemd.)

1. Wijzigingen in het tijdschema

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van de RBV 2011 betreffen:

-

De data in

het tijdschema

zijn geactualiseerd. Als de voorgeschreven datum in een weekend valt, is deze datum alléén naar voren gehaald als deze datum in de CW is voorgeschreven of indien BBH of IRF de informatie eerder nodig heeft.

- De conceptversie van het departementaal jaarverslag 2011 wordt inclusief het onderdeel baten-lasten, op 24 februari 2012 aangeleverd door plaatsing in de Samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting, in plaats van afzonderlijke aanlevering op verschillende data.

- Geschrapd is de aanlevering van model 4.01 voor de bijdrageconstructies bij Financiën/IRF op 23 februari.

- Ook geschrapd is de aanlevering van model 4.07 voor regeldruk bedrijven bij ELI/RR op 16 maart 2012 en op 20 juli 2012.

Inhoudelijke wijzigingen

Wijzigin

gen in RBV deel I (bijlage B):

-Paragraaf 1.3.2: Beleidsartikelen

1) De toelichting van de eerste bepaling, is als volgt aangevuld:

Waar in deze bepalingen en de toelichting daarbij over beleidsinformatie wordt gesproken, is dat synoniem aan niet-financiële informatie. Voor een nadere toelichting bij het onderscheid tussen financiële en niet-financiële informatie wordt verwezen naar de Algemene toelichting aan het eind van deze bepalingen.

2) De toelichting van de tiende bepaling is als volgt aangevuld:

De in de beleidsartikelen opgenomen informatie wordt onderscheiden in financiële informatie en niet-financiële informatie.

Niet-financiële informatie

betreft de kwantitatieve en kwalitatieve informatie over het beleid, inclusief de bedrijfsvoering, voor zover die informatie beoogt inzicht te bieden in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de beleidsuitvoering en de doelmatigheid van de bedrijfsvoering. De financiële informatie is hiervan uitgezonderd.

Financiële informatie

betreft de kwantitatieve informatie ontleend aan de financiële administraties.

Met het oog op het onderzoek van het jaarverslag door de Auditdienst is het volgende van belang

. De Auditdienst controleert van

de financiële informatie de comptabele rechtmatigheid.

Zij geeft in de controleverklaring bij het jaarverslag een oordeel over het getrouwe beeld van de financiële informatie.

Van de niet-financiële informatie

wordt door de Auditdienst alleen onderzocht of ze op deugdelijke wijze tot stand is gekomen en of ze niet strijdig is met de financiële informatie.

Comptabele rechtmatigheid

houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag wordt verantwoord, in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.

Op grond van deze definities van financiële informatie en niet-financiële informatie wordt als financiële informatie in het jaarverslag aangemerkt de informatie die is opgenomen in de volgende overzichten en teksten:

- a. de departementale verantwoordingsstaat en de financiële toelichtingen daarbij;
- b. de samenvattende verantwoordingsstaat betreffende de diensten die een baten-lastenstelsel voeren en de toelichting daarbij;
- c. de departementale saldbalans en de toelichting daarbij;
- d. de in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen rapportage over de comptabele rechtmatigheid en de getrouwe weergave van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering;
- e. het overzicht van personele topinkomens. De financiële toelichtingen bij de departementale verantwoordingsstaat dienen op een duidelijk identificeerbare wijze – dat wil zeggen in separate paragrafen – in het beleidsverslag te worden opgenomen als onderdeel van de toelichting per begrotingsartikel (zowel voor beleidsartikelen als voor niet-beleidsartikelen).

In de toelichting bij de samenvattende verantwoordingsstaat betreffende de diensten die een baten-lastenstelsel voeren, dient de verkorte individuele verantwoording – dat wil zeggen de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht – van elke onder het ministerie ressorterende baten-lastendienst te worden opgenomen.

-Paragraaf 1.3.3: Niet-Beleidsartikelen

Bij de toelichting, van de vierde bepaling is verwezen naar het onderscheid tussen financiële informatie en niet-financiële informatie bij de Beleidsartikelen (paragraaf 1.3.2, toelichting tiende bepaling).

-

Paragraaf 1.4: Bedrijfsvoeringsparagraaf

Deze paragraaf is als volgt aangevuld:

Toelichting derde bepaling:

In het onderdeel 'financieel en materieelbeheer' wordt onder meer gerapporteerd over gebleken tekortkomingen in de opzet en/of werking van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving.

Vierde bepaling:

In het onderdeel 'rechtmatigheid' wordt onder meer gerapporteerd over de niet-naleving van de wettelijke voorwaarden, zoals bijvoorbeeld de niet-naleving van de Europese aanbestedingsregels. Deze voorwaarden kunnen betrekking hebben op het aangaan van verplichtingen of het verrichten van betalingen. Het uitgangspunt hierbij is dat een geconstateerde onrechtmatigheid, afhankelijk van de vraag waarop de desbetreffende voorwaarde betrekking heeft, aan de verplichting of de betaling wordt toegerekend, niet aan beide.

Vijfde bepaling:

Indien fouten of onzekerheden ten aanzien van de rechtmatigheid zijn bepaald aan de hand van steekproeven, wordt in deze paragraaf de meest waarschijnlijke fout gerapporteerd.

Tiende bepaling (nieuw):

In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt expliciet vermeld of afgeweken is van artikel 3, eerste lid van de Instructie rijksdienst bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten.

Toelichting:

De Tweede Kamer wil dat de overheid meer gebruik maakt van open standaarden en open source software. De Instructie rijksdienst schrijft voor dat bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten in bepaalde gevallen gebruik moet worden gemaakt van open standaarden. Wanneer van dit voorschrift wordt afgeweken, moet dat gemotiveerd vastgelegd worden in de departementale administraties. Artikel 4, van de Instructie rijksdienst bepaalt dat de departementen via de bedrijfsvoeringsparagraaf rapporteren over de naleving van artikel drie.

Paragraaf 3.1.1

De inrichting van de Rijksbegroting is aangevuld met "Deltafonds (Ministerie van Infrastructuur en Milieu)" (Noot: Aannemende dat de Eerste Kamer het Wetsvoorstel voor Deltafonds goedkeurt.)

Wijzigingen in RBV deel II (bijlage B):**- Onderdeel 3: Loon- en prijscodering (LPO)**

) is geactualiseerd en aan de passage m.b.t. Extrapolatie is een zevende punt toegevoegd:

7. Wanneer reeds een einddatum is afgesproken voor instrumenten, dient deze tot uiting te komen in de extrapolatie.

-

Onderdeel 5: Logistieke aanwijzingen begrotings- en verantwoordingsproces

Het onderdeel Logistieke aanwijzingen voor het begrotings- en verantwoordingsproces is geactualiseerd.

-Paragraaf 1. 2. m.b.t. de algemene aandachtspunten is als volgt aangepast:

a.

Bestanden als Word-document (doc-extensie) plaatsen, tenzij het de definitieve, getekende RvS-, TK- of AR-versie betreft. De definitieve versies bij voorkeur als pdf-bestand plaatsen, inclusief gescande handtekening(en). Bij de suppletore wetten en de slotwet geldt dit niet. Hier moet een bewerkbaar doc-document voor worden aangeleverd. Het drukproces verloopt dan namelijk via de griffie en niet via rechtstreeks contact met de Sdu. In het algemeen geldt dat het verstandig is voor de Sdu een bewerkbaar doc-document beschikbaar te houden.

b.

Tabellen in het doc-document op de juiste wijze opnemen, niet via een link, ook niet als onbewerkbaar plaatje. Tabellen dus niet als aparte Excelbestanden (xls-extensie) in de mappen plaatsen. Zo nodig maken de departementen met de Sdu aparte aanleverafspraken voor drukproefkopij, waarbij aan de Sdu wel bronbestanden worden aangeleverd.

c.**Samenwerking met Sdu**

Voor de voorbereiding van het drukproces van de kamerstukken van de ontwerp-begrotingen, de suppletore begrotingen (inclusief slotwetten) en de jaarverslagen onderhouden de departementen zelf contact met de Sdu. Hieronder vallen afspraken over de planning en de aanlevering van stukken. Bij het aanleveren van stukken die naar de Sdu gaan is het noodzakelijk een bewerkbaar document aan te leveren. Dit betekent dat tabellen in een wordbestand niet door middel van een link worden opgenomen maar ook niet als onbewerkbaar plaatje in het bestand worden geplakt. Mocht het plaatsen van een tabel niet goed lukken, dan moeten de bronbestanden van de tabel middels een overzichtelijk Excelbestand erbij worden geleverd.

-

De passages over wel of niet ondertekenen

van de begrotingsstukken en de jaarverslagen door de ministers zijn als volgt verduidelijkt.

2. Wel of geen handtekening bewindslieden**1. Geen handtekening**

Begrotings- en verantwoordingsstukken voor MR-behandeling worden niet door de betrokken bewindslieden ondertekend. Deze stukken worden met een door de Minister van Financiën ondertekend Aanbiedingsformulier voor ministerraadsstukken

aangeboden.

2. Wel handtekening van de ministers

De RvS-versie en de TK-versie van de begrotingsstukken, de AR-versie en de TK-versie van de verantwoordingsstukken worden wel van een handtekening voorzien. De handtekening van de minister wordt bij de ontwerpbegroting geplaatst onder deel A (Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel) van de memorie van toelichting (model 1.50) bij het jaarverslag onder onderdeel A (Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening, model 3.10).

In de praktijk komt het voor dat de minister niet tijdig bereikbaar is om zijn handtekening te plaatsen. Zo'n deadline-probleem kan worden voorkomen door gebruik te maken van een aanbiedingsbrief conform model 1.45 (voor de ontwerpbegroting) of model 3.22 (voor het jaarverslag); de minister kan dan enige dagen voor inzending van het formele stuk aan Financiën die aanbiedingsbrief tekenen.

Contactpersonen bij Financiën voor het verlenen van een autorisatie voor de samenwerkingsruimte op het Rijksporaal zijn geworden

: Maria Richardson tel: 070-342.7087, email: m.richardson@minfin.nl) en Kirsten Huner tel: 070-3427347, email: k.e.huner@minfin.nl.

3. Wijzigingen in de modellen (bijlage B)

Algemene toelichting op de wijzigingen van de modellen 1.60:

Met de nieuwe set begrotingsregels 2011-2015 is besloten dat een vakdepartement geen garantie meer hoeft te verstrekken vanwege zijn verantwoordelijkheid voor het liquidemiddelenbeheer (leningen en rekening-courantkredieten) van een RWT (en andere in aanmerking komende instellingen). Dit wordt geëffectueerd in de begroting 2013. De reden hiervoor is dat de Comptabiliteitswet 2001 bepaalt dat een vakdepartement verantwoordelijk is voor eventuele schade vanuit een lening/rekening-courantkrediet (art. 48 derde lid en art. 49 derde lid). Daardoor is een garantstelling overbodig, zeker aangezien het een garantstelling tussen departementen betreft. Deze aanpassing heeft ten doel het inzetten van het garantie-instrument te laten vervallen, maar niet om formele verantwoordelijkheden of autorisatieniveaus te veranderen. Gunstige bijkomstigheid is dat de 'garantiekant' van het liquidemiddelenbeheer niet meer valt onder de begrotingsregel 25 met het aangescherpte garantiebeleid.

- In model 1.60 is de Tabel budgettaire gevolgen van beleid m.b.t. de verplichtingen als volgt gesplitst:

- 1) Verplichtingen (excl.) garantieverplichtingen;
- 2) Garantieverplichtingen.

De toelichting bij deze tabel is als volgt geactualiseerd en aangevuld:

1. Verplichtingen en garantieverplichtingen (deels nieuw en deels geactualiseerd)

Op de regel Verplichtingen (excl. garantieverplichtingen) dienen de financiële verplichtingen te worden opgenomen. Het gaat daarbij om de juridische verplichtingen. Voor juridische verplichtingen: zie bij punt 2 (Juridisch verplichte uitgaven). Op de regel Verplichtingen (excl. garantieverplichtingen) dienen eveneens de 'verplichtingen' uit hoofde van schatkistbankieren te worden opgenomen. Dergelijke verplichtingen zijn geen echte garanties. Ze worden aangegaan met betrekking tot leningen die het Agentschap van het Ministerie van Financiën aan rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) verstrekt op basis van artikel 48 en 49 CW 2001. Het gaat hierbij om een budgettaire verplichting van een vakdepartement aan het Agentschap, voor het geval de RWT de lening niet terugbetaalt of de rente niet betaald, (werden voorheen garantieverplichtingen genoemd). Ook als dergelijke "garanties" niet geformaliseerd zijn in een overeenkomst tussen RWT, Agentschap en vakdepartement, maar louter voortvloeien uit de bepaling in artikel 48, lid 3, of artikel 49, lid 3, CW 2001, moeten ze op deze regel worden opgenomen.

Garantieverplichtingen worden apart opgenomen op de regel Garantieverplichtingen.

Garantieverplichtingen vormen een aparte categorie juridische verplichtingen. Indien bij een garantieregeling de wet van de grote aantallen een rol speelt, zullen er meerjarig programma-uitgaven worden geraamd. Dan kunnen de garantieverplichtingen in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid worden verwerkt. Ook hier geldt dat ter bepaling van het percentage dat als juridisch verplicht moet worden beschouwd, uitgegaan moet worden van de peildatum 1 januari van jaar t.

Als de wet van de grote aantallen niet van toepassing is en er dus geen reële meerjarige raming van de programma-uitgaven is te geven, dan worden de garantieverplichtingen niet in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid verwerkt. In dat geval wordt er in de toelichting bij de tabel expliciet aandacht aan besteed. De "garantieverplichtingen" uit hoofde van schatkistbankieren door baten-lastendiensten worden niet opgenomen. Bij leningen die door het Agentschap

aan baten-lastendiensten zijn verstrekt, is namelijk geen sprake van formele garantstelling door het moederdepartement. Baten-lastendiensten maken deel uit van het moederdepartement, waardoor de facto een lening aan een baten-lastendienst een lening aan het moederdepartement is.

3. Bestuurlijke verplichtingen die niet juridisch verplicht zijn, is als volgt aangevuld:

Bestuurlijke verplichtingen die niet juridisch verplicht zijn worden niet in de tabel opgenomen. In de toelichting bij de tabel wordt er wel aandacht besteed.

-Tabel budgettaire gevolgen van beleid en ontvangsten

Indien zinvol kan ook voor sommige ontvangsten een soortgelijke tabel inzake de flexibiliteit van die ontvangsten worden opgenomen.

-Begrotingsvermelding als wettelijke grondslag voor een subsidieverlening

Subsidies kunnen alleen worden verleend als er een wettelijke basis voor bestaat (een wet, amvb, ministeriële regeling). In een aantal specifieke gevallen (zie artikel 4.23, lid 3, AWB) kan de begrotingswet als wettelijke basis dienen. Onderaan model 1.60 is de volgende tekst opgenomen: In de tabel Budgettaire gevolgen van beleid bij het onderhavige beleidsartikel is in regel .... een bedrag van € ..... aan subsidieverplichtingen voor het jaar 20.. opgenomen. Dit bedrag heeft betrekking op [of: Van dit bedrag heeft een bedrag van ten hoogste € ..... betrekking op] de mogelijke verlening van een subsidie voor ..... [doel vermelden] aan ..... [subsidieontvanger(s) vermelden]. Deze begrotingsvermelding vormt voor de hierbedoelde subsidieverlening(en) de wettelijke grondslag als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht. Deze tekst dient te worden opgenomen voor de subsidies waarvoor de begrotingswet als wettelijke basis dient.

- model 1.72 voor de Nationale verklaring is geactualiseerd.

- In model 1.90 is de volgorde van de posten in de begrotingsstaat van baten-lastendiensten gewijzigd. In de eerste drie regels van dit model waar wordt gesproken over 'opbrengst moederdepartement', 'opbrengst overige departementen' en 'opbrengst derden' is gewijzigd in Omzet moederdepartement etc..

Tevens is de toelichting bij deze staat als volgt aangevuld:

NB: Bijzondere baten of lasten vloeien voort uit de normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden ze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit de normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaardmodel opgenomen.

- In Tabel 'Overzicht doelmatigheidsindicatoren' is de toelichting m.b.t. de verklarende variabelen als volgt aangevuld:

Aangegeven wordt waarom deze variabelen het meest inzicht geven in de doelmatigheid van de dienst. Naar keuze van de dienst kunnen deze getallen absoluut of geïndexeerd worden opgenomen.

- In model 2.82 voor de openingsbalans zijn de posten 'verplichte reserve' en 'onverdeeld resultaat' geschrapt. De toelichting is als volgt gewijzigd:

De waarderingsgrondslagen van de definitieve openingsbalans worden toegelicht. In de toelichting worden de opmerkelijke verschillen (verschillen groter dan 10%) toegelicht tussen de indicatieve en de definitieve openingsbalans. Indien geen indicatieve openingsbalans kan worden opgenomen, worden de opmerkelijke (grote) posten uit de definitieve openingsbalans toegelicht. Conform artikel 5, vierde lid, van de Regeling baten-lastendiensten 2011 kan in de openingsbalans geen onverdeeld resultaat worden opgenomen.

- model 3.10 is geactualiseerd door Jeugd en Gezin, Wonen, Wijken en Integratie te schrappen.

- Aan model 3.15 is na de kolom 'Oorspronkelijk vastgestelde begroting' een kolom 'Stand (+ of -) ISB' dep. Herindeling' toegevoegd.

- model 3.18 is als volgt aangevuld en geactualiseerd:

- De toelichtingen bij de posten ad 4 en 4a Rekening-courant bij dit model zijn als volgt aangevuld:

Bij eventuele verschillen met de departementale administratie wordt overleg gevoerd, maar het door de RHB bepaalde saldo van de rekening-courant is uiteindelijk leidend voor opname in de departementale saldibalans.

-de toelichtingen bij de posten extra-comptabele vorderingen (8), extra- comptabele schulden(9) en

extra-comptabele voorschotten (10) zijn aangevuld met de passage:

Voor de inzichtelijkheid kan de ouderdom van deze post met behulp van een tabel worden gepresenteerd.

- Aan model 3.20 is een kolom voor de realisatie t-1 toegevoegd.

- Nadere instructie voor model 3.18

Hoe wordt model 3.18 na de beleidsherverkavelingen van de departementen ingevuld?

Als de financiële administraties na de herverkaveling volledig geïntegreerd zijn, wordt er een geconsolideerde saldibalans op basis van model 3.18 opgeleverd. Indien de financiële administraties van de overgenomen onderdelen nog niet of nog niet geheel zijn samengevoegd is het meest praktische dat er zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de financiële administraties die worden gevoerd. In dat geval kan er gekozen worden om de saldibalans te splitsen in twee delen en die in één document onder elkaar te plaatsen.

Voorbeeld Saldibalans ELI:

A. Saldibalans voormalig EZ

B. Saldibalans voormalig LNV Zo blijft het mogelijk (ook voor de controleur) om de samengestelde delen aan de hand van de gescheiden administraties te toetsen of te controleren. Dit voorbeeld kan ook door de andere departementen die betrokken zijn bij een departementale herindeling (beleidsherverkaveling) worden gebruikt. In overleg met de betrokken DAD kan ook voor een iets afwijkende presentatie worden gekozen. Zodra de administraties geïntegreerd zijn, kan er een geconsolideerde saldibalans worden opgesteld.

- model 3.25 is geactualiseerd.

-

Aan model 3.30

is een tabel voor de kengetallen toegevoegd en deze is van een toelichting voorzien. De bestaande tabel indicatoren in dit model is ook toegelicht.

(*noot: In eerstantie doorgevoerde wijziging in de Tabel budgettaire gevolgen van beleid om de verplichtingen te splitsen in 1) Verplichtingen (excl.) garantieverplichtingen en 2) Garantieverplichtingen is weer ingetrokken en wordt pas in de RBV2014 doorgevoerd.)

- model 3.60 m.b.t. de bedrijfsvoeringsparagraaf is als volgt aangevuld:

- In het onderdeel 'rechtmatigheid' wordt onder meer gerapporteerd over de niet-naleving van voorwaarden in wet- en regelgeving. Deze voorwaarden kunnen betrekking hebben op het aangaan van verplichtingen of het verrichten van uitgaven. Het uitgangspunt hierbij is dat een geconstateerde onrechtmatigheid, afhankelijk van de vraag waarop de desbetreffende voorwaarde betrekking heeft, aan de verplichting of de uitgave wordt toegerekend, niet aan beide.

- In het onderdeel 'financieel en materieelbeheer' wordt onder meer gerapporteerd over gebleken tekortkomingen in de opzet en/of werking van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving.

- In het onderdeel 'financieel en materieelbeheer' wordt gerapporteerd over het niet toepassen (het 'comply' or 'explain-beginsel') van artikel 3, eerste lid van de Instructie rijksdienst bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2008-837.html>

-Indien fouten of onzekerheden ten aanzien van de rechtmatigheid zijn bepaald aan de hand van steekproeven, wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf de meest waarschijnlijke fout gerapporteerd.

- De rapporteringstolerantie op totaalniveau wordt berekend over (1) de som van de uitgaven en ontvangsten op alle artikelen en (2) over de verplichtingen afzonderlijk.

- In model 3.80 is de koptekst van de eerste tabel gewijzigd in 'Staat van baten en lasten van de baten-lastendienst. Ook is de volgorde van de posten in deze staat gewijzigd. In de eerste drie regels van dit model waar wordt gesproken over 'opbrengst moederdepartement', 'opbrengst overige departementen' en 'opbrengst derden' is gewijzigd in Omzet moederdepartement etc..

De toelichting bij deze tabel is als volgt aangepast: Analyse van alle verschillen tussen begroting en realisatie, groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.

NB: Bijzondere baten/lasten vloeien voort uit de normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden deze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit de normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaardmodel opgenomen.

- In de balans is de volgorde van enkele posten aangepast.

- In Tabel 'Overzicht doelmatigheidsindicatoren' is de kolom 't (index)' geschrapt. Kolom 't' is kolom 'begroting t' genoemd.

- De toelichting van de Tabel 'Overzicht doelmatigheidsindicatoren' m.b.t. de verklarende variabelen is als volgt aangevuld:

Aangegeven wordt waarom deze variabelen het meest inzicht geven in de doelmatigheid van de dienst. Naar keuze van de dienst kunnen de getallen absoluut of geïndexeerd worden opgenomen.

Topinkomens

Het overzicht op grond van artikel 6 van de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens wordt alleen centraal in het departementaal jaarverslag opgenomen. Dit overzicht wordt dus niet in de baten-lastenparagraaf opgenomen.

- Geschrapt zijn de modellen 4.01 (bijdragenconstructies) en model 4.07 (regeldruk bedrijven).

- Het huidige model 4.51 voor de ZBO's en RWT's is n.a.v. toezeggingen aan de TK gesplitst in twee modellen, namelijk model 4.50 als bijlage bij de begroting en model 4.51 als bijlage bij het departementaal jaarverslag. Beide modellen zijn van een toelichting voorzien.

-
model 4.52 van BZK voor Topinkomens is qua jaartallen en bedragen geactualiseerd.

-In dit model 4.53 zijn de volgende passages aangepast:

Passage over niet-activeren: De departementen verantwoorden de uitgaven voor inhuur in het boekjaar op kasbasis en de baten-lastendiensten op kostenbasis. Baten-lastendiensten melden daarom in de toelichting dat de externe inhuur op basis van kosten wordt verantwoord en niet op basis van uitgaven.

Passage over de berekening van het percentage externe inhuur:

Ministeries die meer uitgaven dan 10% in het jaar 2011 aan externe inhuur in het Jaarverslag verantwoorden, moeten de hogere uitgaven kort motiveren (zie ook de overgangsregeling hieronder).

Verder is dit model aangevuld met onderstaand format maximumtarief n.a.v. de motie-de Pater:

Rapportage overschrijding maximumtarief externe inhuur buiten mantelcontracten

In onderstaande tabel wordt weergegeven in hoeveel gevallen in 2011 door het ministerie (in Nederland) buiten de mantelcontracten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumtarief van € 225 (exclusief BTW).

Inhuur externen buiten mantelcontracten 2011

Aantal overschrijdingen maximumtarief
x

Toelichting

Met het hanteren van dit maximumtarief wordt beoogd dat deze categorie externen naar verhouding geen hoger inkomen geniet dan de maximum bruto bezoldiging voor leden van de zogeheten Top Management groep (TMG), zoals opgenomen in het wetsvoorstel voor de Wet normering uit publieke middelen bekostigde bezoldiging topfunctionarissen (WNT). Deze norm wordt jaarlijks opnieuw vastgesteld. In de gevallen waarin inhuur tegen een tarief dat hoger dan het maximumtarief toch noodzakelijk wordt geacht, wordt deze afwijking gemotiveerd en wordt de motivatie in het desbetreffende inkoopdossier vastgelegd.

Voor vragen over externe inhuur kan contact worden opgenomen met Coen Terbrack van BZK (coen.terbrack@minbzk.nl).

1.

TIJDSHEMA

Januari

verantwoording

20 Januari 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Bij BZK indienen van in 2011 gerealiseerde uitgaven die behoren tot het GSB-kader, opgenomen in het extra-comptabel overzicht GSB-budgetten (indienen t.a.v. de directeur Grotestedenbeleid simon.Bakker@minbzk.nl)

20 Januari 2012 , verantwoording

IBOS-loketten gaan open

Bij Financiën/IRF indienen en invoeren van de mutaties in IBOS t.b.v. Voorlopige rekening.

27 Januari 2012 , verantwoording

Bij Financiën/BZ/BBE indienen conform model 1.72 (j.j.m.zoller@minfin.nl):

- concept deelverklaring Europees Sociaal Fonds (ESF) door het Ministerie van SZW;
- concept deelverklaring Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) door het Ministerie van ELI;
- concept deelverklaring Europees Visserij Fonds (EVF) door het Ministerie van ELI;
- concept deelverklaring Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (ELGF en ELFPO) door het Ministerie van ELI;
- concept deelverklaring Europees Integratiefonds door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) ;
- concept deelverklaring Europees Vluchtelingenfonds, Europees Buitengrenzenfonds en Europees Terugkeerfonds door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Minister van Immigratie en Asiel).

Tevens bij Financiën/BZ/BBE aanleveren:

- door de minister getekende deelverklaring Europees Sociaal Fonds (ESF), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie en (een samenvatting van) de certificerende rapporten door het Ministerie van SZW;
- door de minister getekende deelverklaring Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie en (een samenvatting van) de certificerende rapporten door het Ministerie van ELI;
- door de minister getekende deelverklaring Europees Visserij Fonds (EVF), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie en (een samenvatting van) de certificerende rapporten door het Ministerie van ELI;
- door de minister getekende deelverklaring Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (ELGF en ELFPO), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie;
- door de minister (Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) getekende deelverklaring Europees Integratiefonds, een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie en (een samenvatting van) de certificerende rapporten door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
- door de minister (Minister van Immigratie en Asiel) getekende deelverklaring Europees Vluchtelingenfonds, Europees Buitengrenzenfonds en Europees Terugkeerfonds, een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie en (een samenvatting van) de certificerende rapporten door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

uitvoering

13 Januari 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans december en Rbv deel II, hoofdstuk 2. Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS aangeleverd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

20 Januari 2012 , uitvoering

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage december en aanleveren van de bijbehorende mutaties in IBOS (t.b.v. de Voorlopige Rekening 2011). (RBV deel II, hoofdstuk 2).

Februari

verantwoording

Februari 2012 (medio) , verantwoording

Financiën verzendt de concept Voorlopige Rekening 2011 aan de ministerraad.

Februari 2012 (medio) , verantwoording

Behandeling in de ministerraad van de concept Voorlopige Rekening 2011.

15 Februari 2012 , verantwoording

Bij Financiën/BZ/BBE indienen:

- door de minister getekende deelverklaring conform model 1.72 voor de nationale verklaring Europees Sociaal Fonds (ESF), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie door het Ministerie van SZW;

-door de minister getekende deelverklaring conform model 1.72 voor de nationale verklaring Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie door het Ministerie van ELI;

-door de minister getekende deelverklaring conform model 1.72 voor de nationale verklaring Europees Visserij Fonds (EVF), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie door het Ministerie van ELI;

-door de minister getekende deelverklaring conform model 1.72 voor de nationale verklaring Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (ELGF en ELFPO), een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie door het Ministerie van ELI;

-- door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Europees Integratiefonds) en de minister van Immigratie en Asiel (Europees Vluchtelingenfonds, Europees Buitengrenzenfonds en Europees Terugkeerfonds) getekende deelverklaringen conform model 1.72 voor de nationale verklaring voor de Migratiefondsen, een daarbij behorend auditrapport, een samenvatting van de definitieve beschikkingen van de Europese Commissie door het Ministerie van BZK.

17 Februari 2012 , verantwoording

IBOS-loketten gaan open

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage december en invoeren van de bijbehorende mutaties in IBOS (geactualiseerd; mede t.b.v. Slotwet). (Rbv deel II, hoofdstuk 2).

22 Februari 2012 , verantwoording

Bij Financiën/IRF indienen van realisatiegegevens over garanties in IBOS (zie hiervoor RBV deel II, onderdeel 3).

24 Februari 2012 (uiterlijk voor) , verantwoording

Financiën zendt de Voorlopige Rekening 2011 aan de Staten-Generaal (CW vereiste, art. 50).

24 Februari 2012 , verantwoording

Bij Financiën/BBH onderhands indienen door plaatsing in de bestemde digitale map in de Samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (SRR), zie hiervoor RBV deel II, onderdeel 5, de conceptversie van het departementale jaarverslag over 2011, bestaande uit:

- de beleidsprioriteiten, de beleidsartikelen, de niet-beleidsartikelen, de bedrijfsvoeringsparagraaf, de jaarrekening inclusief de jaarrekeningen van de afzonderlijke baten-lastendiensten en de bijlagen ZBO's en RWT's.

Deze indiening geldt ook als interdepartementale afstemming voorafgaand aan de MR-behandeling.

uitvoering

10 Februari 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans januari. (Rbv deel II, hoofdstuk 2) en tevens invoeren van de artikelrealisaties in IBOS. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

17 Februari 2012 , uitvoering

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage december (geactualiseerd; mede t.b.v. Slotwet). (Rbv deel II,

hoofdstuk 2).

voorbereiding

03 Februari 2012 (uiterlijk) , voorbereiding

Het model 4.03 met betrekking tot de huisvestingswensen in de Rbv deel II, hoofdstuk 6, derde fase ondertekend voor akkoord mailen naar Financiën/IRF-BZK-ELI en BZK/ Rgd(directie Vastgoed) Roger.paas@rgd.minbzk.nl (Rbv deel II, hoofdstuk 6.1).

Maart

verantwoording

13 Maart 2012 , verantwoording

Door Financiën aanbieden van Nationale Verklaring aan de Europese Commissie.

15 Maart 2012 , verantwoording

Bij BZK (DG bestuur/AOS/K&A) aanleveren van informatie over de ZBO's ten behoeve van het Sociaal Jaarverslag. Zie hiervoor model 4.54 richtlijn tellen (bauke.vlas@minbzk.nl). Publicatie vindt plaats via het Sociaal Jaarverslag Rijk op de derde woensdag van mei (RBV deel I, hoofdstuk 1).

15 Maart 2012 , verantwoording

Bij BZK, DG Bestuur/directie AOS (bauke.vlas@minbzk.nl) aanleveren van gegevens over opleidingen ten behoeve van het Sociaal Jaarverslag van het Rijk.

16 Maart 2012 , verantwoording

Bij Financiën/BBH indienen door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie hiervoor RBV deel II, onderdeel 5):

1. het departementaal jaarverslag 2011;
2. de ontwerp-slotwet 2011;
3. de jaarrekening(en) over 2011 van de diensten die een baten-lastenstelsel voeren;
4. het samenvattende auditrapport 2011.

Aantal in te leveren exemplaren:

- het departementale jaarverslag (inclusief de bijlagen) in 2-voud op papier;
- de Slotwet in 2-voud op papier en
- het auditrapport (in 2-voud op papier).

Deze exemplaren worden bij Fin/BBH ingediend (naast plaatsing op de SSR).

- 1 exemplaar van het jaarverslag, de Slotwet en het auditrapport zijn bestemd voor de AR.

Het jaarverslag en de memorie van toelichting bij de Slotwet worden daartoe door de betrokken minister ondertekend. Maak hiervoor gebruik van model 3.10 en model 2.40.

Als er een aanbiedingsbrief wordt opgesteld, wordt hiervoor model 3.22 gebruikt. Voor het proces van indiening en de ondertekening van de stukken zie RBV deel II, onderdeel 5, logistieke aanwijzingen begrotings- en verantwoordingsproces.

16 Maart 2012 , verantwoording

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gegevens voor de staatsbalans. (Rbv deel II, hoofdstuk 4).

23 Maart 2012 , verantwoording

MR-behandeling departementale jaarverslagen.

26 Maart 2012 , verantwoording

Door departementen aan Financiën/BBH verzenden van eventueel naar aanleiding van opmerkingen in de MR aangepaste versie van het jaarverslag door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte

Rijksportal Rijksbegroting(zie hiervoor RBV deel II, onderdeel 5).

29 Maart 2012 , verantwoording

Bij de Algemene Rekenkamer en bij Financiën/BZ indienen van het overzicht Controlebevindingen per begrotingsartikel van de DAD/RAD (CW vereiste, art. 60, derde lid) door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportal Rijksbegroting (zie hiervoor RBV deel II, onderdeel 5).

30 Maart 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Door Financiën aan de Algemene Rekenkamer verzenden van de slotwetten 2011, de departementale jaarverslagen 2011, de samenvattende auditrapporten 2011 en de brief met opmerkingen waartoe de stukken aanleiding geven.

Het Ministerie van VWS levert het definitieve jaarverslag op, inclusief de premiecijfers over de zorg, in de week van 10 april 2012. Over de precieze datum en wijze van aanlevering maken VWS en de Rekenkamer onderling een definitieve afspraak.

uitvoering

15 Maart 2012 , uitvoering

IBOS-loketten gaan open:

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage februari (mede t.b.v. de Voorjaarsnota, uitvoering en voorbereiding). (Rbv deel II, hoofdstuk 2) .

15 Maart 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans februari. (Rbv, deel II, hoofdstuk 2).

Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans

19 Maart 2012 , uitvoering

Bij Financiën/AGT/ SSB (ssb.betalingsverkeer@minfin.nl) indienen van de driemaands kasprognose. model 4.55.

voorbereiding

09 Maart 2012 , voorbereiding

Behandeling Nationale Verklaring in de ministerraad.

15 Maart 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF indienen van de beleidsbrieven. (Rbv deel II, hoofdstuk 1). In geval van nieuwe garanties, leningen of bij aanpassing van de bestaande regelingen en nieuwe fiscale maatregelen op het beleid van een departement worden de modellen model 5.01 en model 5.02 ingevuld.

15 Maart 2012 , voorbereiding

Bij BuZa (coördinerend ministerie voor IS-uitgaven) indienen van de voorstellen uit de beleidsbrief die betrekking hebben op HGIS; de begrotingsrapportage februari voor de artikel(onderdeel)en die vallen onder de HGIS wordt daarbij meegezonden (Indienen bij directie FEZ/BZ, kamer 9A16).

15 Maart 2012 , voorbereiding

Bij BZK/BFO en bij Financiën/BBL en IRF/CDO aanmelden van de budgettaire consequenties voor 2012 van departementale maatregelen voor het gemeente- en/of het provinciefonds.

April

verantwoording

02 April 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Bij BuZa indienen van de realisatiecijfers 2011 (inclusief toelichting) van de uitgaven die betrekking hebben op HGIS (indienen bij directie FEZ/BZ, kamer 9A16).

02 April 2012 , verantwoording

Mailen van model 4.52 naar postbus topinkomens@minbzk.nl. Voor opname van de gegevens in de Wopt rapportage aan de Tweede Kamer door BZK (DG Bestuur/directie APS/cluster Politieke ambt dragers/normeringsbeleid).

10 April 2012 , verantwoording

Aanleveren inputgegevens bij Financiën door departementen en baten-lastendiensten. Deze inputgegevens worden rechtstreeks in IBOS ingevoerd. De gebruikshandleiding is via RIS/IBOS beschikbaar.

13 April 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Behandeling van het Financieel Jaarverslag van het Rijk in de ministerraad.

20 April 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Door Financiën verzenden van het Financieel Jaarverslag van het Rijk en het auditrapport daarbij aan de Algemene Rekenkamer.

26 April 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Uiterste aanleverdatum voor correctiebladen departementale jaarverslagen en de correctiebladen voor de slotwetten bij BZ/BBH nav opmerkingen van de AR. Zie voor de procedure van de correctiebladen RBV deel II, onderdeel 5.

uitvoering

02 April 2012 , uitvoering

Bij BZK/OBD/BFV aanmelden van wijzigingen in de lopende verzameluitkering (die al in de begroting 2012 zijn opgenomen) en/of nieuwe verzameluitkeringen voor 2012 via opgave van beleidsthema's met bijbehorende, (meerjarige) begrote bedragen bij postbusibi@minbzk.nl.

09 April 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans maart (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

Mei

verantwoording

03 Mei 2012 , verantwoording

Bij Financiën/BBH indienen van de concept Slotwet 2011 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie RBV deel II, onderdeel 5).

09 Mei 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Bij Financiën/BBH indienen van de definitieve slotwet 2011 en het definitieve departementale jaarverslag 2011 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie deel II, onderdeel 5).

Tevens wordt de slotwet in 2-voud op papier ingediend bij Fin/BBH. 1 exemplaar van de slotwet moet zijn ondertekend. Voor ondertekening, zie RBV deel II, onderdeel 5.

14 Mei 2012 , verantwoording

Door Financiën aanbieden van de Nationale Verklaring aan de Staten-Generaal.

15 Mei 2012 (uiterlijk) , verantwoording

Bij Financiën/BBH indienen van het definitieve departementale jaarverslag 2011 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie deel II, onderdeel 5).

Tevens wordt het jaarverslag in 2-voud op papier ingediend bij Fin/BBH. 1 exemplaar van het jaarverslag moet zijn ondertekend. Voor ondertekening, zie RBV deel II, onderdeel 5.

16 Mei 2012 , verantwoording

Door Financiën aanbieden van de slotwetten 2011, de departementale jaarverslagen 2011 en het Financieel Jaarverslag van het Rijk aan de Staten-Generaal (Rbv deel II, hoofdstuk 5).

uitvoering

11 Mei 2012 , uitvoering

Bij Financiën/BBH indienen van de concept 1ste suppletoire wet samenhangend met de Voorjaarsnota 2012 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting. (Rbv deel I, hoofdstuk 2 en Rbv deel II, onderdeel 5).

11 Mei 2012 , uitvoering

Bij BZK/OBD/BFV aanleveren van de bij 1e suppletoire begrotingsvoorstel gewijzigde of nieuwe verdelingsgegevens van de verzameluitkering 2012. Zie hiervoor model 1.71

14 Mei 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans april (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS aangeleverd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

23 Mei 2012 , uitvoering

Bij Financiën/BBH, direct na behandeling van de Voorjaarsnota in de ministerraad, indienen van het 1ste suppletoire

begrotingswetsvoorstel samenhangend met de Voorjaarsnota 2012. Deze stukken worden in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst (zie RBV deel II).

Tevens worden deze suppletore begrotingswetsvoorstellen in tweevoud op papier (waarvan 1 ondertekend) bij Fin/BBH aangeleverd. Voor ondertekening: zie model 2.30.

30 Mei 2012 (uiterlijk) , uitvoering

Door Financiën/IRF verzenden van de Voorjaarsnota 2012 en de daarmee samenhangende getekende 1ste suppletore begrotingswetsvoorstellen aan de Staten-Generaal (RBV deel II) .

Gelijktijdig worden de Voorjaarsnota en de suppletore begrotingswetsvoorstellen door Financiën digitaal naar de Griffie van de Tweede Kamer verzonden (tkdocumenten@tweedekamer.nl.)

Juni

uitvoering

08 Juni 2012 , uitvoering

IBOS-loketten gaan open:

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage mei en invoeren van de bijbehorende mutaties in IBOS (o.a. t.b.v. de Julibrief). (Rbv deel II, hoofdstuk 2).

08 Juni 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans mei (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. Van de artikelrealisaties dienen de uitgaven en de ontvangsten aan te sluiten bij de gecorrigeerde saldibalans.

15 Juni 2012 , uitvoering

Bij Financiën/AGT/ SSB (ssb.betalingsverkeer@minfin.nl) indienen van de driemaands kasprognose. Zie hiervoor model 4.55.

voorbereiding

15 Juni 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/BBH indienen van de eerste complete ontwerpbegroting 2013 conform de in IBOS geaccordeerde stand door plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie RBV deel II, onderdeel 5).

De complete ontwerpbegroting bestaat uit (RBV deel I, hoofdstuk 3):

1. de concepten van de memorie van toelichting (model 1.50)
2. de bijlage inzake ZBO's en RWT's.

Daarnaast bij Financiën aanleveren:

1. Bij Financiën/IRF en BuZa indienen:

de ramingen 2012-2017 (inclusief toelichtingen) die betrekking hebben op HGIS (voor BuZa indienen bij directie FEZ/BZ, kamer 9A16).

2. Bij Financiën/IRF en I&M indienen:

voor de overzichtsconstructie Milieu de ramingen 2012 - 2017. Dit volgens een door I&M aan te leveren format, indienen t.a.v. directeur Financieel en Economische Zaken. (Rbv deel I, hoofdstuk 3 en Rbv deel II, hoofdstuk 3).

3. Bij Financiën/IRF en BZK indienen:

voor de overzichtsconstructie GSB de ramingen 2012 - 2017 (volgens een door WWI aan te leveren format, indienen t.a.v. de directeur Grotestedenbeleid). (Rbv deel I, hoofdstuk 3 en Rbv deel II, hoofdstuk 3).

4. Bij Financiën/IRF en I&M indienen:

voor de overzichtconstructie Kustwacht Nieuwe Stijl de ramingen 2012-2017. Dit volgens een door I&M aan te leveren format, indienen t.a.v. de hoofddirecteur Financiën, Management en Control.

15 Juni 2012 (tot uiterlijk 19 juli) , voorbereiding

Overleg over de concept begrotingshoofdstukken tussen vakdepartement (FEZ en beleidsdirecties) en Financiën (IRF) en tussen vakdepartement en het departement van een coördinerend bewindspersoon in geval van een overzichtconstructie (BuZa, BZK en I&M).

Juli

uitvoering

13 Juli 2012 , uitvoering

IBOS-loketten gaan open:

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage juni en invoeren van de bijbehorende mutaties in IBOS (t.b.v. de Vermoedelijke Uitkomsten en de Augustusbrief). (Rbv deel II, hoofdstuk 2).

13 Juli 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans juni (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

voorbereiding

12 Juli 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF en BuZa indienen van de geactualiseerde begrotingsgegevens met betrekking tot HGIS (indienen bij directie FEZ/BZ, kamer 9A16). Alleen voor zover in de eerder aan BuZa verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht (zowel wijzigingen in de ramingen als in de toelichting).

12 Juli 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF en BZK indienen van de overzichtconstructie Integratiebeleid (indienen t.a.v. Directie Inburgering en Integratie, mevrouw Kroon, e-mail:astrid.kroon@minbzk.nl, alleen voor zover in de eerder verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht. (Rbv deel I, hoofdstuk 3 en Rbv deel II, hoofdstuk 3).

12 Juli 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF en I&M indienen de geactualiseerde begrotingsgegevens van de overzichtconstructie Milieu (indienen t.a.v. directeur Financiën, Management en Control; e-mailadres:jan.lintsen@minienm.nl, alleen voor zover in de eerder verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht. (Rbv deel I, hoofdstuk 1 en Rbv deel II, hoofdstuk 3).

12 Juli 2012 , voorbereiding

Bij I&M indienen van de geactualiseerde begrotingsgegevens met betrekking tot de overzichtconstructie Noordvleugel (t.a.v. de hoofddirecteur Financiën, Management en Control; e-mailadres:jan.lintsen@minienm.nl. Alleen voor zover in de eerder aan I&M verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht.

12 Juli 2012 , voorbereiding

Bij I&M indienen van de geactualiseerde begrotingsgegevens met betrekking tot de overzichtconstructie Kustwacht Nieuwe Stijl (t.a.v. de hoofddirecteur Financiën, Management en Control). Alleen voor zover in de eerder aan I&M verstrekte gegevens wijzigingen zijn aangebracht.

18 Juli 2012 , voorbereiding

Aanleveren van de SG-versie concept ontwerpbegroting 2013 in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting.

In de SG-versie concept begroting 2013 wordt tevens de voorgenomen verzameluitkeringen onder het artikel 'Algemeen' opgenomen.

20 Juli 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF indienen van gegevens over garanties in IBOS ten behoeve van de Miljoenennota. (Rbv deel II, hoofdstuk 3).

Augustus

uitvoering

13 Augustus 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans juli (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

voorbereiding

Augustus 2012 (medio) , voorbereiding

Door Financiën verzenden van de concept Miljoenennota 2013 aan de ministerraad.

Augustus 2012 (medio) , voorbereiding

Door Financiën verzenden van de ontwerpbegrotingen 2013 aan de ministerraad. (Rbv deel II, hoofdstuk 1).

Augustus 2012 (medio) , voorbereiding

Door Financiën verzenden van de Augustusbrief aan de ministerraad (belasting- en premiebeeld).

Augustus 2012 (medio) , voorbereiding

Behandeling in de ministerraad van de ontwerpbegrotingen.

Augustus 2012 (voorafgaande aan verzending aan de ministerraad) , voorbereiding

Door Financiën/AFP verzenden van de voorlopige meerjarenramingen belastinguitgaven (Bijlage bij de Miljoenennota) aan de leden van het IOFEZ.

Augustus 2012 (2 werkdagen na augustus besluitvorming) , voorbereiding

Door Financiën/AFP verzenden van de wijzigingen in de meerjarenramingen belastinguitgaven (bijlage bij de Miljoenennota) ten opzichte van 2 augustus aan de leden van het IOFEZ.

06 Augustus 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/BBH indienen van de MR-versie van het complete wetsvoorstel, de ontwerpbegroting 2013, inclusief de bijlagen Moties en Toezeggingen door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting. Zie voor de procedure van de MR-versie, onderdeel 5, van deel II RBV.

In de MR-versie van het complete wetsvoorstel, de ontwerpbegroting 2013 wordt tevens de voorgenomen verzameluitkeringen onder het artikel 'Algemeen' opgenomen.

14 Augustus 2012 (vanaf deze datum binnen 5 werkdagen na de besluitvorming in de ministerraad) , voorbereiding

Bij Financiën/BBH indienen van definitieve ontwerpbegrotingen 2013 binnen 5 werkdagen na behandeling/besluitvorming van het betreffende begrotingshoofdstuk ten behoeve van de Raad van State door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksweb-Rijksbegroting. (Rbv deel II, hoofdstuk 1). Tevens wordt in 2-voud de Raad van State versie op papier (waarvan 1 exemplaar ondertekend) ingediend bij Fin/BBH. Maak hiervoor gebruik van het model 1.50. Zie ook RBV deel II, onderdeel 5.

31 Augustus 2011 (Uiterlijk) , voorbereiding

Door Financiën verzenden aan de Raad van State van de concept-miljoenennota en de begrotingswetsvoorstellen.

September

uitvoering

14 September 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans augustus (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens invoeren van de artikelrealisaties in IBOS. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

17 September 2012 , uitvoering

Bij Financiën/AGT/ SSB (ssb.betalingsverkeer@minfin.nl) indienen van de driemaands kasprognose. Zie hiervoor model 4.55.

voorbereiding

10 September 2012 , voorbereiding

Door Financiën doorsturen van de adviezen van de Raad van State (inclusief originele begrotingswetsvoorstellen) aan de ministeries door plaatsing op Rijksportaal Rijksbegroting (zie RBV deel II, onderdeel 5).

12 September 2012 , voorbereiding

Financiën/IRF deelt per brief aan de directeuren FEZ mede of de loon- en prijscodering (LPO) van een deel van de begroting zero-base getoetst moet worden. En zo ja, op welk deel van de begroting deze zero-base toets betrekking moet

hebben.

14 September 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/BBH indienen van de definitieve begrotingswetsvoorstellen in 2-voud op papier. De memorie van toelichting van één van deze exemplaren wordt door de betrokken minister(s) ondertekend. Zie model 1.50.

Tevens wordt het Nader Rapport (zonder ondertekening) in tweevoud op papier ingediend bij Fin/BBH(zie model 1.40).

Tevens worden de begrotingsvoorstellen ook in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst (zie RBV deel II, onderdeel 5).

14 September 2012 , voorbereiding

Bij BZK/OBD/BFV aanleveren van de verdelingsgegevens van de verzameluitkering 2013. Zie hiervoor het model 1.71 voor opgave verzameluitkeringen BZK. Dit format dient na invulling door de departementen te worden verzonden naar:postbusibi@minbzk.nl.

18 September 2012 , voorbereiding

Door Financiën aanbieden van de begrotingen 2013 aan de Tweede Kamer (Prinsjesdag).

28 September 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van een geautomatiseerde opgave van de raming 2013 (enkeljarig) volgens de stand ontwerpbegroting per (sub)artikelonderdeel met de economische en functionele codering.

Oktober

uitvoering

01 Oktober 2012 , uitvoering

Bij BZK/OBD/BFV aanmelden van wijzigingen in lopende verzameluitkeringen (die al zijn opgenomen in begroting 2012) en/of nieuwe verzameluitkeringen voor 2012 via opgave van beleidsthema's met bijbehorende (meerjarige) begrote bedragen bij postbusibi@minbzk.nl.

11 Oktober 2012 , uitvoering

IBOS-loketten gaan open:

Bij Financiën/IRF indienen van de begrotingsrapportage september en invoeren van de bijbehorende mutaties in IBOS (t.b.v. de Najaarsnota). (Rbv deel II, hoofdstuk 2)

12 Oktober 2012 , uitvoering

Een afschrift van het HGIS-deel van de begrotingsrapportage wordt naar BuZa gestuurd (directie FEZ/BZ, kamer 9A16).

12 Oktober 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans september (Rbv deel II, hoofdstuk 2).
Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

voorbereiding

25 Oktober 2012 , voorbereiding

Bij Financiën/IRF indienen van loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen in RIS en aanleveren van de onderbouwing van loon- en prijsgevoelige codering en eventueel bijbehorende zerobase onderbouwing. (Rbv deel II, hoofdstuk 2, HAFIR R7). Eveneens bij Financiën/IRF indienen van de extrapolatiecijfers (2017).

November

uitvoering

02 November 2012 , uitvoering

Bij Financiën/BBH indienen van de 2e suppletore begrotingswetsvoorstellen samenhangende met de Najaarsnota 2012 door plaatsing in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (zie RBV deel II, onderdeel 5).

09 November 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans oktober (Rbv deel II). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

Bij Financiën/BBH, direct na behandeling van de Najaarsnota in de ministerraad, indienen van de 2e suppletore

begrotingswetsvoorstellen samenhangend met de Najaarsnota 2012. Deze stukken worden in de bestemde digitale map in de samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting geplaatst (RBV deel II).

Tevens worden deze suppletore begrotingswetsvoorstellen in tweevoud op papier (waarvan 1 exemplaar ondertekend) bij Fin/BBH aangeleverd. Voor ondertekening zie RBV deel II en zie model 2.30

12 November 2012 , uitvoering

Bij BZK/OBD/BFV aanleveren van de bij het 2e suppletore begrotingwetsvoorstel gewijzigde of nieuwe verdelingsgegevens van de verzameluitkering 2012 bij postbusibi@minbzk.nl. Zie hiervoor model 1.71

23 November 2012 , uitvoering

Laatste mogelijkheid om wijzigingen in de verzameluitkering 2012, die niet in het 1e of 2e suppletore begrotingswetsvoorstel 2012 zijn opgenomen, alsnog op te geven aan BZK bij postbusibi@minbzk.nl. Zie hiervoor model 1.71.

30 November 2012 (uiterlijk) , uitvoering

Door Financiën verzenden aan de Staten-Generaal van de Najaarsnota 2012 en de getekende 2e suppletore begrotingswetsvoorstellen (Rbv deel II, hoofdstuk 6).

Gelijktijdig worden de Najaarsnota en de suppletore begrotingswetsvoorstellen door Financiën digitaal naar de Griffie van de Tweede Kamer verzonden (: tkdocumenten@tweedekamer.nl.)

December

uitvoering

17 December 2012 , uitvoering

Bij Financiën/AGT/SSB(ssb.betalingsverkeer@minfin.nl) indienen van de driemaands kasprognose. Zie hiervoor model 4.55.

17 December 2012 , uitvoering

Bij Financiën/RHB (bz.rhb@minfin.nl) indienen van de gecorrigeerde saldibalans november (Rbv deel II, hoofdstuk 2). Tevens worden de artikelrealisaties in IBOS ingevoerd. De artikelrealisaties van de uitgaven en de ontvangsten sluiten aan bij de gecorrigeerde saldibalans.

voorbereiding

13 December 2012 (uiterlijk) , voorbereiding

Bij BZK/Rgd en IRF/BZK/ELI indienen van huisvestingswensen ten behoeve van de begroting 2013 (zie model 4.03). Mailen naar BZK/Rijksgebouwdienst (directie Vastgoed), t.a.v. R. Paas(Roger.paas@rgd.minbzk.nl) en IRF/BZK/ELI. (Rbv deel II, hoofdstuk 6.1).

RBV DEEL I

RBV DEEL I

Inleiding

Deel 1 van de RBV bevat de bepalingen die betrekking hebben op de begrotings- en verantwoordingsdocumenten, de ontwerp-begrotingen, de suppletoire begrotingen, de departementale jaarverslagen en de slotwetten.

HET JAARVERSLAG

1.1. DE INRICHTING VAN DE VERANTWOORDING

1.2. HET DEPARTEMENTALE JAARVERSLAG

1.3. HET BELEIDSVERSLAG

1.4. DE BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

1.5. TOEZICHTSRELATIES ZBO'S EN RWT'S

1.6 BIJLAGE INHUUR EXTERNEN

1.7. JAARVERSLAGEN BEGROTINGSFONDSEN

1.8. DE JAARREKENING

1.9. SLOTWET

DE INRICHTING VAN DE VERANTWOORDING VAN HET RIJK

Bepalingen

1. De inrichting van de verantwoording van het Rijk volgt de indeling van de Rijksbegroting (zie paragraaf 3.1.1).
2. Voor elke begroting wordt na afloop van een begrotingsjaar een jaarverslag opgesteld.
3. Er zijn vier categorieën jaarverslagen:
  - a. departementale jaarverslagen (in aansluiting op de departementale begrotingen);
  - b. specifieke jaarverslagen (in aansluiting op de specifieke begrotingen);

Toelichting

Als specifieke jaarverslagen gelden de jaarverslagen met betrekking tot de begrotingen van:

- i. De Koning (I)
- ii. Hoge Colleges van Staat, het Kabinet van de Gouverneur van de Nederlandse Antillen en het Kabinet van de Gouverneur van Aruba (II A en B);
- iii. Koninkrijksrelaties (IV);

- iv. Nationale schuld (IXA)
  - c. jaarverslagen van de begrotingsfondsen;
  - d. het Financieel Jaarverslag van het Rijk.
4. De bepalingen in deze voorschriften zijn van toepassing op de departementale jaarverslagen.
5. Voor zover zinvol worden de bepalingen overeenkomstig toegepast op de specifieke jaarverslagen en op de jaarverslagen van de begrotingsfondsen.
6. Waar dat duidelijk aangegeven is, zijn bepalingen alleen van toepassing op (onderdelen van) de specifieke jaarverslagen of op (onderdelen van) de jaarverslagen van de begrotingsfondsen.

HET DEPARTEMENTALE JAARVERSLAG

relevante CW-bepalingen

Artikel 51

- 2• Onze Ministers, ieder met betrekking tot de begrotingen waarvoor hij verantwoordelijk is, maken daartoe over elk jaar een jaarverslag op. Onze Ministers maken tevens over elk jaar de departementale saldibalans op.

1.2.1. ALGEMEEN

1.2.2. DE INHOUDSOPGAVE

1.2.3. AANBIEDING VAN HET JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

1.2.4. DE LEESWIJZER

ALGEMEEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 58

- 1• Een jaarverslag voldoet overigens aan de volgende eisen:
  - a de erin opgenomen financiële informatie is deugdelijk weergegeven en rechtmatig tot standgekomen;
de erin opgenomen financiële informatie is deugdelijk weergegeven en rechtmatig tot standgekomen;
  - b de erin opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering is op een deugdelijke wijze tot stand gekomen;
de erin opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering is op een deugdelijke wijze tot stand gekomen;
  - c de erin opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering voldoet aan daaraan te stellen kwaliteitsnormen.
de erin opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering voldoet aan daaraan

te stellen kwaliteitsnormen.

- 2• Tot de financiële informatie wordt gerekend informatie over verplichtingen, uitgaven, ontvangsten, baten, lasten, kapitaaluitgaven, kapitaalontvangsten en balansposten, zoals deze uit de administratie blijken, en de toelichtingen daarbij.
- 3• De financiële informatie wordt op een duidelijk van de niet-financiële informatie te onderscheiden wijze in het jaarverslag gepresenteerd.

Bepalingen

1. Het departementale jaarverslag bevat het deel algemeen (dechargeverlening en leeswijzer), het beleidsverslag, de jaarrekening en enkele bijlagen.
2. Het beleidsverslag bevat op duidelijk te onderscheiden wijze zowel financiële informatie als niet-financiële informatie. De financiële informatie in het beleidsverslag dient ter toelichting op de verantwoordingsstaat, die is opgenomen in de jaarrekening. Het beleidsverslag bevat tevens een paragraaf over opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering.

Toelichting

Artikel 58, derde lid, van de CW 2001 bepaalt dat financiële informatie op een duidelijk te onderscheiden wijze van de niet-financiële informatie in het jaarverslag wordt gepresenteerd. Daartoe wordt in het beleidsverslag telkens duidelijk onderscheid gemaakt in financiële en beleidsmatige toelichtingen. Dit onderscheid is van belang voor de auditdiensten omdat het voor de accountantscontrole belangrijk is dat de informatie in het jaarverslag waarop de controleverklaring (accountantsverklaring) betrekking heeft, duidelijk herkenbaar is. Het is ook van belang voor het oordeel van de Algemene Rekenkamer.

3. Financiële informatie die ter toelichting in het beleidsverslag wordt opgenomen, is rechtstreeks te ontleen aan de departementale administraties.
4. De jaarrekening in het departementale jaarverslag bestaat uit:
  - a. de departementale verantwoordingsstaat (zie model 3.15);
  - b. de departementale saldibalans met de toelichting daarbij (zie model 3.18) alsmede (indien van toepassing) de staat van garantieverplichtingen;
  - c. de samenvattende verantwoordings-staat van alle baten-lastendiensten met de toelichting daarbij (zie model 3.20);
  - d. de publicatie over personele topinkomens (zie model 4.52).

Toelichting

De financiële toelichting op de departementale verantwoordings-staat wordt duidelijk herkenbaar opgenomen in het beleidsverslag. De toelichting op de samenvattende verantwoordingsstaat van de baten-lastendiensten bevat per baten-lastendienst in elk geval de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht.

Algemene Toelichting

De voorschriften voor het departementale jaarverslag sluiten aan bij de voorschriften voor de departementale begroting. Het jaarverslag geeft een terugblik op de begroting van hetzelfde jaar. Het uitgangspunt voor de vormgeving van het jaarverslag is de dechargeverlening van het kabinet en het faciliteren van het politieke debat op hoofdlijnen.

In het kader van de wettelijke controletaak geeft de auditdienst jaarlijks een controleverklaring (accountantsverklaring) af bij het departementale jaarverslag. Deze controleverklaring (accountantsverklaring) bevat een oordeel over:

- a. het getrouwe beeld van de financiële verantwoording. De financiële verantwoording bestaat uit:
  - i. de jaarrekening zoals hierboven gedefinieerd;
  - ii. de in het beleidsverslag opgenomen financiële toelichtingen.
- b. het getrouwe beeld van de in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen rapportage over de rechtmatigheid van de begrotingsuitvoering;
- c. de vraag of het departementale jaarverslag is opgesteld in overeenstemming met de verslaggevingsvoorschriften;
- d. de vraag of de in het departementale jaarverslag opgenomen niet-financiële informatie niet in strijd is met de financiële informatie.

Daarnaast heeft de auditdienst de wettelijke taak om de totstandkoming van de niet-financiële informatie alsmede het gevoerde financieel en materieelbeheer en de daartoe bijgehouden administraties te onderzoeken. Over de belangrijkste bevindingen van deze onderzoeken - alsmede van eventuele onderzoeken naar overige aspecten van de bedrijfsvoering - brengt de auditdienst verslag uit in het jaarlijkse samenvattende auditrapport. Deze bevindingen vallen niet onder de reikwijdte van de controleverklaring (accountantsverklaring).

DE INHOUDSOPGAVE

Bepalingen

1. Het jaarverslag wordt opgesteld conform de indeling in model 3.00.
2. Van de indeling en de benamingen in model 3.00 kan alleen worden afgeweken met instemming van de Minister van Financiën.

AANBIEDING VAN HET JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGEVERLENING

relevante CW-bepalingen

Artikel 63

- 1• Ter verlening van decharge door beide Kamers der Staten-Generaal aan Onze betrokken ministers over het gevoerde financiële beheer in een verslagjaar, zendt Onze minister van Financiën op de derde woensdag van mei van het jaar volgend op het verslagjaar de door de Algemene Rekenkamer onderzochte departementale en niet-departementale jaarverslagen, alsmede het door de Algemene Rekenkamer onderzochte Financieel Jaarverslag van het Rijk aan de Tweede Kamer. Het Financieel Jaarverslag van het Rijk wordt tevens aan de Eerste Kamer gezonden.

Artikel 60

- 1• Onze Ministers zenden het jaarverslag en de departementale saldibalans waarvoor zij verantwoordelijk zijn, tezamen met de ontwerp-slotwet en het samenvattende rapport, bedoeld in artikel 66, vijfde lid, aan Onze Minister van Financiën uiterlijk op een door hem te bepalen datum in de maand maart van het jaar volgend op het begrotingsjaar.
- 2• Onze Minister van Financiën zendt deze stukken zo mogelijk 14 dagen na ontvangst naar de Algemene

Rekenkamer, voorzien van de opmerkingen waartoe deze stukken hem aanleiding geven. Zijn opmerkingen stuurt Onze Minister van Financiën tevens aan Onze betrokken Ministers.

Artikel 64

- 1• Decharge aan Onze ministers wordt verleend aan de hand van de betrokken jaarverslagen door daartoe strekkende uitspraken van elk van de beide Kamers der Staten-Generaal. Decharge wordt niet eerder verleend dan nadat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer, bedoeld in artikel 83, tweede lid, is ontvangen en het betrokken slotwetsvoorstel, en in voorkomende gevallen een voorstel van een indemniteitswet, is aangenomen.
- 2• Nadat de Tweede Kamer Onze betrokken minister decharge heeft verleend, plaatst de voorzitter van die Kamer op het betrokken jaarverslag een aantekening, waaruit de verlening van de décharge en de datum waarop die heeft plaatsgevonden, blijken. Het jaarverslag wordt daarop ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.
- 3• Nadat de Eerste Kamer Onze betrokken minister decharge heeft verleend, plaatst de voorzitter van die Kamer op het betrokken jaarverslag een aantekening waaruit de verlening van decharge en de datum waarop die heeft plaatsgevonden blijken. Het jaarverslag wordt vervolgens door de voorzitter van de Eerste Kamer aan Onze minister van Financiën gezonden.
- 4• Onze Minister van Financiën doet aan Onze ministers en aan de Algemene Rekenkamer mededeling van de dechargeverleningen die hebben plaatsgevonden.

Bepalingen

1. Het jaarverslag bevat een verzoek tot dechargeverlening van de betrokken minister gericht aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
2. Het verzoek wordt ingericht conform model 3.10.

Algemene Toelichting

In het verzoek om dechargeverlening over het financieel beheer met betrekking tot de begroting van de Nationale Schuld, zal de Minister van Financiën tevens het verzoek doen om dechargeverlening over het financieel beheer met betrekking tot de centrale kassen van 's Rijks schatkist.

De Algemene Rekenkamer kan op grond van artikel 88 van de CW 2001 bezwaar maken tegen het financieel beheer of de verantwoording daarover. Als zij haar bezwaar handhaaft en dit een rechtmatigheidsbezwaar is, dan volgt een indemniteitsprocedure, ex artikel 89, eerste lid, van de CW 2001. Een voorstel tot vaststelling van een indemniteitswet moet worden opgesteld conform model 3.90.

DE LEESWIJZER

Bepalingen

1. De leeswijzer geeft inzicht in de opbouw van het jaarverslag.

Toelichting

Indien van toepassing kan in de leeswijzer worden ingegaan op het onderscheid tussen begrotingsfinanciering en premiefinanciering.

2. Afwijkingen van de Rijksbegrotingvoorschriften in de vastgestelde begroting worden consistent doorgetrokken in het

departementaal jaarverslag. Afwijkingen die reeds in de begroting zijn toegelicht, worden niet meer genoemd. Eventuele overige afwijkingen van de Rijksbegrotingvoorschriften worden, na instemming van het ministerie van Financiën, apart in de leeswijzer toegelicht.

3. Indien de toelichting een of meer overzichtsconstructies bevat, geeft de leeswijzer aan welke overzichtsconstructie(s) dit is/zijn en bij welk beleidsartikel deze is/zijn opgenomen.

Toelichting

Indien relevant wordt het gebruik van overzichtsconstructies toegelicht bij de beleidsartikelen.

4. In de leeswijzer wordt aan de lezer uitgelegd dat het beleidsverslag zowel financiële als niet-financiële gegevens bevat en dat deze gegevens aan verschillende kwaliteitsnormen onderhevig zijn.
5. In zowel begroting als jaarverslag wordt in de leeswijzer een kopje Groeiparagraaf opgenomen. Hieronder wordt kort aangegeven wat de belangrijkste verbeteringen in de begroting en het jaarverslag zijn ten opzichte van het vorige jaar. Hierin wordt dus niet vooruit gekeken naar nog te realiseren verbeteringen. Het verdient de voorkeur hierin aan te sluiten bij specifieke toezeggingen die voor het desbetreffende departement aan de Tweede Kamer zijn gedaan over de kwaliteit van de stukken.
6. Indien geen zinvolle indicator kan worden bepaald is het 'comply or explain'-beginsel van toepassing. Dit houdt in dat wordt uitgelegd (explain) waarom bij sommige artikelen geen indicatoren zijn opgenomen (comply). Deze uitleg dient bij voorkeur in de leeswijzer te worden opgenomen.

HET BELEIDSVERSLAG

1.3.1. DE BELEIDSPRIORITEITEN

1.3.2. DE BELEIDSARTIKELEN

1.3.3. DE NIET-BELEIDSARTIKELEN

DE BELEIDSPRIORITEITEN (BELEIDSVERSLAG)

Bepalingen

1. De paragraaf inzake de beleidsprioriteiten bevat een uiteenzetting op hoofdlijnen van de bereikte of opmerkelijke resultaten, conform de opzet van model 3.25.

Toelichting

Beleidsprioriteiten die aandacht in de departementale begroting hebben gekregen, behoren in het departementale jaarverslag eveneens aandacht te krijgen. Tijdens de uitvoering van een begrotingsjaar kunnen nieuwe beleidsprioriteiten opkomen. Deze beleidsprioriteiten krijgen eveneens aandacht in het departementale jaarverslag. Alleen opmerkelijke verschillen met het oog op de realisatie dan wel belangrijke beleidsresultaten worden toegelicht. Dit voor zover zij betrekking hebben op die situatie dat doelen ruimschoots of juist niet zijn gerealiseerd. In de tekst worden concrete (politieke) prestaties benoemd. Beschrijvingen over ondersteunende, ambtelijke inspanningen blijven achterwege (interdepartementale overleggen etc.).

DE BELEIDSARTIKELEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 54

- 1• De toelichting bij de verantwoordingsstaat biedt per beleidsartikel in elk geval inzicht in de met het beleid

samenhangende:

- a algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die zijn nagestreefd en in de mate waarin deze zijn gerealiseerd;
algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die zijn nagestreefd en in de mate waarin deze zijn gerealiseerd;
- b instrumenten die ter bereiking van de doelstellingen zijn ingezet;
instrumenten die ter bereiking van de doelstellingen zijn ingezet;
- c meerjarige bedragen van de aangegane verplichtingen;
meerjarige bedragen van de aangegane verplichtingen;
- d meerjarige bedragen van de verrichte programma-uitgaven;
meerjarige bedragen van de verrichte programma-uitgaven;
- e meerjarige bedragen van de verrichte apparaatsuitgaven;
meerjarige bedragen van de verrichte apparaatsuitgaven;
- f meerjarige bedragen van de gerealiseerde ontvangsten.
meerjarige bedragen van de gerealiseerde ontvangsten.

waarbij voor de onderdelen c tot en met f voor het verslagjaar t ter vergelijking de overeenkomstige ramingen uit de ontwerpbegroting daarnaast worden gesteld. Opmerkelijke verschillen worden toegelicht.

- 2• Het meerjarige inzicht dient, uitgaande van jaar t als verslagjaar, betrekking te hebben op de jaren t-4 tot en met jaar t, dat wil zeggen op de periode lopende van vier jaar voorafgaand aan het verslagjaar tot en met het verslagjaar.
- 3• In aansluiting op artikel 5, derde lid, bevat een jaarverslag per beleidsartikel de realisatiegegevens met betrekking tot de doeltreffendheidsgegevens, gegevens over de doelmatigheid van beleid, beide al dan niet verkregen uit beleidsevaluatieonderzoeken en de doelmatigheidsgegevens over de apparaatsuitgaven, waarbij deze gegevens geconfronteerd worden met de in de ontwerpbegroting opgenomen ramingen. Opmerkelijke verschillen worden toegelicht.
- 4• Indien met toepassing van artikel 5, vierde lid, een begroting een beleidsartikel bevat ten laste waarvan een meerjarige begrotingsreserve wordt aangehouden, biedt het jaarverslag voor dat beleidsartikel inzicht in de gerealiseerde omvang van de reserve, alsmede in de toevoeging en of de onttrekking aan de reserve in het verslagjaar.

Bepalingen

- 1. De toelichting bij de beleidsartikelen kent de volgende opbouw: algemene beleidsdoelstelling, financiële informatie en niet-financiële informatie.

Toelichting

In de structuur van de toelichting bij de beleidsartikelen wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële informatie.

(*noot: Waar in deze bepalingen en de toelichting daarbij over beleidsinformatie wordt gesproken, is dat synoniem aan niet-financiële informatie. Voor een nadere toelichting bij het onderscheid tussen financiële en niet-financiële informatie wordt verwezen naar de Algemene toelichting aan het eind van deze bepalingen.)

- 2. De toelichting bij de algemene beleidsdoelstelling en bij de operationele beleidsdoelstellingen (model 3.30) omvat

informatie over de gerealiseerde effecten dan wel de geleverde concrete beleidsprestaties, waar mogelijk voorzien van prestatiegegevens en indien zinvol over de ingezette instrumenten. Bij de toelichting op de doelstellingen wordt waar mogelijk verwezen naar informatie uit eerder verschenen beleidsnota's, voortgangsrapportages en beleidsanalyse of evaluatieonderzoeken.

3. In de toelichting bij de beleidsartikelen kan, indien zinvol en relevant, informatie worden opgenomen over de met eventuele baten-lastendienst(en) voortgebrachte producten of diensten.
4. De financiële informatie omvat de tabel 'budgettaire gevolgen van beleid' (model 3.30). In de toelichting bij de tabel wordt op bondige wijze ingegaan op opmerkelijke verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar. De toelichting bevat geen meerjarige beschouwingen. In de toelichting hoeft het instrument belastinguitgaven niet te worden toegelicht. Hiervoor kan worden volstaan met een verwijzing naar bijlage 'Belastinguitgaven van de Miljoenennota'.
5. Beleidsinformatie of niet-financiële informatie wordt ontleend aan:
  - a. departementale systemen voor het verzamelen, genereren en veredelen van beleidsinformatie (monitorsystemen);
  - b. informatiebronnen van derden
  - c. evaluatieonderzoeken en bedrijfsvoeringsonderzoeken
6. Bij de niet-financiële informatie wordt een tabel opgenomen waarin wordt aangegeven of activiteiten zijn gerealiseerd. Alleen de opmerkelijke verschillen in de doelrealisatie ten opzichte van de begroting worden toegelicht. De opmerkelijke verschillen hebben betrekking op belangrijke beleidsresultaten.
7. Prestatiegegevens bij de niet-financiële informatie worden - indien zinvol en relevant - verstrekt voor het verslagjaar (t) en - indien zinvol en relevant - voor de jaren t-1 tot en met t-4. Voor het jaar t wordt een vergelijking gemaakt tussen de beoogde en uiteindelijk gerealiseerde effecten.

Toelichting

Wanneer realisatiegegevens uit periodiek evaluatieonderzoek worden opgenomen, wordt dit expliciet vermeld. Indien mogelijk worden ook resultaten van evaluatieonderzoeken uit eerdere jaren vermeld.

8. Voorts worden bij de niet-financiële informatie de gerealiseerde bedragen aan verplichtingen, uitgaven en ontvangsten - indien mogelijk en zinvol - toegelicht met behulp van doelmatigheidsgegevens en volume- en prijsgegevens.
9. Het aantal pagina's per beleidsartikel is gemaximeerd op 10.
10. In het jaarverslag wordt een overzicht opgenomen van in het verslagjaar afgeronde onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid.
11. Indien ten laste van een beleidsartikel een begrotingsreserve wordt aangehouden, wordt in het jaarrekeningdeel van het jaarverslag de in artikel 54, vierde lid, CW 2001 bedoelde informatie opgenomen.

Algemene Toelichting

De kwaliteit en relevantie van de beleidsverantwoording in het jaarverslag zijn in belangrijke mate afhankelijk van de informatie die in de departementale begroting was opgenomen. Immers, naarmate de beleidsdoelstellingen meer concreet en in meetbare grootheden worden weergegeven, wordt het beter mogelijk om de realisatie ervan te monitoren.

Wat betreft de opbouw van de toelichting per beleidsartikel wordt zoveel mogelijk aangesloten bij de departementale

begroting. Er dient te worden toegelicht met behulp van relevante en zinvolle prestatiegegevens en met gegevens over de doelmatigheid en effectiviteit van beleid. In de toelichting bij de beleidsartikelen dient aangegeven te worden in hoeverre de in de begroting gehanteerde veronderstellingen zijn uitgekomen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar model 3.30 .

Vaak worden teksten uit beleidsnota's en de begroting uitgebreid herhaald in het jaarverslag. Dit is niet de bedoeling. Volstaan kan worden met een bondige weergave van de essentie en verwijzing naar relevante beleidsnota's.

De in de beleidsartikelen opgenomen informatie wordt onderscheiden in financiële informatie en niet-financiële informatie.

Niet-financiële informatie

betreft de kwantitatieve en kwalitatieve informatie over het beleid, inclusief de bedrijfsvoering, voor zover die informatie beoogt inzicht te bieden in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de beleidsuitvoering en de doelmatigheid van de bedrijfsvoering. De financiële informatie is hiervan uitgezonderd.

Financiële informatie

betreft de kwantitatieve informatie ontleend aan de financiële administraties.

Met het oog op het onderzoek van het jaarverslag door de Auditdienst is het volgende van belang

De Auditdienst controleert van de financiële informatie de **comptabele rechtmatigheid**

. Zij geeft in de controleverklaring bij het jaarverslag een oordeel over het getrouwe beeld van de financiële informatie.

Van de niet-financiële informatie

wordt door de Auditdienst

alleen

onderzocht of ze op deugdelijke wijze tot stand is gekomen en of ze niet strijdig is met de financiële informatie.

Comptabele rechtmatigheid

houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag wordt verantwoord, in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.

Op grond van deze definities van financiële informatie en niet-financiële informatie wordt als financiële informatie in het jaarverslag aangemerkt de informatie die is opgenomen in de volgende overzichten en teksten:

- a. de departementale verantwoordingsstaat en de financiële toelichtingen daarbij;
- b. de samenvattende verantwoordingsstaat betreffende de diensten die een baten-lastenstelsel voeren en de toelichting daarbij;
- c. de departementale saldibalans en de toelichting daarbij;
- d. de in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen rapportage over de comptabele rechtmatigheid en de getrouwe weergave van de uitkomsten van de begrotingsuitvoering;
- e. het overzicht van personele topinkomens.

De financiële toelichtingen bij de departementale verantwoordingsstaat dienen op een duidelijk identificeerbare wijze – dat wil zeggen in separate paragrafen – in het beleidsverslag te worden opgenomen als onderdeel van de toelichting per begrotingsartikel (zowel voor beleidsartikelen als voor niet-beleidsartikelen).

In de toelichting bij de samenvattende verantwoordingsstaat betreffende de diensten die een baten-lastenstelsel voeren, dient de verkorte individuele verantwoording – dat wil zeggen de balans, de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht – van elke onder het ministerie ressorterende baten-lastendienst te worden opgenomen.

DE NIET-BELEIDSARTIKELLEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 55

1• De toelichting bij de verantwoordingsstaat biedt per niet-beleidsartikel meerjarig in elk geval inzicht in:

- a de bedragen van de aangegane verplichtingen;
de bedragen van de aangegane verplichtingen;
- b de bedragen van de verrichte programma-uitgaven;
de bedragen van de verrichte programma-uitgaven;
- c de bedragen van de verrichte apparaatsuitgaven;
de bedragen van de verrichte apparaatsuitgaven;
- d de bedragen van de gerealiseerde ontvangsten;
de bedragen van de gerealiseerde ontvangsten;

Waarbij voor het verslagjaar t ter vergelijking de overeenkomstige ramingen uit de ontwerpbegroting daarnaast worden gesteld. Opmerkelijke verschillen worden toegelicht.

Bepalingen

1. In het jaarverslag staan maximaal drie niet-beleidsartikelen, namelijk: Algemeen, Nominaal en Onvoorzien en Geheim.
2. Op het niet-beleidsartikel 'Algemeen' worden de gerealiseerde apparaatsuitgaven, verplichtingen en ontvangsten middels hetzelfde schema opgenomen als in de vastgestelde begroting.
3. De niet-beleidsartikelen 'Nominaal en Onvoorzien' en 'Geheim' bevatten geen uitsplitsing naar apparaat en programma.
4. In de structuur van de toelichting bij het niet-beleidsartikel wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële informatie. Zie voor het onderscheid tussen financiële informatie en niet-financiële informatie de toelichting bij de tiende bepaling van de beleidsartikelen (paragraaf 1.3.2.).
5. De financiële toelichting bij een niet-beleidsartikel bevat een tabel inzake de budgettaire gevolgen van niet-beleidsartikelen conform model 3.40.
6. Indien in de vastgestelde begroting ten aanzien van het niet-beleidsartikel 'Algemeen' uitzonderingen door het Ministerie van Financiën zijn toegestaan voor het toedelen van apparaatskosten, dan gelden de afspraken ook voor het jaarverslag.
7. De gerealiseerde apparaatsuitgaven op het niet-beleidsartikel 'Algemeen' worden in het onderdeel niet-financiële informatie toegelicht met doelmatigheidsgegevens. Als dat niet mogelijk of zinvol is, vindt toelichting op basis van volume- en prijsgegevens plaats. De gerealiseerde programma-uitgaven op het niet-beleidsartikel 'Algemeen' worden indien mogelijk en zinvol met volume- en prijsgegevens toegelicht.

DE BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

relevante CW-bepalingen

Artikel 21

- 1• Onze Ministers zijn verantwoordelijk voor de doelmatigheid van de bedrijfsvoering van hun ministerie.

- 2• Tot de bedrijfsvoering worden in ieder geval gerekend het financieel beheer, het materieel beheer alsmede de administraties die ten behoeve van dat beheer worden bijgehouden.

Artikel 56

- 1• Een departementaal jaarverslag bevat in de toelichting bij de verantwoordingsstaat informatie over de bedrijfsvoering in het verslagjaar van het betrokken ministerie.

Bepalingen

1. Een departementaal jaarverslag bevat een bedrijfsvoerings-paragraaf.

Toelichting

De bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementale jaarverslag heeft betrekking op de bedrijfsvoering van alle onder een ministerie vallende dienstonderdelen, inclusief de afzonderlijke administraties. Dat betekent dat er geen afzonderlijke bedrijfsvoeringsparagraaf hoeft te worden opgenomen in de jaarverslagen van de baten-lastendiensten. Dit geldt ook voor de niet-departementale jaarverslagen zoals die van de begrotingsfondsen waarvoor besloten is het jaarverslag op te nemen in een bijlage bij het departementale jaarverslag zoals bedoeld in artikel 1, vijfde lid CW 2001.

In de jaarverslagen van begrotingsfondsen die als afzonderlijke jaarverslagen worden gepubliceerd en de jaarverslagen van de specifieke begrotingen wordt een bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen bestaande uit de onderdelen rechtmatigheid en de totstandkoming van de beleidsinformatie.

Overige opmerkingen over de bedrijfsvoering van begrotingsfondsen worden opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementaal jaarverslag van de betrokken minister.

(*noot: De niet-departementale jaarverslagen en specifieke jaarverslagen zijn de jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b tot en met i, van de CW 2001 worden opgemaakt.)

2. De bedrijfsvoeringsparagraaf heeft het karakter van een uitzonderingsrapportage.

Toelichting

In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt verslag gedaan van de opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering, mede gebaseerd op een risico-analyse. Daarbij wordt ingegaan op (in voorkomend geval) de tekortkomingen in de bedrijfsvoering, de punten van aandacht en/of de bijzondere gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan in het verslagjaar.

3. De bedrijfsvoeringsparagraaf bestaat uit vier verplichte onderdelen: rechtmatigheid, totstandkoming beleidsinformatie, financieel- en materieel beheer en overige aspecten van de bedrijfsvoering (zie model 3.60). Alle onderdelen worden afzonderlijk identificeerbaar opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf.

Toelichting

De bedrijfsvoeringsparagraaf bestaat uit vier verplichte onderdelen:

rechtmatigheid (inclusief getrouwe weergave), totstandkoming beleidsinformatie, financieel- en materieel beheer en overige aspecten van de bedrijfsvoering

. Zowel fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid en de getrouwe weergave van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten als tekortkomingen in de totstandkoming van de in het jaarverslag opgenomen beleidsinformatie worden op artikelniveau gerapporteerd (zie model 3.60).

Het onderdeel over rechtmatigheid (inclusief getrouwe weergave) dient afzonderlijk identificeerbaar te zijn in de bedrijfsvoeringsparagraaf. Dit is noodzakelijk voor de auditdienst, zodat in de controleverklaring (accountantsverklaring) duidelijk en ondubbelzinnig kan worden aangegeven over welke onderdelen van het jaarverslag welke soort c.q. mate van zekerheid wordt gegeven.

Ook de overige onderdelen dienen afzonderlijk identificeerbaar te worden opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf.

In het onderdeel over financieel en materieelbeheer wordt gerapporteerd over gebleken tekortkomingen in de opzet en/of werking van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en

regelgeving.

Voor het bepalen van opmerkelijke zaken in het financieel en materieelbeheer vormt HAFIR het uitgangspunt. De baseline financieel en materieel-beheer geeft hiervan een handzaam overzicht. Tevens kan daarbij worden gedacht aan de door de Algemene Rekenkamer geconstateerde ernstige onvolkomenheden (zie ook bepaling 8).

4. Voor het onderdeel over rechtmatigheid wordt onder

rechtmatigheid

verstaan comptabele rechtmatigheid. Comptabele rechtmatigheid houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag wordt verantwoord in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.

In dit onderdeel wordt onder meer gerapporteerd over de niet-naleving van de wettelijke voorwaarden, zoals bijvoorbeeld de niet-naleving van de Europese aanbestedingsregels. Deze voorwaarden kunnen betrekking hebben op het aangaan van verplichtingen of het verrichten van betalingen. Het uitgangspunt hierbij is dat een geconstateerde onrechtmatigheid, afhankelijk van de vraag waarop de desbetreffende voorwaarde betrekking heeft, aan de verplichting of de betaling wordt toegerekend, niet aan beide.

5. Welke bevindingen gerapporteerd worden, wordt in een kwalitatieve afweging bepaald. Factoren die hierin een rol spelen kunnen zijn:

politieke gevoeligheden, individuele afspraken van de minister met de Tweede Kamer en gevallen van fraude.

Daarnaast zijn kwantitatieve regels opgesteld waarmee wordt bepaald, welke bevindingen in de passage rechtmatigheid (inclusief getrouwe weergave) worden opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf. Dit zijn minimumeisen die bepalen over welke bevindingen in ieder geval gerapporteerd moet worden. Indien fouten of onzekerheden ten aanzien van de rechtmatigheid zijn bepaald aan de hand van steekproeven, wordt in deze paragraaf de meest waarschijnlijke fout gerapporteerd. Bij overschrijding van de tolerantie worden het totale bedrag en het percentage aan fouten en onzekerheden ieder afzonderlijk vermeld (dus niet alleen het bedrag en het percentage dat de rapporteringstolerantie overschrijdt). (zie verder model 3.60).

6. Indien op het niveau van ministers wettelijk een scheiding is aangebracht tussen beleid en uitvoering worden fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid en de getrouwe weergave in de beleidsuitvoering toegelicht in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het ministerie verantwoordelijk voor de uitvoering. Het beleidsverantwoordelijk ministerie neemt hoofdconclusies op en kan verder volstaan met een verwijzing naar de bedrijfsvoeringsparagraaf van het uitvoerende ministerie. Wel kan er voor de beleidsbepalende minister(s) aanleiding zijn om hierbij vanuit hun verantwoordelijkheid aanvullende opmerkingen te maken.

Toelichting

In de situatie waarin wettelijk een scheiding is aangebracht tussen een beleidsverantwoordelijk ministerie en een ministerie verantwoordelijk voor de beleidsuitvoering gelden specifieke voorschriften. Fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid en de getrouwe weergave van de beleidsuitvoering worden toegelicht in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het ministerie verantwoordelijk voor de beleidsuitvoering. In de bedrijfsvoeringsparagraaf van het beleidsverantwoordelijke ministerie worden de hoofdconclusies hiervan overgenomen en wordt een verwijzing opgenomen naar de bedrijfsvoeringsparagraaf van het beleidsuitvoerende ministerie. Het beleidsverantwoordelijke ministerie maakt zondig aanvullende opmerkingen vanuit zijn eigen beleidsverantwoordelijkheid. De bepaling heeft geen betrekking op situaties waarbij een minister voor de uitvoering van een wet of regeling een baten-lastendienst van een ander departement inschakelt.

7. Ook wanneer er geen (kwalitatieve of kwantitatieve) bevindingen te melden zijn met betrekking tot de vier verplichte onderdelen van de bedrijfsvoeringsparagraaf moeten deze afzonderlijk identificeerbaar opgenomen worden. Volstaan kan worden met de tekst dat zich geen overschrijdingen en/of bijzonderheden hebben voorgedaan.
8. In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt - voor zover nog niet aan de orde gekomen - ingegaan op de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer bij het departementale jaarverslag van het voorafgaande jaar en de maatregelen die zijn getroffen om de geconstateerde tekortkomingen in het verslagjaar en de jaren daarna te voorkomen.

Toelichting

Opmerkingen van de Algemene Rekenkamer bij het departementale jaarverslag van het voorafgaande jaar dienen aanleiding te zijn om in te gaan op de maatregelen die zijn getroffen om de geconstateerde tekortkomingen in het verslagjaar en de jaren daarna te voorkomen.

9. Voor het betalen van facturen geldt de norm dat minimaal 90% van de facturen binnen 30 dagen betaald moet worden. Indien deze norm niet gehaald wordt, wordt -onder overige aspecten van de bedrijfsvoering- expliciet ingegaan op het betaalgedrag van het ministerie. Daarbij wordt ingegaan op de redenen waarom de norm niet gehaald is en op de verbetermaatregelen.
10. In de bedrijfsvoeringsparagraaf wordt expliciet vermeld of afgeweken is van artikel 3, eerste lid van de Instructie rijksdienst bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten.

Toelichting

De Tweede Kamer wil dat de overheid meer gebruik maakt van open standaarden en open source software. De Instructie rijksdienst schrijft voor dat bij de aanschaf van ICT-diensten of ICT-producten in bepaalde gevallen gebruik moet worden gemaakt van open standaarden. Wanneer van dit voorschrift wordt afgeweken, moet dat gemotiveerd vastgelegd worden in de departementale administraties. Artikel 4, van de Instructie rijksdienst bepaalt dat de departementen via de bedrijfsvoeringsparagraaf rapporteren over de naleving van artikel drie.

TOEZICHTSRELATIES / BIJLAGE ZBO'S EN RWT'S

relevante CW-bepalingen

Artikel 65

- 2• Onze Minister van Financiën kan regels stellen met betrekking tot de informatie die in de jaarverslagen wordt opgenomen over de zelfstandige bestuursorganen, bedoeld in artikel 18, vijfde lid, en over de rechtspersonen als bedoeld in artikel 91, eerste lid, onder d, van deze wet.

Bepalingen

1. Een departementaal jaarverslag bevat een bijlage inzake toezichtrelaties. Zie hiervoor model 4.51
2. De bijlage inzake toezichtrelaties bevat een onderdeel inzake het toezicht op de zelfstandige bestuursorganen (ZBO's) en de rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) als bedoeld in artikel 44a van de Comptabiliteitswet 2001. Daarin worden de volgende gegevens opgenomen:
  - a. (in voorkomend geval) de bijzonderheden die naar voren zijn gekomen bij de goedkeuring van de tarieven, de goedkeuring van de begroting en de goedkeuring van de jaarrekening voor zover de minister over die bevoegdheden beschikt;
  - b. (in voorkomend geval) de bijzonderheden met betrekking tot (de opbouw van) de vermogenspositie van rechtspersoonlijkheid bezittende ZBO's en van RWT's;
  - c. een overzicht van de realisatie van de ramingen in de begroting model 4.51.

Algemene Toelichting

Het is niet de bedoeling om ieder jaar een integraal beeld van het toezicht op ZBO's en RWT's te schetsen. Deze bijlage heeft bij de onderdelen 2a. en 2b. het karakter van een uitzonderingsrapportage.

Alles op orde, is het basisprincipe van deze rapportagevorm. Belangrijke afwijkingen dienen hier te worden gerapporteerd. Daarbij wordt tevens aangegeven wat de aanpak is. In het algemeen gaat het hierbij om bijzonderheden die naar voren zijn gekomen uit de rapportages van toezichthoudende diensten of onderdelen van het departement. Aandachtspunten hierbij

zijn onder meer rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid. Daarnaast kunnen er bijzonderheden zijn die voortvloeien uit de specifieke taken van de RWT's. Deze kunnen onder meer betrekking hebben op de kwaliteit van de dienstverlening, de toegankelijkheid daarvan, de te leveren prestaties etc. Hier geldt hetgeen in de wet- en regelgeving is bepaald voor de relatie tussen de verantwoordelijke minister en de RWT. Dit is over het algemeen uitgewerkt in de departementale toezichtvisie en de toezichtarrangementen.

Bepaling 2b betreft expliciet de ontwikkelingen van vermogens bij RWT's en ZBO's. Substantiële stijgingen en dalingen in de omvang van het vermogen worden toegelicht. Klik hier voor de Brief van de minister van Financiën aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

INKOOP VAN ADVISEURS EN TIJDELIJK PERSONEEL (INHUUR EXTERNEN)

Bepalingen

1. De departementen moeten als bijlage in het jaarverslag jaarlijks een overzicht opnemen van de uitgaven voor externe adviseurs en tijdelijk personeel (inhuur externen).

Algemene Toelichting

Zie voor toelichting model 4.53

De controleverklaring (accountantsverklaring) spreekt zich niet uit over het getrouwe beeld van het overzicht externe inhuur.

BEGROTINGSFONDS

relevante CW-bepalingen

Artikel 57

- 2• Onze minister, belast met het beheer van een begrotingsfonds, kan besluiten het jaarverslag van het begrotingsfonds op te nemen in een bijlage bij het departementale jaarverslag waarvoor hij verantwoordelijk is.

Bepalingen

1. Indien de oorspronkelijke begrotingsstaat van een begrotingsfonds op grond van artikel 1, vijfde lid, CW 2001 gezamenlijk met de oorspronkelijke departementale begrotingsstaat in één begrotingswet is vastgesteld, wordt het jaarverslag van dat begrotingsfonds als bijlage bij het departementale jaarverslag gepubliceerd.
2. Indien de oorspronkelijke begrotingsstaat van een begrotingsfonds in een aparte begrotingswet is vastgesteld, wordt het jaarverslag van dat begrotingsfonds als een afzonderlijk jaarverslag gepubliceerd.
3. Indien sprake is van een afzonderlijk gepubliceerd jaarverslag van een begrotingsfonds moet hierin tevens een verslag over de bedrijfsvoering worden opgenomen. Hierin wordt verslag gedaan van opmerkelijke zaken in de rechtmatigheid ten aanzien van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten en de tekortkomingen in de totstandkoming van de in het jaarverslag opgenomen beleidsinformatie. Voor de overige onderdelen van de bedrijfsvoering wordt verwezen naar het departementale jaarverslag van de betrokken minister.

Algemene Toelichting

Departementen hebben de keuze om de departementale begroting en de begroting van een begrotingsfonds, waarvoor zij verantwoordelijk zijn, in één begrotingswet op te nemen. Overwegingen van administratief-organisatorische aard kunnen hier aanleiding toe zijn. De bepalingen regelen dat de keuze die bij de begrotingswet is gemaakt, leidend is voor het jaarverslag. Is er een afzonderlijke wet voor een begrotingsfonds, dan komt er ook een afzonderlijk jaarverslag. Zijn departement en begrotingsfonds in een begrotingswet opgenomen, dan is er ook maar een jaarverslag, waarin het jaarverslag van het begrotingsfonds als bijlage is opgenomen. In dat geval bevat het jaarverslag van het begrotingsfonds geen zelfstandig voorwoord en geen zelfstandig verzoek tot dechargeverlening. Als de oorspronkelijke begrotingsstaat van

een begrotingsfonds in een aparte wet is opgenomen, wordt het jaarverslag van het begrotingsfonds als apart kamerstuk gepubliceerd.

DE JAARREKENING

1.8.1. VERANTWOORDINGSSTAAT

1.8.2. DEPARTEMENTALE SALDIBALANS

1.8.3. PARAGRAAF INZAKE BATEN-LASTENDIENSTEN

1.8.4. PUBLICATIE PERSONELE TOPINKOMENS

JAARREKENING: DE VERANTWOORDINGSSTAAT

relevante CW-bepalingen

Artikel 51

- 1• Onze Ministers leggen na afloop van een begrotingsjaar verantwoording af over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering aan de hand van:
  - a de departementale jaarverslagen, zijnde de jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder a, worden opgemaakt;
de departementale jaarverslagen, zijnde de jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder a, worden opgemaakt;
  - b de niet-departementale jaarverslagen, zijnde de jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b tot en met h, worden opgemaakt.
de niet-departementale jaarverslagen, zijnde de jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b tot en met h, worden opgemaakt.

Artikel 52

- 1• Een jaarverslag als bedoeld in artikel 51 bestaat uit een verantwoordingsstaat met een daarbij behorende toelichting.
- 2• Een departementaal jaarverslag bevat - naast de in het eerste lid bedoelde verantwoordingsstaat - voor de baten-lastendiensten die onder het betrokken ministerie ressorteren, een aparte staat met een daarbij behorende toelichting.
- 3• In de aparte staat wordt voor elke baten-lastendienst opgenomen:
  - a het totaal van de gerealiseerde baten en van de gerealiseerde lasten;
het totaal van de gerealiseerde baten en van de gerealiseerde lasten;
  - b het gerealiseerde saldo van baten en lasten;
het gerealiseerde saldo van baten en lasten;
  - c het totaal van de gerealiseerde kapitaaluitgaven en van de gerealiseerde kapitaalontvangsten.
het totaal van de gerealiseerde kapitaaluitgaven en van de gerealiseerde kapitaalontvangsten.

Artikel 53

- 1• De verantwoordingsstaat bevat, in de volgorde van de begrotingsartikelen van de overeenkomstige begrotingsstaat, per begrotingsartikel in elk geval de volgende gegevens:
  - a het artikelnummer;
het artikelnummer;
  - b de artikelomschrijving;
de artikelomschrijving;
  - c bruto het bedrag dat voor het aangaan van verplichtingen in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag;
bruto het bedrag dat voor het aangaan van verplichtingen in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag;
  - d bruto het bedrag dat voor het verrichten van uitgaven in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag;
bruto het bedrag dat voor het verrichten van uitgaven in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag;
  - e bruto het bedrag dat aan ontvangsten in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag.
bruto het bedrag dat aan ontvangsten in de begrotingsstaat behorende bij de oorspronkelijke begrotingswet is opgenomen met daarnaast gesteld het overeenkomstige gerealiseerde bedrag.
- 2• Het eerste lid, aanhef en onder d en e, is niet van toepassing op de uitgaven en de ontvangsten die op grond van artikel 28, vierde lid, in mindering zijn gebracht op ontvangsten, onderscheidenlijk uitgaven.

Bepalingen

1. De departementale verantwoordingsstaat wordt opgemaakt conform model 3.15.

Toelichting

De departementale verantwoordingsstaat en een eventuele verantwoordingsstaat van een begrotingsfonds zijn overzichtelijk en bieden inzicht in de geraamde en gerealiseerde bedragen van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten. De financiële toelichting op de verantwoordingsstaat wordt opgenomen in het beleidsverslag. In de jaarrekening wordt in de tekst verwezen naar deze toelichting.

2. Indien het departement het beheer voert over een begrotingsfonds wordt hiervoor een aparte verantwoordingsstaat opgesteld conform model 3.17.
3. Voor de baten-lastendiensten die onder een departement ressorteren wordt een aparte samenvattende verantwoordingsstaat opgesteld conform model 3.20.

Toelichting

De samenvattende verantwoordingsstaat van de baten-lastendiensten, biedt in elk geval inzicht in de oorspronkelijk geraamde en in de gerealiseerde totalen van de baten en lasten, het saldo van baten en lasten en in de totalen van kapitaaluitgaven en -ontvangsten. Indien in de oorspronkelijke begrotingsstaat een nadere detaillering van de baten en lasten was opgenomen, wordt deze ook in de verantwoordingsstaat opgenomen. De toelichting op de samenvattende verantwoordingsstaat maakt onderdeel uit van de jaarrekening.

JAARREKENING: DE DEPARTEMENTALE SALDIBALANS

relevante CW-bepalingen

Artikel 51

- 2• Onze ministers, ieder met betrekking tot de begrotingen waarvoor hij verantwoordelijk is, maken daartoe over elk jaar een jaarverslag op. Onze Ministers maken tevens over elk jaar de departementale saldibalans op.

Artikel 59

- 1• Een departementale saldibalans voldoet aan de volgende eisen:
  - a de erin opgenomen informatie geeft de op het jaareinde openstaande posten, zoals deze uit de administraties blijken, deugdelijk weer;
de erin opgenomen informatie geeft de op het jaareinde openstaande posten, zoals deze uit de administraties blijken, deugdelijk weer;
  - b de erin opgenomen balansposten zijn rechtmatig tot stand gekomen.
de erin opgenomen balansposten zijn rechtmatig tot stand gekomen.

Artikel 60

- 1• Onze Ministers zenden het jaarverslag en de departementale saldibalans waarvoor zij verantwoordelijk zijn, tezamen met de ontwerp-slotwet en het samenvattende rapport, bedoeld in artikel 66, vijfde lid, aan Onze Minister van Financiën uiterlijk op een door hem te bepalen datum in de maand maart van het jaar volgend op het begrotingsjaar.
- 2• Onze Minister van Financiën zendt deze stukken zo mogelijk binnen 14 dagen na ontvangst naar de Algemene Rekenkamer, voorzien van de opmerkingen waartoe deze stukken hem aanleiding geven. Zijn opmerkingen stuurt Onze Minister van Financiën tevens aan Onze betrokken Ministers.

Bepalingen

- 1. De saldibalans wordt opgemaakt conform model 3.18. De saldibalans en toelichting daarop maken onderdeel uit van de jaarrekening en worden ook daarin opgenomen.

Toelichting

De bepaling in het tweede lid van artikel 51 CW 2001 regelt dat de ministers over elk jaar een departementale saldibalans opstellen als sluitstuk van de financiële administratie. De saldibalans wordt opgenomen in de jaarrekening. De departementale auditdienst controleert de saldibalans in samenhang met de departementale verantwoordingsstaat.

Voor ieder afgezonderd beheer wordt, ook in de situatie dat dit niet gepaard gaat met een afgezonderde administratie, een aparte saldibalans opgesteld. Dit betekent dat bij iedere verantwoordingsstaat een saldibalans komt. In de situatie dat een afgezonderd beheer niet gepaard gaat met een afgezonderde administratie, worden posten die niet zonder meer aan één saldibalans zijn toe te wijzen met behulp van veronderstellingen aan de verschillende saldibalansen toegerekend. Het gaat hierbij om de posten liquide middelen, rekening-courant RHB en uitgaven en ontvangsten buiten begrotingsverband. Indien de toerekening niet door middel van schattingen mogelijk is en arbitrair is, worden deze posten opgenomen op de saldibalans die behoort bij de verantwoordingsstaat van het ministerie. De saldibalans wordt opgebouwd conform model 3.18. In het model wordt tevens een toelichting gegeven op de onderdelen van de saldibalans

- 2. De voorschotten met betrekking tot de toeslagregelingen Huurtoeslag, Kinderopvangtoeslag en Zorgtoeslag, die door het Ministerie van Financiën (Belastingdienst) op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regeling (AWIR) ten behoeve van de departementen van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport worden uitgevoerd, worden verwerkt in de saldibalans

van het Ministerie van Financiën.

Toelichting

Op grond van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR) voert de Belastingdienst de in de bepaling genoemde toeslagregelingen uit voor de departementen van BZK, SZW en VWS. Deze departementen zijn verantwoordelijk voor het beleid inzake de toeslagregelingen en voor de (programma)budgetten die daarvoor noodzakelijk zijn. Die budgetten zijn in de begrotingen van de betrokken departementen opgenomen en worden in de jaarverslagen van die departementen verantwoord.

De (wettelijk geregelde) uitvoering van de toeslagregelingen door de Belastingdienst houdt in dat de Belastingdienst aan de toeslaggerechtigden de toeslagen toekent en via maandelijkse voorschotten uitkeert. Na afloop van een jaar worden, mede aan de hand van de inkomensgegevens van de toeslaggerechtigden zoals die op basis van de aangegeven loon- en inkomstenbelasting worden vastgesteld, de verstrekte voorschotten verrekend met de definitief vastgestelde toeslagen. Zo nodig wordt nabetaald of teruggevorderd. De Belastingdienst voert de administratie hiervan buiten begrotingsverband, omdat het programmabudget niet op de begroting van Financiën (IXB) is opgenomen. De Aanwijzingsregeling boekingen buiten begrotingsverband 2004 biedt daartoe de basis.

De uitgekeerde voorschotten worden maandelijks via een betalingsverzoek van de Belastingdienst doorberekend aan de vakdepartementen, die daarmee via een betaling ten laste van de rekening-courant met de schatkist hun begroting belasten. Bij de Belastingdienst wordt de rekening buiten begrotingsverband ontlast met die ontvangsten; die rekening loopt daarmee glad met de eerder aan de toeslaggerechtigden uitgekeerde voorschotten. Aan het eind van een jaar wordt het totaal van de uitgekeerde voorschotten en het totaal van (eventueel) teruggevorderde voorschotten door de Belastingdienst op de saldbalans van het Ministerie van Financiën opgenomen in de post Voorschotten, respectievelijk de post vorderingen. In de toelichting bij die post zal per toeslag en per toeslagjaar de stand van de openstaande voorschotten en van de openstaande terugvorderingen per 1 januari en per 31 december worden opgenomen. Zodra toeslagen (in het volgend jaar) definitief worden vastgesteld, komen deze niet meer in de saldbalans tot uitdrukking. Eventuele nabetalingen aan of navorderingen op toeslaggerechtigden worden door de Belastingdienst aan de vakdepartementen doorberekend, nadat de nabetaling door de Belastingdienst aan de betrokken toeslaggerechtigde heeft plaatsgevonden, respectievelijk nadat de navordering door de Belastingdienst van de toeslaggerechtigde is ontvangen. Deze doorberekeningen zullen worden verwerkt in het maandelijkse betalingsverzoek van de Belastingdienst aan de vakdepartementen.

Gegeven de wettelijk geregelde taakverdeling tussen de vakdepartementen (beleidsverantwoordelijk) en de Belastingdienst (uitvoeringsverantwoordelijk) is deze wijze van administreren en verantwoorden het meest doelmatig en het meest transparant; Financiën verantwoordt zich in de bij het jaarverslag van Financiën behorende saldbalans over de openstaande voorschottenpost, de vakdepartementen verantwoorden zich op het desbetreffende begrotingsartikel in hun jaarverslag over de uitgaven die zij ten behoeve van de betrokken toeslagregeling (via betaling aan de Belastingdienst) hebben gedaan. Eventuele onrechtmatigheden in de bedrijfsvoering bij de Belastingdienst bij de uitvoering van de regelingen (d.w.z. fouten en onzekerheden die boven de geldende tolerantiegrenzen uitkomen) worden per toeslag in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het jaarverslag van Financiën vermeld. Deze bevindingen worden door de vakdepartementen samengevat (hoofdconclusies) overgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf van hun jaarverslag met een verwijzing naar de bedrijfsvoeringsparagraaf in het jaarverslag van Financiën. De Tweede Kamer wordt op deze wijze volledig en transparant geïnformeerd over de uitvoering van de toeslagregelingen door de (door de wetgever aangewezen) verantwoordelijke uitvoeringsminister (de Minister van Financiën op grond van de AWIR) en over het beleid door de (eveneens door de wetgever aangewezen) verantwoordelijke beleidsminister (de vakministers op grond van de specifieke toeslagwetten).

PARAGRAAF INZAKE BATEN-LASTENDIENSTEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 52

- 2• Een departementaal jaarverslag bevat, naast de in het eerste lid bedoelde verantwoordingsstaat, voor de baten-lastendiensten die onder het betrokken ministerie ressorteren, een aparte staat met een daarbij behorende toelichting.
- 3• In de aparte staat wordt voor elke baten-lastendienst opgenomen:
  - a het totaal van de gerealiseerde baten en van de gerealiseerde lasten;

het totaal van de gerealiseerde baten en van de gerealiseerde lasten;

- b het gerealiseerde saldo van baten en lasten;
het gerealiseerde saldo van baten en lasten;
- c het totaal van de gerealiseerde kapitaaluitgaven en van de gerealiseerde kapitaalontvangsten.
het totaal van de gerealiseerde kapitaaluitgaven en van de gerealiseerde kapitaalontvangsten.

Bepalingen

1. In het departementaal jaarverslag wordt een paragraaf baten-lastendiensten opgenomen. Deze paragraaf wordt opgenomen in de jaarrekening.
2. De paragraaf bevat per baten-lastendienst de volgende onderdelen conform model 3.80:
  - a. de staat van baten en lasten van de baten-lastendienst;
  - b. de balans per 31 december;
  - c. het kasstroomoverzicht;
  - d. een toelichting op de onderdelen a, b, c, van artikel 52, derde lid, CW 2001 die ingaat op de volgende onderwerpen: verschillenanalyse, omzetspecificatie, verloop en stand van de voorzieningen en ontwikkeling van het eigen vermogen;
  - e. een overzicht van doelmatigheidsindicatoren.
3. Het aantal pagina's per baten-lastendienst is gemaximeerd op 5.

Algemene Toelichting

De samenvattende verantwoordingsstaat van de baten-lastendiensten wordt in de paragraaf baten-lastendiensten onderbouwd met een staat van baten en lasten, een balans, een kasstroomoverzicht, de toelichting daarop en de doelmatigheidskengetallen(zie model 3.80). Dit model bevat het format voor de gehele paragraaf Baten-lastendiensten.

De paragraaf Baten-lastendiensten bestaat uit een selectie van de jaarrekening van de batenlastendienst, een en ander zoals aangegeven in model 3.80. Tegelijk met de departementale jaarverslagen moeten ook deze jaarrekeningen bij Financien aangeleverd worden (zie ook deel II, hoofdstuk 4)

Informatie over de doelmatigheid van het beleid, dus de mate waarin de baten-lastendienst bijdraagt aan het bereiken van de beleidsdoelstellingen van het departement, wordt - indien zinvol en relevant - opgenomen in de toelichting bij de betreffende beleidsartikelen.

In de paragraaf Baten-lastendiensten wordt geen aparte bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen. Opmerkelijke zaken in de bedrijfsvoering van de baten-lastendiensten worden meegenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementaal jaarverslag.

Toelichting bij de staat van baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Posten die niet separaat zijn vermeld in dit model maar die van belang zijn voor een goed inzicht in de baten, de lasten of het saldo van baten en lasten worden apart zichtbaar gemaakt.

In de toelichting wordt minimaal opgenomen:

Een analyse van alle verschillen tussen begroting en realisatie groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting;

Een specificatie van de omzet verdeeld naar productgroepen op basis van een p * q-onderbouwing (prijs maal hoeveelheid);

Een specificatie van alle bijzondere baten en lasten;

Als een negatief resultaat is gerealiseerd: de wijze waarop dit verlies wordt gedekt en welke maatregelen worden genomen om toekomstige verliezen te voorkomen.

Toelichting bij de balans

Wanneer t het eerste jaar is waarvoor een balans wordt opgesteld, wordt onder balans t-1 de definitieve openingsbalans opgenomen.

In de toelichting wordt minimaal opgenomen:

Verloop en stand van de voorzieningen; de dotaties en onttrekkingen per voorziening worden uitgesplitst.

De ontwikkeling van het eigen vermogen van de baten-lastendienst in relatie tot het plafond van 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar.

Toelichting bij het kasstroomoverzicht

De kapitaaluitgaven en -ontvangsten worden toegelicht aan de hand van een kasstroomoverzicht. Het kasstroomoverzicht geeft een specificatie van de mutatie van de rekening-courant bij de Rijkshoofdboekhouding.

NB: de posten 1 en 5 van het kasstroomoverzicht dienen uitsluitend het rekening-courantsaldo bij de Rijkshoofdboekhouding weer te geven, exclusief kassaldo en betalingen onderweg.

Het kasstroomoverzicht geeft inzicht in de capaciteit van de baten-lastendienst tot het genereren van kasmiddelen en geeft aan hoeveel kasmiddelen in de verslagperiode beschikbaar zijn gekomen (de herkomst van middelen) en op welke wijze gebruik is gemaakt van deze kasmiddelen (de besteding van middelen). In dit model vormen de posten 3a, 4a en 4c de kapitaaluitgaven, terwijl de posten 3b, 4b en 4d de kapitaalontvangsten vormen.

Alle verschillen tussen begroting en realisatie groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting dienen te worden toegelicht. In de toelichting bij post 3a wordt vermeld in welke soort activa is geïnvesteerd.

Toelichting bij het overzicht Doelmatigheidsindicatoren

Het doel van dit overzicht is het aantonen van de doelmatigheid van de baten-lastendienst. Met ingang van de RBV 2010 wordt de vorm en de inhoud van de doelmatigheidsparagraaf voor de baten-lastendiensten voorgeschreven in het model 1.90 en model 3.80.

De richtlijn voor de doelmatigheidsparagraaf bestaat uit een generiek deel en een specifiek deel. Afhankelijk van het type baten-lastendienst bestaat de invulling van de doelmatigheidsparagraaf uit een combinatie van generieke en specifieke doelmatigheidsindicatoren. Voor de toelichting van deze indicatoren wordt naar model 1.90 en model 3.80 verwezen.

PUBLICATIE PERSONELE TOPINKOMENS

Bepalingen

1. In de jaarrekening moeten departementen een overzicht opnemen van de ten laste van hun begroting uitbetaalde belastbare jaarlonen (inclusief pensioenafdrachten) van het personeel met een belastbaar jaarloon dat hoger was dan het gemiddelde belastbare jaarloon van de ministers (het publicatiebedrag). Dit bedrag wordt door de Minister van BZK binnen zes weken na afloop van het kalenderjaar in de Staatscourant gepubliceerd.

Toelichting

Voor toelichting: zie model 4.52

2. Ook wanneer er geen inkomens gemeld behoeven te worden hoger dan het gemiddeld belastbare jaarloon van de ministers moet het WOPT-overzicht opgenomen worden. Volstaan kan worden met de tekst dat er geen topinkomens boven deze norm voorkomen.

DE SLOTWET

relevante CW-bepalingen

Artikel 14

- 1• Onze ministers, ieder met betrekking tot de begrotingen waarvoor hij verantwoordelijk is, zenden ontwerp-begrotingswijzigingen aan Onze minister van Financiën. Artikel 12, tweede, derde en vijfde lid, is van overeenkomstige toepassing.
- 2• Ontwerp-begrotingswijzigingen worden in elk geval ingediend met betrekking tot:
  - a de wijzigingen, samenhangend met die bedoeld in de Voorjaarsnota en wel gelijktijdig met die nota; de wijzigingen, samenhangend met die bedoeld in de Voorjaarsnota en wel gelijktijdig met die nota;
  - b nadere wijzigingen, tenzij boekhoudkundig van aard of voortvloeiend uit controlebevindingen, waaronder in elk geval begrepen de wijzigingen samenhangend met die bedoeld in de Miljoenennota en Najaarsnota, en wel gelijktijdig met de Najaarsnota;
nadere wijzigingen, tenzij boekhoudkundig van aard of voortvloeiend uit controlebevindingen, waaronder in elk geval begrepen de wijzigingen samenhangend met die bedoeld in de Miljoenennota en Najaarsnota, en wel gelijktijdig met de Najaarsnota;
  - c de slotwetswijzigingen, zijnde per begrotingsartikel de wijziging die leidt tot opheffing van het resterende verschil tussen de begrotingsraming, inclusief eerdere wijzigingen daarin aangebracht, en het gerealiseerde bedrag en wel uiterlijk op de derde woensdag van mei na afloop van het begrotingsjaar. Het tweede lid van artikel 63 is van overeenkomstige toepassing.
de slotwetswijzigingen, zijnde per begrotingsartikel de wijziging die leidt tot opheffing van het resterende verschil tussen de begrotingsraming, inclusief eerdere wijzigingen daarin aangebracht, en het gerealiseerde bedrag en wel uiterlijk op de derde woensdag van mei na afloop van het begrotingsjaar. Het tweede lid van artikel 63 is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 63

- 3• Gelijktijdig met deze stukken zendt Onze Minister van Financiën in voorkomende gevallen aan de Tweede Kamer een overzicht van de jaarverslagen, van de slotwetsvoorstellen en van de voorstellen van een indenniteitswet die niet uiterlijk op de woensdag, bedoeld in het eerste dan wel het tweede lid, aan de Tweede Kamer worden gezonden, met de reden daarvan.

Bepalingen

1. Per begrotingswet wordt een Slotwet opgesteld.
2. De slotwet maakt geen onderdeel uit van het departementaal jaarverslag.
3. Een voorstel van wet tot vaststelling van een Slotwet bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. het wetslichaam, dat de wetsartikelen bevat die de wijzigingen regelen van het bij de slotwet behorende begrotingswetsvoorstel (zie model 2.10);
  - b. één of meer begrotingsstaten, te weten:
    - i. de departementale begrotingsstaat (zie model 2.36);
    - ii. de begrotingsstaat van de diensten die een baten-lastenstelsel voeren (zie model 2.37);
    - iii. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds indien ook de oorspronkelijke begrotingsstaat van het begrotingsfonds met de oorspronkelijke begrotingsstaat van de departementale begroting in één begrotingswetsvoorstel is opgenomen (zie model 2.38);
  - c. de memorie van toelichting (zie model 2.40).
4. Een begrotingsstaat bij een Slotwet bevat, uitgaande van de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstaat en de daarin bij een eerdere suppletoire begroting aangebrachte wijzigingen, twee extra kolommen waarin de realisaties en de slotwetswijzigingen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, dan wel van de baten, de lasten, de kapitaaluitgaven en de kapitaalontvangsten worden opgenomen, één en ander conform model 2.36 en model 2.37.
  5. De memorie van toelichting bij een voorstel van wet tot vaststelling van een Slotwet bevat een (artikelsgewijze) toelichting bij de wetsartikelen, een (begrotings)toelichting bij de begrotingsstaten en zo nodig een inhoudsopgave, een en ander conform model 2.40.
  6. De begrotingstoelichting bevat geen overzichtstabel, per beleidsartikel geen tabel 'Budgettaire gevolgen van beleid' en geen verdiepingshoofdstuk. Alleen de beleidsmatige relevante en de kwantitatief belangrijkste mutaties ten opzichte van de stand van de tweede suppletoire wet worden toegelicht. Technische mutaties behoeven geen toelichting. Een meerjarige doorwerking blijft achterwege.
  7. De departementale Slotwet bevat voor diensten die een baten-lastenstelsel voeren een begrotingsstaat (zie model 2.37), een overzicht van baten en lasten (zie model 2.41) en een kasstroomoverzicht (zie model 2.42).

Algemene Toelichting

De Slotwet bevat geen beleidsmatige mutaties. Voor beleidsmatige mutaties is namelijk autorisatie vooraf noodzakelijk. De in de Slotwet opgenomen mutaties betreffen in beginsel slechts mutaties van boekhoudkundige aard, dan wel technische uitvoeringsmutaties, die al dan niet naar aanleiding van controlebevindingen doorgevoerd moeten worden. Autorisatie hiervan na afloop van een jaar (machtiging achteraf) is minder bezwaarlijk te achten. De Slotwet is uitsluitend bedoeld om laatstbedoelde mutaties te verwerken, zodanig dat per begrotingsartikel de raming aan de realisatie gelijk wordt gesteld. In dit verband valt te denken aan:

- ° verlaging van het begrotingsbedrag om dat bedrag gelijk aan de realisatie te maken;
- ° mutaties uit hoofde van loon- en prijsbijstelling aangebracht conform de uitgangspunten die de Minister van Financiën hanteert bij de toedeling;
- ° desalderingen, die nodig zijn omdat ontvangsten niet in mindering van bezwaar mogen worden geboekt op de uitgaven;
- ° overboekingen tussen artikelen of tussen begrotingen die voortvloeien uit een tijdens de begrotingsuitvoering gebleken noodzaak om verplichtingen en/of uitgaven elders te verantwoorden dan waar deze oorspronkelijk begroot waren bij gelijkblijvende beleidsuitgangspunten;
- ° mineure kasverschuivingen die het gevolg zijn van een ander betalingstempo van lopende verplichtingen dan eerder geraamd;
- ° de mutaties die het gevolg zijn van de controlebevindingen van de betrokken controle instanties.

(Bovenstaande ontleend aan de Memorie van toelichting bij de 4e wijziging CW 1976)

Aan technische mutaties, die naar hun aard of omvang relevant zijn, wordt in de toelichting bij de Slotwet afzonderlijk aandacht besteed. Gelet op het karakter van de Slotwet kunnen een overzichtstabel, per beleidsartikel een tabel 'Budgettaire gevolgen van beleid' en een verdiepingshoofdstuk achterwege blijven. Ook de presentatie van een meerjarige doorwerking in de begrotingstoelichting is niet zinvol. Overigens worden in het jaarverslag wel een overzichtstabel en een tabel 'Budgettaire gevolgen van beleid' (per beleidsartikel) opgenomen.

Mochten er in de periode november tot en met december van het begrotingsjaar, nadat de 2e suppletore begroting samenhangende met de Najaarsnota bij de Tweede Kamer en de Eerste Kamer is ingediend, nog beleidsmatige of (politiek relevante) mutaties optreden, dan dienen die mutaties zo spoedig mogelijk bij Nota van wijziging in de 2e suppletore begroting te worden verwerkt. Mocht dat, gelet op de stand van de behandeling door de Tweede Kamer van die suppletore begroting, niet meer mogelijk zijn, dan dienen die beleidsmatige mutaties zo spoedig mogelijk via de minister van Financiën aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer bij brief te worden gemeld. Op deze wijze wordt recht gedaan aan het budgetrecht van het Parlement.

In die brief kan worden aangegeven dat deze beleidsmatige wijzigingen in de Slotwet worden verwerkt. In de begrotingstoelichting bij de Slotwet wordt afzonderlijk aandacht aan deze beleidsmatige mutaties besteed en wordt verwezen naar de eerder aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gezonden brief.

De auditdienst toetst of de in het departementale jaarverslag verantwoorde verplichtingen en uitgaven rechtmatig zijn. Als criterium daarbij wordt onder meer gehanteerd of een verplichting of uitgave past binnen de vastgestelde begroting. Indien de auditdienst constateert dat na de 2e suppletore begroting een verplichting is aangegaan of een uitgave is verricht die voortvloeit uit een beleidsmatige mutatie en daarover géén brief aan het Parlement is gestuurd, dan wordt die verplichting of uitgave aangemerkt als onrechtmatig. Indien dit leidt tot overschrijding van de rapporteringstolerantie, dient de minister daarover te rapporteren in de bedrijfsvoeringsparagraaf.

DE SUPPLETOIRE BEGROTINGEN (EXCLUSIEF DE SLOTWET)

relevante CW-bepalingen

Artikel 14

- 1• Onze ministers, ieder met betrekking tot de begrotingen waarvoor hij verantwoordelijk is, zenden ontwerp-begrotingswijzigingen aan Onze Minister van Financiën. Artikel 12, tweede, derde en vijfde lid, is van overeenkomstige toepassing.

- 3• De toelichting bij een ontwerp-begrotingswijziging, bedoeld in het tweede lid, aanhef en onder a of b, wordt op overeenkomstige wijze opgesteld als de toelichting die op grond van de artikelen 5 en 6 is gegeven bij de desbetreffende ontwerp-begroting en sluit daarbij aan.

- 2• Ontwerp-begrotingswijzigingen worden in elk geval ingediend met betrekking tot:
  - a de wijzigingen, samenhangend met die bedoeld in de Voorjaarsnota en wel gelijktijdig met die nota; de wijzigingen, samenhangend met die bedoeld in de Voorjaarsnota en wel gelijktijdig met die nota;

  - b nadere wijzigingen, tenzij boekhoudkundig van aard of voortvloeiend uit controlebevindingen, waaronder in elk geval begrepen de wijzigingen samenhangend met die bedoeld in de Miljoenennota en Najaarsnota, en wel gelijktijdig met de Najaarsnota; nadere wijzigingen, tenzij boekhoudkundig van aard of voortvloeiend uit controlebevindingen, waaronder in elk geval begrepen de wijzigingen samenhangend met die bedoeld in de Miljoenennota en Najaarsnota, en wel gelijktijdig met de Najaarsnota;

  - c de slotwetwijzigingen, zijnde per begrotingsartikel de wijziging die leidt tot opheffing van het resterende verschil tussen de begrotingsraming, inclusief eerdere wijzigingen daarin aangebracht, en het gerealiseerde bedrag en wel uiterlijk op de derde woensdag van mei na afloop van het begrotingsjaar. Het tweede lid van artikel 63 is van overeenkomstige toepassing. de slotwetwijzigingen, zijnde per begrotingsartikel de wijziging die leidt tot opheffing van het resterende verschil tussen de begrotingsraming, inclusief eerdere wijzigingen daarin aangebracht, en het gerealiseerde bedrag en wel uiterlijk op de derde woensdag van mei na afloop van het

begrotingsjaar. Het tweede lid van artikel 63 is van overeenkomstige toepassing.

Artikel 11

- 5• In afwijking van artikel 14, tweede lid, mogen alle wijzigingen in de bedragen, bedoeld in het derde lid van dit artikel (11), worden opgenomen als slotwetswijzigingen

Bepalingen

1. Het voorstel van wet tot wijziging van de begroting (i.c. de suppletoire begroting) bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. Het wetslichaam (zie model 2.10).

Toelichting

Het wetslichaam bevat de wetsartikelen die de wijzigingen regelen van de bij de suppletoire begroting behorende begrotingsstaten.

- b. één of meer begrotingsstaten, te weten:

- i. de departementale begrotingsstaat (zie model 2.20 en model 2.21) ;
- ii. eventueel de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten (zie model 2.25 en model 2.26);
- iii. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds indien ook de oorspronkelijke begrotingsstaat van het begrotingsfonds met de oorspronkelijke begrotingsstaat van de departementale begroting in één begrotingswetsvoorstel is opgenomen (zie model 2.27 en model 2.28);

Toelichting

Een begrotingsstaat bij een suppletoire begroting bevat, uitgaande van de oorspronkelijk vastgestelde begrotingsstaat en de daarin bij een eerdere suppletoire begroting aangebrachte wijzigingen, een extra kolom waarin de wijzigingen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, dan wel van de baten, de lasten, de kapitaaluitgaven en de kapitaalontvangsten worden opgenomen, één en ander conform model 2.20 en model 2.21 en model 2.25 en model 2.26 en model 2.27 en model 2.28.

- c. de memorie van toelichting (zie model 2.30, model 2.55, model 2.56, model 2.60 en model 2.61).

Toelichting

De memorie van toelichting bij een suppletoire begroting bevat een (artikelsgewijze) toelichting bij de wetsartikelen, een (begrotings)toelichting bij de begrotingsstaten en zo nodig een inhoudsopgave, een en ander conform model 2.30.

De begrotingstoelichting bevat een leeswijzer en een overzichtstabel conform model 2.55 of model 2.56, waarin de majeure beleidsmatig relevante uitgaven- en -ontvangstenmutaties voor het uitvoeringsjaar worden gepresenteerd met een daarbij behorende toelichting. De toelichting geeft beleidsrelevante informatie.

De begrotingstoelichting bevat voorts per beleidsartikel de tabel Budgettaire gevolgen van beleid conform model 2.60 Voorjaarsnota en model 2.61 Najaarsnota. De tabel Budgettaire gevolgen van beleid Voorjaarsnota bevat begrotingsmutaties met een meerjarige doorwerking voor de jaren t+1 tot en met t+4. Reden hiervoor is het begrotingsvoorbereidende karakter van deze nota

(hoofdbesluitvormingsmoment). De tabel Budgettaire gevolgen van beleid Najaarsnota bevat begrotingsmutaties zonder meerjarige doorwerking, tenzij in een incidenteel geval met instemming van het Ministerie van Financiën anders wordt beslist. De budgetflexibiliteit is opgenomen in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid.

De begrotingstoelichting bevat per beleidsartikel alleen aangepaste beleidsmatige en cijfermatige veronderstellingen in effectbereiking, doelmatigheid en raming, indien naar het oordeel van de betrokken minister sprake is van een substantiële wijziging in deze veronderstellingen ten opzichte van de veronderstellingen waarvan in de ontwerp-begroting is uitgegaan.

In de tabel Budgettaire gevolgen van beleid worden alle mutaties, zowel beleidsmatig relevante als technische mutaties, opgenomen; alleen de beleidsmatig relevante mutaties worden toegelicht. Beleidswijzigingen zonder budgettair effect kunnen, indien relevant en zinvol, eveneens worden opgenomen in de toelichting bij deze tabel.

De stand van de 1e suppletorie begroting (Voorjaarsnotastand) wordt opgebouwd door middel van mutaties vanaf de stand van de ontwerp-begroting. De stand van de 2e suppletorie begroting (Najaarsnotastand) wordt opgebouwd door middel van mutaties vanaf de stand van de 1e suppletorie begroting. Dit biedt de Staten-Generaal beleidsmatig relevante en duidelijke aangrijpingspunten om de begrotingsuitvoering te volgen en eventueel wijzigingen voor te stellen. Een verdiepingshoofdstuk per beleidsartikel kan achterwege blijven. De tabel Budgettaire gevolgen van beleid conform model 2.60 en model 2.61 bevat immers reeds alle mutaties.

De tabel Budgettaire gevolgen van beleid is tevens de basis om uitvoering te geven aan het onderdeel van de motie-Van Walsem (Kamerstukken II, 26.573, nr. 55), waarin de regering wordt opgeroepen "beleidsmatig relevante mutaties tussen de artikelonderdelen bij (suppletorie) begrotingen aan de Kamer te vermelden en financieel en inhoudelijk toe te lichten". Alle beleidsmatig relevante wijzigingen binnen een artikel – ook als die niet leiden tot een mutatie op artikelniveau - worden aan de Kamer voorgelegd. Er kan een departementsspecifieke invulling aan het begrip "beleidsmatig relevant" worden gegeven; bij die invulling wordt vanzelfsprekend rekening gehouden met de afspraken die daarover zijn gemaakt tussen vakministers en de betrokken Vaste Kamercommissies. In elk geval wordt een verschuiving tussen programma-uitgaven en apparaatsuitgaven binnen een beleidsartikel, ook als dit niet leidt tot een mutatie op artikelniveau, als beleidsmatig relevant aangemerkt. De beleidsrelevante begrotingsmutaties in de suppletorie begrotingen worden waar zinvol en relevant toegelicht. De toelichting geeft in essentie antwoord op de www-vragen.

2.

Wanneer op zeer korte termijn een beleidsaanpassing moet worden doorgevoerd die meer geld gaat kosten dan in de begroting voor het beleid is geraamd (tussentijdse begrotingswijziging), meldt de minister dit aan de Eerste en Tweede Kamer in een brief. Hij geeft daarin aan welke consequenties voor de begroting de beleidsaanpassing zal hebben en licht de beleidsaanpassing toe. Over deze beleidsaanpassing moet ook de Eerste Kamer worden ingelicht. De budgettaire consequenties worden indien mogelijk gepresenteerd met gebruikmaking van de modellen voor de suppletorie begrotingsstaat (modellen 2.20 tot en met 2.28).

Toelichting

Aankondiging tussentijdse begrotingswijziging:

In buitengewone situaties bij de uitvoering van beleid, wanneer een spoedeisende, beleidsmatige begrotingswijziging niet tijdig via de reguliere suppletorie begrotingswetsprocedure kan worden vastgesteld, moeten soms maatregelen genomen worden met budgettaire consequenties die niet voorzien zijn in de begroting. Een voorbeeld hiervan is de recente kredietcrisis. De minister van Financiën heeft aan de Kamer toegezegd dat de presentatie van de informatie over de gevolgen voor de begroting op begrotingsachtige wijze zal worden gepresenteerd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 371, nr. 79, blz. 4).

In het algemeen worden

drie soorten begrotingswijzigingen onderscheiden;

beleidsmatige wijzigingen, exogene wijzigingen en administratieve wijzigingen.

Beleidsmatige wijzigingen

zijn het gevolg van politieke of bestuurlijke keuzes; keuzes om bijvoorbeeld regelingen aan te passen of discretionaire keuzes in concrete situaties. De financiële gevolgen van dergelijke keuzes hebben effect in de programmasfeer (uitbreiding van inzet van instrumenten of extra personele of materiële inzet voor een beleidsprogramma). De verhoging van het budget is politiek of bestuurlijk wenselijk.

Exogene begrotingswijzigingen

worden veroorzaakt door externe factoren. Te denken valt aan een groter beroep op een regeling dan waarmee bij de ontwerp-begroting rekening werd gehouden. Daarbij maakt het verschil of de regeling een open-einde-karakter heeft of dat er voor de regeling een subsidieplafond is vastgesteld. In het eerste geval zal aan het hogere beroep gevolg gegeven moeten worden, ook als daartoe op de begroting onvoldoende middelen zijn uitgetrokken. De noodzakelijke verhoging is onvermijdelijk, daar deze dan kennelijk politiek of bestuurlijk wenselijk is.

In geval van bovenstaande twee begrotingswijzigingen moet met de uitvoering gewacht worden totdat de instemming van de Tweede Kamer is verkregen via de vaststelling van de suppletoire begroting.

Administratieve begrotingswijzigingen

zijn wijzigingen van boekhoudkundige aard of wijzigingen die voortvloeien uit controlebevindingen. In het algemeen hoeven dergelijke wijzigingen niet in een suppletoire begroting te worden opgenomen. Zij kunnen als slotwetswijzigingen worden verwerkt.

Algemene Toelichting

Voor zowel het budgettair-voorbereidende traject als het wetgevende traject dat een suppletoire begroting vóór de indiening bij de Tweede Kamer op de daarvoor geldende uiterste datum dient te volgen, dient het tijdschema, opgenomen aan het begin van de Rbv, te worden aangehouden.

In bijzondere situaties kan tot een incidentele suppletoire begroting worden besloten (bepaling 11). Dat kan zin hebben in het begin van een begrotingsjaar indien de ontwerp-begroting zich in een zodanig stadium van vaststelling bevindt, dat daarin bij een nota van wijziging geen wijziging meer kan worden aangebracht (i.c. als de ontwerp-begroting inmiddels door de Tweede Kamer is vastgesteld) en de suppletoire begroting samenhangende met de Voorjaarsnota niet op korte termijn bij de Tweede Kamer zal worden ingediend. Hiertoe kan in overleg met de minister van Financiën worden besloten. Voor een incidentele suppletoire begroting zijn de bepalingen 1 tot en met 6 zoveel mogelijk overeenkomstig van toepassing.

Indien na de vaststelling door de Tweede Kamer van een Najaarsnota-suppletoire begroting zich alsnog een beleidsmatige mutatie of een (politiek) relevante uitvoeringsmutatie aandient, dient deze mutatie zo spoedig mogelijk in een brief via Financiën aan de Tweede Kamer en Eerste Kamer te worden gemeld. De mutatie wordt vervolgens ter autorisatie achteraf opgenomen in de slotwet.

BATEN-LASTENDIENST

Een suppletoire begroting waarin mutaties van baten-lastendiensten worden opgenomen bevat in ieder geval een begrotingsstaat (zie model 2.25 en model 2.26), een overzicht van baten en lasten (zie model 2.41) en een kasstroomoverzicht (zie model 2.42). Een baten-lastendienst is verplicht in het eerste jaar als baten-lastendienst een definitieve openingsbalans (zie model 2.82) op te nemen in de suppletoire begroting naar aanleiding van de Voorjaarsnota van dat begrotingsjaar.

Bij de baten-lastendiensten, worden de verschillen tussen de realisaties en de begrote baten en lasten, het begrote saldo van baten en lasten en de begrote kapitaaluitgaven en -ontvangsten in ieder geval door middel van de slotwet voorgelegd aan de Staten-Generaal. Afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting mogen echter ook tussentijds, dat wil zeggen door middel van een suppletoire begroting samenhangende met de Voorjaarsnota of door middel van een suppletoire begroting samenhangende met de Najaarsnota, aan de Staten-Generaal worden voorgelegd. Voor sommige baten-lastendiensten zijn hier nadere afspraken over gemaakt. Er wordt gebruik gemaakt van de voorgeschreven modellen voor de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht.

DE OORSPRONKELIJKE BEGROTING

3.1. BEGRIPSAFBAKENING

3.2. DE DEPARTEMENTALE BEGROTING

3.3. DE BEGROTINGSSTAAT

3.4. DE OPBOUW VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING

3.5. Onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid (RPE)

BEGRIPSAFBAKENING

3.1.1. DE INRICHTING VAN DE RIJKSBEGROTING

3.1.2. CATEGORIEËN BEGROTINGEN

3.1.3. DE BEGROTINGSARTIKELEN

3.1.4. DE BELEIDSARTIKELEN

3.1.5. DE NIET-BELEIDSARTIKELEN

DE INRICHTING VAN DE RIJKSBEGROTING

relevante CW-bepalingen

Artikel 1

1•

- a de begrotingen van de onderscheiden ministeries, hierna te noemen: de departementale begrotingen; de begrotingen van de onderscheiden ministeries, hierna te noemen: de departementale begrotingen;
- b de begroting van nationale schuld;
de begroting van nationale schuld;
- c de begroting van koninkrijksrelaties, tenzij de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten die samenhangen met koninkrijksrelaties worden opgenomen in de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
de begroting van koninkrijksrelaties, tenzij de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten die samenhangen met koninkrijksrelaties worden opgenomen in de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
- d de begroting van de Koning;
de begroting van de Koning;
- e de begroting van het kabinet van de Koning;
de begroting van het kabinet van de Koning;
- f de begroting van de Staten-Generaal;
de begroting van de Staten-Generaal;
- g de begroting van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs;
de begroting van de overige Hoge Colleges van Staat en de Kabinetten van de Gouverneurs;
- h de begroting van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten;
de begroting van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten;
- i de begrotingen van de onderscheiden begrotingsfondsen, bedoeld in artikel 9;
de begrotingen van de onderscheiden begrotingsfondsen, bedoeld in artikel 9;
- j een andere begroting, indien die begroting aan de Rijksbegroting wordt toegevoegd bij de wet waarmee die begroting voor de eerste keer wordt vastgesteld.
een andere begroting, indien die begroting aan de Rijksbegroting wordt toegevoegd bij de wet waarmee die begroting voor de eerste keer wordt vastgesteld.

Bepalingen

1. Op grond van CW-artikelen 1 en 9 zijn thans de onderstaande begrotingen en fondsen ingesteld. Tussen haakjes staat welk departement de begroting beheert.
- a. I De Koning (Ministerie van Algemene Zaken)
  - b. IIa Staten-Generaal (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
  - c. IIb Overige hoge colleges van staat en kabinetten (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
  - d. III Algemene Zaken, kabinet der Koningin en Commissie toezicht inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Ministerie van Algemene Zaken)
  - e. IV Koninkrijksrelaties (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
  - f. V Buitenlandse Zaken (Ministerie van Buitenlandse Zaken)
  - g. VI Veiligheid en Justitie (Ministerie van Veiligheid en Justitie)
  - h. VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
  - i. VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
  - j. IXA Nationale schuld (Ministerie van Financiën)
  - k. IXB Financiën (Ministerie van Financiën)
  - l. X Defensie (Ministerie van Defensie)
  - m. (*noot: XI Vervallen was VROM)
  - n. XII Infrastructuur en Milieu (Ministerie van Infrastructuur en Milieu)
  - o. XIII Economische Zaken, landbouw en Innovatie (Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie)
  - p. (*noot: IV Vervallen was LNV)
  - q. XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid)
  - r. XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport)
  - s. (*noot: XVII Vervallen was Jeugd en Gezin)
  - t. (*noot: XVIII Vervallen was Wonen, Wijken en Integratie)
  - u. 50) Gemeentefonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)

- v. (51) Provinciefonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
- w. (55) Infrastructuurfonds (Ministerie van Infrastructuur en Milieu)
- x. (56) Fonds economische structuurversterking
(*noot: Wordt m.i.v. 2011 in beginsel niet gebruikt)
- y. (57) Spaarfonds AOW (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, (*noot: wordt m.i.v. 2012 ingetrokken))
- z. (58) Diergezondheidsfonds (Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie)
- aa. (59) BTW-compensatiefonds (Ministerie van Financiën)
- ab. (63) Waddenfonds (Ministerie van Infrastructuur en Milieu) (*noot: de aanwezige middelen hierin worden m.i.v. 2012 gedecentraliseerd en wordt dit fonds vervolgens ingetrokken)
- ac. (64) Bes III-Fonds (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)

(?) Deltafonds (Ministerie van Infrastructuur en Milieu) (*noot: Aannemende dat de Eerste Kamer het Wetsvoorstel voor het Deltafonds goedkeurt.)

CATEGORIEËN BEGROTINGEN

Bepalingen

1. De volgende categorieën begrotingen worden onderscheiden:
  - a. de departementale begrotingen, d.w.z. de begrotingen van de onderscheiden ministeries;
  - b. de specifieke begrotingen, zijnde de begrotingen met de nummers I, IIA en IIB, IV , IXA ;
  - c. de begrotingen van de begrotingsfondsen;
2. De bepalingen in deze voorschriften zijn van toepassing op de departementale begrotingen. Voor zover zinvol en relevant zijn de bepalingen ook van toepassing op de specifieke begrotingen en op de begrotingen van de begrotingsfondsen.
3. Waar dat is aangegeven zijn bepalingen alleen van toepassing op (onderdelen van) de specifieke begrotingen en op (onderdelen van) de begrotingen van de begrotingsfondsen.

Algemene Toelichting

De tussen haakjes geplaatste nummers bij de begrotingsfondsen verwijzen naar de nummers die daaraan in het IBOS (Interdepartementaal Budgetair Overleg Systeem) zijn toegekend. Deze nummers worden in de begrotings- en verantwoordingsstukken die naar de Staten-Generaal gaan niet gebruikt. In de contacten met de griffie van de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden de letters A-I bij de begrotingsfondsen gehanteerd.

DE BEGROTINGSARTIKELN

relevante CW-bepalingen

Artikel 2

- 2• Begrotingsartikelen worden onderscheiden in beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen.

Bepalingen

1. De indeling van begrotingsartikelen kan alleen in overeenstemming met het Ministerie van Financiën worden gewijzigd.

Algemene Toelichting

Het uitgangspunt is dat artikelherindelingen beperkt worden tot eens in de 4 jaar; de herindeling valt samen met het opstellen van het beleidsprogramma. Immers met het opstellen van het beleidsprogramma stelt het kabinet zijn doelen vast. Nieuwe indelingen in de artikelen zijn mogelijk in geval van wijzigingen in de politieke context.

Als er sprake is van veel wijzigingen in de indeling van de begroting, worden de conversiegegevens in een aparte paragraaf in de leeswijzer opgenomen. Wijzigingen in de artikelindeling worden vooraf aan de Inspectie der Rijksfinanciën en de directie Begrotingszaken/BBH voorgelegd. Van majeure wijzigingen in de begrotingsindeling worden de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, nadat hierover overeenstemming met het Ministerie van Financiën is bereikt, in kennis gesteld, voordat de begrotingen in de Tweede Kamer worden ingediend. Een (eventuele) herinrichting van begrotingsartikelen dient te leiden tot een betere, meer logische aansluiting van middelen en doelstellingen van de overheid. Verzoeken van ministeries tot herstructurering van de begrotingsindeling worden door het Ministerie van Financiën in dat licht beoordeeld en het desbetreffende Ministerie zal vooraf aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer expliciet helder moeten maken waarom deze herinrichting van de begroting bijdraagt aan een beter verband tussen middelen en doelen.

Voor aanpassingen in de artikelindeling in het IBOS-systeem is de omsleutelfaciliteit voorgeschreven.

DE BELEIDSARTIKELEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 5

- 1• De toelichting bij de begrotingsstaat biedt per beleidsartikel in elk geval inzicht in de met het beleid samenhangende:
  - a algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die worden nagestreefd.
  - algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die worden nagestreefd.

Bepalingen

1. Beleidsartikelen zijn de begrotingsartikelen die zijn ingedeeld op basis van algemene beleidsdoelstellingen.
2. Een beleidsartikel bevat één algemene beleidsdoelstelling.
3. Een algemene beleidsdoelstelling kan onderverdeeld zijn in één of meer operationele beleidsdoelstellingen.
4. Beleidsartikelen gaan in de begroting vooraf aan de niet-beleidsartikelen.
5. De nummering van de beleidsartikelen is een olopende reeks te beginnen met 1.

6. Onder beleidsinformatie wordt verstaan de informatie betreffende het beleid en de bedrijfsvoering, die is opgenomen in de beleidsartikelen van de begrotingen en de jaarverslagen van het Rijk en die is ontleend aan:
  - a. departementale systemen voor het verzamelen, genereren en veredelen van beleidsinformatie (monitorsystemen);
  - b. informatiebronnen van derden
  - c. evaluatieonderzoeken en bedrijfsvoeringsonderzoeken

Algemene Toelichting

De algemene beleidsdoelstelling sluit aan bij een door de politiek ervaren probleem of gekoesterde wens. De algemene doelstellingen kunnen vaak niet anders dan in kwalitatieve termen worden weergegeven. Als het mogelijk én zinvol is, worden ze uitgedrukt in meetbare en beïnvloedbare streefwaarden. De algemene doelstellingen worden uitgewerkt in operationele doelstellingen. Het is belangrijk dat uit de operationalisering van de algemene doelstelling duidelijk blijkt wat de verantwoordelijkheid van de overheid is. In de uitwerking blijkt dat een direct en zinvol verband kan worden gelegd tussen (algemene en operationele) doelen, instrumenten, prestaties en financiële middelen. Het gelegde verband maakt duidelijk op welke wijze de ingezette instrumenten bijdragen aan de algemene doelstellingen (zie model 1.60). Indien geen verband te leggen is, kan een heroverweging of herdefiniëring van de doelstellingen aan de orde zijn. In dat geval is de algemene of operationele doelstelling(en) mogelijk niet concreet genoeg of heeft een operationele doelstelling zelf het niveau van een algemene beleidsdoelstelling. In dit geval is het te overwegen het beleidsartikel te splitsen. Tot slot is aangegeven wat onder beleidsinformatie wordt verstaan.

DE NIET-BELEIDSARTIKELN

relevante CW-bepalingen

Artikel 6

- 1• Een begroting kan drie niet-beleidsartikelen bevatten, te weten:
  - a een begrotingsartikel met de omschrijving Algemeen voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten die niet aan een beleidsartikel worden toegeedeeld;
een begrotingsartikel met de omschrijving Algemeen voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten die niet aan een beleidsartikel worden toegeedeeld;
  - b een begrotingsartikel met de omschrijving Geheim voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking via toedeling aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de staat is;
een begrotingsartikel met de omschrijving Geheim voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking via toedeling aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de staat is;
  - c een administratief begrotingsartikel met de omschrijving Nominaal en onvoorzien.
een administratief begrotingsartikel met de omschrijving Nominaal en onvoorzien.
- 2• De bij het administratieve begrotingsartikel Nominaal en onvoorzien opgenomen bedragen voor verplichtingen en voor uitgaven kunnen zowel positief als negatief zijn.
- 3• Ten laste van het begrotingsartikel Nominaal en onvoorzien kunnen geen uitgaven worden gedaan en verplichtingen worden aangegaan; de bedragen worden bij een wijziging van de begroting toegeedeeld aan een ander begrotingsartikel en wel zodanig dat in het betrokken jaarverslag de gerealiseerde bedragen bij het begrotingsartikel Nominaal en onvoorzien uitkomen op nihil.

- 4• De toelichting bij de begrotingsstaat biedt per niet-beleidsartikel meerjarig in elk geval inzicht in:
  - a de beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
de beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
  - b de beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
de beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
  - c de beschikbare bedragen voor het doen van apparaatsuitgaven;
de beschikbare bedragen voor het doen van apparaatsuitgaven;
  - d de bedragen die aan de ontvangsten zijn geraamd. Artikel 5, tweede lid, is van toepassing.
de bedragen die aan de ontvangsten zijn geraamd. Artikel 5, tweede lid, is van toepassing.

- 5• In afwijking van het eerste lid en in overeenstemming met Onze minister van Financiën kan een begroting andere niet-beleidsartikelen bevatten.

Bepalingen

1. De niet-beleidsartikelen Algemeen, Nominaal en Onvoorzien en Geheim komen in de begrotingsopzet na de beleidsartikelen. De niet-beleidsartikelen worden doorgenummerd na de beleidsartikelen.
2. Op het niet-beleidsartikel Algemeen worden apparaatsuitgaven, verplichtingen en ontvangsten (eventueel inclusief huisvestingsuitgaven) geboekt.

Toelichting

In een beleidsbegroting worden apparaatsuitgaven voor beleidsontwikkeling, -besturing en-uitvoering (direct of eventueel door middel van sleutels) aan de beleidsartikelen toegerekend. Dit met als doel inzicht te bieden in de integrale uitgaven van beleid. De niet-beleidsartikelen zijn in een beleidsgeoriënteerde begroting categorieën van uitgaven die op grond van doelmatigheidsoverwegingen niet zinvol kunnen worden toegerekend aan beleidsartikelen. Gedacht kan worden aan uitgaven ten behoeve van de algemene leiding, de centrale stafdirecties en de facilitaire overhead.

3. In uitzonderingsgevallen kunnen, na overleg met het Ministerie van Financiën, apparaatsuitgaven van in beginsel aan beleidsartikelen toe te delen uitvoerende organisatie-eenheden op het niet-beleidsartikel Algemeen worden geboekt. Deze uitgaven worden bij het artikelonderdeel apparaatsuitgaven afzonderlijk zichtbaar gemaakt.

Toelichting

In een beleidsgeoriënteerde begroting worden uitvoerende organisatieonderdelen in principe als apparaatsuitgaven toegedeeld aan een beleidsartikel. Inzake inspecties is hiervoor een uitzondering gemaakt. Toerekening heeft echter de voorkeur. De positionering van inspecties binnen een ministerie kan een bestuurlijk argument zijn om niet tot toerekening over te gaan. In dat geval worden inspecties op een apart beleidsartikel opgenomen of apart zichtbaar gemaakt op het niet-beleidsartikel Algemeen. In de toelichting op het (niet-)beleidsartikel van de desbetreffende inspectie wordt aangegeven voor welke beleidsartikelen deze inspectie werkt. Eveneens op grond van beleidsmatige overwegingen geldt eenzelfde redenering voor Planbureau's.

4. Op het niet-beleidsartikel Algemeen kunnen departementsbrede programma-uitgaven worden geboekt. Deze worden afzonderlijk zichtbaar gemaakt.

DE DEPARTEMENTALE BEGROTING

relevante CW-bepalingen

Artikel 2

- 1• Het begrotingsjaar is het kalenderjaar.
- 2• Begrotingsartikelen worden onderscheiden in beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen.
- 3• De begrotingen bevatten de ramingen van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten, voor zover de daarmee gemoede gelden niet toebehoren aan derden.
- 4• In afwijking van het derde lid, bevatten de begrotingen geen ramingen van de verplichtingen, de uitgaven en de ontvangsten die op grond van artikel 28, tweede lid, buiten het begrotingsverband zullen worden gehouden.

Bepalingen

1. Een begrotingswetsvoorstel bestaat uit de volgende onderdelen:
  - a. Het wetslichaam (zie model 1.10).
  - b. De begrotingsstaat (zie model 1.20, model 1.21, model 1.22, model 1.24).
  - c. de memorie van toelichting (zie model 1.49 en model 1.50).
  - d. een internetbijlage inzake moties en toezeggingen (model 1.96).
  - e. een bijlage inzake ZBO's en RWT's (model 4.50).
  - f. andere bijlagen, indien de Minister van Financiën daarmee heeft ingestemd.
2. Voor zowel het budgettair-voorbereidende traject als het wetgevende traject is het tijdschema leidend.

Algemene Toelichting

Een begroting wordt in de vorm van een wetsvoorstel aan de Staten-Generaal voorgelegd. Met het vaststellen van de begroting als wet verlenen de Staten-Generaal aan de betrokken minister autorisatie tot het doen van de in de begroting opgenomen uitgaven en verplichtingen voor het betreffende begrotingsjaar en tot het invorderen van de opgenomen ontvangsten. (*noot: De autorisatie is niet van toepassing op de premiegefinancierde uitgaven en ontvangsten.)

De begrote en nadien door de Staten-Generaal vastgestelde verplichtingen- en uitgavenramingen gelden als maxima, die zonder nadere autorisatie van de Staten-Generaal (b.v. via een suppletoire begroting) niet mogen worden overschreden. Omdat de begrotingsramingen bij de ontvangstenartikelen uit autorisatieoogpunt niet als maxima, noch als minima worden beschouwd, heeft de autorisatie van de ramingen voor de ontvangsten een ander karakter. Wel worden uiteindelijk de begrotingsramingen bij de ontvangsten bij de zgn. slotwet (de laatste suppletoire begroting in een jaarcyclus) aangepast aan de realisatie, zodat er formeel in het departementale jaarverslag per begrotingsartikel geen over- of onderschrijding resteert. Autorisatie door de Staten-Generaal vindt plaats op het niveau van een begrotingsartikel voor het betreffende begrotingsjaar.

Een departementale begroting wordt gevormd door de hierboven opgesomde onderdelen a t/m f. De departementale begroting is op te delen in twee onderdelen: het wetslichaam (met als bijlage de begrotingsstaat) en de memorie van toelichting. Het wetslichaam bevat de wetsartikelen. Deze artikelen regelen de vaststelling van de uitgaven en de ontvangsten van de departementale begrotingen alsmede in voorkomende gevallen die van de begrotingen van de fondsen. Na vaststelling van de wet, maakt de begrotingsstaat integraal deel uit van de wet. De memorie van toelichting maakt wel deel uit van het begrotingswetsontwerp, maar maakt formeel geen deel uit van de wet. De memorie van toelichting wordt daarom niet in het staatsblad geplaatst.

DE BEGROTINGSSTAAT

relevante CW-bepalingen

Artikel 4

- 1• De begrotingsstaat bevat per begrotingsartikel in elk geval de volgende gegevens:
  - a het artikelnummer;
het artikelnummer;
  - b de artikelomschrijving;
de artikelomschrijving;
  - c bruto het maximumbedrag dat voor het aangaan van verplichtingen in het begrotingsjaar beschikbaar is;
bruto het maximumbedrag dat voor het aangaan van verplichtingen in het begrotingsjaar beschikbaar is;
  - d bruto het maximumbedrag dat voor het verrichten van uitgaven in het begrotingsjaar beschikbaar is;
bruto het maximumbedrag dat voor het verrichten van uitgaven in het begrotingsjaar beschikbaar is;
  - e bruto het bedrag dat aan ontvangsten in het begrotingsjaar geraamd wordt.
bruto het bedrag dat aan ontvangsten in het begrotingsjaar geraamd wordt.
- 2• Een begrotingsartikel is de kleinste eenheid in de begrotingsstaat.
- 3• Het eerste lid, onder d en e, is niet van toepassing op de uitgaven en de ontvangsten die op grond van artikel 28, vierde lid, in mindering zullen worden gebracht op ontvangsten, onderscheidenlijk uitgaven.

Artikel 11

- 1• De betalingen aan een dienst die een baten-lastenstelsel voert, hierna te noemen: een baten-lastendienst, worden door het ministerie waaronder die dienst ressorteert, evenals de betalingen van een baten-lastendienst aan dat ministerie, door het ministerie ten laste onderscheidenlijk ten gunste van een of meer begrotingsartikelen gebracht.
- 2• Een begroting bevat, naast de in artikel 4, eerste lid, bedoelde begrotingsstaat, voor de baten-lastendiensten die onder het betrokken ministerie ressorteren, een aparte staat met een daarbij behorende toelichting.
- 3• In de aparte staat wordt voor elke baten-lastendienst opgenomen:
  - a Het totaal van de geraamde baten en van de geraamde lasten;
Het totaal van de geraamde baten en van de geraamde lasten;
  - b Het geraamde saldo van baten en lasten;
Het geraamde saldo van baten en lasten;
  - c Het totaal van de geraamde kapitaaluitgaven en van de geraamde kapitaalontvangsten.
Het totaal van de geraamde kapitaaluitgaven en van de geraamde kapitaalontvangsten.
- 4• Tot de uitgaven en ontvangsten in een jaar van een baten-lastendienst en van een ministerie worden, behalve die

bedoeld in artikel 3, eerste lid, ook gerekend de verrekeningen tussen de baten-lastendienst en het ministerie waaronder die dienst ressorteert.

- 5• In afwijking van artikel 14, tweede lid, mogen alle wijzigingen in de bedragen, bedoeld in het derde lid van dat artikel, worden opgenomen als slotwetswijzigingen.

Bepalingen

1. De begrotingsstaat behorende bij een departementale begroting inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten wordt ingericht conform model 1.20.

De begrotingsstaat behorend bij een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten en van de begrotingsfondsen wordt conform model 1.24 ingericht.

2. De begrotingsstaat behorende bij de begroting van een specifieke begroting eventueel inclusief de baten-lastendiensten wordt volgens model 1.21 of model 1.22 opgesteld.
3. De begrotingsstaat behorende bij een begrotingsfonds wordt ingericht volgens model 1.23.

Algemene Toelichting

De begrotingsstaat is de staat met de begrotingsartikelen en de bijhorende verplichtingen-, uitgaven-en ontvangstenramingen. Er is één geïntegreerde begrotingsstaat waarin zowel verplichtingen, uitgaven als ontvangsten zijn opgenomen. De begrotingsartikelen in de begrotingsstaat zijn op grond van artikel 4, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2001 de kleinste eenheden in de begroting. Artikelonderdelen worden om die reden niet in de begrotingsstaat opgenomen.

In de begrotingsstaat inzake een baten-lastendienst worden de totalen van de lasten en de baten, het saldo van lasten en baten, en de totalen van de kapitaaluitgaven en de kapitaalontvangsten opgenomen.

Voor de begrotingsfondsen wordt gebruik gemaakt van begrotingsstaten om duidelijk te kunnen onderscheiden wat de werkelijke uitgaven en ontvangsten van het fonds zijn. Deze gegevens zijn van belang voor de consolidatie van de fondsgegevens in de Miljoenennota en het Financieel Jaarverslag van het Rijk.

DE OPBOUW VAN DE MEMORIE VAN TOELICHTING

3.4.1 LEESWIJZER

3.4.2 BELEIDSAGENDA

3.4.3 TOELICHTING BELEIDSARTIKELEN

3.4.4 TOELICHTING NIET-BELEIDSARTIKELEN

3.4.5 TOELICHTING VERDIEPINGSHOOFDSTUK

3.4.6 OVERZICHTSCONSTRUCTIES

3.4.7 PARAGRAAF INZAKE BEDRIJFSVOERING

3.4.8 PARAGRAAF INZAKE BATEN-LASTENDIENSTEN

3.4.9 MOTIES EN TOEZEGGINGEN

3.4.10 ZBO'S EN RWT'S

DE LEESWIJZER

Bepalingen

1. De leeswijzer bevat de opbouw van de memorie van toelichting.

Toelichting

In de leeswijzer kan eventueel op bondige wijze informatie over het departement worden opgenomen, zoals de missie of beschrijving van het stelsel.

2. Indien de memorie van toelichting (een) overzichtconstructie(s) bevat, geeft de leeswijzer aan welke overzichtconstructies dit zijn en op welk beleidsartikel ze zijn te vinden.
3. Afwijkingen van de Rijksbegrotingsvoorschriften worden - na instemming van het Ministerie van Financiën - apart in de leeswijzer toegelicht.

Voor de afwijkingen van de Rijksbegrotingsvoorschriften als gevolg van Verantwoord Begroten wordt een standaardtekst opgenomen.

Zie hiervoor het tabblad Verantwoord Begroten onder 2.

4. Indien er sprake is van significante wijzigingen in de begrotingsindeling dan wordt hierover in de leeswijzer toelichting gegeven.
5. In zowel begroting als jaarverslag wordt in de leeswijzer een kopje Groeiparagraaf opgenomen. Hieronder wordt kort aangegeven wat de belangrijkste verbeteringen in de begroting en het jaarverslag zijn ten opzichte van het vorige jaar. Hierin wordt dus niet vooruit gekeken naar nog te realiseren verbeteringen. Het verdient de voorkeur hierin aan te sluiten bij specifieke toezeggingen die voor het desbetreffende departement aan de Tweede Kamer zijn gedaan over kwaliteit van de stukken.
6. Indien geen zinvolle en relevante indicator kan worden bepaald is het '**comply or explain'-beginsel** van toepassing. Dit houdt in dat wordt uitgelegd (explain) waarom bij sommige artikelen geen indicatoren zijn opgenomen (comply). Deze uitleg dient bij voorkeur in de leeswijzer te worden opgenomen.

DE BELEIDSAGENDA

Bepalingen

1. De inhoud van de beleidsagenda wordt aan de hand van de formatie- uitkomsten nader bepaald.
2. De beleidsagenda bevat een overzichtstabel met de belangrijkste beleidsmatige mutaties waarin de stand **ontwerpbegroting** van het jaar t-1 en de stand ontwerpbegroting van het jaar t zijn weergegeven(model 1.55). Alle in de tabel genoemde beleidsmatige mutaties worden onder de tabel toegelicht. De overzichtstabel wordt zowel voor de uitgaven als de niet-belastingontvangsten opgesteld en beslaat de periode t-1 tot en met t+4.

Toelichting

model 1.55 blijft voor de begroting bestaan.

Teksten die mutaties uit model 1.55 toelichten hebben een plek in de beleidsagenda 2012.

In een overzichtstabel wordt de stand vorige ontwerpbegroting naar ontwerpstand begrotingsvoorstel een aansluiting gegeven voor de periode t-1 tot en met t+4. Er wordt ten minste aansluiting gezocht bij hetgeen in de beleidsagenda is verwoord. Overigens hoeven de genoemde beleidsprioriteiten niet per definitie samen te vallen met de beleidsintensivering in de overzichtstabel, omdat er niet altijd additionele uitgaven mee gemeoid zullen zijn. Met de term 'overige mutaties' kunnen de resterende mutaties worden samengenomen, zodat aansluiting mogelijk is tussen de stand in de ontwerpbegroting t-1 en de stand in de ontwerpbegroting t.

Een goede verticale toelichting is van belang voor de informatievoorziening van de Kamer. Daartoe is het noodzakelijk dat in de beleidsagenda het model inzake de overzichtstabel ten behoeve van de beleidsagenda (model 1.55), zodanig wordt ingevuld dat alle belangrijke wijzigingen inzichtelijk worden.

3. model 1.56 (koppeling kabinetsdoelen en beleidsartikelen) is komen te vervallen.

De beleidsagenda is vormvrij, met uitzondering van de verwerking van de maatregelen uit het Regeerakkoord. In de brief over de 17 hervormingen van de minister-president is aangegeven dat alle maatregelen uit het regeerakkoord, waaronder de 17 hervormingen, een vertaling krijgen in de begroting en het jaarverslag. Daarmee worden zij opgenomen in de route die de normale verantwoordingsdocumenten doorlopen. De maatregelen met budgettaire gevolgen zijn (per ISB) of worden eenmalig in de begroting verwerkt via de begrotingsartikelen. Voor de 17 hervormingen geldt dat zij gedurende de kabinetsperiode apart te volgen moeten zijn. Indien de hervorming budgettaire gevolgen heeft, zal deze verwerkt worden bij het desbetreffende beleidsartikel. Mocht een koppeling aan een budget of artikel niet mogelijk zijn dan kan de eerstverantwoordelijke minister gebruik maken van zijn beleidsagenda. De desbetreffende hervorming moet duidelijk herkenbaar (met een apart kopje) in het beleidsartikel en/of beleidsagenda terugkomen.

Er is voor de begroting 2012 geen tabel voorgeschreven zoals voor de 74 doelen van Balkenende IV.

De beleidsagenda bedraagt
maximaal 10
pagina's.

De beleidsagenda wordt afgesloten met een totaaloverzicht van de beleidsdoorlichtingen. Voor het model hiervoor wordt verwezen naar het tabblad Verantwoord Begroten.

DE TOELICHTING BIJ DE BELEIDSARTIKELEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 5

- 1• De toelichting bij de begrotingsstaat biedt per beleidsartikel in elk geval inzicht in de met het beleid samenhangende:
  - a algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die worden nagestreefd;
algemene en indien van toepassing nader geoperationaliseerde doelstellingen die worden nagestreefd;
  - b instrumenten die ter bereiking van die doelstellingen worden ingezet;
instrumenten die ter bereiking van die doelstellingen worden ingezet;
  - c meerjarig beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
meerjarig beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
  - d meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
  - e meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van apparaatsuitgaven;
meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van apparaatsuitgaven;
  - f meerjarige bedragen die aan ontvangsten zijn geraamd.
meerjarige bedragen die aan ontvangsten zijn geraamd.
- 2• Het meerjarige inzicht dient, uitgaande van jaar t als begrotingsjaar, betrekking te hebben op het jaar t-2 tot en met het jaar t+4, dat wil zeggen op de periode lopende van twee jaar voorafgaand tot en met vier jaar volgend op het

begrotingsjaar.

- 4• Met toestemming van Onze Minister van Financiën kan ten laste van een beleidsartikel een meerjarige begrotingsreserve worden aangehouden.
- 5• De toelichting bij een beleidsartikel ten laste waarvan een begrotingsreserve wordt aangehouden, vermeldt de motieven voor het aanhouden ervan en biedt inzicht in de omvang van de reserve, alsmede zo mogelijk in de toevoeging en of onttrekking aan de reserve die in het begrotingsjaar worden verwacht.
- 3• De toelichting bij de begrotingsstaat bevat per beleidsartikel:
  - a doeltreffendheidsgegevens over de in het eerste lid bedoelde algemene en/of nader geoperationaliseerde doelstellingen, alsmede gegevens over de doelmatigheid van het beleid, alle al dan niet verkregen uit beleidsevaluatieonderzoek;
doeltreffendheidsgegevens over de in het eerste lid bedoelde algemene en/of nader geoperationaliseerde doelstellingen, alsmede gegevens over de doelmatigheid van het beleid, alle al dan niet verkregen uit beleidsevaluatieonderzoek;
  - b waar mogelijk doelmatigheidsgegevens, al dan niet verkregen uit beleidsevaluatieonderzoek, voor de in het eerste lid bedoelde apparaatsuitgaven;
waar mogelijk doelmatigheidsgegevens, al dan niet verkregen uit beleidsevaluatieonderzoek, voor de in het eerste lid bedoelde apparaatsuitgaven;
  - c informatie over de mate waarin de meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van uitgaven juridisch verplicht of anderszins gebonden zijn;
informatie over de mate waarin de meerjarig beschikbare bedragen voor het verrichten van uitgaven juridisch verplicht of anderszins gebonden zijn;
  - d informatie over de veronderstellingen in effectbereiking, doelmatigheid en raming.
informatie over de veronderstellingen in effectbereiking, doelmatigheid en raming.

Bepalingen

1. Een beleidsartikel is opgebouwd uit de volgende elementen:
  - Een algemene beleidsdoelstelling, de meerjarige budgettaire gevolgen van beleid en één of meer geoperationaliseerde doelstellingen;
  - Een overzicht van onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid;
  - Toelichting van de doelmatigheid indien dit zinvol en relevant is (zie model 1.60).

Toelichting

Op de algemene doelstelling volgt een bondige toelichting op het beleidsartikel, waarbij duidelijk de overheidsbijdrage ten behoeve van de realisatie van de doelstelling blijkt, als ook de reikwijdte van de verantwoordelijkheid van de overheid en de kritische succesfactoren van het te voeren beleid.

2. Bij de budgettaire gevolgen van beleid worden per beleidsartikel de verplichtingen, uitgaven, ontvangsten evenals de budgetflexibiliteit in één tabel gepresenteerd, conform model Budgettaire gevolgen van beleid (zie model 1.60).

Toelichting

Algemeen

De tabel Budgettaire gevolgen van beleid wordt na de algemene doelstelling opgenomen (zie model 1.60). Tevens wordt –indien relevant voor het betreffende beleidsartikel- de omvang in euro's van de afgegeven garanties gepresenteerd, voor het jaar waarop zij betrekking hebben.

In deze tabel is tevens informatie opgenomen over de budgetflexibiliteit. Een aparte grafiek Budgetflexibiliteit wordt gepresenteerd na de tabel Budgettaire gevolgen van beleid, indien deze zinvol wordt geacht. Zie ook de voorbeeldgrafieken voor één operationele doelstelling en het voorbeeld voor meerdere operationele doelstellingen.

Ten behoeve van de presentatie van de budgettaire gevolgen van beleid worden zowel de verplichtingen, de uitgaven als de ontvangsten voor de jaren t-2 tot en met t+4 opgenomen, evenals informatie over de budgetflexibiliteit. Rangschikking vindt plaats naar operationele doelstelling. Per beleidsartikel is sprake van één tabel Budgettaire gevolgen van beleid. Hiermee worden de integrale uitgaven en ontvangsten die samenhangen met één beleidsdoelstelling in één oogopslag zichtbaar.

In de tabel worden de uitgaven nader onderverdeeld in maximaal twee artikelonderdelen, te weten apparaatsuitgaven en programma-uitgaven. Voor apparaatsuitgaven kan een onderscheid tussen personele en materiële uitgaven worden aangebracht. Indien aan de orde worden de apparaatsuitgaven ten minste uitgesplitst in de bijdragen aan diensten die een baten-lastenstelsel voeren en overige apparaatsuitgaven. Het staat vrij de overige apparaatsuitgaven nader onder te verdelen, bijvoorbeeld naar overige uitvoeringsorganisaties, adviescolleges (*noot: Adviescolleges in het kader van de Kaderwet adviescolleges. Advisering kan overigens ook als programma-instrument worden opgevat en onder de programma-uitgaven worden opgenomen.) of uitgaven aan ontwikkeling en aansturing van beleidsinstrumenten.

De programma-uitgaven worden gespecificeerd naar operationele doelstelling(en), vervolgens naar financiële beleidsinstrument(en) ZBO's/RWT's, (inter)nationale organisaties, lagere overheden/sociale fondsen en begrotingsfondsen overeenkomstig . Als de operationele beleidsdoelstelling en de algemene beleidsdoelstelling samenvallen, vindt alleen binnen de algemene beleidsdoelstelling een dergelijke uitsplitsing plaats.

Budgetflexibiliteit

Op grond van CW artikel 5, derde lid, onder c, moet in de begroting per beleidsartikel informatie opgenomen worden over de budgetflexibiliteit. Doel hiervan is om de Staten-Generaal inzicht te geven in de mate waarin per beleidsartikel –los van het lopende beleid- de kasbudgetten een andere beleidsmatige aanwending zouden kunnen krijgen. Daarom wordt bij de programma uitgaven in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid gespecificeerd welk deel van de uitgaven juridisch verplicht is. Het gaat hier alleen om de juridisch verplichte uitgaven. (Voor een toelichting wordt verwezen naar model 1.60). Het karakter van de verplichtingen uit hoofde van de budgetflexibiliteit wijkt wezenlijk af van de presentatie van aangegane verplichtingen. De eerste categorie verplichtingen heeft uitsluitend betrekking op verplichtingen die in het jaar waarin zij worden gepresenteerd ook leiden tot kasuitgaven. De tweede categorie betreft de presentatie van verplichtingen in het jaar waarin zij worden aangegaan. Het kaseffect van deze verplichting ligt niet noodzakelijkerwijs in hetzelfde jaar.

Subsidies

Indien de tabel Budgettaire gevolgen van beleid meerdere subsidieregelingen bevat, dan kunnen deze geclusterd worden gepresenteerd. Op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht moet in het algemeen voor subsidieverlening een wettelijke grondslag bestaan. Eén van de uitzonderingen hierop vormen subsidies waarvan zowel de subsidie-ontvanger als het maximale bedrag in de begroting worden vermeld. De begroting vormt dan de wettelijke grondslag. In voorkomende gevallen kan in de toelichting bij de tabel Budgettaire gevolgen van beleid deze wettelijke grondslag worden geregeld door op de plaats waar aandacht wordt besteed aan subsidie als financieel instrument, expliciet melding te maken van de subsidieverlening met vermelding van de namen van de subsidieontvangers en het maximale bedrag per subsidieontvanger dat kan of zal worden verleend. In de toelichting bij model 1.60 is daartoe een standaardtekst opgenomen.

Belastinguitgaven

Bij inzet van belastinguitgaven als instrument van beleid moeten het gebruik, de effecten en de budgettaire consequenties bij het beleidsartikel worden vermeld. Voor de programmering van evaluatieonderzoek kan worden verwezen naar de evaluatieprogrammering in de begroting IXB. Eerst moet worden bepaald tot welke categorie de toe te lichten belastinguitgave behoort.

Een belastinguitgave wordt toegelicht bij het artikel
tenzij het als instrument op verschillende artikelen slaat

In dat geval geldt bepaling b en wordt het in de beleidsagenda toegelicht.

- i. Er bestaat een één op één relatie tussen de belastinguitgave en **een doelstelling uit een beleidsartikel**. De budgettaire consequenties van deze belastinguitgave worden opgenomen direct na de tabel Budgettaire gevolgen van beleid in model 1.60. Het gebruik en het effect van het instrument belastinguitgave wordt, waar zinvol en mogelijk, toegelicht met prestatiegegevens.
- ii. Als de belastinguitgave **tegelijktijd bij verschillende beleidsartikelen als instrument wordt ingezet** (op een of verschillende begrotingen), is het wenselijk om ook bij deze belastinguitgaven budgettaire gegevens te presenteren. Hiervoor kan worden volstaan met een kwalitatieve verwijzing. Het gebruik en het effect van het instrument belastinguitgave wordt, waar zinvol en mogelijk, ook toegelicht met prestatiegegevens.

De in de begroting op te nemen belastinguitgaven en de budgettaire consequenties daarvan moeten gelijk zijn aan de overeenkomstige gegevens in de bijlage "Belastinguitgaven van de Miljoenennota". In juli/augustus stuurt het Ministerie van Financiën (directie Algemene Fiscale Politiek) een integraal budgettair overzicht van de belastinguitgaven naar de departementen.

Programmaontvangsten

De programmaontvangsten bij een beleidsartikel bevatten, voor zover aan de orde, in ieder geval: niet-belastingontvangsten, heffingen, concessies, tarieven, boetes, risicopremies, aflossingen op deelnemingen, verkopen op deelnemingen, desinvesteringen (= verkoop onroerend goed), restitutie teveel betaalde subsidies of bijdragen en overige programmaontvangsten.

3. De algemene en operationele doelstellingen, motivering, instrumenten, doelgroep en prestaties, worden toegelicht met behulp van prestatiegegevens. Indien zinvol en relevant worden prestatie-indicatoren, basiswaarden, streefwaarden en/of een concrete tijdsplanning toegevoegd. Waar mogelijk wordt volstaan met een verwijzing naar eerder verschenen, relevante beleidsnota's. Uitwerking van de operationele doelstellingen geschiedt conform model 1.60.

Toelichting

De niet-financiële informatie in de begroting (en het jaarverslag) dient deugdelijk tot stand te komen (art. 58, eerste lid onder c, CW2001). Er is sprake van deugdelijke totstandkoming als het proces van totstandkoming ordelijk en controleerbaar verloopt. Dat wil zeggen dat:

- de verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed in het proces zijn belegd;
- het proces achteraf reconstrueerbaar is.

Ordelijk, controleerbaar en deugdelijk betekenen voorts dat de informatie die als uitkomst van het proces wordt opgeleverd op volledige en juiste wijze wordt opgenomen en dat bij externe prestatiegegevens in de begroting (en het jaarverslag) duidelijk de informatiebron wordt aangegeven. Daarnaast kunnen over de kwaliteitseisen afspraken met de Kamer worden gemaakt, bijvoorbeeld tijdens de begrotingsbehandeling of een start Algemeen Overleg (*noot: Brief van de Minister van Financiën van 9 maart 2005 (29949/29950, nr.5).)

4. Het overzicht 'Onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid' biedt inzicht in de evaluatieonderzoeken die bij de beleidsartikelen zijn geprogrammeerd. Hiervoor wordt verwezen naar 3.5 'Onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid'.

Toelichting

Onderdeel 3.5. 'Onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid' van deze RBV is afkomstig uit de vervallen RPE 2006.

5. Een meerjarige begrotingsreserve wordt niet in een ontwerpbegroting opgenomen, dan nadat daarover met het ministerie van Financiën volledig overeenstemming is bereikt.

Toelichting

De CW 2001 biedt in beperkte mate de mogelijkheid tot het aanhouden van een zogenaamde begrotingsreserve. Voor het aanhouden van een reserve is de toestemming van de minister van Financiën nodig. Voor het verlenen van toestemming toetst het ministerie van Financiën aan de criteria die in de memorie van toelichting bij (artikel 5, vijfde lid) in de Zevende wijziging van de Comptabiliteitswet (Stb.2001, 240; kamerstukken II, 26.974) zijn opgenomen.

6. Er dient te worden gestreefd naar een zo kort en bondig mogelijke beschrijving van het beleidsartikel. Het aantal pagina's per beleidsartikel is gemaximeerd op 10.
- 7.

DE TOELICHTING BIJ DE NIET-BELEIDSARTIKELEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 6

- 4• De toelichting bij de begrotingsstaat biedt per niet-beleidsartikel meerjarig in elk geval inzicht in:
  - a de beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
de beschikbare bedragen voor het aangaan van verplichtingen;
  - b de beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
de beschikbare bedragen voor het verrichten van programma-uitgaven;
  - c de beschikbare bedragen voor het doen van apparaatsuitgaven;
de beschikbare bedragen voor het doen van apparaatsuitgaven;
  - d de bedragen die aan ontvangsten zijn geraamd.
de bedragen die aan ontvangsten zijn geraamd.

Artikel 5, tweede lid, is van toepassing.

Bepalingen

1. Het niet-beleidsartikel Algemeen kent maximaal 2 artikelonderdelen, te weten apparaatsuitgaven en programma-uitgaven (zie model 1.70)
2. Departementsbrede programma-uitgaven op de niet-beleidsartikelen worden conform de bepalingen voor een beleidsartikel toegelicht. De apparaatsuitgaven op een niet-beleidsartikel worden toegelicht met doelmatigheidsgegevens. Als dat niet mogelijk is dan vindt toelichting op basis van volume- en prijsgegevens plaats.
3. Een verzameluitkering aan medeoverheden op basis van artikel 16 van de Financiële-verhoudingswet wordt als afzonderlijk onderdeel van de programma-uitgaven gepresenteerd (model 1.70)
4. De programma-uitgaven op de niet-beleidsartikelen worden met volume- en prijsgegevens toegelicht. Dit is niet van toepassing op een verzameluitkering.
5. In overeenstemming met het ministerie van Financiën kan van bepaling 2 en 3 worden afgeweken, indien dit toelichten niet zinvol is.
6. Het niet-beleidsartikel Nominaal en Onvoorzien bestaat uit drie artikelonderdelen: loonbijstelling, prijsbijstelling en

onvoorzien.

7. Het niet-beleidsartikel Geheim kent geen artikelonderdelen.

DE PARAGRAAF INZAKE DE BEDRIJFSVOERING

relevante CW-bepalingen

Artikel 21

- 1• Onze ministers zijn verantwoordelijk voor de doelmatigheid van de bedrijfsvoering van hun ministerie.
- 2• Tot de bedrijfsvoering worden in ieder geval gerekend het financieel beheer, het materieel beheer alsmede de administraties die ten behoeve van dat beheer worden bijgehouden.
- 3• Onze ministers zijn tevens verantwoordelijk voor het periodiek onderzoeken van de bedrijfsvoering.
- 4• Onze ministers stellen de Algemene Rekenkamer tijdig op de hoogte van de onderzoeken, bedoeld in het derde lid, die zij doen instellen en van de resultaten daarvan.
- 5• Onze Minister-President, Minister van Algemene Zaken, is verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering bij het Kabinet van de Koning en bij de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.
- 6• Onze minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering bij de Staten-Generaal en bij de colleges, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder g.
- 7• De colleges genoemd in artikel 1, eerste lid, onder e tot en met h voeren, ieder met betrekking tot hun begroting of begrotingsdeel, in elk geval het financieel beheer, het materieelbeheer en de administraties ten behoeve van dat beheer. Het bepaalde in artikel 19, zevende lid, is van overeenkomstige toepassing.

Bepalingen

1. In de ontwerpbegroting kan een bedrijfsvoeringsparagraaf worden opgenomen.

Toelichting

In de bedrijfsvoeringsparagraaf in de ontwerpbegroting kan, mede op basis van risicoanalyse, worden ingegaan op opmerkelijke zaken ten aanzien van de rechtmatigheid van de begrotingsuitvoering, de totstandkoming van beleidsinformatie, het financieel en materieelbeheer en overige aspecten van bedrijfsvoering. In het bijzonder kan daarbij worden ingegaan op het oplossen van geconstateerde knelpunten in de bedrijfsvoering en verwachte risico's in de uitvoering van nieuw beleid. In de bedrijfsvoeringsparagraaf in het jaarverslag wordt hierover verantwoording afgelegd.

DE TOELICHTING BIJ HET VERDIEPINGSHOOFDSTUK

Bepalingen

1. Het verdiepingshoofdstuk geeft per beleidsartikel de opbouw aan van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten vanaf

de stand ontwerpbegroting van het begrotingsjaar t-1 tot de stand ontwerpbegroting van het jaar t, conform model 1.80.

2. De belangrijke nieuwe mutaties (dat wil zeggen niet eerder toegelicht in suppletore wetten) worden in het verdiepingshoofdstuk geëxpliciteerd en van een toelichting voorzien. Deze mutaties worden, indien mogelijk en zinvol, toegelicht met prestatiegegevens.
3. Wanneer de artikelindeling tussen het begrotingsjaar t-1 en het begrotingsjaar gewijzigd is, wordt in het verdiepingshoofdstuk een was/wordt tabel opgenomen.
4. Het aantal pagina's per beleidsartikel is gemaximeerd op 1.

Toelichting

De belangrijkste mutaties worden geëxpliciteerd en in www-termen toegelicht in de beleidsagenda (dit geldt alleen voor prioriteiten; niet alle belangrijke mutaties worden in de beleidsagenda toegelicht). Voor eventuele verdere toelichting op de mutaties kan daar verwezen worden naar het verdiepingshoofdstuk. In dit hoofdstuk staan de mutaties c.q. stromen centraal. In de beleidsartikelen zijn dit de 'standen' en de daarmee te bereiken doelen en prestaties. Wat 'belangrijk' is kan door het departement zelf worden ingevuld.

OVERZICHTSCONSTRUCTIES

Bepalingen

1. Overzichtsconstructies zijn overzichten waarbij informatie bijeen wordt gebracht van (onderdelen van) beleidsartikelen van verschillende begrotingen met een overeenkomstige doelstelling.
2. Bij overzichtsconstructies is onderscheid te maken naar beleidsthema's waarvoor een coördinerend bewindspersoon is aangewezen en naar overige thema's waarvoor een overzicht gewenst is.
3. Overzichtsconstructies worden opgenomen bij het beleidsartikel met de grootste budgettaire inbreng. Is een coördinerende bewindspersoon aangewezen, dan wordt de overzichtsconstructie opgenomen in zijn begroting op het beleidsartikel met de grootste budgettaire inbreng.

Algemene Toelichting

Over de plaats waar overzichtsconstructies worden opgenomen geldt het volgende. Er is een onderscheid te maken in:

- a. samenhangend beleid waarvoor een coördinerend bewindspersoon is aangewezen (doorgaans worden deze overzichtsconstructies al opgenomen in de begroting van deze bewindspersoon), zoals HGIS en Grotestedenbeleid;
- b. samenhangend beleid waarvoor geen coördinerend bewindspersoon is of hoeft te worden aangewezen, maar waarbij de informatiewaarde van de begroting(en) wel gediend is met een overzichtsconstructie. De overzichtsconstructie wordt dan opgenomen in de begroting bij het beleidsartikel dat de grootste budgettaire inbreng levert.

Een overzichtsconstructie moet meerjarig politiek relevant zijn. Overzichtsconstructies worden vormgegeven aan de hand van een opsomming van operationele doelstellingen, instrumenten en prestaties en middelen, of met verwijzingen naar operationele doelstellingen op diverse begrotingen. Beoogd wordt een vereenvoudiging in de presentatie van een overzichtsconstructie door middel van verwijzingen naar de betreffende beleidsartikelen.

PARAGRAAF INZAKE BATEN-LASTENDIENSTEN

relevante CW-bepalingen

Artikel 11

- 1• De betalingen aan een dienst die een baten-lastenstelsel voert, hierna te noemen: een baten-lastendienst, worden door het ministerie waaronder die dienst ressorteert, evenals de betalingen van een baten-lastendienst aan dat ministerie, door het ministerie ten laste onderscheidenlijk ten gunste van een of meer begrotingsartikelen gebracht.
- 2• Een begroting bevat, naast de in artikel 4, eerste lid, bedoelde begrotingsstaat, voor de baten-lastendiensten die onder het betrokken ministerie ressorteren, een aparte staat met een daarbij behorende toelichting.
- 3• In de aparte staat wordt voor elke baten-lastendienst opgenomen:
  - a Het totaal van de geraamde baten en van de geraamde lasten;
Het totaal van de geraamde baten en van de geraamde lasten;
  - b Het geraamde saldo van baten en lasten;
Het geraamde saldo van baten en lasten;
  - c Het totaal van de geraamde kapitaaluitgaven en van de geraamde kapitaalontvangsten.
Het totaal van de geraamde kapitaaluitgaven en van de geraamde kapitaalontvangsten.
- 4• Tot de uitgaven en ontvangsten in een jaar van een baten-lastendienst en van een ministerie worden, behalve die bedoeld in artikel 3, eerste lid, ook gerekend de verrekeningen tussen de baten-lastendienst en het ministerie waaronder die dienst ressorteert.
- 5• In afwijking van artikel 14, tweede lid, mogen alle wijzigingen in de bedragen, bedoeld in het derde lid van dat artikel, worden opgenomen als slotwetswijzigingen.

Bepalingen

1. In de departementale begroting wordt een paragraaf over de baten-lastendiensten opgenomen
2. De paragraaf bevat per baten-lastendienst de volgende onderdelen conform model 1.90:
  - a. de gespecificeerde staat van baten en lasten in meerjarig perspectief ;
  - b. het kasstroomoverzicht;
  - c. een overzicht van doelmatigheidsgetallen.
3. In de toelichting bij de eerste begroting van een baten-lastendienst wordt een indicatieve openingsbalans per de instellingsdatum opgenomen conform model 2.82.
4. Het aantal pagina's per baten-lastendienst is gemaximeerd op 5.

Algemene Toelichting

Voor een nieuwe baten-lastendienst moet in het eerste jaar van zijn bestaan een indicatieve openingsbalans in de ontwerpbegroting worden opgenomen. De definitieve openingsbalans per 1/1/jaar t wordt in de eerste suppletoire begroting van jaar t opgenomen en wordt opgesteld aan de hand van de realisatiecijfers uit het departementale jaarverslag van het voorafgaande jaar t-1.

De begrotingsstaat wordt in de paragraaf inzake baten-lastendiensten onderbouwd met een staat van baten en lasten en

een kasstroomoverzicht. Opmerkelijke verschillen in de meerjarige reeks van baten en lasten en kasstromen worden toegelicht. De financiële overzichten geven inzicht in de meerjarige ontwikkeling van t-2 tot en met t+4. De hoogte van het leenplafond in het extrapolatiejaar wordt ten tijde van de begrotingsvoorbereiding in overleg met de IRF voorlopig vastgesteld.

Informatie over de doelmatigheid van het beleid, dus de mate waarin de baten-lastendienst bijdraagt aan het bereiken van de beleidsdoelstellingen van het departement, wordt - indien zinvol en relevant - opgenomen in de toelichting bij de betreffende beleidsartikelen.

Toelichting bij de staat van baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Posten die niet separaat zijn vermeld in dit model maar die van belang zijn voor een goed inzicht in de baten, de lasten of het saldo van baten en lasten worden apart zichtbaar gemaakt.

In de toelichting wordt minimaal opgenomen:

- Een specificatie van de omzet verdeeld naar productgroepen, en indien mogelijk een p * q-onderbouwing (prijs maal hoeveelheid);
- Een specificatie van alle bijzondere baten en lasten;
- Als een negatief resultaat wordt begroot: de wijze waarop dit verlies wordt gedekt en welke maatregelen worden genomen om toekomstige verliezen te voorkomen.

Toelichting bij het kasstroomoverzicht

De kapitaaluitgaven en -ontvangsten worden toegelicht aan de hand van een kasstroomoverzicht. Het kasstroomoverzicht geeft een specificatie van de mutatie van de rekening-courant bij de Rijkshoofdboekhouding. NB: de posten 1 en 5 van het kasstroomoverzicht dienen alleen het rekening-courantsaldo bij de Rijkshoofdboekhouding weer te geven, exclusief kassaldo en betalingen onderweg.

Het kasstroomoverzicht geeft inzicht in de capaciteit van de baten-lastendienst tot het genereren van kasmiddelen en geeft aan hoeveel kasmiddelen in de verslagperiode beschikbaar zullen komen (de herkomst van middelen) en op welke wijze gebruik wordt gemaakt van deze kasmiddelen (de besteding van middelen). In dit model vormen de posten 3a, 4a en 4c de kapitaaluitgaven, terwijl de posten 3b, 4b en 4d de kapitaalontvangsten vormen.

In de toelichting bij post 3a wordt vermeld in welke soort activa wordt geïnvesteerd.

Toelichting bij het overzicht Doelmatigheidskengetallen

Het doel van dit overzicht is het aantonen van de doelmatigheid van de baten-lastendienst. Met ingang van de RBV 2010 wordt de vorm en de inhoud van de doelmatigheidsparagraaf voor de baten-lastendiensten voorgeschreven in model 1.90 en model 3.80.

De richtlijn voor de doelmatigheidsparagraaf bestaat uit een generiek deel en een specifiek deel. Afhankelijk van het type baten-lastendienst bestaat de invulling van de doelmatigheidsparagraaf uit een combinatie van generieke en specifieke doelmatigheidsindicatoren. Voor de toelichting van deze indicatoren wordt naar de modellen 1.90 en 3.80 verwezen.

DE BIJLAGE INZAKE MOTIES EN TOEZEGGINGEN

Bepalingen

1. In de begroting wordt een bijlage opgenomen met door de Eerste en Tweede Kamer aanvaarde moties en door bewindslieden aan de Eerste en Tweede Kamer gedane toezeggingen. Daarin wordt per motie en toezegging de stand van zaken gepresenteerd met betrekking tot de uitvoering ervan (zie model 1.96).

DE BIJLAGE INZAKE ZBO'S EN RWT'S

relevante CW-bepalingen

Artikel 18

- 4• Onze minister van Financiën kan regels stellen met betrekking tot de informatie die in de begroting wordt opgenomen over de zelfstandige bestuursorganen als bedoeld in het vijfde lid, en over de rechtspersonen als bedoeld in artikel 91, eerste lid, onder d, van deze wet.
- 5• In het vierde lid wordt verstaan onder zelfstandige bestuursorganen: bestuursorganen van de centrale overheid die bij de wet, krachtens de wet bij algemene maatregel van bestuur of krachtens de wet bij ministeriële regeling met openbaar gezag zijn bekleed, en die niet hiërarchisch ondergeschikt zijn aan een minister.

Bepalingen

1. De bijlage inzake ZBO's en RWT's bevat een overzicht van alle ZBO's en RWT's die onder de verantwoordelijkheid van het departement vallen (zie model 4.51).
2. Indien een ZBO of een RWT uit een departementale begroting een bijdrage ontvangt, wordt het beleidsartikel vermeld waarin het ZBO of de RWT is opgenomen.

Algemene Toelichting

De bijlage inzake ZBO's en RWT's in de begroting bevat in elk geval een overzicht van alle ZBO's en RWT's van het desbetreffende moederdepartement. Indien deze ZBO's en RWT's uit de departementale begroting een bijdrage ontvangen, moet tevens worden aangegeven ten laste van welk beleidsartikel de bijdrage aan het ZBO of de RWT komt. Bijdragen van andere ministeries aan ZBO's en RWT's worden in dit overzicht opgenomen. Ook de bijdragen aan RWT's en ZBO's die onder de verantwoordelijkheid van een ander ministerie vallen, worden in het overzicht opgenomen. Omwille van strategische overwegingen wordt het overzicht niet meerjarig gepresenteerd. Meerjarige informatie (raming t t/m t+4) dient wel te worden ingeleverd bij Financiën.

ONDERZOEK NAAR DOELMATIGHEID EN DOELTREFFENDHEID (RPE)

Bepalingen

1. Het evaluatieonderzoek betreft:
  1. het evaluatieonderzoek ex ante: een systematische analyse van de te verwachten maatschappelijke effecten van beleidsalternatieven in relatie tot de maatschappelijke kosten
  2. het evaluatieonderzoek ex post: het periodieke onderzoek naar de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het beleid, zoals bedoeld in artikel 20 van de Comptabiliteitswet.De twee vormen van evaluatieonderzoek ex post zijn:
  - a. de beleidsdoorlichting: een evaluatie van beleid op het niveau van de algemene of operationele doelstellingen;
  - b. het effectenonderzoek ex post: het meten van de netto-effecten van beleid.
2. Het bedrijfsvoeringsonderzoek is het periodieke onderzoek van de bedrijfsvoering, zoals bedoeld in artikel 21 van de Comptabiliteitswet.

Toelichting

Definities en reikwijdte

Het evaluatieonderzoek betreft het ex ante evaluatieonderzoek, het ex post evaluatieonderzoek (de beleidsdoorlichting en het effectenonderzoek ex post) en het bedrijfsvoeringsonderzoek. Behalve het ex ante evaluatieonderzoek dus het onderzoek dat geregeld wordt in artikelen 20 en 21 van de Comptabiliteitswet.

3. Ter bevordering van de betrouwbaarheid van de beleidsinformatie dient de beleidsinformatie te voldoen aan de onderstaande eisen:

- a. De beleidsinformatie is binnen het departement op deugdelijke wijze tot stand gekomen. Dat is het geval als:
    - i. De verantwoordelijkheden en bevoegdheden goed in het totstandkomingsproces zijn belegd.
    - ii. Het totstandkomingsproces achteraf reconstrueerbaar is.
    - iii. De beleidsinformatie die als uitkomst van het totstandkomingsproces wordt opgeleverd op volledige en juiste wijze in de begroting en in het jaarverslag is opgenomen.
    - iv. De onafhankelijkheid van de evaluatieonderzoeken en van de bedrijfsvoeringsonderzoeken is geborgd.
  - b. De beleidsinformatie is niet strijdig met de financiële informatie in de begroting of het jaarverslag.
  - c. Van de beleidsinformatie wordt duidelijk de informatiebron aangegeven.
4. Daarenboven kan de beherend minister in specifieke gevallen met de Tweede Kamer concrete afspraken maken over aanvullende kwaliteitseisen voor de beleidsinformatie.

Toelichting

Normenkader beleidsinformatie en evaluatieonderzoek

Er zijn drie hoofdeisen waaraan de beleidsinformatie moet voldoen:

1. De beleidsinformatie is binnen het departement op deugdelijke wijze tot stand gekomen.
2. De beleidsinformatie is niet strijdig met de financiële informatie in de begroting of het jaarverslag.
3. De beleidsinformatie wordt voorzien van een duidelijke bronvermelding.

Met het normenkader wordt geborgd dat er sprake is van verantwoorde totstandkoming van informatie en dat de beschikbare informatie volledig en juist wordt verwerkt, zodat geen misleidend beeld wordt gegeven. Het duidelijk aangeven van de informatiebron in begroting en jaarverslag geeft de Kamer houvast bij het beoordelen van de mate van betrouwbaarheid die aan de informatie kan worden toegekend.

5. Beleid gericht op de realisatie van de algemene en/of operationele beleidsdoelstellingen wordt, aansluitend bij de beleidscyclus, periodiek geëvalueerd in een beleidsdoorlichting. In de begroting staat voor elk operationele of algemene beleidsdoelstelling aangegeven in welk jaar deze beleidsdoorlichting zal worden uitgevoerd. Beleidsdoorlichtingen hebben het karakter van een syntheseonderzoek (overkoepelend overzicht).
6. Een beleidsdoorlichting bestaat uit de volgende onderdelen:
  - a. Beschrijving en analyse van het probleem dat aanleiding was voor het beleid.
  - b. Beschrijving en motivering van de rol van de rijksoverheid.
  - c. Beschrijving van de onderzochte beleidsdoelstellingen
  - d. Beschrijving van de gehanteerde instrumenten en analyse van de maatschappelijke effecten daarvan.

- e. Beschrijving van de budgetten die zijn ingezet.
7. De beleidsdoorlichting steunt zoveel mogelijk op (deel)onderzoeken naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid en (deel)onderzoeken naar de doelmatigheid van de bedrijfsvoering.
  8. Bij de beleidsdoorlichting wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van onder meer effectenonderzoek ex post. De effectenonderzoeken ex post worden geprogrammeerd in de begroting.
  9. De minister zendt de beleidsdoorlichting aan de Tweede Kamer.
  10. Bij de beleidsonderbouwing wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de informatie verkregen met evaluatieonderzoek ex ante.

Toelichting

Beleidsdoorlichtingen en de standaardvragenlijst

Een beleidsdoorlichting is een evaluatieonderzoek ex post op het niveau van een algemene of operationele doelstelling. Daarbij moet expliciet aandacht worden geschonken aan de probleemanalyse, de actualiteit van de doelstelling en de argumentatie voor de rol van de rijksoverheid (waarom moet de rijksoverheid dit oplossen en niet de markt of een andere overheid). In betreffende bepaling zijn de vaste onderdelen beschreven die in een beleidsdoorlichting aan de orde dienen te komen, bijvoorbeeld door de onderstaande vragen te beantwoorden:

- Wat is het probleem dat aanleiding is (geweest) voor het beleid? Is dit probleem nog actueel?
- Wat is de oorzaak van het probleem?
- Waarom rekent de overheid het tot haar verantwoordelijkheid om het probleem op te lossen?
- Waarom ligt de verantwoordelijkheid op rijksniveau (en niet op decentraal of EU-niveau?) Hoe is de verantwoordelijkheid vormgegeven en waarom?
- Welke doelstelling heeft de overheid geformuleerd voor de oplossing van het probleem?
- Welke instrumenten worden ingezet? Hoe is de samenhang tussen de instrumenten? Is er sprake van overlap? Wat is bekend over de uitvoering van het beleid en over de doelmatigheid van de bedrijfsvoering?
- Wat is het effect van de instrumenten op de geformuleerde doelstellingen (oplossing van het probleem)? Hebben instrumenten op andere beleidsterreinen ook belangrijke effecten op de geformuleerde doelstellingen? Wat zijn belangrijke positieve en negatieve neveneffecten?
- Hoe is de hoogte bepaald van de budgetten die zijn ingezet? Wat is hiervan de onderbouwing?

De eis van periodiciteit is gehandhaafd maar het streven is de beleidsdoorlichting zo in te passen in de beleidscyclus dat de informatie ook daarvoor kan worden gebruikt. Het is de bedoeling beleid met een zekere regelmaat – bijvoorbeeld vier, vijf of zeven jaar – te evalueren. Om te bevorderen dat alle beleid periodiek aan een doorlichting wordt onderworpen, wordt in de begroting voor elke algemene of operationele beleidsdoelstelling aangegeven wanneer deze doorlichting wordt uitgevoerd. De beleidsdoorlichting wordt naar de Kamer gestuurd, al dan niet met het beleidsstandpunt van de betrokken minister(s).

Het programmeringsoverzicht in de begroting

Beleidsdoorlichtingen resp. de effectenonderzoeken ex post worden geprogrammeerd in de begroting. In model 3.30 is een tabel opgenomen voor vermelding van de lopende en voorgenomen onderzoeken. Van elk onderzoek wordt de startdatum en de (beoogde) afrondingsdatum vermeld, met de vindplaats van het onderzoeksrapport. Dat format heeft als indeling:

- Beleidsdoorlichtingen
- Effectenonderzoek ex post
- Overige evaluaties. Hieronder vallen alle overige soorten onderzoek (bijvoorbeeld doelbereikingsonderzoek, onderzoek naar het functioneren van organisaties, onderzoek naar (de doelmatigheid) van de bedrijfsvoering en

wetsevaluaties)) die de desbetreffende minister relevant acht voor de Kamer.

Effectenonderzoek ex post

Essentieel in evaluatieonderzoek en dus ook in de beleidsdoorlichting is de vraag naar de effecten (en de neveneffecten) van het beleid. Methodologisch verantwoorde effectevaluaties zijn niet altijd haalbaar, of omdat het niet mogelijk is, of omdat het te gecompliceerd en kostbaar is. Een verantwoorde effectevaluatie veronderstelt dat kan worden bepaald in welke mate de doelbereiking is toe te schrijven aan het gevoerde beleid. En dat vereist dat de situatie met beleid kan worden afgezet tegen de situatie dat er geen (of ander) beleid wordt gevoerd (de zgn. counterfactual). Hiervoor zijn wel meer mogelijkheden dan nu worden benut, maar een dekkende programmering van effectenonderzoek behoort niet tot de mogelijkheden. In een beleidsdoorlichting moet de vraag naar het effect van het beleid wel zo goed mogelijk beantwoord worden door de effecten aan te duiden en de plausibiliteit van de effectiviteit aan te geven. Ook moet worden onderzocht of effectevaluaties beschikbaar zijn of uitgevoerd kunnen worden.

Evaluatieonderzoek ex ante

De lijn is dat bij de beleidsonderbouwing zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van informatie verkregen met evaluatieonderzoek ex ante. Het gaat bij een goede onderbouwing van beleid niet noodzakelijkerwijs om de aanwezigheid van een rapport van een ex ante evaluatieonderzoek, maar of de relevante ex ante vragen aan de orde zijn geweest bij het afwegen van de beleidsalternatieven.

11. Bij de uitvoering van evaluatieonderzoeken en bedrijfsvoeringsonderzoeken worden onafhankelijken betrokken. De wijze waarop onafhankelijken bij het onderzoek betrokken zijn geweest, wordt beschreven in het onderzoeksrapport en/of het onderzoeksdossier.
12. In aanvulling op de bepaling 11 zal bij elke beleidsdoorlichting tenminste één onafhankelijke een toelichting geven op zijn of haar betrokkenheid en inbreng bij de totstandkoming van de beleidsdoorlichting. Deze toelichting zal met de beleidsdoorlichting worden meegestuurd naar de Tweede Kamer
13. Met onafhankelijken worden deskundigen bedoeld die geen verantwoordelijkheid dragen voor het te onderzoeken beleid en waarvan een onafhankelijk oordeel mag worden verwacht.
14. In aanvulling op de bepaling 13 geldt bij beleidsdoorlichtingen dat onafhankelijken zoals bedoeld in de bepaling 12 tevens zonder afbreuk te doen aan de eenheid van regeringsbeleid in de positie zijn de onder het tweede lid bedoelde toelichting naar de Tweede Kamer te sturen.

Toelichting

Borgen onafhankelijkheid

In bepaling 11 tot en met 14 worden eisen gesteld aan de borging van de onafhankelijkheid voor de onderzoeken die onder deze regeling vallen zowel in algemene zin (bepalingen 11 en 13) als meer specifiek voor beleidsdoorlichtingen (bepalingen 12 en 14). Het gaat niet om het creëren van bureaucratische procedures maar om het scheppen van voorwaarden zodat door het organiseren van kritisch vermogen er betere kansen komen voor evenwichtige beleidsinformatie

Bepaling 11 schrijft voor dat bij elk evaluatieonderzoek en bedrijfsvoeringsonderzoek onafhankelijken worden betrokken. Over de wijze waarop onafhankelijken worden betrokken zijn geen algemene regels te geven. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden te noemen. Bijvoorbeeld het betrekken van onafhankelijken bij de opzet en uitvoering van het onderzoek. Een andere mogelijkheid is het laten uitvoeren van het onderzoek door onafhankelijken binnen het ministerie, zoals de auditdiensten, of het laten uitvoeren van het onderzoek door externen. Voorts is het mogelijk het onderzoek te onderwerpen aan een onafhankelijke toets.

De aanpak zal van geval tot geval bepaald moeten worden door degene die als opdrachtgever van het onderzoek de eindverantwoordelijkheid draagt, waarbij het politieke en budgettaire gewicht van de te evalueren doelstellingen richtinggevend is. Van belang is wel dat de onafhankelijke tijdig bij de uitvoering van de evaluatie wordt betrokken om ervoor te zorgen dat zijn of haar kennis zo optimaal mogelijk kan worden gebruikt. Ook is het verstandig dat de opdrachtgever heldere afspraken maakt met de onafhankelijke over de taak. Doorgaans zal de onafhankelijke letten op de volledigheid (zijn alle onderzoeksvragen adequaat beantwoord en is alle beschikbare informatie evenwichtig meegewogen) en de interne consistentie (worden de conclusies voldoende onderbouwd vanuit de bevindingen).

Deze regeling gaat niet uit van de gedachte dat uitbesteed onderzoek per definitie onafhankelijker is dan onderzoek in eigen beheer. Eigen onderzoek heeft als voordeel dat het een groter leereffect heeft. Betrokkenheid van de verantwoordelijke (beleids)ambtenaren is ook onmisbaar; zij zijn een bron van informatie. Hetzelfde geldt voor de afweging tussen onderzoek door de beleidsafdeling zelf of onderzoek door een gespecialiseerde meer of minder onafhankelijke onderzoekseenheid binnen het eigen ministerie zoals de Inspectie ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC) bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie of het Wageningen Universiteit Researchcentrum (WUR) bij het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

Bepaling 12 stelt nadere eisen aan de wijze waarop de Kamer wordt geïnformeerd over de borging van onafhankelijkheid bij de uitvoering van beleidsdoorlichtingen. Dit naar aanleiding van de Tussenevaluatie beleidsdoorlichtingen en de kabinetsreactie daarop (TK 2008-2009, 31308, nr. 5). Voorgeschreven is dat de onafhankelijke een toelichting geeft op zijn of haar betrokkenheid en inbreng bij de totstandkoming van de beleidsdoorlichting. Deze toelichting zal met de beleidsdoorlichting in alle gevallen worden meegestuurd naar de Tweede Kamer. Over de wijze waarop de onafhankelijke deskundige deze toelichting vormgeeft zijn geen algemene regels te geven. Wel ligt het voor de hand dat de onafhankelijke in het document in ieder geval duidelijk maakt of de opstellers van het beleidsdoorlichtingsrapport in zijn/haar ogen voldoende hebben gelet op de hiervoor genoemde aandachtspunten zoals volledigheid en interne consistentie.

Bepaling 13 stelt algemene eisen aan de selectie van onafhankelijken die betrokken zijn bij onderzoeken die onder deze regeling vallen. Onafhankelijken mogen geen verantwoordelijkheid dragen voor het te onderzoeken beleid of bedrijfsvoering.

Voor beleidsdoorlichtingen is naar aanleiding van de Tussenevaluatie beleidsdoorlichtingen een scherper selectieregime van toepassing (bepaling 14). De verplichting in bepaling 12 dat de onafhankelijke een toelichting naar de Kamer stuurt, brengt namelijk met zich mee dat de onafhankelijke niet afkomstig kan zijn uit de kring van kerndepartementen. Het naar de Kamer toe expliciteren van een mogelijk verschil van inzicht over de kwaliteit van een beleidsdoorlichting tussen het vakdepartement als opdrachtgever en een vertegenwoordiger van een ander departement als onafhankelijke doet afbreuk aan de eenheid van regeringsbeleid. Voorts wordt door uitsluiting van departementale vertegenwoordigers de schijn vermeden dat de "rijksslager" zijn eigen vlees keurt.

Medewerkers van inspectiediensten alsmede departementale onderzoeksinstituten met een onafhankelijke status (bijvoorbeeld Planbureaus, WODC, IOB, LEI) kunnen wel als onafhankelijke optreden. Dit omdat zij doorgaans bevoegd zijn zonder tussenkomst van vakministers aan de Kamer te rapporteren. Overigens zijn ook (mede)auteurs van beleidsdoorlichtingen, zoals externe deskundigen aan wie een deel of de gehele beleidsdoorlichting is uitbesteed, niet in de positie om als onafhankelijke een toelichting in de zin van bepaling 12 (zoals hiervoor omschreven) naar de Kamer te sturen en kunnen derhalve niet als onafhankelijke optreden zoals bedoeld in bepaling 14.

Verder zijn er geen algemene regels te geven voor wie wel en niet onafhankelijk moet worden geacht. Dit zal van geval tot geval bepaald moeten worden door degene die als opdrachtgever van het onderzoek de eindverantwoordelijkheid draagt. Departementale deskundigen kunnen wel deelnemen aan een klankbord- of begeleidingscommissie, maar niet optreden in de rol van onafhankelijke zoals hiervoor omschreven

Begrippenkader

Aan de RPE 2006 is een begrippenkader en begrippenlijst toegevoegd. Deze is hieronder weergegeven.

Het onderscheid tussen "effecten van beleid" en "outcome" wordt gemaakt om recht te doen aan het onderscheid tussen het realiseren van het doel al dan niet dankzij de inzet van beleidsinstrumenten. Het is het verschil tussen de geconstateerde daling van de werkloosheid (de outcome) en de daling van de werkloosheid die is toe te schrijven aan het werkgelegenheidsbeleid (het netto-effect). Het verschil zit in wat in het schema wordt aangeduid als de effecten van de externe factoren. In het voorbeeld de exogene invloeden op de werkgelegenheid, zoals de internationale economische ontwikkeling. Dit onderscheid moet gemaakt worden om duidelijk aan te kunnen geven wat wordt bedoeld met de effectiviteit van het beleid die wordt vastgesteld met evaluatieonderzoek. Daarnaast is uiteraard de outcome, de totale waargenomen mutatie in de werkgelegenheid een belangrijk gegeven voor het politieke debat en dus voor de begroting en het jaarverslag.

De figuur geeft ook aan welke relaties worden onderzocht bij de bepaling van achtereenvolgens:

- De doelmatigheid van de bedrijfsvoering
- De doeltreffendheid van het beleid
- De doelmatigheid van het beleid

Figuur 1: Begrippenkader

Hoewel ook in de RPE 2006, aansluitend bij de CW, wordt gesproken van achtereenvolgens de onderzoeken naar de doeltreffendheid en de doelmatigheid van het beleid, zou het dus mogelijk zijn, zoals in de VBTB-evaluatie, deze onderzoeken kortheidshalve aan te duiden als onderzoeken naar de doelmatigheid van het beleid. Een argument daarvoor is ook dat de onderzoeken naar de doelmatigheid van het beleid en die naar de doeltreffendheid van beleid een soortgelijke aanpak kennen. Bovendien zal informatie uit het doeltreffendheidsonderzoek nogal eens worden meegenomen in het onderzoek naar de doelmatigheid van beleid.

Het onderzoek naar de doelmatigheid van de bedrijfsvoering daarentegen heeft een ander karakter. Dat blijkt ook daaruit dat voor besluitvorming over de bedrijfsvoering een onderzoek naar de doelmatigheid van de bedrijfsvoering veelal volstaat. Het kent ook, vergeleken met een onderzoek naar de doelmatigheid van beleid, specifieke methoden en technieken en het vergt een eigen deskundigheid. Een ander verschil is dat het onderzoek naar de doelmatigheid van de bedrijfsvoering zich beperkt tot relatie met de bedrijfseconomische kosten. Het onderzoek naar de doelmatigheid van het beleid betreft in principe de maatschappelijke kosten in de analyse, evenals alle effecten van het beleid, zowel de beoogde als de niet beoogde (en ook de neveneffecten). De negatieve effecten worden meegenomen als kosten of als negatieve baten. Een goed voorbeeld van deze integrale aanpak is de kosten-batenanalyse.

Begrippenlijst

Algemene doelstelling

: Doel dat men met beleid wil bereiken.

Bedrijfsvoeringonderzoek:

Bedrijfsvoeringsonderzoeken zijn onderzoeken (periodiek of ad hoc) naar de kwaliteit van de op realisatie van beleidsdoelstelling gerichte sturing en beheersing van bedrijfsprocessen binnen een rijksoverheidsorganisatie.

Beleidsdoorlichting

: Een evaluatie van beleid op het niveau van de algemene of operationele doelstellingen en waarbij de onafhankelijkheid is gewaarborgd. Beleidsdoorlichtingen hebben zo mogelijk het karakter van een syntheseonderzoek en waarbij gesteund wordt op (deel)onderzoeken naar beleid en bedrijfsvoering.

Beleidsinformatie

: Informatie over het beleid (en de bedrijfsvoering) in de beleidsartikelen van begrotingen en jaarverslagen ontleend aan:

- departementale systemen voor het verzamelen, genereren en veredelen van beleidsinformatie (monitorsystemen);
- informatiebronnen van derden;
- evaluatieonderzoeken en bedrijfsvoeringsonderzoeken.

Het betreft vooral informatie over de doelstellingen van beleid, de beoogde en/of gerealiseerde effecten van beleid, de daartoe te leveren en/of geleverde prestaties en de daarmee gemoeide kosten.

Beleidsinstrumenten

: Instrumenten – zoals subsidies, voorlichting en regelgeving – die worden ingezet om bepaalde beoogde beleidsdoelen te realiseren.

Beleidsontwerp

: De argumentatie die aan het beleid ten grondslag ligt, waaronder de veronderstellingen over het verband tussen het beleid, de te bereiken resultaten en de ingezette middelen.

Beleidsonderzoek

: Onderzoek ten behoeve van instanties die beleid voor de samenleving ontwikkelen, uitvoeren en evalueren.

Doelmatigheid van de bedrijfsvoering

: Doelmatigheid van de bedrijfsvoering betreft de relatie tussen de input (apparaatskosten en beleidsuitgaven) en de kwantiteit en de kwaliteit van de output (prestaties).

Doelmatigheid van het beleid

: Doelmatigheid van het beleid betreft de relatie tussen de netto-effecten (waar mogelijk vermeerderd met de overige baten die de uitvoering van het beleid binnen en buiten het departement met zich meebrengt) en de apparaatskosten en beleidsuitgaven die direct voor het beleid worden aangewend (waar mogelijk vermeerderd met de overige kosten die de uitvoering van het beleid binnen en buiten het departement met zich meebrengt).

Doelrealisatie

: De mate waarin een algemene of operationele doelstelling, al dan niet dankzij de inzet van beleidsinstrumenten, is gerealiseerd.

Doeltreffendheid van beleid

: De mate waarin de doelstelling dankzij de output, waaronder de inzet van beleidsinstrumenten, wordt gerealiseerd.

Effectenonderzoek ex-post

: Het op een systematische en methodologisch verantwoorde wijze onderzoeken en beoordelen van de effecten van beleid in de maatschappij of overheidsorganisatie.

Evaluatieonderzoek ex ante

: Een systematische analyse van de te verwachten maatschappelijke effecten van beleidsalternatieven in relatie tot de maatschappelijke kosten.

Externe factoren

: Exogene factoren die het behalen van de beleidsdoelstelling beïnvloeden, maar die buiten het te evalueren beleid vallen.

Indicator

: Getalswaarde of maatstaf die een zo valide en betrouwbaar mogelijk beeld geeft van een ontwikkeling of een niveau.

Input (apparaatskosten en beleidsuitgaven):

Input (middelen) bestaande uit apparaatskosten, waaronder materiële en personele uitgaven (inclusief inhuur) en beleidsuitgaven voor beleidsprogramma's (zoals subsidies, leningen en voorlichtingsprogramma's).

Kosten-batenanalyse (KBA):

Een rendementsanalyse, waarbij de voor- en nadelen van de beleidsalternatieven, zoveel als mogelijk uitgedrukt in geld, tegen elkaar worden afgewogen.

Maatschappelijke baten

: Onder maatschappelijke baten worden begrepen de netto-effecten vermeerderd met de overige baten die de uitvoering van het beleid binnen en buiten het departement met zich meebrengt. Dit betreft zowel de financiële als de niet-financiële baten.

Maatschappelijke kosten

: Onder maatschappelijke kosten worden begrepen de apparaatskosten en de beleidsuitgaven die direct voor het beleid worden aangewend vermeerderd met de overige kosten die de uitvoering van het beleid binnen en buiten het departement met zich meebrengt. Dit betreft zowel de financiële als de niet-financiële kosten.

Netto-effecten (effecten van beleid)

: De netto-effecten betreffen de effecten van het beleid zelf. Het netto-effect is gelijk aan de outcome (het bruto-effect) gecorrigeerd voor externe factoren.

Neveneffecten

: Gevolgen in maatschappij of overheidsorganisatie die weliswaar voortvloeien uit de inzet van beleidsinstrumenten, maar die niet primair zijn beoogd.

Niet-financiële informatie

: De niet-financiële informatie is alle informatie in de begrotingen en de jaarverslagen niet zijnde de bedragen in de wet zelf (verplichtingen, uitgaven, ontvangsten etc.).

Operationele doelstelling

: Operationele doelstellingen, ook wel tussendoelen genoemd, zijn zaken die de overheid wil realiseren om de algemene doelstelling dichterbij te brengen.

Outcome (bruto-effect):

Outcome is gelijk aan het (maatschappelijke) resultaat, waarop de beleidsinspanningen zijn gericht. Outcome wordt ook wel bruto-effect genoemd.

Output (prestaties):

Productie voortkomend uit werkprocessen die binnen een organisatie (binnen en buiten de rijksoverheid) worden doorlopen ten einde het algemene en/of operationele of doel te realiseren.

RBV DEEL II

RBV DEEL II

Inleiding

Deel II van de RBV bevat de bepalingen die betrekking hebben op het verstrekken van informatie die weliswaar niet in de ontwerpbegrotingen, suppletoire begrotingen en de jaarverslagen wordt opgenomen, maar die in het belang zijn voor de algehele uitvoering van het begrotingsproces.

DE DEPARTEMENTALE BELEIDSBRIEVEN

Bepalingen

1. De beleidsbrief bevat voor het jaar t tot en met t+5;
  - a. Specifieke mutaties en herschikkingen (*noot: conform het model van de begrotingsrapportage dat in de beleidsbrief wordt geïntegreerd) ;
  - b. Mutaties waarvoor een beroep wordt gedaan op het generale beeld;
  - c. De wijze waarop de eindejaarsmarge wordt ingezet

In de beleidsbrief wordt een overzicht opgenomen met de totale eindejaarsmarge, gesplitst naar de beleidsartikelen waarop deze wordt ingezet (zie model 4.10) en aangegeven wordt om welke reden de middelen op dat artikel worden toegevoegd en waar eventueel sprake is van overlopende verplichtingen.

Medio oktober (t-1) wordt door de IRF informatie verstrekt over de omvang van de voor het jaar t geldende maximale positieve eindejaarsmarge.
  - d. Voorstellen die (direct of indirect) tot derving van belastinginkomsten leiden;
  - e. Het beroep op de leenfaciliteit (*noot: De meerjarige leenaanvragen van diensten die een baten-lastenstelsel voeren vormen integraal onderdeel van de beleidsbrief. Deze moeten als bijlage bij de beleidsbrief gevoegd worden en als afschrift aan de directeur Begrotingszaken worden gestuurd. Deze aanvraag wordt opgesteld conform de regeling Baten-lastendiensten 2011. In de aanvraag wordt tevens aangegeven tot welke investeringscategorie de investering behoort, alsook de gewenste looptijd van de lening. Voorts wordt elke aanvraag voorzien van een toelichting per geplande investering met betrekking tot nut, noodzaak en doelmatigheid. Zie voor het voorgeschreven format 'aanvraag leenplafond' www.minfin.nl onder 'Financieel management overheid' en 'schatkistbankieren'. De bedragen worden vermeld in € 1.000 nauwkeurig. Iedere aanvraag moet voorzien zijn van de handtekening van de directeur van de desbetreffende baten-lastendienst en de directeur FEZ.) ;
  - f. Alle overige mutaties, voor zover deze niet binnen de bovenstaande categorieën vallen en die relevant zijn voor de budgettaire besluitvorming door de ministerraad, zowel voor de Rijksbegroting in enge zin, de Sociale Zekerheid als de Zorg.
  - g. Bij invoering van nieuwe garanties en leningen (regelingen), en bij aanpassing of evaluatie van bestaande regelingen, wordt gebruik gemaakt van het toetsingskader Risicoregelingen. Dit toetsingskader wordt in de beleidsbrief opgenomen. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke nieuwe regelingen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan -vergezeld van het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd.

(*noot: Nieuwe garanties en leningen (regelingen) en aanpassingen in bestaande regelingen zijn altijd onderdeel van de (integrale) besluitvorming in de ministerraad bij het hoofdbesluitvormingsmoment. Aangezien garantieregelingen onder voorafgaand toezicht vallen van de Minister van Financiën, worden voornemens tot het opzetten van garantieregelingen en wijzigingen van bestaande garantieregelingen in een zeer vroeg stadium aan het Ministerie van Financiën kenbaar gemaakt). Zie model 5.01 voor dit Toetsingskader.

- h. Bij voorstellen voor fiscale maatregelen in de vorm van een belastinguitgave op het beleidsterrein van een departement wordt gebruik gemaakt van het Toetsingskader Belastinguitgaven. Dit toetsingskader wordt in de beleidsbrief opgenomen. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke fiscale maatregelen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan -vergezeld van het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd. (*noot: Voor de introductie van nieuwe dan wel intensiveringen van bestaande belastinguitgaven en de evaluatie van deze regelingen geldt een restrictief toetsingskader. Met behulp van het toetsingskader wordt afgewogen of (de intensivering van) een fiscale maatregel al dan niet de voorkeur heeft.)

Zie model 5.02
voor dit Toetsingskader.

Algemene Toelichting

De beleidsbrief

geeft aan welke zaken betrokken horen te worden bij de besluitvorming in de ministerraad over de uitvoering jaar t en de begrotingsvoorbereiding jaar t+1 (inclusief eventuele doorwerking naar latere jaren). De brief dient alle mutaties te bevatten die met het oog op de besluitvorming in de ministerraad van belang zijn (ook met betrekking tot de SZA en Zorg, inclusief macro-economische mutaties en volumebijstellingen).

Het departement dient een overzicht op te nemen van de beleidsconclusies uit de jaarverantwoording over jaar t-1 en aan te geven hoe en in welke mate hier uitwerking aan wordt gegeven, zo mogelijk in samenhang met voorstellen ten aanzien van de begrotingsvoorbereiding. De centraal te beantwoorden vraag in de toelichtingen zijn 'Wat is het probleem en welke overheidsbijdrage wordt voorzien' waarna de overheidsbijdragen in www-termen wordt uitgewerkt.

BEGROTINGSRAPPORTAGE EN VOORAFGAAND TOEZICHT

relevante CW-bepalingen

Artikel 39

- 1• Onze Minister van Financiën is belast met het toezicht op de uitvoering van de begrotingen.

Artikel 40

- 1• Onze Minister van Financiën bepaalt welke gegevens hem ten behoeve van het toezicht, bedoeld in artikel 39, worden verstrekt.
- 2• In het kader van toezicht, bedoeld in artikel 39, kan Onze Minister van Financiën begrotingsartikelen aanwijzen ten laste waarvan geen verplichtingen mogen worden aangegaan, voordat hij daarmee heeft ingestemd.

Artikel 41

- 1• Onze Minister van Financiën is verantwoordelijk voor het toezicht op de inrichting van de administraties, bedoeld in artikel 21, tweede lid, en voor het toezicht op de wijze waarop deze wordt bijgehouden.

Bepalingen

1. Voor het toezicht op de uitvoering van de begrotingen, leggen departementen periodiek begrotingsuitvoeringsinformatie over aan de IRF. Dit gebeurt telkens ongeveer 10 werkdagen na afloop van maanden januari, februari, maart, juni, juli, en oktober. De aanleverdata zijn vermeld in het tijdschema.

Toelichting

Algemeen

De begrotingsrapportages vormen de basis voor de (budgettaire) voorbereiding voor het toezicht op de begrotingsuitvoering. Met het indienen van de rapportage is rekening gehouden met de budgettaire nota's en brieven. De regels budgetdiscipline schrijven voor dat tegenvallers dan wel dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de Minister van Financiën. Het aantal rapportages doet geen afbreuk aan deze regels.M

Proces

De begrotingsrapportages februari, mei, juni, september en december dienen achtereenvolgens ter voorbereiding op de Voorjaarsnota, de julibrief, de augustusbrief en Miljoenennota, Najaarsnota en Voorlopige rekening. Omdat medio januari niet altijd alle uitvoeringsinformatie beschikbaar is (inclusief informatie van uitvoerende diensten), dient na het beschikbaar komen van deze informatie in februari een geactualiseerde begrotingsrapportage december aan de Minister van Financiën (i.c. de IRF) te worden overgelegd. Er wordt inzicht gegeven in het verloop van de kasuitgaven, de kasontvangsten en de verplichtingen. De in ogenschouw genomen periode betreft het tijdvak van de voorafgaande rapportage tot en met de laatste volledige maand.

Voor de presentatie van de financiële uitvoeringsgegevens wordt gebruik gemaakt van het overzicht begrotingsrapportage in het Interdepartementaal Budgettair Overleg Systeem (IBOS). Daartoe moeten alle begrotingsmutaties per aanleverdatum (circa 10 tot 14 dagen na afloop van de vorige maand) in het IBOS zijn ingevoerd, zodat de hieropvolgende werkdagen kunnen worden gebruikt om overleg te voeren over de voorgestelde mutaties tussen FEZ en IRF.

Inhoud

De begrotingsmutaties worden gerangschikt in mee- en tegenvallers, beleidsmatige mutaties en technische mutaties (overboekingen en desalderingen). De toelichtingen worden in hun onderlinge samenhang gepresenteerd. Voor de toelichting bij de voorgestelde mutaties wordt niet volstaan met een omschrijving van de mutatie. Er wordt ingegaan op de reden dan wel oorzaak (causale relatie) van de begrotingsmutatie, een prijs en volumeonderbouwing. Een overzicht van toezeggingen en (wettelijke) regelingen die de mutatie veroorzaken kan deel uitmaken van de toelichting. In geval van gesaldeerde mutaties wordt ook toegelicht waaruit deze mutaties zijn opgebouwd. In overleg met de IRF kunnen afspraken worden gemaakt over de ondergrens van toe te lichten mutaties of een hogere frequentie van aan te leveren rapportages.

2. Ten behoeve van het toezicht op de begrotingsuitvoering staat het instrument van voorafgaand toezicht tot beschikking van de Minister van Financiën.

Toelichting

De toezichthoudende rol van de Minister van Financiën is gebaseerd op de artikelen 16, 40, 41 en 42 van de Comptabiliteitswet. Op basis van deze artikelen kan voorafgaand overleg worden gevoerd over beleidsmatige zaken met een budgettair belang tussen een ministerie en het Ministerie van Financiën.

Uit hoofde van artikel 41 lid 2 CW kan jaarlijks een aantal begrotingsartikelen worden aangewezen voor het zogeheten "Voorafgaand toezicht". Deze vorm van toezicht houdt in dat geen verplichtingen op de desbetreffende artikelen mogen worden aangegaan, voordat de Minister van Financiën daarmee heeft ingestemd. De wijze waarop aan deze vorm van toezicht invulling wordt gegeven, kan uiteenlopen van de meest strikte vorm van toezicht naar een soepelere vorm van toezicht.

BIJ DE ONTWERPBEGROTING ADDITIONEEL AAN FINANCIËN AAN TE LEVEREN BEGROTINGSINFORMATIE

FUNCTIONELE EN ECONOMISCHE CODERINGEN

Via RIS/IBOS en conform de huidige specificaties wordt informatie over de economische en functionele coderingen aan Financiën/RHB geleverd. De coderingen worden op (sub)artikelonderdeel (of het laagst mogelijk niveau) aangeleverd. De aanleverdatum is vermeld in het tijdschema.

Loon- en prijscodering (LPO)

Financiën/IRF deelt in september per brief informatie mee omtrent de toetsing van de loon- en prijscodering (LPO) en extrapolatie. Voor een uitgebreide toelichting op de loon- en prijscodes kan R07 in HAFIR worden geraadpleegd. Via RIS/IBOS worden de codering voor loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen en de extrapolatiestanden, eind oktober aangeleverd aan Financiën/IRF. Daarbij wordt de aangeleverde codering begeleid van een toelichting. De coderingen worden op artikelonderdeelniveau aangeleverd. In deze toelichting wordt ten minste aangegeven:

1. Wat de reden is van verschuivingen tussen loon, prijs en ongevoelig gecodeerde delen binnen de artikelonderdelen;
2. Wat de reden is achter een verandering van het aandeel van ongevoelig gecodeerde uitgaven in het totaal van de begroting;
3. Hoe geparkeerde taakstellingen verwerkt zijn in de codering;
4. Binnen welke artikelen, voor welke omvang en hoe agentschapsbijdragen zijn gecodeerd.
5. In geval van zero-base toets: onderbouwing op het laagst mogelijke niveau, door middel van een p*q-benadering.

Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie geleverd dient te worden.

Extrapolatie

Financiën/IRF deelt in september per brief informatie mee omtrent de toetsing van de loon- en prijscodering (LPO) en extrapolatie. Via RIS/IBOS worden de codering voor loon- en prijsgevoeligheden van begrotingsartikelen en de extrapolatiestanden, eind oktober aangeleverd aan Financiën/IRF. Voor het extrapoleren van de meerjarencijfers (eerstvolgend extrapolatiejaar t+5) gelden de volgende uitgangspunten:

1. Bij de ramingen wordt rekening gehouden met bestaande wettelijke regelingen.
2. Het extrapolatiejaar voor de departementale begrotingen en fondsen wordt beleidsarm geëxtrapoleerd. De demografische ontwikkeling is bepalend voor het beleidsarm extrapoleren. In alle gevallen moet het gaan om aan te gane verplichtingen en daaruit voortvloeiende uitgaven op grond van de voortzetting van bestaand of ongewijzigd beleid, of om uitgaven die door expliciete besluiten van de minister van Financiën of het kabinet zijn geaccordeerd. Indien bestaand beleid niet noodzakelijkerwijze impliceert dat nieuwe verplichtingen worden aangegaan (bijvoorbeeld bij projecten of nieuwe investeringen), dient te worden verondersteld dat geen nieuwe verplichtingen worden aangegaan, tenzij is besloten om het beleid te continueren.
3. Voor de economische groei wordt aangesloten bij de gemiddelde ontwikkeling uit de kabinetsperiode zoals verondersteld is bij het opstellen van de uitgavenkaders.
4. Het extrapolatiejaar wordt kwantitatief (met prestatiegegevens) onderbouwd. Wanneer geen expliciete andersluidende afspraken bestaan dient het volume en de prijs die ten grondslag liggen aan de ramingen, constant gehouden te worden.
5. Het extrapolatiejaar wordt ook kwalitatief (welke programma's, projecten, bijdragen etc) onderbouwd.
6. De ramingen dienen te zijn gebaseerd op het in ongewijzigd tempo realiseren van meerjarige projecten.
7. Wanneer reeds is afgesproken dat instrumenten een afloop kennen, dient deze afloop tot uiting te komen in de extrapolatie.

Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie geleverd dient te worden.

GEGEVENS OVER GARANTIES

Voor het opstellen van de Staatsbalans in het Financieel Jaarverslag van het Rijk en de Miljoenennota dient inzage te worden gegeven in het totaal aan uitstaande garanties. Het tijdschema laat zien op welke momenten deze informatie via IBOS aangeleverd moet zijn.

KASSTROOMOVERZICHT

Per baten-lastendienst wordt een kasstroomoverzicht bij de Rijkshoofdboekhouding ingediend. Dit wordt opgesteld ten

behoefte van de presentatie in de Miljoenennota en het Financieel Jaarverslag Rijk van de totale rijksuitgaven en de totale niet-belastingontvangsten van het Rijk.

Het indienen vindt plaats door middel van een vast digitaal format (zie model 1.90) dat in maart (FJR) en augustus (MN) dient ingeleverd te worden (zie tijdschema). Op basis van het kasstroomoverzicht wordt het consolidatiesaldo bepaald. Dit consolidatiesaldo wordt, in aanvulling op de uitgaven van de departementen, meegeteld in de berekening van het EMU-saldo.

BIJ HET DEPARTEMENTALE JAARVERSLAG ADDITIONEEL AAN FINANCIËN AAN TE LEVEREN VERANTWOORDINGSINFORMATIE

STAATSBALANS

De staatsbalans wordt opgesteld op grond van de Comptabiliteitswet. De methode van het Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen (ESR-95) vormt de grondslag voor de opstelling van de Staatsbalans. Basis voor de Staatsbalans vormen de saldbalansen van de ministeries, de begrotingsfondsen en de baten-lastendiensten.

Baten-lastendiensten

De paragraaf Baten-lastendiensten in de departementale jaarverslagen bestaat uit een selectie van de uitgebreidere interne jaarrekeningen van de baten-lastendiensten. Deze interne jaarrekeningen worden tegelijk met de departementale jaarverslagen afzonderlijk aangeleverd bij het Ministerie van Financiën. De interne jaarrekeningen worden gebruikt bij de toetsing van de departementale jaarverslagen.

De jaarrekeningen van de baten-lastendiensten maken deel uit van het interne verkeer tussen Financiën en de departementen en worden dus niet doorgestuurd naar de Algemene Rekenkamer en de Staten-Generaal. De jaarrekening mag worden voorzien van een aparte controleverklaring (accountantsverklaring) maar dat is niet verplicht. De departementale auditdienst controleert de verantwoording van een baten-lastendienst als onderdeel van de jaarrekening van het departement als geheel.

De Regeling baten-lastendiensten 2007 schrijft voor de interne jaarrekeningen van baten-lastendiensten het volgende voor:

Artikel 16 Uitgangspunten administratie en verslaggeving

1. Onverminderd artikel 17 zijn op de verslaggeving van baten-lastendiensten de artikelen 361 tot en met 391, uitgezonderd artikel 383 van Titel 9 van het Burgerlijk Wetboek Boek 2 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving van overeenkomstige toepassing.

Extra-comptabele informatie

Naast de gegevens uit de saldbalansen wordt aan departementen jaarlijks aanvullende informatie gevraagd, die in het algemeen betrekking heeft op (onderdelen) van de extra-comptabele administraties (al dan niet decentraal bijgehouden) en van de extra-comptabele schulden. Specifiek is informatie gewenst over de (samenstelling van de) materiële activa en over de samenstelling van het totaal van de extracomptabele vorderingen en van de extracomptabele schulden. Deze gegevens dienen uiterlijk 14 maart van het jaar volgend op het begrotingsjaar bij het Ministerie van Financiën aangeleverd te worden aan de hand van een digitaal format, dat in december daaraan voorafgaand door het Ministerie van Financiën beschikbaar zal worden gesteld.

De ministeries die vorderingen en verplichtingen uit hoofde van langlopende projecten hebben (Ministerie van Defensie en Ministerie van Infrastructuur en Milieu) dienen ook over deze projecten via het digitale format aanvullende informatie te verstrekken (bz.rhb@minfin.nl).

LOGISTIEKE AANWIJZINGEN BEGROTINGS- EN VERANTWOORDINGSPROCÉS

1. INLEIDING

Het logistieke proces omvat met inachtneming van het tijdschema (zie deel I van de Rijksbegrotingsvoorschriften) de aanlevering door de departementen (FEZ-directies) van concepten van de begrotings- en verantwoordingsstukken aan het Ministerie van Financiën en - al naar gelang van toepassing - aan de ministerraad (MR), de Raad van State (RvS), de Tweede Kamer (TK) en de Algemene Rekenkamer (AR).

Alle begrotings- en verantwoordingsstukken worden via het Ministerie van Financiën aan deze colleges verzonden. De departementen verzenden dus zelf geen stukken aan deze colleges, tenzij uitdrukkelijk anders is aangegeven. Dit geldt ook voor Nota's van wijziging op bij de Tweede Kamer ingediende begrotingswetsvoorstellen.

Als er over het verzenden of aanleveren van stukken wordt gesproken, wordt ook bedoeld het (digitaal) plaatsen van een elektronische versie van een stuk in de daartoe door het Ministerie van Financiën aangewezen elektronische map in de Samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting (SRR).

1.1

Aanlevering

Rijksportaal Rijksbegroting en drukproefvoorbereiding Sdu

De communicatie tussen de FEZ-directies, Auditdiensten, bureaus SG en Financiën over wat betreft de uitwisseling van begrotings- en verantwoordingsstukken verloopt zoveel mogelijk digitaal via de besloten en beveiligde samenwerkingsruimte Rijksportaal Rijksbegroting.

Plaats de bestanden in de juiste elektronische map. Eerst de goede map dubbel aanklikken en dan het bestand uploaden.

Voor de relevante aanleveringsdata raadpleegt men het tijdschema in deel 1 van de Rijksbegrotingsvoorschriften (RBV I). **Alleen van de RvS-versie, de TK-versie en de AR-versie van de diverse stukken worden soms ook steeds enkele papieren exemplaren bij Financiën ingediend.**

In overleg met de departementen worden per departement een beperkt aantal personen geautoriseerd voor toegang tot de SSR.

Contactpersonen bij Financiën voor het verlenen van een autorisatie zijn: Maria Richardson (070-342.7087 /m.richardson@minfin.nl) en Kirsten Huner (070-3427347/ k.e.huner@minfin.nl)

Geautoriseerde personen dienen in het bezit te zijn van een wachtwoord voor het Rijksportaal. Men volgt daartoe de aanwijzingen op Rijksportaal (<http://samenwerkingsruimte.rijksweb.nl>). Voor de werkwijze binnen de SRR volgt men de aanwijzingen op die site.

1.2.

Algemene aandachtspunten:

a.

Bestanden als Word-document (doc-extensie) plaatsen, tenzij het de definitieve getekende RvS-, TK- of AR-versie betreft. De definitieve versies bij voorkeur als pdf-bestand plaatsen, inclusief gescande handtekening(en). Bij de suppletore wetten en de slotwet geldt dit niet. Hier moet een bewerkbaar doc-document worden aangeleverd. Het drukproces verloopt dan namelijk via de griffie en niet via rechtstreeks contact met de Sdu. In het algemeen geldt dat het verstandig is voor de Sdu een bewerkbaar doc-document beschikbaar te houden.

b.

Tabellen in het doc-document op de juiste wijze opnemen (niet via een link, maar ook niet als onbewerkbaar plaatje). Tabellen dus niet als aparte Excelbestanden (xls-extensie) in de mappen plaatsen. Zo nodig worden door de departementen met de Sdu aparte aanleverafspraken voor drukproef-kopij gemaakt waarbij aan de Sdu wel bronbestanden worden aangeleverd.

c.

Samenwerking met Sdu

Voor de voorbereiding van het drukproces van de kamerstukken van de ontwerp-begrotingen, de suppletore begrotingen (inclusief slotwetten) en de jaarverslagen onderhouden de departementen zelf contact met de Sdu. Hieronder vallen afspraken over de planning en de aanlevering van stukken. Bij het aanleveren van stukken

die naar de Sdu gaan

is het noodzakelijk een bewerkbaar document aan te leveren. Dit betekent dat tabellen in een wordbestand niet door middel van een link moet worden opgenomen maar ook niet als onbewerkbaar plaatje moeten worden geplakt

. Mocht dit niet goed lukken dan moeten de bronbestanden van de tabel middels een overzichtelijk Excelbestand er bij worden geleverd.

2. Wel of geen handtekeningen bewindslieden

1.

Geen handtekening

Begrotings- en verantwoordingsstukken voor MR-behandeling worden niet

door de betrokken bewindslieden

ondertekend

. Deze stukken worden via een door de Minister van Financiën te ondertekenen Aanbiedingsformulier voor ministerraadsstukken aangeboden.

2.

Wel

Ondertekening van de

formele stukken

door de ministers

De

RvS-versie

en

de TK-versie van de begrotingsstukken

de AR-versie

en de

TK-versie van de verantwoordingsstukken

worden wel van een handtekening voorzien.

De handtekening van de minister wordt bij de ontwerpbegroting geplaatst onder deel A

(Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel) van de memorie van toelichtingen (zie model 1.50); bij het jaarverslag onder onderdeel A (Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening, model 3.10).

In de praktijk komt het voor dat de minister niet tijdig bereikbaar is om zijn handtekening te plaatsen. Zo'n deadline-probleem kan worden voorkomen door gebruik te maken van een aanbiedingsbrief conform model 1.45 (voor de ontwerpbegroting) of model 3.22 (voor het jaarverslag); de minister kan dan enige dagen voor inzending van het formele stuk aan Financiën die aanbiedingsbrief tekenen.

3.

Hoe wordt er ondertekend?

Conform de richtlijn van de Tweede Kamer wordt als volgt getekend:

De Minister van .....(naam ministerie voluit),

de voorletter(s) en achternaam,

zoals deze in de officiële benoemingslijst voor de kamerleden/ bewindsleden is opgenomen

.
Bijvoorbeeld J.P. Balkenende, E.M.H. Hirsch Ballin, dus zonder titulatuur.

Begrotings- en verantwoordingsstukken worden

niet door de staatssecretarissen mede-ondertekend

. Staatssecretarissen functioneren immers onder de verantwoordelijkheid van de betrokken minister.

4.

Voor de handtekening-exemplaren van de ontwerpbegrotingen ten behoeve van de Staten-Generaal geldt de volgende procedure.

De ontwerpbegrotingen zijn over het algemeen nog niet in de definitief gedrukte vorm beschikbaar op het moment dat ze ondertekend ingediend moeten worden bij Financiën. Volstaan kan worden met een losbladige versie van de ontwerpbegroting (bv. de geaccordeerde drukproef van de Sdu). Financiën draagt zorg voor aanbieding aan de Tweede Kamer op Prinsjesdag.

5. Voor de handtekening-exemplaren van de jaarverslagen ten behoeve van de Staten-Generaal geldt de volgende procedure

. Via het Sdu-traject zijn over het algemeen op de vrijdag voor Verantwoordingsdag de kamerstukexemplaren beschikbaar. Deze stukken worden door de Sdu aan Financiën geleverd, waarna de ministeries de stukken kunnen komen afhalen voor ondertekening door de desbetreffende ministers. Na ondertekening worden de getekende jaarverslagen

uiterlijk op de dinsdag vóór Verantwoordingsdag weer bij Financiën terugbezorgd,

waarna Financiën zorg draagt voor aanbieding aan de Tweede Kamer op Verantwoordingsdag.

3. MR-behandeling

1.
De MR-versie van de begrotings- en verantwoordingsstukken wordt bij Financiën ingediend door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR.

2.
De ontwerp-begrotingen van de departementen worden in de MR behandeld, evenals de concept-Miljoenennota. Indiening bij de MR geschiedt door de Minister van Financiën.

3.
De suppletoire begrotingen (inclusief de slotwetten) van de departementen worden **niet** behandeld in de MR, tenzij in overleg tussen het vakdepartement en Financiën wordt besloten een specifiek suppletoir begrotingswetsvoorstel (bijvoorbeeld in verband met een belangrijk geschilpunt) wel voor te leggen aan de MR. In beginsel worden alleen de concept-Voorjaarsnota, de concept-Najaarsnota en de concept-Voorlopige Rekening in de MR behandeld. Indiening van de nota's bij de MR geschiedt door de Minister van Financiën (en ook van een eventueel suppletoir begrotingswetsvoorstel).

4.
De departementen zijn ervoor verantwoordelijk dat nadere mutaties, aangebracht in concept-suppletoire begrotingen (inclusief concept-slotwetten), steeds intensief met de IRF worden gecommuniceerd, opdat de IRF zo nodig kan zorgdragen voor verwerking van die nadere mutaties in de betrokken concept-budgettaire nota.

5.
Wat betreft de jaarlijkse financiële verantwoording worden de volgende stukken in de MR behandeld:

a.
. de beleidsprioriteiten uit het concept-jaarverslag; deze worden door de vakminister bij de MR ingediend (begin maart, zie het Tijdschema);

b.
de concept-jaarverslagen; deze worden door de Minister van Financiën bij de MR ingediend;

c.
het concept-Financieel jaarverslag van het Rijk; dit wordt door de Minister van Financiën bij de MR ingediend.

6.
De betrokken departementen passen zo nodig de begrotings- en/of verantwoordingsstukken aan aan de besluitvorming in de MR. Ten opzichte van het bij de ministerraad ingediende wetsvoorstel mogen alleen technisch-procedurele wijzigingen, macro-economische aanpassingen en wijzigingen op grond van besluitvorming in de ministerraad worden aangebracht.

4. Advisering Raad van State

1.
De RvS-versie van de begrotingsstukken wordt bij Financiën ingediend door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR en daarnaast in 2-voud op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer.
De memorie van toelichting van 1 exemplaar dient door de betrokken minister te zijn ondertekend

2.
De ontwerp-begrotingen van de departementen worden voor advies aan de RvS voorgelegd, evenals de concept-Miljoenennota. Indiening bij de RvS geschiedt door de Minister van Financiën en wel jaarlijks uiterlijk vóór 1 september.

3.
De door de RvS uitgebrachte adviezen over de ontwerp-begrotingen worden aan Financiën uitgebracht. Financiën zendt deze adviezen via plaatsing in een daartoe gereserveerde digitale map in SRR direct door aan de betrokken departementen.

4.
De departementen stellen naar aanleiding van het advies van de RvS, indien nodig een bijlage op bij het Nader rapport aan de Koningin. Daartoe wordt gebruikt gemaakt van model 1.40 (in feite betreft het een bijlage bij het Nader rapport). Zij passen zo nodig de begrotingsstukken aan. Indien sprake is van een blanco advies is het in principe niet nodig om deze bijlage op te stellen, behalve als zich ten opzichte van de RvS-versie wijzigingen hebben voorgedaan in de begrotingsstaat en/of wijzigingen die beleidsmatig of politiek relevant zijn. Het Nader rapport zelf wordt opgesteld door Financiën. Het door

de departementen op te stellen Nader rapport
hoeft niet te zijn ondertekend
door de betrokken minister.

5.
Ontwerp-suppletoire begrotingswetsvoorstellen worden
niet
voor advies aan de Raad van State voorgelegd.

5.
Behandeling Tweede Kamer (en Eerste Kamer)

A. Begrotingsbehandeling
(en Nota's van wijziging):

1.
De TK-versie van de begrotingsstukken inclusief het Nader rapport moeten bij Financiën worden ingediend door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR en daarnaast in 2-voud op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer.

De memorie van toelichting van 1 exemplaar van de ontwerpbegroting wordt door de betrokken minister ondertekend

. Zie hiervoor het onderdeel 'Handtekeningen bewindslieden'.

2.
De (suppletoire) begrotingswetsvoorstellen en de bijbehorende budgettaire nota's worden door de Minister van Financiën bij de TK ingediend (ook digitaal naar de Griffie van de TK verzonden).

3.
De behandeling van de begrotingswetsvoorstellen kan, zolang over een wetsvoorstel nog niet is gestemd, leiden tot Nota's van wijziging (van de zijde van de regering) en/of amendementen (van de zijde van de TK).

4.
Een Nota van wijziging wordt zoveel mogelijk conform model 1.95 (voor de ontwerp-begroting) en model 2.45 (voor een suppletoire begroting) ingericht.

Een nota van wijziging wordt ondertekend door de betrokken minister (en gaat vergezeld van een ondertekende aanbiedingsbrief aan de Voorzitter van de TK

). Deze wordt op papier in 2-voud aan de Minister van Financiën gestuurd (Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer) en wordt door de FEZ-directies in de SRR geplaatst. Nota's van wijziging worden door de Minister van Financiën aan de TK (door)gezonden.

5.
In beginsel geldt deze procedure ook voor andere **begrotingsstukken, zoals memories van antwoord en de beantwoording van schriftelijke vragen. Steeds wordt daarbij een ondertekende aanbiedingsbrief van de betrokken minister, gericht aan de Voorzitter van de TK (of EK),** gevoegd. De Minister van Financiën dragt zorg voor doorzending. Indien daarover overeenstemming bestaat tussen de IRF en het betrokken ministerie, de hiervoor genoemde **andere** begrotingsstukken (dus niet de Nota's van wijziging !) door het betrokken ministerie rechtstreeks naar de Staten-Generaal worden gezonden.

6.
Nota's van wijziging die verband houden met niet eerder in de MR aan de orde geweest zijnde beleidsbeslissingen met financiële gevolgen, worden in de MR aan de orde gesteld voordat ze bij de TK kunnen worden ingediend (neem bij twijfel vooraf contact op met de Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer).

7.
De MR dient daarbij ook te beslissen of de Nota van wijziging wel of niet vóór toezending aan de TK eerst nog voor advies aan de RvS wordt voorgelegd. Indiening van een Nota van wijziging bij de MR en de RvS geschiedt steeds door de Minister van Financiën.

B. Amendementen:

1.
De (suppletoire) begrotingswetsvoorstellen kunnen door de TK via amendering worden gewijzigd. Op grond van artikel 16 CW 2001 neemt een betrokken minister zonder voorafgaand overleg met de Minister van Financiën geen definitief standpunt in over een amendement, als aan dat amendement financiële gevolgen voor het Rijk zijn verbonden.

2. Indien kamerleden die amendementen willen indienen, een beroep doen op ambtelijke bijstand van het betrokken departement, kan met behulp van model 1.97, model 1.98 of model 1.99 in puur technische zin bijstand worden verleend.

3. Bij uitzondering komt het voor dat via een amendement in de begrotingsstaat artikelonderdelen opgenomen worden. Artikelonderdelen die via amendering in de begrotingsstaat zijn opgenomen, worden in het betrokken jaar in de (overige) suppletore begrotingen (inclusief de slotwet) en in de verantwoordingsstaat (rekening/jaarverslag) gehandhaafd.

C. Behandeling jaarverslagen:

1. Indien wordt voorzien dat indiening op de in het tijdschema aangegeven datum (15 maart) niet mogelijk is, wordt het Ministerie van Financiën daar zo snel mogelijk van op de hoogte gesteld (Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer, m.richardson@minfin.nl). Indien de indiening van de jaarstukken aanzienlijk later zal plaatsvinden dan de vastgestelde datum, zal door middel van een brief met redenen omkleed uitstel aangevraagd moeten worden bij de Minister van Financiën.

2. De TK-versie van de verantwoordingsstukken (de jaarverslagen) wordt bij Financiën ingediend door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR en daarnaast tevens in 2-voud op papier bij de Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer.

Voor de ondertekening van de jaarverslagen zie het onderdeel 'Handtekeningen bewindslieden'

3. Jaarverslagen zijn geen wetsvoorstellen en worden door de TK en de EK als nota/rapport/brief behandeld. Nota's van wijziging en/of amendementen zijn **niet** mogelijk.

4. In afwijking van andere nota's/rapporten/brieven wordt de behandeling van een jaarverslag door zowel de TK als de EK afgesloten **met een formeel besluit tot dechargeverlening (zie art. 64 CW 2001).**

5. De ontwerp-slotwetten worden meestal gelijktijdig behandeld met de jaarverslagen. In beginsel zijn hierop wel Nota's van wijziging en/of amendementen mogelijk. In de praktijk komt dat zelden voor.

6. Controle Algemene Rekenkamer

1. De AR-versie van de verantwoordingsstukken (de jaarverslagen en de slotwetten) worden bij Financiën ingediend door middel van plaatsing in de daartoe bestemde digitale map in de SRR en daarnaast in 2-voud op papier bij Directie Begrotingszaken, afdeling Begrotingsbeheer. **Eén exemplaar van het jaarverslag en één exemplaar van de memorie van toelichting van de Slotwet worden door de minister ondertekend.** Zie hiervoor model 3.10 en model 2.40.

2. Met uitzondering van de ontwerp-slotwetten worden (suppletore) begrotingen **niet** vóór de indiening bij de TK aan het oordeel van de AR onderworpen. De ontwerp-slotwetten worden door de AR gezien op consistentie met de concept-jaarverslagen.

3. De ontwerp-slotwetten worden eind maart gezamenlijk met de concept-jaarverslagen en de daarbij behorende samenvattende auditrapporten door de Minister van Financiën aan de AR gestuurd.

Correcties in slotwetten:

Indien na 31 maart correcties worden aangebracht in (de drukproef van) een ontwerp-slotwet worden deze correcties **op afzonderlijke correctiebladen**

(

volgens dezelfde procedure als hieronder beschreven voor de correcties in een departementaal jaarverslag
) via Financiën aan de AR voorgelegd.

Voor de uiterste indieningsdatum zie het tijdschema

Correcties in jaarverslagen:

4.

In een jaarverslag worden soms correcties aangebracht na indiening in maart (na 15 maart) bij het Ministerie van Financiën. Dergelijke correcties

dienen beperkt te blijven tot:

a

. correcties naar aanleiding van opmerkingen van het Ministerie van Financiën

. Deze correcties die Financiën noodzakelijk vindt, worden uiterlijk medio april doorgevoerd, daarna kunnen alleen correcties worden doorgevoerd die de Rekenkamer noodzakelijk vindt;

b

. correcties die door het betrokken departement (FEZ) bij nader inzien strikt noodzakelijk worden bevonden. Deze wijzigingen kunnen

(tot uiterlijk medio april)

alleen worden aangebracht, indien daarover overeenstemming bestaat met de betrokken DAD en met het betrokken bureau van de AR, indien deze wijzigingen na indiening bij de AR worden aangebracht;

c.

correcties naar aanleiding van opmerkingen van de AR.

Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen dat sommige correcties in het jaarverslag doorwerken in de slotwet

5

. Correcties, die worden aangebracht in een jaarverslag, kunnen doorwerken in het door het Ministerie van Financiën opgestelde Financieel Jaarverslag van het Rijk. Om die reden dient de Directie Begrotingszaken van het Ministerie van Financiën

eventuele correcties uiterlijk op de hiervoor in het tijdschema genoemde datum haar bezit te hebben, omdat anders de AR niet in staat is haar rechtmatigheidsrapporten bij de jaarverslagen tijdig vast te stellen.

Noot:

Na de uiterste indieningsdatum ingediende correcties kunnen ertoe leiden dat het drukproces bij de Sdu van het jaarverslag in de knel komt, of dat deze correcties niet in de definitieve drukproef verwerkt kunnen worden. Het gevolg is dat deze correcties via een addendum (invoegblad) aan het jaarverslag aan de Tweede Kamer aangeboden moeten worden. Hierdoor kan de correctie van het betreffend departement extra onder de aandacht van de Tweede Kamer komen.

6

. Correcties worden verwerkt op een correctieblad, dat in het reeds bij de AR ingediende jaarverslag kan worden opgenomen (ter vervanging van de oorspronkelijke bladzijde). Een correctieblad wordt voorzien te zijn van een "aantekening voor akkoord" van de betrokken DAD.

(*noot: Er is geen format voor een correctieblad beschikbaar. Een correctieblad is namelijk een kopie van de pagina met de gecorrigeerde tekst en/of cijfer(s) voorzien van de handtekening van de betrokken Auditdienst voor akkoord. Een correctieblad wordt ingediend voor belangrijke wijzigingen zoals het corrigeren van onjuiste cijfers, onjuiste tekst of een onjuiste presentatie van de informatie die na de indiening van het jaarverslag (na 15 maart) is geconstateerd..)

7

. Correctiebladen worden steeds gezonden aan de Minister van Financiën (Directie Begrotingszaken, Afdeling Begrotingsbeheer) en dus niet rechtstreeks door het departement aan de AR. De Minister van Financiën zendt de correctiebladen zo spoedig mogelijk door naar de AR.

8.

De correcties worden vanzelfsprekend ook verwerkt in de drukproef die bij de Sdu in voorbereiding is.

AAN ANDERE DEPARTEMENTEN (ADDITIONEEL) AAN TE LEVEREN BEGROTINGSGELIEERDE EN VERANTWOORDINGSGELIEERDE INFORMATIE

1. BZK (Rijkshuisvesting)
2. BZK (Richtlijn tellen)

BZK: RIJKSHUISVESTING

Inleiding

Ten behoeve van het hoofdbesluitvormingsmoment (Kaderbrief/Voorjaarsnota), dienen de ministeries hun begrotingsvoorstellen (inclusief huisvesting) in en de Rijksgebouwendienst stelt de meerjarige raming van het beroep op de leenfaciliteit op. Hiervoor is het format Invulformulier nieuwe huisvestingswens opgenomen (zie model 4.03). Het formulier heeft als doel om nieuwe huisvestingswensen qua investeringsom en gebruiksvergoeding te kunnen ramen. Het invulformulier doorloopt drie fasen (zie tevens het tijdschema voor aanleverdata):

In fase 1

wordt het format als onderdeel van de Rijksbegrotingvoorschriften naar de ministeries gestuurd met het verzoek om met behulp van het format de nieuwe huisvestingswensen kenbaar te maken. Met nieuwe huisvestingswensen wordt bedoeld, alle huisvestingswensen die nog niet eerder zijn ingediend. De ingevulde formulieren worden volgens het tijdschema gestelde datum te worden gemaïld naar Financiën/IRF-BZK-ELI en BZK/ Rgd(directie Vastgoed), t.a.v. R. Paas (Roger.paas@rgd.minbzk.nl). De Rijksgebouwendienst draagt zorg dat het Ministerie van Financiën een kopie ontvangt.

In fase 2

gebruikt de Rijksgebouwendienst de ingevulde gegevens om op basis van kengetallen te komen tot een geschatte investeringsom, geschatte uitfinanciering en geschatte gebruiksvergoeding per jaar gedurende de eerste contractperiode.

In fase 3

stuurt de Rijksgebouwendienst het format volgens het tijdschema gestelde data terug naar de ministeries met het verzoek aan te geven in hoeverre zij kunnen instemmen met de geschatte gebruiksvergoeding en hoe zij deze willen dekken. Nadat de ministeries akkoord gaan, wordt het format ondertekend voor akkoord teruggestuurd volgens het tijdschema gestelde datum naar BZK/Rijksgebouwendienst, (*noot: (Noot: Voor een goed begrip zij vermeld dat de geschatte gebruiksvergoeding een advies ten behoeve van de begroting betekent en geen offerte.) De Rijksgebouwendienst draagt zorg dat het Ministerie van Financiën een kopie ontvangt).

BZK: RICHTLIJN TELLEN

Inleiding

De departementen waaronder de ZBO's vallen moeten jaarlijks aan BZK een opgave doen van de omvang van de relevante ZBO's in aantallen FTE (bezetting) ultimo jaar (31 december). De rapportage vindt plaats conform het model 4.54.

MODELLEN

1.10 Voor het wetsvoorstel van een departementale begroting (de begrotingen van de ministeries)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(...) voor het jaar 20..

Inleiding

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst(en) voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaarjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....

Algemene Toelichting

1. In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Rijksbegrotingsvoorschriften.
2. Als er geen sprake is van baten-lastendiensten vervalt wetsartikel 2. In dat geval in de kop en in wetsartikel 3 "begrotingsstaten" vervangen door "begrotingsstaat" en de wetsartikelen 3 en 4 vernummeren.
3. Een kamerstuknummer wordt door de SDU in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer aangebracht.

1.11 Voor het wetsvoorstel van een specifieke begroting, te weten de begrotingen van de Koning (I), de Staten-Generaal (IIA), de overige Hoge Colleges van Staat (IIB), Koninkrijksrelaties (IV), de Nationale Schuld (IXA) en eventuele programma begrotingen

Vaststelling van de begrotingsstaat van ..... ( ) voor het jaar 20..

Inleiding

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de afdeling Advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De vaststelling van de begrotingsstaat geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 3

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....

Algemene Toelichting

1. In de kop van het wetsvoorstel wordt na de naam van de begroting tussen de haken het nummer van de begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Rijksbegrotingsvoorschriften in paragraaf 3.1.1.
2. Indien in een van deze begrotingen sprake is van het vaststellen van meer dan één begrotingsstaat (dit kan het geval zijn bij programmaministers als zij beleidsmatig verantwoordelijk zijn voor een baten-lastendienst) wordt :
  - a. voor elke aanvullende begrotingsstaat een apart wetsartikel gebruikt (daarbij zo dicht mogelijk aansluiten bij de formulering van wetsartikel 1 en/of bij het overeenkomstige wetsartikel in model 1.10);
  - b. de nummering van de wetsartikelen aangepast;
  - c. in de kop en in wetsartikel 2 (voor vernummering) "begrotingsstaat" vervangen door "begrotingsstaten".
3. Een kamerstuknummer wordt door de SDU in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer aangebracht.

1.12 Voor het wetsvoorstel van de specifieke begroting van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken (IIIA), de begrotingsstaat van het Kabinet der Koningin (IIIB) en begrotingsstaat van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (IIIC) voor het jaar 20...

Inleiding

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld en dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren;

Zo is het, dat Wij, de afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst(en) voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 4

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 5

De vaststelling van de in de artikelen 1 tot en met 4 bedoelde begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaarjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....

Algemene Toelichting

1. Een kamerstuknummer wordt door de SDU in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer aangebracht.

1.13 Voor het wetsvoorstel van de begroting van een begrotingsfonds

Inleiding

Vaststelling van de begrotingsstaat van het ..... fonds voor het jaar 20..

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in de overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld, dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren en dat overigens de inrichting van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het .....fonds moet geschieden met inachtneming van de bepalingen van de Wet .....;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De vaststelling van de begrotingsstaat geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 3

(Eventueel specifiek artikel m.b.t. het fonds.)

Artikel 4

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....,

Algemene Toelichting

1. Een kamerstuknummer wordt door de SDU in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer aangebracht.

1.14 Voor het gecombineerd wetsvoorstel van een departementale begroting en de begroting van een begrotingsfonds

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (..) en van de begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20....

Inleiding

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in de overweging genomen hebben, dat ingevolge artikel 105 van de Grondwet de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Rijk bij de wet moet worden vastgesteld, dat in artikel 1 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt bepaald welke begrotingen tot die van het Rijk behoren en dat overigens de inrichting van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het .....fonds moet geschieden met inachtneming van de bepalingen van de Wet .....

Zo is het, dat Wij, de afdeling Advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De bij deze wet behorende departementale begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 2

De bij deze wet behorende begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst(en) voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 3

De bij deze wet behorende begrotingsstaat voor het jaar 20.. wordt vastgesteld.

Artikel 4

De vaststelling van de begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

(Eventueel specifiek artikel m.b.t. het fonds.)

Artikel 6

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 januari van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na deze datum van 1 januari, treedt zij in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met 1 januari.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....

Algemene Toelichting

1. In de kop van het wetsvoorstel wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Rijksbegrotingsvoorschriften in paragraaf 3.1.1..
2. Als er geen sprake is van baten-lastendiensten vervalt wetsartikel 2. In dat geval wordt in de kop "begrotingsstaten" vervangen door "begrotingsstaat".
3. De artikelnummering wordt aangepast als er geen sprake is van wetsartikel 2 en/of 5.

4. Een kamerstuknummer wordt door de SDU in afstemming met de griffie van de Tweede Kamer aangebracht.

1.20 Voor de begrotingsstaat van een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten.

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20.....

Inleiding

Departementale begrotingsstaat (...) behorende bij de Wet van .....,

.....

Stb.....

B

egroting 20...

Ministerie van.....

Inleiding

Bedragen x € 1.000

Art. no	Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting <u>Verplichtingen</u>	<u>U</u> <u>itgaven</u>	<u>Ontvangsten</u>
.	Totaal	.	... ..	... ..
.	Beleidsartikelen	.	.	.
01	Beleidsartikel 01	.	... ..	... ..
02		.	... ..	... ..
03		.	... ..	... ..
04		.	... ..	... ..
05		.	... ..	... ..
06		.	... ..	... ..
.	Niet-beleidsartikelen	.	.	.
20	Geheim	.	... ..	... ..
21	Nominaal en onvoorzien	.	... ..	... ..
22	Algemeen	.	... ..	... ..

Begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten behorende bij de Wet van ....., Stb. ... .. Begroting 20..
Ministerie van....

Bedragen x € 1.000

Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastendienst 1	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...
Baten-lastendienst 3	.	.
Totaal	..	...

Naam	Baten	Lasten	Saldo baten en lasten

Baten-lastendienst 1 ...	.....	...
Baten-lastendienst 2 ...	.....	.....
Baten-lastendienst 3 ..	.....	.....
Totaal ..	.....	.....

Algemene Toelichting

1. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Rijksbegrotingsvoorschriften in paragraaf 3.1.1.

2. In de subkoppen worden de datum van de wet en het nummer van het Staatsblad pas ingevuld aan het eind van het wetstraject (op het moment van de aanbieding van de stukken aan het Ministerie van Justitie voor plaatsing in het Staatsblad).

3. Als er geen sprake is van baten-lastendiensten vervalt de begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten.

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd:

- kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen;

- kapitaalontvangsten betreft de som van des;investeringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (model 2.42)

(*noot: In de kolom "verplichtingen" worden géén (sub)totalen opgenomen)

1.21 Voor de begrotingsstaat van een specifieke begroting, te weten de begrotingen van de Koning (I), de Staten-Generaal (IIA), de overige Hoge Colleges van Staat (IIB), Koninkrijksrelaties (IV), de Nationale Schuld (IXA) en eventuele programma begrotingen

Vaststelling van de begrotingsstaat van ..... ( ) voor het jaar 20..

Inleiding

Begrotingsstaat (...) behorende bij de Wet van ....., Stb. ... . Begroting 20..

Bedragen x € 1.000

Art. no.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde bedragen Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
.	Beleidsartikelen		.	.
01	Bleidsartikel 01		.	.
02			.	.
03			.	.
04			.	.
05			.	.
06			.	.
.	Niet-beleidsartikel		.	.
20	Geheim		.	.
21	Nominaal en onvoorzien		.	.
22	Algemeen		.	.

Begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten behorende bij de Wet van .., Stb... Begroting 20..
Ministerie van.....(.....)

Bedragen x € 1.000

Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastendienst 1	.	.
Baten-lastendienst 2	.	.
Baten-lastendieTotaal	.	.
Totaal	.	.

Naam	Baten	Lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lasten 1	.	.	.
Baten-lasten 2	.	.	.
Baten-lasten 3	.	.	.
Totaal	.	.	.

Algemene Toelichting

1. In de kop de naam van de specifieke begroting met tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers vermelden. Het Romeinse nummer herhalen in de sub-kop tussen de haken achter "Begrotingsstaat" en de naam van de specifieke begroting (zonder Romeins nummer) herhalen in de sub-kop op de plaats van de puntjes (boven "Bedragen x € 1.000").

2. Van een begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten zal geen sprake zijn bij de begrotingen I, IIA, IIB, IV en IXA. Het is wel mogelijk in combinatie met een begroting van een programmaminister. In dat geval in de kop "begrotingsstaat" vervangen door "begrotingsstaten".

3. In de subkoppen worden de datum van de wet en het nummer van het Staatsblad pas ingevuld aan het eind van het wetstraject (op het moment van de aanbidding van de stukken aan het Ministerie van Justitie voor plaatsing in het Staatsblad).

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd:

- kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen;

- kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42)

1.22 Voor de begrotingsstaten van de specifieke begroting van Algemene Zaken, het Kabinet der Koningin en de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken (IIIA), de begrotingsstaat van het Kabinet der Koningin (IIIB) en begrotingsstaat van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (IIIC) voor het jaar 20.....

Inleiding

Departementale begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ...

Begroting 20..

Ministerie van Algemene Zaken (IIIA)

Bedragen x € 1. 000

Art.no.	Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
.	Totaal		.....	.....
.	Beleidsartikelen		.	.
01	Beleidsartikel 01		.....	.....
02			.....	.....
03			.....	.....
04			.....	.....
05			.....	.....
06			.....	.....
.	Niet beleidsartikel		.	.
20	Geheim		.....	.....
21	Nominaal en onvoorzien		.....	.....
22	Algemeen		.....	.....

Begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst behorende bij de Wet van ..., Stb. Begroting 20...
Ministerie van Algemene Zaken (IIIA)

Bedragen x € 1. 000

Naam	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastendiensten 1	....	.....
Baten-lastendiensten 2	.	.
Baten-lastendienst 2	.	.
Totaal	....	.....

Naam	Baten	Lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lasten 1	....	....	....
Baten-lastendienst 2	.	.	.
Totaal	....	.....	.....

Begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ...
20.....

Begroting
Kabinet der Koningin (IIIB)

Bedragen x € 1.000

Art.no	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
.	Totaal	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
.	Beleidsartikelen		.	.
01	.		.	.
02	.		.	.
03	.		.	.
04	.		.	.
05	.		.	.
06	.		.	.
.	Niet-beleidsartikel		.	.
20	Geheim		.	.
21	Nominaal en onvoorzien		.	.
22	Algemeen		.	.

Begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ... Begroting 20..
inlichtingen- en veiligheidsdiensten(IIC) Commissie van toezicht betreffende de

Bedragen x € 1.000

Art.no	Omschrijving	1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting		
.	Totaal	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
.	Beleidsartikelen		.	.
01	Beleidsartikel 01		.	.
02	.		.	.
03	.		.	.
04	.		.	.
05	.		.	.
06	.		.	.
.	Niet-beleidsartikel		.	.
20	Geheim		.	.
21	Nominaal en onvoorzien		.	.
22	Algemeen		.	.

Algemene Toelichting

1. In de subkoppen worden de datum van de wet en het nummer van het Staatsblad pas ingevuld aan het eind van het wetstraject (op het moment van de aanbidding van de stukken aan het Ministerie van Justitie voor plaatsing in het Staatsblad)

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd:

- kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen;
- kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42)

1.23 Voor de begrotingsstaat van een begrotingsfonds

Inleiding

Vaststelling van de begrotingsstaat van het .....fonds voor het jaar 20..

Inleiding

Begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ...

Begroting 20.. .....fonds

Bedragen x € 1.000

Art.nr.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	.	.
.	Beleidsartikel	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangste n
01	Beleidsartikel 01		..	..
02	Beleidsartikel 02		..	..
06	Niet-beleidsartikel 06		..	..
.	Sub-totaal		a(t)	b(t)
07	Na-/ voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaat (t-1)		$u(t-1) - o(t-1)$	$o(t-1) - u(t-1)$
.	Sub-totaal		u(t)	o(t)
08	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) begrotingsjaar (t)		$o(t) - u(t)$	$u(t) - o(t)$

Algemene Toelichting

1. In de subkoppen worden de datum van de wet en het nummer van het Staatsblad pas ingevuld aan het eind van het wetstraject (op het moment van de aanbidding van de stukken aan het Ministerie van Justitie voor plaatsing in het Staatsblad).

2. De inhoud van dit model wordt zoveel mogelijk toegepast. De subtotalen voor de uitgaven en de ontvangsten moeten in elk geval uit de staat blijken. Deze subtotalen worden verwerkt in de Rijksbegroting (Miljoenennota) en - wat betreft de realisaties - in de Rijksrekening (Financieel jaarverslag van het Rijk). In de kolom "verplichtingen" worden géén (sub)totalen opgenomen. Ook de gecumuleerde saldi van het vorig en het huidige jaar (regels 07 en 08) moeten worden opgenomen. In de oorspronkelijke begroting kan zo nodig worden volstaan met een PM-raming; in de rekening (jaarverslag, zie model 3.15 wordt het realisatiebedrag worden opgenomen.

1.24 Voor de begrotingsstaat van een departementale begroting, inclusief de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten en van een begrotingsfonds

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) en van de begrotingsstaat van het ..... fonds voor het jaar 20..

Departementale begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ....

Begroting 20..

Ministerie van ..... (...)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	.	.
.	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
.	Beleidsartikelen	.	.
01	Beleidsartikel 01	.	.
02		.	.
03		.	.
04		.	.
05		.	.
06		.	.
.	Niet-beleidsartikelen	.	.
20	Geheim	.	.
21	Nominaal en onvoorzien	.	.
22	Algemeen	.	.

Begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten behorende bij de Wet van ....., Stb. ....

**Begroting
Ministerie van .....**

Bedragen x € 1.000

Naam Baten-lastendienst	Totaal kapitaaluitgaven	Totaal kapitaalontvangsten
Baten-lastendienst 1	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...
Totaal	...	...

Naam	Baten	Lasten	Saldo baten en lasten
Baten-lastendienst 1	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...	...
Totaal	...	...	...

Algemene Toelichting

1. Als er geen sprake is van baten-lastendiensten vervalt de begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten. In dat geval in de kop "begrotingsstaten van het Ministerie ..." vervangen door "begrotingsstaat van het Ministerie van. ...."

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd::

- kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen;

- kapitaalontvangsten betreft de som van des;investeringen, eenmalige stortingen door moederdepartement en beroep lop de eenfaciliteit.

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42)

Begrotingsstaat behorende bij de Wet van ....., Stb. ...

Begroting 20..

.....fonds

Bedragen x € 1.000

Art.no	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Uitgaven	Ontvangsten
.	.	Verplichtingen		
01	Beleidsartikel 01	.	.	.
02	Beleidsartikel 02	.	.	.
06	Niet-beleidsartikel 06	.	.	.
.	Sub-totaal		a(t)	b(t)
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		u(t-1) - o(t-1)	o(t-1) - u(t-1)
.	Sub-totaal		u(t)	o(t)
08	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) begrotingsjaar jaar (t)		o(t-1) - u(t)	u(t-1) - o(t)
.	Totaal		c(t)	d(t)

Algemene Toelichting

1. In de kop en in de subkop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting ingevuld, conform de nummering in de Rijksbegrotingsvoorschriften in paragraaf 3.1.1.

2. In de subkoppen worden de datum van de wet en het nummer van het Staatsblad pas ingevuld aan het eind van het wetstraject (op het moment van de aanbidding van de stukken aan het Ministerie van Justitie voor plaatsing in het Staatsblad).

3. Specifiek voor de begrotingsfondsen; inhoud van de begrotingsstaat wordt zoveel mogelijk ingevuld. De subtotalen voor de uitgaven en de ontvangsten moeten in elk geval uit de staat blijken. Deze subtotalen worden verwerkt in de Rijksbegroting (Miljoenennota) en - wat betreft de realisaties - in de Rijksrekening (Financieel jaarverslag van het Rijk). In de kolom "verplichtingen" worden géén (sub)totalen opgenomen. Ook de gecumuleerde saldi van het vorig en het huidige jaar (regels 07 en 08) moeten worden opgenomen. In de oorspronkelijke begroting kan zo nodig worden volstaan met een PM-raming; in de rekening jaarverslag, zie model 3.15 wordt het realisatiebedrag worden opgenomen.

1.40 Bijlage bij Nader Rapport

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20..

Bijlage bij Nader Rapport inzake de begroting 20..

Betreft: Advies van de Raad van State d.d. .... .., nr. ....

IA. Beantwoording niet-blanco advies

Blijkens bijgaand advies heeft de Afdeling advisering van de Raad van State omtrent bovenvermelde begroting een aantal opmerking gemaakt, waaromtrent ik het volgende meedeel.

1. ad. 1
2. ad. 2
3. etc.

Hierna zonodig doorgaan met tekst bij II.

IB. Beantwoording blanco advies

Blijkens het bijgaande advies kan de Afdeling advisering van de Raad van State zich verenigen met bovenvermelde begroting.

Algemene Toelichting

Beantwoording van een blanco-advies in deze zin is alleen noodzakelijk indien via II mededelingen wordt gedaan van nadere wijzigingen. Indien er geen sprake is van nadere wijzigingen dan kan beantwoording van een blanco-advies achterwege blijven en hoeft deze bijlage niet te worden opgesteld.

II. Nadere wijzigingen

Inmiddels is het noodzakelijk gebleken in bovenvermelde begroting een aantal wijzigingen/aanpassingen aan te brengen. De wijzigingen/aanpassingen betreffen ..... (bij voorbeeld technische bijstellingen/betreffen met name de artikelen .....). De memorie van toelichting is met deze wijzigingen in overeenstemming gebracht. Het totaal van de uitgaven/ontvangsten komt daarmee op EURO .....(was. EURO .....).

Algemene Toelichting

Indien het totaal niet wijzigt, dan kan de tweede zin luiden: "Het totaal van de uitgaven (of: ontvangsten) verandert niet".

De Minister van .....

(handtekening niet nodig)

1.45 Aanbieding begrotingswetvoorstel ten behoeve van de Afdeling advisering van de Raad van State, respectievelijk Tweede Kamer

<Op briefpapier van het betrokken departement>

<geen adressering nodig>

Datum:....

Betreft:

Aanbieding voorstel van wet tot vaststelling/wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(...) over het jaar 20.. aan de Afdeling advisering van de Raad van State/Tweede Kamer.

Het bovenvermelde voorstel van wet met de bijbehorende memorie van toelichting en de bijlagen daarbij wordt door mij <eventueel in voorkomende gevallen: , mede namens de Minister van ....., > hierbij aangeboden aan de Minister van Financiën ter indiening, bij de Afdeling advisering van de Raad van State/ Tweede Kamer.

(handtekening)

1.49 Inhoudsopgave totale begroting met modelverwijzing

Vaststelling van de begrotingstaten van het Ministerie van .....(.....)* voor het jaar 20..

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

	Pag.	Pag.
Voorstel van wet zie		
model 1.10, model 1.11, model 1.12, model 1.13, model 1.14		
Begrotingstaat zie model 1.20 model 1.21 model 1.22, model 1.23, model 1.24		
A. Artikelsgewijze toelichting bij begrotingswetsvoorstel zie model 1.50	6. Bijlagen	
De taartdiagrammen worden direct na de begrotingsstaat weergegeven.	6.1	Moties en toezeggingen zie model 1.96
B. Begrotingstoelichting		
1. Leeswijzer	6.2 ZBO's en RWT's model 4.50	
2. Het beleid	6.3 Overzichtsconstructies (optioneel)	
2.1 De beleidsagenda zie model 1.55)	..	
2.2 De beleidsartikelen zie model 1.60 Titel artikel 01	.. 6.6 Lijst met afkortingen	
..	6.7 Trefwoordenregister	
2.3 De niet-beleidsartikelen (zie model 1.70)		
3. model 3.60 De bedrijfsvoeringsparagraaf (optioneel)		
4. Begroting baten-lastendienst.....(optioneel) zie model 1.90		
5. Verdiepingshoofdstuk (zie model 1.80)		

Algemene Toelichting

- Vanuit de gestandaardiseerde inhoudsopgave worden verwijzingen gemaakt naar de modellen die voor dat begrotingselement relevant zijn.

-Gekozen is om te werken met een model van inhoudsopgave zoals het uiteindelijk in de begroting te zien is. Het wetslichaam en de memorie van toelichting beginnen beide met pagina 1.

-

Let op

De titel van het taartdiagram is; Geraamde uitgaven of geraamde ontvangsten van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen.

1.50 Voor de memorie van toelichting bij een begrotingswetsvoorstel

Algemene Toelichting

1. Afhankelijk van het model dat wordt toegepast een van de volgende koppen gebruiken.

2. In geval van model 1.10:

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(...)
voor het jaar 20..

3. In geval van model 1.11:

Vaststelling van de begrotingsstaat van ..... ( )
voor het jaar 20..

4

.

In geval van model 1.12:

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Algemene Zaken (IIIA), de begrotingsstaat van het Kabinet der Koningin (IIIB) en begrotingsstaat van de Commissie van toezicht betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (IIIC)
voor het jaar 20..

5. In geval van model 1.13

: Vaststelling van de begrotingsstaat van het .....fonds voor het
jaar 20..

6. In geval van model 1.14

: Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) en van de begrotingsstaat van
het .....fonds
voor het jaar 2011

Memorie van toelichting

Inhoudsopgave

A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel

Wetsartikel 1

Wetsartikel 2

Wetsartikel x

(Standaard) wetsartikel

(Standaard) inwerkingstredingsartikel

Algemene Toelichting

A. Artikelsgewijze toelichting bij het begrotingswetsvoorstel:

Bij een begrotingswetsvoorstel wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begrotings(staat) wordt opgenomen in onderdeel B van de Memorie van Toelichting (de begrotingstoelichting).

Wetsartikel 1

De toelichting bij de wetsartikelen inzake de (departementale) begrotingsstaat wordt kort gehouden.

Volstaan kan worden met de volgende standaardtekst:

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld.

Het wetsvoorstel strekt ertoe om de onderhavige begrotingsstaat/begrotingsstaten voor het aangegeven jaar vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten tezamen vormen de Rijksbegroting voor dat jaar. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten vastgesteld. De in de

begrotingsstaat/begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2

De toelichting bij dit wetsartikel inzake de begrotingsstaat van de baten-lastendiensten kan in het algemeen beperkt worden tot een opsomming van de diensten die een baten-lastenstelsel voeren die onder het betrokken ministerie ressorteren. Speciale aandacht kan worden geschonken aan eventuele nieuwe baten-lastendiensten die voor het eerst in de begroting zijn verwerkt.

Zo nodig kan ingegaan worden op het beleid dat de minister voert ter zake van de omvorming van bestaande diensten in diensten die een baten-lastenstelsel voeren. Indien aan dit beleid aandacht wordt besteed in de algemene toelichting bij de begroting(ssstaat) (onderdeel B van de memorie van toelichting) kan hier volstaan worden met een verwijzing naar die toelichting.

Bij dit wetsartikel wordt niet opgenomen de toelichting bij de begrotingen van de diensten die een baten-lastenstelsel voeren. Die toelichting wordt opgenomen in onderdeel B (onderdeel diensten die een baten-lastenstelsel voeren).

De toelichting bij dit wetsartikel kan (daarom) worden afgesloten met de volgende standaardtekst

:

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en de lasten, het saldo van de baten en de lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de in de staat opgenomen baten-lastendiensten voor het onderhavige jaar vastgesteld. De in die begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (Begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de baten-lastendiensten.

Wetsartikel x

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Het (standaard-)inwerkingstredingsartikel van een begrotingswet behoeft geen toelichting.

De ondertekening van de memorie van toelichting door de minister vindt plaats na de toelichting bij de wetsartikelen

(dus na onderdeel A van de memorie van toelichting).

B. Artikelgewijze toelichting bij de begrotingsartikelen. Zie.

1.55 Overzichtstabel ten behoeve van de beleidsagenda

Belangrijkste beleidsmatige mutaties (*noot: Ook ontvangstenmutaties)

Bedragen x € 1.000	artnr.	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand ontwerpbegroting t-1							
Belangrijkste beleidsmatige prioriteiten (*noot: Inclusief autonome mutaties:)							
1)							
2)							
3)							
4)							
5)							
6)							
Overige mutaties							
Stand ontwerpbegroting t							

1.56 Beleidsagenda

Inleiding

Dit model voor de beleidsagenda wordt voor de RBV 2012 niet vastgesteld. Zie voor de voorschriften beleidsagenda 2012 het tabblad verantwoord begroten, onder paragraaf 2.1. Hoe ziet een beleidsagenda eruit?

1.60 Toelichting bij een beleidsartikel

Inleiding

Aan de rechterkant van deze pagina kan onderstaand model in Word worden gedownload. Tevens staat daar een toelichting.

Beleidsartikel

Algemene doelstelling

Algemene Toelichting

Nummer beleidsartikel en korte en bondige omschrijving van de gewenste maatschappelijke toestand. Eventueel een korte actief geformuleerde zinsnede die deze oneliner nader specificeert.

Omschrijving van de samenhang in het beleid

Algemene Toelichting

Antwoord op het "waarom" van het beleid. Welk probleem lost het bereiken van dit doel op. Hier wordt in algemene termen de relatie aangegeven tussen de algemene doelstelling en de operationele doelstellingen. Aangegeven wordt welke bijdrage de overheid aan het realiseren van de algemene doelstelling kan geven. Het is niet de bedoeling de operationele doelstellingen hier al letterlijk te noemen. In de tekst vindt zonedig een zo specifiek mogelijke verwijzing plaats naar relevante nota's, met pagina-, figuur-, alinea- of paragraafnummer.

Verantwoordelijkheid

Algemene Toelichting

Wat is de verantwoordelijkheid van de minister?

Externe factoren

Algemene Toelichting

Waarvan hangt het behalen van deze doelstelling af, afgezien van het te voeren beleid zelf?

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Indicatoren

Indicatoren	Waarde 20..	Basiswaarde peildatum	Streefwaarde peildatum 1	Streefwaarde peildatum 2
Indicator	waarde 200..	basiswaarde	streefwaarde	streefwaarde
indicator	waarde 20..	peildatum	peildatum	peildatum
bron		basiswaarde	streefwaarde	streefwaarde
indicator		peildatum	peildatum	peildatum

Algemene Toelichting

Indicatoren worden alleen opgenomen indien zinvol en relevant.

Indicatoren zijn gegevens over de mate waarin de algemene doelstelling wordt bereikt (outcome). Hierbij dient de overheid een duidelijke verantwoordelijkheid te hebben en te sturen op de betreffende indicator. De gegevens zelf worden opgenomen en niet enkel een omschrijving hiervan. Bij het benutten van andere documenten het beoogde gegeven opnemen en zonedig verwijzen. Kwantitatieve gegevens worden weergegeven in de vorm van een trend (van verleden naar toekomst). Globaal in een grafiek, meer gedetailleerd in de vorm van bovenstaande tabel.

Als t-2 samenvalt met de peildatum van de basiswaarde kan deze kolom komen te vervallen. Streefwaarden sluiten waar mogelijk aan bij het meerjarig inzicht in de budgettaire tabel (bv. t+1 en t+4). Voor elke indicator wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven is gebaseerd. Als meerdere indicatoren gebaseerd zijn op dezelfde bron dan volstaat éénmaal opnemen hiervan.

De term 'basiswaarde' geeft het uitgangspunt van de algemene doelstelling aan. De meerwaarde van de basiswaarde is dat achteraf kan worden gemeten of er een grote of kleine stijging heeft plaatsgevonden en dus wat het nut is geweest van de inspanningen.

Zonodig een toelichting op het gegeven in maximaal 3 regels, bijvoorbeeld over de aard van het gegeven en mogelijke beperkingen in het gebruik.

Kengetallen

Kengetallen				
Kengetallen	Waarde 20..	Waarde 20..	Waarde 20..	Waarde peildatum
Kengetal	waarde 20..	waarde 20..	waarde 20..	waarde
Bron				peildatum
Kengetal	waarde 20..	waarde 20..	waarde 20..	waarde
Bron				peildatum

Algemene Toelichting

Indien andere kwantitatieve gegevens over de beleidscontext zinvol en relevant worden gevonden kunnen deze facultatief in dat geval in een aparte tabel als kengetallen worden opgenomen. Kengetallen geven inzicht in omgevingsvariabelen die van belang zijn voor de doelstellingen. Te denken valt aan economische groei, de positie van Nederland ten opzichte van andere landen, etc.

De tabelvorm is niet voorgeschreven, maar de voorkeur gaat uit naar gelijkvormige tabellen als voor de overige kwantitatieve gegevens.

Budgettaire gevolgen van beleid

(x € 1.000)

Algemene beleidsdoelstellingen A	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen							
Verplichtingen (*noot: (excl. garantieverplichtingen))							
Garantieverplichtingen							
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
Waarvan juridische verplicht							
Operationele doelstelling A							
Instrument							
Operationele doelstelling B							
Instrument							
Bijdrage aan begrotingsfonds							
Operationele doelstelling C							
Instrument							
Bijdrage ZBO/RWT							
Apparaatsuitgaven:							
Baten-lastendiensten							
Overige apparaatsuitgaven							
Ontvangsten							
Algemene beleidsdoelstelling A	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4

In de tabel Budgettaire gevolgen van beleid bij het onderhavige beleidsartikel is in regel .... een bedrag van € ..... aan subsidieverplichtingen voor het jaar 20.. opgenomen. Dit bedrag heeft betrekking op [of: Van dit bedrag heeft een bedrag van ten hoogste € ..... betrekking op] de mogelijke verlening van een subsidie voor ..... [doel vermelden] aan ..... [subsidieontvanger(s) vermelden]. Deze begrotingsvermelding vormt voor de hierbedoelde subsidieverlening(en) de wettelijke

grondslag als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht.

Algemene Toelichting

Bij het opstellen van begroting t (in de zomer van t-1) wordt voor de stand t-1 in de tabel de meest recente stand opgenomen. Dit is de stand na augustusbrief, waarover met de IRF overeenstemming is bereikt. Voor de kolommen t t/m t+4 wordt uitgegaan van de stand (raming) per 1 januari t (dus bijv. voor de begroting 2013 wordt uitgegaan van de ramingen per 1 januari 2013; dit is dus ook de stand na augustusbrief).

1. Verplichtingen en garantieverplichtingen

Op de regel Verplichtingen (excl. garantieverplichtingen) dienen de financiële verplichtingen te worden opgenomen. Het gaat daarbij om de juridische verplichtingen. Voor juridische verplichtingen: zie bij punt 2 (Juridisch verplichte uitgaven). Op de regel Verplichtingen (excl. garantieverplichtingen) dienen eveneens de "verplichtingen" uit hoofde van schatkistbankieren te worden opgenomen. Dergelijke verplichtingen zijn geen echte garanties. Ze worden aangegaan met betrekking tot leningen die het Agentschap van het Ministerie van Financiën aan rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT's) verstrekt op basis van artikel 48 en 49 CW 2001. Het gaat hierbij om interne budgettaire garanties van een vakdepartement aan het Agentschap (werden voorheen garantieverplichtingen genoemd). Ook als dergelijke "garanties" niet geformaliseerd zijn in een overeenkomst tussen RWT, Agentschap en vakdepartement, maar louter voortvloeien uit de bepaling in artikel 48, lid 3, of artikel 49, lid 3, CW 2001, moeten ze op deze regel worden opgenomen.

Garantieverplichtingen worden apart opgenomen op de regel Garantieverplichtingen

Garantieverplichtingen vormen een aparte categorie juridische verplichtingen. Indien bij een garantieregeling de wet van de grote aantallen een rol speelt, zullen er meerjarig programma-uitgaven worden geraamd. Dan kunnen de garantieverplichtingen in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid worden verwerkt. Ook hier geldt dat ter bepaling van het percentage dat als juridisch verplicht moet worden beschouwd, uitgegaan moet worden van de peildatum 1 januari van jaar t.

Als de wet van de grote aantallen niet van toepassing is en er dus geen reële meerjarige raming van de programma-uitgaven is te geven, dan worden de garantieverplichtingen niet in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid verwerkt. In dat geval wordt er in de toelichting bij de tabel expliciet aandacht aan besteed.

De "garantieverplichtingen" uit hoofde van schatkistbankieren **door baten-lastendiensten**

worden

niet

opgenomen. Bij leningen die door het Agentschap aan baten-lastendiensten zijn verstrekt, is namelijk geen sprake van formele garantstelling door het moederdepartement. Baten-lastendiensten maken deel uit van het moederdepartement, waardoor de facto een lening aan een baten-lastendienst een lening aan het moederdepartement is.

2. Juridisch verplichte uitgaven

Van de ramingen van de programma-uitgaven wordt vermeld – in absolute bedragen dan wel in percentages – welk deel daarvan juridisch is verplicht (alleen invullen vanaf jaar t). Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichtingen wordt 1 januari van het begrotingsjaar (t) genomen. Dat betekent dat op het moment van opstellen van de begroting voor jaar t (in de zomer van jaar t-1) er ook al rekening gehouden moet worden met de juridische verplichtingen die nog in de tweede helft van het jaar t-1 op basis van de geautoriseerde lopende begrotingsuitvoering zullen worden aangegaan. Bij de bepaling van het percentage van de kasraming dat juridisch verplicht is, moet dus geen rekening worden gehouden met de verplichtingen die na deze peildatum (naar verwachting) zullen worden aangegaan. De peildatum 1 januari t geldt ook voor de omvang van de juridische verplichtingen die bij de jaren t+1 tot en met t+4 moet worden ingevuld. In het algemeen zal het percentage juridische verplichte uitgaven over de vijfjaarsperiode (sterk) aflopen. Van juridisch verplichte uitgaven is in zijn algemeenheid alleen sprake op grond van een (privaat) contract (overeenkomst, verbintenis) of een (publiekrechtelijke) beschikking. In zijn algemeenheid is geen sprake van een juridische verplichting als bijvoorbeeld subsidiabelen recht op een subsidie hebben indien zij aan bepaalde voorwaarden voldoen.

Het verschil tussen programma-uitgaven en juridisch verplichte programma-uitgaven geeft de mate aan waarin de programma-uitgaven nog niet juridisch verplicht zijn. Dit vormt een indicatie voor de mate van de budgetflexibiliteit, dat wil zeggen voor de budgetruimte die budgettair-technisch gezien beschikbaar is voor een herziene beleidsafweging. Het is evident dat een eventuele herziene beleidsafweging niet zonder gevolgen is voor de doelstellingen die met het onderhavige beleidsartikel worden nagestreefd.

Er wordt gemeld dat het verplicht is om op het niveau van operationele doelstelling inzicht te bieden in de budgetflexibiliteit. Hierbij geldt voor de departementen een zogenaamde "omgekeerde bewijslast".

Indien uit de tabel Budgettaire gevolgen van beleid of uit de grafiek Budgetflexibiliteit blijkt dat een deel van de programma-uitgaven (nog) niet juridisch is verplicht, dient het departement in de toelichting bij die tabel of in de grafiek aan te geven in welke mate dat niet-juridisch verplichte deel nog vrij besteedbaar is. Voorzover het deel van de

programmauitgaven niet vrij besteedbaar is, omdat het anders dan juridisch is verplicht, dan dient te worden aangegeven waarom dat deel van het budget niet vrij besteedbaar is en waarvoor dat deel is gereserveerd (bijvoorbeeld bestuurlijk gebonden ogv een overeenkomst/convenant /afsprak met.).

3. Bestuurlijke verplichtingen die niet juridisch verplicht zijn

Bestuurlijke verplichtingen die niet juridisch verplicht zijn worden niet in de tabel opgenomen. In de toelichting bij de tabel wordt er wel aandacht besteed. Van bestuurlijke verplichtingen die niet juridisch verplicht zijn, kan sprake zijn bij bijvoorbeeld bestuurovereenkomsten of bestuursconvenanten tussen het Rijk en decentrale of functionele overheden (ZBO's/RWT's bijvoorbeeld de scholen). In juridische zin zijn dergelijke overeenkomsten of convenanten lang niet altijd als juridisch verplicht aan te merken, bijvoorbeeld omdat het Rijk met de koepels VNG, IPO of UvW of met onderwijskoepels een bestuurovereenkomst of -convenant sluit die beleidsmatig en budgettair (slechts) op bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's betrekking heeft. De juridische verplichtingen ontstaan vaak pas later door beschikkingen van het Rijk aan die bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's.

Uit het oogpunt van transparantie voor de Staten-Generaal is het van belang dat dan uit de toelichting blijkt welk budgettair beslag bestuurovereenkomsten of -convenanten op het (juridisch) vrij besteedbare deel legt, met name als het budgettair om een substantieel totaalbedrag gaat. In dit verband wordt als budgettair substantieel aangemerkt een bedrag van € 25 mln. of meer aan bestuurlijke verplichtingen (bestuurovereenkomsten, bestuursconvenanten, e.d.). Een kleiner bedrag is substantieel als het 10% of meer van het uitgavetotaal van het betrokken (beleids)artikel betreft.

4. Inzet belastinguitgave als instrument

Een belastinguitgave wordt toegelicht bij het artikel tenzij het als instrument op verschillende artikelen slaat. In dat geval geldt bepaling b en wordt het in de beleidsagenda toegelicht.

Bepaling a

: Als er een één op één relatie bestaat tussen de belastinguitgave en een doelstelling uit een beleidsartikel, dan worden de budgettaire consequenties van deze belastinguitgave direct na deze tabel vermeld. Het gebruik en het effect van het instrument belastinguitgave wordt, waar zinvol en mogelijk, toegelicht met prestatiegegevens.

Bepaling b:

Als de belastinguitgave tegelijkertijd verschillende beleidsartikelen bedient (op een of verschillende begrotingen) is het wenselijk om ook bij deze belastinguitgaven budgettaire gegevens te presenteren, hiervoor kan worden volstaan met een kwalitatieve verwijzing. Het gebruik en het effect van het instrument belastinguitgave wordt, waar zinvol en mogelijk, toegelicht met prestatiegegevens.

Zie voor de volledige bepalingen hierover paragraaf 3.4.3. De toelichting bij de beleidsartikelen.

5. Tabel budgettaire gevolgen van beleid en ontvangsten.

Indien zinvol kan ook voor sommige ontvangsten een soortgelijke tabel inzake de flexibiliteit van die ontvangsten worden opgenomen.

6. Begrotingsvermelding als wettelijke grondslag voor een subsidieverlening

Subsidies kunnen alleen worden verleend als er een wettelijke basis voor bestaat (een wet, amvb, ministeriële regeling). In een aantal specifieke gevallen (zie artikel 4.23, lid 3, AWB) kan de begrotingswet als wettelijke basis dienen. Onderaan de 'Tabel budgettaire gevolgen van beleid' bij dit model is de volgende tekst opgenomen:

In de tabel Budgettaire gevolgen van beleid bij het onderhavige beleidsartikel is in regel .... een bedrag van € ..... aan subsidieverplichtingen voor het jaar 20.. opgenomen. Dit bedrag heeft betrekking op [of: Van dit bedrag heeft een bedrag van ten hoogste € ..... betrekking op] de mogelijke verlening van een subsidie voor ..... [doel vermelden] aan ..... [subsidieontvanger(s) vermelden]. Deze begrotingsvermelding vormt voor de hierbedoelde subsidieverlening(en) de wettelijke grondslag als bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene Wet Bestuursrecht.

Deze tekst dient te worden opgenomen voor de subsidies waarvoor de begrotingswet als wettelijke basis dient.

Grafiek budgetflexibiliteit

Algemene Toelichting

Indien de grafiek het inzicht niet vergroot, kunnen de categorieën juridisch en niet-juridisch verplicht en vrije ruimte per operationeel doel in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid opgenomen worden. In dat geval wordt de flexibiliteit ook op operationeel niveau meerjarig aangegeven.

Per operationeel doel en alleen voor het begrotingsjaar dient een korte toelichting te worden gegeven op de samenstelling van de niet-juridische verplichtingen. Hierbij dient duidelijk aangegeven te worden welk deel, ondanks dat het niet juridisch verplicht is, minder flexibel is doordat het bijvoorbeeld bestuurlijk gebonden is en waaraan dit geld besteed gaat worden.

(Zie ook het voorbeeld voor één operationele doelstelling en het voorbeeld voor meerdere operationele doelstellingen.)

Operationele doelstelling

Algemene Toelichting

Welke operationele doelstellingen wil de rijksoverheid realiseren om de realisatie van de algemene doelstelling dichterbij te brengen. Het gaat hierbij om dat deel van het algemene doel dat een minister met zijn handelen kan en wil beïnvloeden.

Motivering

Algemene Toelichting

Welk probleem lost het bereiken van dit doel op, of welke politieke wens vervult bereiken van dit doel? Wat is de relatie van het te bereiken operationele doel en de daarvoor benodigde instrumenten? Het waarom van het instrumentarium en de bijdrage die deze leveren (in het begrotingsjaar) aan het realiseren van de gestelde doelen. Zonodig kan hier ook een inhoudelijke link met de algemene doelstelling worden aangebracht.

Instrumenten

Algemene Toelichting

Welke instrumenten gebruikt u dit begrotingsjaar om dit operationele doel te bereiken? Departementen bepalen zelf of het voor de helderheid van de toelichting zinvol is om binnen instrumenten van beleid een nader onderscheid te maken naar activiteiten (van het departementale apparaat). Met de opsomming wordt geen volledigheid nagestreefd, wel zelfstandige leesbaarheid. Expliciet nieuwe instrumenten of veranderingen in bestaande instrumenten voor het begrotingsjaar aangeven.

Onderdeel van de toelichtende tekst op een instrument kan zijn:

- a. Een onderzoek waarmee de keuze voor het middel wordt onderbouwd bijvoorbeeld uit evaluatie is de effectiviteit van deze subsidie gebleken (verwijzing.....)
- b. de planning voor de realisatie van het instrument bv. Eind 2006 wordt het wetgevingstraject afgerond.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling (Optioneel)

Indicatoren

Indicatoren				
Indicatoren	Waarde 20..	Basiswaarde peildatum	Streefwaarde peildatum 1	Streefwaarde peildatum 2
indicator	waarde 20..	basiswaarde	streefwaarde	streefwaarde
Bron		peildatum	peildatum	peildatum
indicator	waarde 20..	basiswaarde	streefwaarde	streefwaarde
Bron		peildatum	peildatum	peildatum

Algemene Toelichting

- Indicatoren zijn gegevens over prestaties/output, doelbereik (bruto-effect) en de bijdrage van de overheid die inzicht geven in het bereiken van de operationele doelstelling (netto-effect). Hierbij dient de overheid een duidelijke verantwoordelijkheid te hebben en te sturen op de betreffende indicator. Bijvoorbeeld bij de operationele doelstelling "vermindering van schooluitval" gaat het om de indicator "aantal leerlingen dat is uitgevallen".

Indicatoren dienen alleen te worden opgenomen indien zinvol en relevant. Het gaat om de gegevens zelf en niet enkel om een omschrijving hiervan. Bij benutten van andere documenten het beoogde gegeven opnemen en zonodig nog verwijzen. De gegevens moeten aansluiten bij de operationele doelstelling. De kwantitatieve gegevens worden weergegeven in de vorm van een trend (van verleden naar toekomst). Globaal in een grafiek, meer gedetailleerd in de vorm van bovenstaande tabel.

Indien geen zinvolle en relevante indicator kan worden bepaald is het 'comply' or 'explain'- beginsel van toepassing. Dit houdt in dat wordt uitgelegd (explain) waarom bij sommige artikelen geen indicatoren zijn opgenomen (comply). Deze uitleg wordt bij voorkeur in de leeswijzer opgenomen.

Als t-2 samenvalt met de peildatum van de basiswaarde kan deze kolom komen te vervallen. Streefwaarden sluiten waar mogelijk aan bij het meerjarig inzicht in de budgettaire tabel (bv. t+1 en t+4). Voor elke indicator wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven is gebaseerd. Als meerdere indicatoren gebaseerd zijn op dezelfde bron dan volstaat éénmaal opnemen hiervan.

De term 'basiswaarde' geeft het uitgangspunt van de operationele doelstelling aan. De meerwaarde van de basiswaarde is dat achteraf kan worden gemeten of er een grote of kleine stijging heeft plaatsgevonden en dus wat het nut is geweest van de inspanningen.

Zonodig een toelichting op het gegeven in maximaal 3 regels, bijvoorbeeld over de aard van het gegeven en mogelijke beperkingen in het gebruik.

Kengetallen

Kengetallen				
Kengetallen	Waarde 20..	Waarde 20..	Waarde 20..	Waarde peildatum
Kengetal	waarde 20..	waarde 20..	waarde 20..	waarde
Bron				peildatum
Kengetal	waarde 20..	waarde 20..	waarde 20..	waarde
Bron				peildatum

Algemene Toelichting

Indien zinvol en relevant voor zicht op realiseren van de operationele doelstelling kunnen departementen facultatief ter informatie in een tabel met kengetallen opnemen. Kengetallen geven inzicht in omgevingsvariabelen die van belang zijn voor de doelstellingen. Te denken valt aan economische groei, de positie van Nederland ten opzichte van andere landen, etc.

De tabel is niet voorgeschreven, maar de voorkeur gaat uit naar gelijkvormige tabellen als voor de overige kwantitatieve gegevens.

Zonodig een toelichting op het gegeven in maximaal 3 regels.

Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Beleidsdoorlichting	Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B Afgerond	Vindplaats
	onderwerp	Nr AD of nr OD	start afgerond	vindplaats
Effectenonderzoek ex post	onderwerp	Nr AD of nr OD	start afgerond	vindplaats
	onderwerp	Nr AD of nr OD	start afgerond	vindplaats
Overig evaluatieonderzoek	onderwerp	Nr AD of nr OD	start afgerond	vindplaats
	onderwerp	Nr AD of nr OD	start afgerond	vindplaats

Algemene Toelichting

Zonodig een toelichting op inhoud en criteria van de onderzoeken in maximaal 10 regels. Dit kan ook bij de beschrijving van het onderwerp van onderzoek in de tabel zelf. Met het aangeven van het (beoogde) jaar van afronding krijgt de Tweede Kamer zicht op de programmering en de momenten waarop ze over de uitkomsten van het onderzoek kan beschikken.

De tijdshorizon van de programmering sluit zo goed mogelijk aan op de meerjarenopstelling van de begroting (t-2 tot en met t+4), als het beleidsmatig zinvol is dan de meerjareopstelling uitbereiden (t+...).

Waar zinvol en relevant wordt de vindplaats van achtergrondinformatie/voortgang of een eindrapport aangegeven met een Kamernummer of internetadres.

1.70 Vermelden budgettaire gevolgen bij niet-beleidsartikel

170 - Vermelden budgettaire gevolgen bij niet-beleidsartikel

Budgettaire gevolgen (x € 1.000)

	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Algemeen							
Verplichtingen							
Uitgaven							
Apparaatsuitgaven							
Programma-uitgaven							
- Uitgaven yyy							
- Verzameluitkering xxx							
Ontvangsten							

Algemene Toelichting

Toelichting bij niet-beleidsartikel Algemeen

.

Verzameluitkering xxx : op xxx invullen de naam van het betrokken departement.

Standaard-tekst als toelichting bij de tabel in geval er sprake is van een verzameluitkering.

In een verzameluitkering worden per ministerie alle financieel geringe bedragen (beleidsthema's) aan een medeoverheid opgenomen. Alle bedragen waarvoor een budget beschikbaar is dat onder het grensbedrag (gesteld op maximaal 10 miljoen euro) ligt, moeten in de verzameluitkering worden opgenomen. De Financiële-verhoudingswet geeft de wettelijke grondslag voor de verzameluitkering. De onderhavige verzameluitkering is bestemd voor de volgende medeoverheden:.....(facultatief). In de uitkering zijn de volgende beleidsthema's opgenomen met de daarbij voor het begrotingsjaar uitgetrokken budgetten:

Beleidsthema A: € ...mln.

Beleidsthema B: € ...mln.

Met de verzameluitkering wordt beoogd de medeoverheden ruimte te bieden voor lokaal maatwerk en de administratieve lasten bij het Rijk en de medeoverheden te beperken (zie ook Kamerstukken II, 2007/08, 31.327; Stb. 2008, 312).

Nominaal en Onvoorzien	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen							
Uitgaven							
loonbijstelling							
prijsbijstelling							
onvoorzien							

Geheim	t-2	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Verplichtingen							
Uitgaven							
Ontvangsten							

1.71 Format opgave verzameluitkeringen BZK

Inleiding

Klik hier voor sjabloon opgave verzameluitkeringen

1.72 Model deelverklaringen voor nationale verklaring

Inleiding

Deelverklaring EU Landbouwfonds (exclusief De toelichting)

Hierbij verklaar ik, vanuit mijn positie en verantwoordelijkheid als Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en op basis van de mij ter beschikking staande informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, dat:

(1) het functioneren van de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden inzake het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) over het begrotingsjaar 16 oktober (jaar) tot en met 15 oktober (jaar) naar mijn beste weten een redelijke mate van zekerheid bieden voor de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende transacties alsmede voor de subsidiabiliteit van de desbetreffende subsidieaanvragen;

(2) de uitgaven en ontvangsten tot een totaal bedrag van €..... ten laste respectievelijk ten gunste van het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) die zijn opgenomen in bijgaande consolidatiestaat van door de Nederlandse betaalorganen over het begrotingsjaar 16 oktober (jaar) tot en met 15 oktober (jaar) opgestelde en bij de Commissie ingediende rekeningen, naar mijn beste weten, wettig, regelmatig, juist en volledig zijn tot op het niveau van eindbegunstigden;

(3) openstaande vorderingen tot een totaalbedrag van €..... inzake het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) die zijn opgenomen in bijgaande consolidatiestaat van door de Nederlandse betaalorganen over het begrotingsjaar 16 oktober (jaar) tot en met 15 oktober (jaar) opgestelde en bij de Commissie ingediende rekeningen, in de context van bovengenoemde certificerende rapportages naar mijn beste weten, wettig, regelmatig juist en volledig zijn.

< eventuele voorbehouden ELGF en/of ELFPO >

De mij bekende onderzoeken of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie, zijn verantwoord in de bijgevoegde toelichting. De bevestigingen en het punt van voorbehoud in deze verklaring zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit afgeronde audits en laat onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving.

Datum: Ondertekening:

Bijlagen bij deelverklaring ELGF en ELFPO:

- Consolidatie deelverklaring GLB (jaar);
- Financiële correcties verrekend GLB (jaar);
- Opgelegde correcties nog te verrekenen in (jaar) GLB en lopende, nog niet afgeronde onderzoeken.

Let op! Onderstaande passage dient als voetnoot in de deelverklaringen te worden opgenomen

. (*noot: Deze informatie bestaat uit de borgingsverklaringen van de directeurs van de erkende betaalorganen, de rapporten van de certificerende instantie (auditdienst ministerie EL&I) inzake de certificerende audit, waarin opgenomen is door de Europese Commissie voorgeschreven controleverklaringen en oordelen, de aanvullende controleverklaring van de auditdienst van het ministerie van EL&I betreffende de rechtmatigheid tot op het niveau van eindbegunstigden en alle overige informatie.)

Deelverklaring EFRO/ESF/ EVF (exclusief De toelichting)

Deelverklaring Minister van ELI c.q. SZW

Hierbij verklaar ik, vanuit mijn positie en verantwoordelijkheid als Minister van ..... en op basis van de mij ter beschikking staande informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, dat:

(1) het functioneren van de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden inzake

het EFRO/ESF/ EVF

over de periode 1 januari (jaar) tot en met 31 december (jaar) naar mijn beste weten een redelijke mate van zekerheid bieden voor de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende transacties alsmede voor de subsidiabiliteit van de desbetreffende subsidieaanvragen;

(2) de uitgaven en ontvangsten tot een totaal bedrag van € .....(aandeel EFRO/ESF/EVF €) ten laste respectievelijk ten gunste van het EFRO/ESF/EVF die zijn opgenomen in bijgaande consolidatiestaat van door de Nederlandse certificeringsautoriteit over de periode 1 januari (jaar) tot en met 31 december (jaar) opgestelde en bij de Commissie ingediende betalingsaanvragen, naar mijn beste weten, wettig, regelmatig juist en volledig zijn tot op het niveau van eindbegunstigden.

(3) openstaande vorderingen tot een totaalbedrag van €.... ten gunste van ...

het EFRO/ESF/ EVF

..., die zijn opgenomen in bijgaande consolidatiestaat van door de Certificeringsautoriteit opgestelde en bij de Commissie over de periode 1 januari <jaar> tot en met 31 december (jaar) ingediende rekeningen, naar mijn beste weten, wettig, regelmatig juist en volledig zijn.

< eventuele voorbehouden >

De mij bekende onderzoeken of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie, zijn verantwoord in de bijgevoegde toelichting.

De bevestigingen en het punt/de punten van voorbehoud in deze verklaring zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving.

Datum: xx februari (jaar)

Ondertekening:

Minister van .....

Bijlagen:

- declaratiestaat per fonds;

- opgelegde correcties nog te verrekenen in (jaar) (indien van toepassing) en lopende, nog niet afgeronde onderzoeken.

Let op! Onderstaande passage dient als voetnoot in de deelverklaringen te worden opgenomen

. (*noot: Deze informatie bestaat uit de verklaring van de directeur van Dienst Regelingen als Certificeringsautoriteit, de jaarlijkse oordelen met bijgevoegde controleverslagen van de Auditautoriteit (Rijksauditedienst) betreffende de opzet en werking van de controle- en beheersystemen van de vier betrokken operationele programma's EFRO 2007-2013 (EFRO OP Noord, EFRO OP West, EFRO OP Zuid en EFRO OP Oost) , de aanvullende controleverklaring van de Rijksauditedienst betreffende de rechtmatigheid tot op het niveau van eindbegunstigden en alle overige informatie.)

Deelverklaring Migratiefondsen (excl. de toelichting)

Deelverklaring Minister van Binnenlandse Zaken

en Koninkrijksrelaties

(Europees Integratiefonds) en de Minister van Immigratie en Asiel (Europees Vluchtelingenfonds, Europees Buitengrenzenfonds en Europees Terugkeerfonds).

Hierbij verklaar ik, vanuit mijn positie en verantwoordelijkheid als Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Europees Integratiefonds) of als Minister van Immigratie en Asiel (Europees Vluchtelingenfonds, Europees Buitengrenzenfonds en Europees Terugkeerfonds) en op basis van de mij ter beschikking staande informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, dat:

(1) het functioneren van de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden inzake het jaarprogramma <betreffende jaar> naar mijn beste weten een redelijke mate van zekerheid bieden voor de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende transacties alsmede voor de subsidiabiliteit van de desbetreffende subsidieaanvragen;

(2) de totale subsidiabele kosten, betreffende fonds(en) tot een bedrag van € .....(aandeel betreffende migratiefondsen €)..... ten laste van het jaarprogramma (betreffende jaar) opgestelde en door de verantwoordelijke autoriteit bij de Commissie ingediende rekeningen (ontvangsten en uitgaven), in de context van bovengenoemde informatie naar mijn beste weten, wettig, regelmatig juist en volledig zijn tot op het niveau van eindbegunstigden.

(3) openstaande vorderingen tot een totaalbedrag van €.... ten gunste van het < betreffende fonds(en) > die zijn opgenomen in bijgaande tabel Lijst van lopende terugvorderingsopdrachten inzake het jaarprogramma <betreffende jaartal> naar mijn beste weten, wettig, regelmatig juist en volledig. Ten aanzien van deze verklaring geldt evenwel het volgende:

< eventuele voorbehouden >

De bevestigingen en het punt/de punten van voorbehoud in deze verklaring zijn beperkt tot zaken van materieel belang en

vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving.

Datum: xx februari (jaar)

Ondertekening:

Minister van

.....

Bijlagen:

- declaratiestaat migratiefondsen;
- opgelegde correcties nog terug te betalen in (jaar) (indien van toepassing) en lopende, nog niet afgeronde onderzoeken.

Let op! Onderstaande passage dient als voetnoot in de deelverklaringen te worden opgenomen.

(*noot: Deze informatie bestaat uit de verklaring van de directeur van Dienst Regelingen als Certificeringsautoriteit, de jaarlijkse oordelen met bijgevoegde verslag van de Auditautoriteit (Departementale Auditdienst Justitie en veiligheid) betreffende de opzet en werking van de controle- en beheersystemen en alle overige informatie.)

Inleiding

Algemene Toelichting

Bovenstaande modelteksten (excl.de toelichting) vormen de basis voor de af te geven deelverklaringen die het Ministerie van Financiën gebruikt om de jaarlijkse nationale verklaring op te stellen. In overleg met het Ministerie van Financiën kan door departementen worden afgeweken van de letterlijke tekst. Hiervan kan sprake zijn in situaties waarin:

-het oordeel over het financieel beheerssysteem en/of de rechtmatigheid van transacties op eindbegunstigden niveau niet positief is en/of;

-er sprake is van bijzonderheden en/of wijzigingen met betrekking tot regelgeving of financieel beheer van het relevante EU fonds in gedeeld beheer relevant voor de beoordeling van de nationale verklaring.

De in de deelverklaring te rapporteren aandachtspunten worden gewogen op basis van het relevante departementaal wegingskader.

Let op! Deze informatie dient als voetnoot in de deelverklaringen te worden opgenomen.

Deze informatie bestaat uit de borgingsverklaringen van de directeuren van de erkende betaalorganen, de rapporten van de certificerende instantie (auditdienst ministerie EL&I) inzake de certificerende audit, waarin opgenomen de door de Europese Commissie voorgeschreven controleverklaringen en oordelen, de aanvullende controleverklaring van de auditdienst van het ministerie van EL&I betreffende de rechtmatigheid tot op het niveau van eindbegunstigden en alle overige informatie.

1.80 Verdiepingshoofdstuk (ontwerpbegroting)

Inleiding

Met ingang van de ontwerpbegroting 2012 verschijnt dit hoofdstuk als internetbijlage bij de begroting. Zie hiervoor ook Verantwoord Begroten, bijlagen.

A. Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1.000)

	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand ontwerpbegroting t-1						
Mutatie NvW t-1						
Mutatie amendement t-1						
Mutatie 1e suppletore begroting t-1						
nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting t						

B. Opbouw ontvangsten beleidsartikel (X € 1000)

	t-1	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Stand ontwerpbegroting t-1						
Mutatie NvW t-1						
Mutatie amendement t-1						
Mutatie 1e suppletore begroting t-1						
nieuwe mutaties						
Stand ontwerpbegroting t						

Algemene Toelichting

- a. De omschrijving bij de nieuwe mutaties dienen helder en kernachtig te zijn. Hetzelfde geldt voor eventuele toelichtingen.
- b. Het is verplicht om alle amendementen op te nemen.
- c. Bij het samenstellen van het verdiepingshoofdstuk kan een ondergrens van € 2 miljoen worden gehanteerd. Niet politiek- relevante mutaties beneden € 2 miljoen hoeven niet apart te worden vermeld. In overleg met IRF kan van deze grens worden afgeweken. Opgeteld kunnen ze onder overige mutaties worden weergegeven.
- d. Bij Mutatie NvW t-1, Mutatie amendement t-1 en Mutatie 1e suppletore begroting t-1 worden de totalen weergegeven. De afzonderlijke mutaties zijn als het goed is eerder aan de Tweede Kamer gecommuniceerd. Op deze manier kan de opbouw van de Stand ontwerpbegroting t worden afgeleid.

1.90 Begroting baten-lastendienst.....

Begroting van baten-lastendienst voor het jaar 20.....

Bedragen x € 1.000

	t-2 Stand Slotwet	t-1 in voorkomende	Vastgestelde begroting,ontwerpbegroting of t de 1ste suppl. begroting	t+1	t+2	t+3	t+4
Baten							
Omzet moederdepartement	...	...		...	...	...	...
Omzet overige departementen	...	....		...	...	...	...
Omzet derden rentebaten	...	...		...	...	...	...
bijzondere baten	...	...		...	...	...	...
Totaal baten	...	...		...	...	...	...
Lasten							
apparaatskosten							
- personele kosten	...	...		...	...	...	...
- materiele kosten	...	...		...	...	...	.....
Afschrijvingskosten	...	...		...	...	...	...
- immaterieel	...	...		...	...	...	...
- materieel	...	...		...	...	...	...
Overige lasten							
- dotaties voorzieningen	...	...		...	...	...	...
- rentelasten							
- bijzondere lasten	...	...		...	...	...	...
Totaal lasten	...	...		...	...	...	...
Saldo van baten en lasten	...	...		...	...	...	...

Zie ook model 190 Word.

Algemene Toelichting

- De omzet verdeeld naar productgroepen op basis van een $p^* q$ -onderbouwing (prijs x hoeveelheid)
- Een specificatie en toelichting van alle bijzondere baten en lasten;
- Als een negatief resultaat is gerealiseerd: de wijze waarop dit verlies wordt gedekt en welke maatregelen worden genomen om toekomstige verliezen te voorkomen.

NB: Bijzondere baten/lasten vloeien voort uit normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden deze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaardmodel opgenomen.

Kasstroomoverzicht over het jaar 20..

(bedragen x € 1.000)

	t-2 Stand Slotwet.	t-1 Vastgestelde begroting, ontwerpbegroting of in voorkomende gevallen de 1ste suppletore begroting	t	t+1	t+2	t+3	t+4
1. Rekening courant RHB 1 januari 200.. + depositorekeningen	...	...	...	...	...	...	...
2. Totaal operationele kasstroom	...	...	...	...	...	...	...
-/- totaal investeringen	...	...	...	...	...	...	...
+/+ totaal boekwaarde desinvesteringen	...	...	...	...	...	...	...
3. Totaal investeringskasstroom	...	...	...	...	...	...	...
-/- eenmalige uitkering aan moederdepartement	...	...	...	...	...	...	...
+/+ eenmalige storting door moederdepartement	...	...	...	...	...	...	...
-/- aflossingen op leningen	...	...	...	...	...	...	...
+/+ beroep op leenfaciliteit	...	...	...	...	...	...	...
4. Totaal financieringskasstroom	...	...	...	...	...	...	...
5. Rekening courant RHB 31 december 200.. + stand depositorekeningen (=1+2+3+4) (*noot: maximale roodstand 0,5 miljoen €)	...	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

- De eindstand realisatie rekening-courant RHB t-2 en de beginstand vastgestelde begroting rekening courant RHB t-1 enerzijds en de eindstand vastgestelde begroting rekening courant RHB t-1 en de beginstand vastgestelde begroting rekening courant t sluiten vanwege verschillen tussen begroting en realisatie en de verschillende momenten van opstellen van de begrote cijfers niet op elkaar aan.

Het is niet noodzakelijk dat ze op elkaar aansluiten

- Opmerkelijke ontwikkelingen in de verschillende kasstromen worden toegelicht
- Er wordt vermeld in welke soorten (im)materiële vaste activa is geïnvesteerd.

Overzicht doelmatigheids indicatoren	t -2 Slotwet	t-1 Vastgestelde begroting	t	t+1	t+2	t+3	t+4
Omschrijving Generiek Deel							
Kostprijzen per product (groep)							
Tarieven/uur							
Omzet per produktgroep (pxq)							
FTE-totaal(excl. externe inhuur)							
Saldo van baten en lasten (%)							
Kwaliteitsindicator 1							
Kwaliteitsindicator 2							
XXX			XXX	XXX	XX	XXX	XXX
Omschrijving Specifiek Deel							
Inspectie Diensten							
Kostprijs/product:							
Inspectie							
Vergunningverlening							
Monsterafname							
Advies							

Kwaliteit handhaving:
Beschikbaarheid
Klachten
Geground verklaard (%)

ICT Diensten

Gewogen KP Beheer
Gewogen KP Ontwikkeling
Kwaliteitsindicatoren:
Beschikbaarheid
Betrouwbaarheid
Klanttevredenheid

Subsidie Diensten

Uitvoeringskosten/aanvraag:
Regeling X
Regeling Y
Toegewezen bezwaarschriften (%)
Behandeltijden (in dagen)
Doorlooptijden (in dagen)

Algemene Toelichting

Overzicht doelmatigheidsindicatoren voor het jaar 20..

<Nieuw aanvulling op basismodel per baten-lastendienst>

De richtlijn bestaat uit een generiek deel en een specifiek deel. Afhankelijk van het type baten-lastendienst bestaat de invulling van de doelmatigheidsparagraaf uiteindelijk uit een combinatie van generieke en specifieke doelmatigheidsindicatoren.

Het generieke deel bevat de meest gangbare doelmatigheidsindicatoren in meerjarig perspectief, en is voor alle baten-lastendiensten van toepassing. In het generieke deel zijn de volgende indicatoren opgenomen:

- De (gemiddeld gewogen) kostprijs per produkt danwel produktgroep, waarbij er (in samenspraak met de departementale FEZ) gezocht dient te worden naar het juiste aggregatie-niveau.
- Het (gemiddeld gewogen) tarief per uur. (*)
- De totale omzet per produkt(groep).
- Het totaal aantal fte werkzaam bij de baten-lastendienst per 31 december van het jaar, exclusief externe inhuur.
- Het saldo van baten en lasten als percentage van de totale baten.

Iedere baten-lastendienst dient in het generieke deel van de tabel ten minste 2 kwaliteitsindicatoren op te nemen. De minimaal twee te kiezen indicatoren dienen bij voorkeur ontleend te zijn aan bestaande prestatie-afspraken tussen eigenaar, opdrachtgevers, en klanten. Voorbeelden van kwaliteitsindicatoren zijn: klanttevredenheid, doorlooptijd, behandeltijden, percentage toegewezen bezwaarschriften, beschikbaarheid/bereikbaarheid organisatie, etc.

(*) Er wordt in principe gerapporteerd op basis van indices, maar er mag ook gerapporteerd worden op basis van reële tarieven, zodat er zicht wordt geboden op de reële tarief-ontwikkeling.

Het specifieke deel in de tabel is bestemd voor die baten-lastendiensten die tot een bepaald sub-type gerekend kunnen worden. Het bevat doelmatigheidsindicatoren die gerelateerd zijn aan de specifieke bedrijfsprocessen van de organisatie.

-
Voor Inspectiediensten (nVWA, IWI, IVW, en VI) is er sprake van standaardisatie. Deze diensten nemen als kostprijs het (gemiddeld gewogen uur)tarief per produkt op. Voorbeelden van producten van inspectie-diensten zijn: inspecties, vergunningverlening, monsterafname, en advies.

- Voor de categorie ICT-diensten (BPR, IVENT, GDI, P-Direkt) is eveneens een standaardisatie gemaakt van de doelmatigheidsindicatoren. Deze diensten nemen een (gewogen gemiddelde) kostprijs voor beheertaken op. Als te onderscheiden beheertaken worden genoemd: werkplek-, infrastructuur-, en applicatiebeheer. Indien van toepassing neemt een ICT-dienst ook een (gewogen gemiddelde) kostprijs/uurtarief op voor ontwikkeltaken.

- Voor Subsidiediensten (AGNL, AgSZW, DR, DUO) is een standaardisatie gemaakt. Deze diensten vullen in plaats van de kostprijs per produkt, de uitvoeringskosten per behandelde aanvraag in. Het betreft hier het gewogen gemiddelde van de uitvoeringskosten bezien over alle subsidie regelingen.

Verklarende variabelen:

Een getal op zich krijgt pas meerwaarde en diepgang als het in perspectief wordt geplaatst. Daarom is een goede toelichting op de doelmatigheidsindicatoren van het grootste belang. In de toelichting wordt gebruik gemaakt van zogenaamde verklarende variabelen voor zover relevant. Het gaat hier om de voor de baten-lastendiensten meest betekenisvolle variabelen. Aangegeven wordt waarom deze variabelen het meest inzicht geven in de doelmatigheid van de dienst. Naar keuze van de dienst kunnen deze getallen absoluut of geïndexeerd worden opgenomen.

Voorbeelden van verklarende variabelen zijn: percentage overhead, verhouding tussen direct en indirecte kosten, declarabiliteit, percentage externe inhuur, ziekteverzuim, wijzigingen in het 'produktie-proces' bijvoorbeeld als gevolg van toenemende complexiteit van regelgeving; wijzigingen als gevolg van een toe- of afname van de vraag naar produkten of diensten; aantal locaties per organisatie-eenheid, nieuwe wetgeving, personeelsopbouw, etc.

(*noot: Bij indexering dient gecorrigeerd te worden conform de reguliere jaarlijkse loon- en prijsbijstellingstabellen) .

1.95 Nota van wijziging op begrotingswetsvoorstel

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van .... (...) voor het jaar 20..

NOTA VAN WIJZIGING

In het voorstel van wet tot vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van .... (...) voor het jaar 20.. (kamerstukkenII, ... / ....., ...) wordt de begrotingsstaat als volgt gewijzigd (Bedragen x € 1.000).

Art.	Omschrijving	Stand van ontwerpbegroting vóór			Stand van ontwerpbegroting na		
		<u>Nota van wijziging</u>		<u>Ontvangste</u> <u>n</u>	<u>Nota van wijziging</u>		
	<u>Verplichtingen</u>	<u>Uitgaven</u>			<u>Verplichtingen</u>	<u>Uitgaven</u>	<u>Ontvangste</u> <u>n</u>
	TOTAAL		...	...		...	...
	...	...	...	...	...	...	...
	...	...	...	...	...	...	...
	...	...	...	...	...	...	...

De (sub-)totaaltellingen in de begrotingsstaat worden met deze wijzigingen in overeenstemming gebracht.

TOELICHTING

Algemeen

(Eventueel)

Artikelsgewijs

De Minister van .....

(handtekening)

Algemene Toelichting

Een Nota van wijziging kan staatsrechtelijk alleen betrekking hebben op het wetsgedeelte van het wetsvoorstel (d.w.z. op het wetslichaam en de daarbij behorende begrotingsstaat), maar nooit op de memorie van toelichting van het wetsvoorstel. Wijzigingen in de memorie van toelichting van een wetsvoorstel kunnen door middel van een brief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, uiteen worden gezet.

Een Nota van wijziging heeft een zelfstandige toelichting. In die toelichting kan overigens wel worden aangegeven welke wijzigingen in de oorspronkelijke memorie van toelichting moeten worden aangebracht als gevolg van de Nota van wijziging.

De Nota van wijziging dient vergezeld te gaan van een door de betrokken minister(s) ondertekende aanbiedingsbrief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Deze stukken worden via de Minister van Financiën naar de Tweede Kamer doorgeleid.

1.96 Moties en toezeggingen

Met ingang van de ontwerpbegroting 2012 verschijnt deze bijlage als internnetbijlage. Zie ook Verantwoord Begroten.

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde moties

Omschrijving van de motie	Vindplaats	Stand van Zaken
---------------------------	------------	-----------------

B. Door bewindslieden gedane toezeggingen

Omschrijving van de toezegging	Vindplaats	Stand van Zaken
--------------------------------	------------	-----------------

Algemene Toelichting

Deze bijlage bevat de stand van zaken van alle nieuwe moties en toezeggingen uit het begrotingsjaar, de nog openstaande moties en toezeggingen uit voorgaande jaren en de moties en toezeggingen die in het begrotingsjaar zijn afgehandeld.

1.97 Amendement tot wijziging van bedragen.

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID .....

Ontvangen .....

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

I

In artikel ... (art. nr. vermelden) ..... (omschrijving vermelden) worden het verplichtingenbedrag en het uitgavenbedrag verhoogd met ..... (x € 1.000).

II

In artikel ... (art. nr. vermelden) ..... (omschrijving vermelden) worden het verplichtingenbedrag en het uitgavenbedrag verlaagd met ..... (x € 1.000).

III

Etc.

Toelichting

...

(ondertekening)

Algemene Toelichting

Indien bij een amendement wordt beoogd wijzigingen aan te brengen in meer dan één begrotingsartikel, dient elke afzonderlijke wijziging, Romeins genummerd, apart in het amendement te worden opgenomen. De achtergrond hiervan is dat de Tweede Kamer over iedere afzonderlijke wijziging moet kunnen stemmen.

Dit model geeft een normaal geval weer, waarbij het begrotingsbedrag bij amendement wordt verhoogd of verlaagd. De weergave is derhalve in de vorm van een mutatie ten opzichte van het in de begrotingsstaat oorspronkelijk vermelde bedrag. Indien dat oorspronkelijke bedrag zelf reeds het karakter heeft van een mutatie, zoals bij een suppletore begroting, dan wordt bij amendement die oorspronkelijke mutatie verhoogd of verlaagd (een mutatie op een mutatie derhalve).

De formulering in het model gaat uit van de situatie dat het geamendeerde verplichtingen- en uitgavenbedrag binnen één artikel aan elkaar gelijk zijn. Indien het geamendeerde verplichtingen- en het uitgavenbedrag binnen één artikel niet aan elkaar gelijk zijn, kan de zin worden uitgebreid tot "wordt het verplichtingenbedrag verhoogd (of: verlaagd) met ..... (x € 1.000) en wordt het uitgavenbedrag verhoogd (of: verlaagd) met ..... (x € 1.000)."

Mocht ook in een voorkomend geval het ontvangstenbedrag worden verhoogd of verlaagd, dan kan de formulering "en wordt het ontvangstenbedrag verhoogd/verlaagd met .....(x € 1.000)" worden gehanteerd.

Dit model kan ook worden gehanteerd om een wijziging binnen een artikel aan te brengen (plus-minamendement). Dit leidt tot een andere verdeling van gelden binnen het artikel, zonder dat de hoogte van het artikel zelf verandert. Wel moet worden bedacht dat dit amendement niet formeel-juridisch (binnen het amendement zelf) leidt tot het herverdelen van gelden tussen artikelonderdelen. Zie hiervoor de modellen B en C.

Daarnaast kan dit model worden gehanteerd om een bestaand beleidsartikel te splitsen en/of een geheel nieuwe algemene doelstelling van beleid in de vorm van een nieuw beleidsartikel aan de begrotingsstaat toe te voegen. In geval van splitsing kan onder I worden aangegeven uit welk beleidsartikel de middelen afkomstig zijn en onder II welk artikel wordt gevormd en welk budget daaraan wordt toegekend. In de toelichting bij het amendement kan vervolgens worden aangegeven dat het een nieuw beleidsartikel betreft. Hoewel het gebruikelijk is dat de Tweede Kamer in een amendement financiële dekking aanlevert, is het niet verplicht. Dit model kan ook worden gebruikt om alleen een nieuw begrotingsartikel met budget aan de begrotingsstaat toe te voegen.

Aanbevolen wordt in de toelichting bij het amendement zo concreet mogelijk aan te geven welke verschuivingen worden beoogd in termen van aangepaste (c.q. nieuwe) doelstellingen en (eventueel) bijbehorende streefwaarden. Daarmee verschaft de Kamer zich een referentiekader om in het jaarverslag het gevoerde beleid te beoordelen. Het verdient daarbij aanbeveling om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de gegevens die reeds in de toelichting van het betreffende beleidsartikel

zijn opgenomen.

1.98 Amendement tot verschuiving van bedragen (nulamendement)

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID .....

Ontvangen .....

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

Artikel 2 wordt vervangen door (x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
2	Betaalbaarheid van het wonen Programma -Operationele doelstelling 1 -Operationele doelstelling 2 - Etc. Apparaat -Baten-lastendienst(en) -Overig apparaat	X	X	X

Toelichting

...

(handtekening)

Algemene Toelichting

Dit model kan worden gebruikt om een wijziging binnen één beleidsartikel tussen twee of meer artikelonderdelen aan te brengen, en dit ook door de Tweede Kamer te laten autoriseren door de bedragen per artikelonderdeel in de begrotingsstaat op te nemen. Het bedrag op artikelniveau kan in dit model ongewijzigd blijven, maar een combinatie met een verlaging of een verhoging is op deze wijze ook mogelijk. De onderverdeling blijkt in het oorspronkelijke wetsvoorstel niet uit de begrotingsstaat, maar alleen uit de artikelsgewijze toelichting. Een begrotingsartikel en niet een artikelonderdeel is immers de kleinste eenheid. De Tweede Kamer autoriseert de begroting ook op dit niveau. In het amendement moeten alle artikelonderdelen van het geamendeerde begrotingsartikel worden opgenomen en niet slechts die waarin zich verschuivingen voordoen.

Normaal gesproken hoeft een minister de Tweede Kamer alleen te informeren over verschuivingen tussen artikelonderdelen. Indien door middel van dit model de Tweede Kamer de begroting amendeert, moet een minister ook voor een verschuiving tussen artikelonderdelen de Tweede Kamer om autorisatie vooraf verzoeken. Er worden als het ware "harde schotten" tussen de artikelonderdelen aangebracht. Dergelijke verzoeken vinden normaal gesproken plaats in de suppletore begroting bij Voorjaarsnota en/of Najaarsnota.

Aangezien het budgetrecht op artikelniveau aangrijpt, is het de bedoeling van de wetgever dat artikelonderdelen alleen bij uitzondering en op incidentele basis via amendering in de begrotingsstaat kunnen worden opgenomen. Wel is het de bedoeling dat, als artikelonderdelen door amendering in de begrotingsstaat van jaar t zijn opgenomen, de betrokken minister die artikelonderdelen handhaaft in de suppletore begrotingen en het departementaal jaarverslag van jaar t. In de begrotingstaat van het nieuwe begrotingsjaar (t+1) zullen de artikelonderdelen vervolgens weer alleen in de toelichting op het beleidsartikel terug te vinden zijn.

Omdat bij dit model niet blijkt welke wijzigingen er precies ten opzichte van het oorspronkelijke wetsvoorstel (inclusief toelichting) worden voorgesteld, is een goede toelichting bij het amendement met een verwijzing naar de gewijzigde bedragen van de bedoelde artikelonderdelen van groot belang. Aanbevolen wordt om in de toelichting zo concreet mogelijk aan te geven welke verschuivingen worden beoogd in termen van aangepaste doelstellingen en (eventueel) bijbehorende streefwaarden. Daarmee verschaft de Kamer zich een referentiekader om in het jaarverslag het gevoerde beleid te beoordelen. Het verdient daarbij aanbeveling om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de gegevens die reeds in de toelichting van het betreffende beleidsartikel zijn opgenomen.

1.99 Amendement tot invoeging nieuw artikelonderdeel

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar 20..

AMENDEMENT VAN HET LID .....

Ontvangen .....

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De begrotingsstaat wordt als volgt gewijzigd:

Artikel 2 wordt vervangen door (x € 1.000)

Art	Omschrijving	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
2	Betaalbaarheid van het wonen Programma -Operationele doelstelling 1 -Operationele doelstelling 2 -Operationele doelstelling 3 -(nieuwe operationele doelstelling 4) Apparaat -Baten-lastendienst(en) -Overig apparaat			

Toelichting

(ondertekening)

Algemene Toelichting

Dit model kan worden gebruikt om aan een beleidsartikel één of meer operationele doelstellingen toe te voegen, hier een budget aan te koppelen (in dit voorbeeld de nieuwe operationele doelstelling 4), en er een afzonderlijk artikelonderdeel van te maken. Indien niet wordt beoogd een afzonderlijk artikelonderdeel te creëren, kan ook model A worden gehanteerd door de toegevoegde operationele doelstelling in de toelichting te vermelden. Door de artikelonderdelen in de begrotingsstaat op te nemen, wordt de nieuwe operationele doelstelling met bijbehorend budget ook door de Tweede Kamer geautoriseerd, compensatie vindt plaats vanuit operationele doelstelling 3. In model C kan het bedrag op artikelniveau ongewijzigd blijven, maar een combinatie met een verlaging of een verhoging is op deze wijze ook mogelijk. Strikt genomen hoeft dit niet, maar het is wel gebruik dat de Tweede Kamer voor wijzigingen zelf dekking aandraagt. In het amendement moeten alle artikelonderdelen van het geamendeerde begrotingsartikel worden opgenomen en niet slechts het artikelonderdeel dat aan het begrotingsartikel wordt toegevoegd.

Indien door middel van dit model de Tweede Kamer de begroting amendeert, moet een minister ook voor een verschuiving tussen artikelonderdelen de Tweede Kamer om autorisatie vooraf verzoeken. Dergelijke verzoeken vinden normaal gesproken plaats in de suppletore begroting bij Voorjaarsnota en/of Najaarsnota.

2.10 Begrotingswetsvoorstel suppletoire begroting, samenhangende met de Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet) (*noot: Al naar gelang van toepassing kiezen tussen Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet. Indien een incidentele suppletoire begroting wordt ingediend, wordt het intitulé overeenkomstig aangepast.)

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje- Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten: Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzaak is gebleken van een wijziging van de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ..... (...), van de begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten van dit ministerie en van de begrotingsstaat van het begrotingsfonds ....., alle voor het jaar ..... en vastgesteld bij de wet(ten) van .... .., Stb. ..., respectievelijk .....Stb. ..., laatstelijk gewijzigd bij de wet(ten) van .... .., Stb. ..., respectievelijk .....Stb. ....;

Zo is het, dat Wij met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1

De departementale begrotingsstaat van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20... wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 2

De begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten (zie model 2.25) voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

(Noot: Op grond van artikel 11, vijfde lid, CW 2001 kan voor een baten-lastendienst worden volstaan met één suppletoire begroting, te weten de slotwet. In geval alleen de slotwet wordt toegepast, blijft dit artikel in de 1e en 2e suppletoire begroting achterwege)

Artikel 3

De begrotingsstaat van het begrotingsfonds ..... voor het jaar 20.. wordt gewijzigd, zoals blijkt uit de desbetreffende bij deze wet behorende staat.

Artikel 4

De vaststelling van de in artikelen 1 tot en met 3 bedoelde begrotingsstaten geschiedt in duizenden euro's.

Artikel 5

Hier kan eventueel een specifiek wetsartikel worden opgenomen.

Artikel 6 (Voojaarsnota/Najaarsnota)

Deze wet treedt in werking met ingang van ... (*noot: Hier invullen: "1 juni" (bij een suppletoire begroting samenhangende met de Voorjaarsnota); "1 december" (bij een suppletoire begroting samenhangende met de Najaarsnota); Ingeval aan de wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota een incidentele suppletoire begroting voorafgaat, dient er voor zorggedragen te worden dat die begroting terugwerkt tot een datum die ligt vóór 1 juni van het desbetreffende begrotingsjaar (dus bijvoorbeeld hier dan "1 april" invullen).NB. Deze datering is noodzakelijk om problemen te voorkomen, die ontstaan indien de parlementaire behandeling van een "latere" suppletoire begroting eerder wordt afgerond dan die van een eerder ingediende suppletoire begroting.) ... van het onderhavige begrotingsjaar. Indien het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst, wordt uitgegeven op of na de datum van ... (*noot: Zelfde datum als bij voorgaande voetnoot opnemen.) .... dan treedt zij inwerking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van dat Staatsblad en werkt zij terug tot en met ..... (*noot: Zelfde datum als bij voorgaande voetnoot opnemen.) .. van het onderhavige begrotingsjaar.

(*noot: Artikel 6 in geval van Slotwet)

Artikel 6 (Slotwet)

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin zij wordt geplaatst en werkt terug tot en met 31 december van het onderhavige begrotingsjaar.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van .....

Algemene Toelichting

Opname van artikel 3 in de departementale begrotingswet is facultatief. Indien de oorspronkelijke begroting van het fonds tezamen met de departementale begroting in één begrotingswet is opgenomen, dienen ook de suppletore begrotingen in één suppletore begrotingswet te worden opgenomen.

2.20 Departementale begrotingsstaat Voorjaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota) (x € 1.000)

Departementale suppletoire begrotingsstaat (Voorjaarsnota) behorende bij de Wet van ....., Stb. ...

Begroting 20..

Ministerie van .....(...)

Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen	Mutaties (+ of-) 1e suppletoire begroting			Uitgave n	Ontvangst en
			Uitgave n	Ontvangst en	Verplichtingen		
	Totaal		...	...		...	...
	Beleidsartikelen						
01	Artikel 01	...	...	...	...	...	...
..	...	...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...	...
	Niet-Beleidsartikelen						
20	Geheim	...	...	...	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...	...	...	...
22	Algemeen	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

Verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.

2.21 Departementale begrotingsstaat Najaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van.....(....) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Najaarsnota) (x € 1.000)

Departementale suppletore begrotingsstaat (Najaarsnota) behorende bij de Wet van ....., Stb. ....

Begroting 20..

Ministerie van .....(..)

Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	Oorspronkelijke vastgestelde begroting Verplichtingen	Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting				
			Uitgave n	Ontvangs ten	Verplichtingen	Uitgave n	Ontvangs ten
	Totaal		...	...		...	...
	Beleidsartikelen						
01	Artikel 01	...	...	...	...	...	...
02	...	...	...	...	...	...	...
	...	...	...	...	...	...	...
	Niet- beleidsartikel						
20	Geheim	...	...	...	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...	...	...	...
22	Algemeen	...	...	...	...	...	...

Art.	Omschrijving	Mutaties (+ of -)2e suppletore begroting Verplichtingen		
			Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal		...	...
	Beleidsartikelen			
01		...	...	...
02		...	...	...
...		...	...	...
	Niet-beleidsartikelen			
20	Geheim	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...
22	Algemeen	....	...	...

Algemene Toelichting

De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd

2.25 Begrotingsstaat baten-lastendienst Voorjaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota)

Suppletore begrotingsstaat inzake baten-lastendiensten (Voorjaarsnota) behorende bij de Wet van ..... Stb. .... Begroting 20..

Ministerie van .....

Naam	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting		Totaal lasten	Saldo baten en lasten
	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten		
Baten-lastendienst 1	...	...	...	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...	...	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...	...	...	...	...
Totaal	...	...	...	...	...	...

Naam	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastendienst 1	...	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...	...	...
Totaal	...	...	...	...

Algemene Toelichting

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd:

- kapitaaluitgaven: de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen ;
- kapitaalontvangsten; de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit.

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42) .

2.26 Begrotingsstaat baten-lastendienst Najaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Najaarsnota)

Suppletore begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten (Najaarsnota) behorende bij de Wet van ..... Stb. ....

Begroting 20..

Ministerie van .....

(x € 1.000)

Naam	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting		Totaal lasten	Saldo baten en lasten
	Totaal baten	Totaal lasten	Saldo baten en lasten	Totaal baten		
Baten-lastendienst 1	...	...	...	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...	...	...	...
Baten-latsendienst 3	...	...	...	...	...	...
Totaal	...	...	...	...	...	...

Naam	Mutaties (+ of -) 2e suppletore begroting		Totaal lasten	Saldo baten en lasten
	Totaal baten	Totaal lasten		
Baten-lastendienst 1	...	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...	...	...
Totaal	...	...	...	...

Naam	Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) 1e suppletorie begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastendienst 1	...	...	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...	...	...
Totaal	...	...	...	...

Naam	Mutaties (+ of -) 2e suppletore begroting	
	Totaal kapitaal-uitgaven	Totaal kapitaal-ontvangsten
Baten-lastendienst 1	...	...
Baten-lastendienst 2	...	...
Baten-lastendienst 3	...	...
Totaal	...	...

Algemene Toelichting

De specifieke rijksoverheidstermen kapitaaluitgaven en -ontvangsten worden als volgt gedefinieerd.

- kapitaaluitgaven betreft de som van investeringen, eenmalige uitkering aan moederdepartement en aflossingen op leningen

- kapitaalontvangsten betreft de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep leenfaciliteit .

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42)

2.27 Begrotingsstaat Begrotingsfonds Voorjaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(…) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Voorjaarsnota)

Suppletoire begrotingsstaat (Voorjaarsnota) behorende bij de Wet van .....Stb.

Begroting 20..

Begrotingsfonds .....

Bedragen x € 1.000

Art.	(0) Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting			2) Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting		
		Verplichtingen	Uitgave n	Ontvan gsten	Verplichtingen	Uitgave n	Ontvan gsten
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...	...	...	...
	Subtotaal	...	...	...	...	...	...
07	Na-/ Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		u t-1 - o t-1	o t-1 - u t-1		u t-1 - o t-1	o t-1 - u t-1
	Subtotaal		u t	o t		u t	o t
08	Na-/ Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		o t - u	u t - o		ot - ut	u t - o
	Totaal		c t	d t		c t	d t

		(3) Mutaties (+ of -) 2e suppletoire begroting		
		Verplichtingen .	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...
	Subtotaal		a t	b t
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		u t-1 - o t-1	o t-1 - u t-1
	Subtotaal		u t	o t

08	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)	o t - u t	u t - o t
	Totaal	c t	d t

Algemene Toelichting

De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.

2.28 Begrotingsstaat Begrotingsfonds Najaarsnota

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(....) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de Najaarsnota)

Suppletoire begrotingsstaat (Najaarsnota) behorende bij de Wet van .....Stb. ....

Begroting 20..,

Begrotingsfonds .....

(x € 1.000)

(0) Art. Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen	(2) Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting		Uitgave n	Ontvang sten
		Uitgave n	Ontvang sten		
01 Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...
02 Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...
06 Niet-beleidsartikel 06	...	...	...	...	...
Subtotaal		a	b	a	b
		t	t	t	t
07 Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		u	o	u	o
		t-1	t-1	t-1	t-1
		- o	- u	- o	- u
		t-1	t-1	t-1	t-1
Subtotaal		u	o	u	o
		t	t	t	t
08 Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		o	u	o	u
		t	t	t	t
		- u	- o	- ut	- o
		t	t	t	t
Totaal		c	d	c	d
		t	t	t	t

	(3) Mutaties (+ of -) 2e suppletoire begroting Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
01 Beleidsartikel 01	...	...	..
02 Beleidsartikel 02	...	...	
06 Niet-beleidsartikel 06	...	...	...
Subtotaal		a	b
		t	t

07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)	u t-1 - o t-1	o t-1 - u t-1
	Subtotaal	u t	o t
08	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)	o t - u t	u t - o t
	Totaal	c t	d t

Algemene Toelichting

De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.

2.30 Memorie van toelichting Suppletoire begroting

INHOUDSOPGAVE

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVORSTEL

Bij een wetsvoorstel tot een begrotingswijziging wordt geen algemene toelichting opgenomen. De beleidsinhoudelijke toelichting bij de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de volgende standaardtekst.

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van .....
2. de begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat voor het begrotingsfonds .....

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

(Wetsartikel 4)

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Wetsartikel 5

Als er in een suppletoire begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Rijksbegrotingsvoorschriften - wordt dat wetsartikel op deze plaats te worden toegelicht.

De Minister van .....

NB. De minister ondertekent de memorie van toelichting op deze plaats, dus na de toelichting bij de wetsartikelen (en niet na de toelichting bij de begrotingsartikelen)

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. De departementale begroting
  - i. Leeswijzer
  - ii. Het beleid
    - i. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.55 en model 2.56)
    - ii. De beleidsartikelen (zie model 2.60 en model 2.61)
    - iii. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.80 en model 2.81)
  - iii. Baten-lastendiensten (*noot: Op grond van artikel 11, vijfde lid, CW 2001 kan voor een

baten-lastendienst worden volstaan met één suppletore begroting, te weten de slotwet. In geval alleen de slotwet wordt toegepast, blijft dit onderdeel van de begrotingstoelichting in de 1e en 2e suppletore begroting achterwege.) (zie model 2.41 en model 2.42)

2. De begroting van het begrotingsfonds .....
- i. Leeswijzer
- ii. Het beleid
  - i. Overzicht belangrijkste uitgaven- en ontvangstenmutaties (zie model 2.55 en model 2.56)
  - ii. De beleidsartikelen (zie model 2.60 en model 2.61)
  - iii. De niet-beleidsartikelen (zie model 2.80 en model 2.81)

2.36 Departementale begrotingsstaat Slotwet

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(..) voor het jaar 20.. (slotwet)

Departementale suppletore begrotingsstaat (slotwet) behorende bij de Wet van ...., Stb. ...

Begroting 20..

Ministerie van .....(...

)Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	(1)	(2)		Uitgaven	Ontvangste
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangste		
Totaal			...	...	...	...
Beleidsartikelen						
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...
02	...	...	...	...	...	...
..	...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...
Niet- Beleidsartikelen						
20	Geheim	...	...	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...	...	...
22	Algemeen	...	...	...	...	...

Art.	Omschrijving	(3)	(4)=(1)+(2)+(3)		Uitgaven	Ontvangsten
		2e suppletore begroting	Uitgaven	Ontvangsten		
Totaal			...	...	...	...
Beleidsartikelen						
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...
02	...	...	...	...	...	...
.	...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...
Niet-beleidsartikelen						
20	Geheim	...	...	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...	...	...
22	Algemeen	...	...	...	...	...

(5)

(6)= (5)-(4)

Art.	Omschrijving	Realisatie			Slotwetmutaties:(+ of -)		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	Totaal		...	...		...	...
	Beleidsartikelen						
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	..	...
02		...	...	...	...	...	...
..		...	...	...	...	...	...
14	...	...	...	...	...	...	...
	Niet-beleidsartikelen						
20	Geheim	...	...	...	...	...	...
21	Nominaal en onvoorzien	...	...	...	...	...	...
22	Algemeen	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

Kolommen 1 tot en met 6: De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.

kolom 5: De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond.

Kolom 6: (+ of -) + is tekortschietend geraamd.

2.37 Begrotingsstaat baten-lastendienst Slotwet

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(..) voor het jaar 20.. (slotwet)

Suppletoire begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst(en) (slotwet) behorende bij de Wet van ..... , Stb. ...

Begroting 20..

Baten-lastendienst .....

Bedragen x € 1.000

	(1)	(2)	(3)	(4)=(1)+ (2)=(3)	(5)	(6)=(5)-(4)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Mutaties (+ of -) 1e suppletore begroting	Mutaties (+ of -) 2e suppletore begroting	Totaal geraamd	Realisatie	Slotwetmutaties (+ of -) tekortschietend t.o.v. geraamd bedrag
Baten-lastendienst...						
.....						
Totale baten	...	...	...	...	...	...
Totale lasten	...	...	...	...	...	...
Saldo van baten en lasten	...	...	...	...	...	...
Totale kapitaalontvangsten	...	...	...	...	...	...
Totale kapitaaluitgaven	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

De termen 'kapitaaluitgaven' en '-ontvangsten' worden als volgt gedefinieerd:

- kapitaaluitgaven; de som van investeringen, eenmalige uitkeringen aan moederdepartement en aflossingen op leningen
- kapitaalontvangsten: de som van desinvesteringen, eenmalige storting door moederdepartement en beroep op de leenfaciliteit .

Deze definities bestaan uit verschillende posten die voorkomen in het kasstroomoverzicht (zie model 2.42) .

2.38 Begrotingsstaat begrotingsfonds Slotwet

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .....(..) voor het jaar 20.. (slotwet)

Suppletoire begrotingsstaat (slotwet) behorende bij de Wet van ...., Stb. ....

Begroting 20..,

Begrotingsfonds .....

Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting		(2) Mutaties (+ of -) 1e suppletoire begroting		Uitgave n	Ontvang sten
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvang sten	Verplichtingen		
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...	...	...	...
	Subtotaal		a	b		a	b
			t	t		t	t
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (-t)		u	o		u	o
			t-1	t-1		t-1	t-1
			- o	- u		- o	- u
	Subtotaal		t-1	t-1		t-1	t-1
			u	o		u	o
			t	t		t	t
08	Na-/Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)		o	u		o	u
			t	t		t	t
			- u	- o		- u	- o
	Totaal		c	d		c	d
			t	t		t	t

		(3) Mutaties (+ of -) 2e suppletoire begroting	Uitgaven	Ontvangsten
		Verplichtingen -		
01	Beleidsartikel 01	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...
	Subtotaal		a	b
			t	t
07	Na-/voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (-t)		u	o
			t-1	t-1
			- o	- u
			t-1	t-1

Subtotaal		u	o
08 Na-/Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)		t	t
		-u	-o
Totaal		t	t
		c	d
		t	t

Art.	Omschrijving	(4) = (1) + (2) + (3)	(5)				
		Totaal geraamd Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangst en	Realisatie Verplichtinge n	Uitgaven	Ontvangst en
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel	...	...	...	...	...	...
	Subtotaal		a	b		a	b
			t	t		t	t
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (t-1)		u	o		u	o
			t-1	t-1		t-1	t-1
			-o	-u		-o	-u
	Subtotaal		t-1	t-1		t-1	t-1
			u	o		u	o
			t	t		t	t
08	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) huidig jaar (t)		o	u		o	u
			t	t		t	t
			-u	-o		-u	-o
	Totaal		t	t		t	t
			c	d		c	d
			t	t		t	t

		(6) = (5) - (4)		
		Slotwetmutaties (+ of -) (+ = tekortschietend geraamd) Verplichtingen .	Uitgaven	Ontvangste n
01	Beleidsartikel 01	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	..	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...
	Subtotaal		a	b
			t	t
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (-t)		u	ot-1 - ut-1
			t-1	
			-o	
	Subtotaal		t-1	
			u	o
			t	t

08	Na/Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)	o	u
		t	t
		- u	- o
		t	t
	Totaal	c	d
		t	t

Algemene Toelichting

- De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.
- De gerealiseerde bedragen worden steeds naar boven afgerond (EUR 1.000)

2.40 Memorie van toelichting Slotwet

INHOUDSOPGAVE

Een inhoudsopgave wordt opgenomen als de omvang van de memorie daar aanleiding toe geeft. In dat geval geeft de inhoudsopgave een compleet beeld van de onderdelen van de memorie van toelichting.

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET WETSVORSTEL

Bij een wijzigingswetsvoorstel wordt geen algemene toelichting opgenomen. De toelichting bij de slotwetmutaties in de begroting(sstaat) wordt opgenomen in onderdeel B van de memorie van toelichting (de begrotingstoelichting).

Wetsartikelen 1 tot en met 3

De toelichting bij deze wetsartikelen kan kort worden gehouden. Volstaan kan worden met de volgende standaardtekst.

De begrotingsstaten die onderdeel zijn van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld en derhalve ook gewijzigd. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om voor het jaar 20.. wijzigingen aan te brengen in:

1. de departementale begrotingsstaat van het Ministerie van .....
2. de begrotingsstaat inzake de baten-lastendiensten van dit ministerie;
3. de begrotingsstaat van het begrotingsfonds .....

De in de begrotingsstaten opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze Memorie van Toelichting toegelicht (de zgn. begrotingstoelichting).

(Wetsartikel 4)

Het (standaard-)wetsartikel inzake de euro als waarde-eenheid van de begroting behoeft geen toelichting.

Wetsartikel 5

In geval er in een suppletore begroting een specifiek wetsartikel wordt opgenomen - los van de wetsartikelen die zijn voorgeschreven in de Rijksbegrotings- en verantwoordingsvoorschriften - dient dat wetsartikel op deze plaats te worden toegelicht.

De Minister van .....

NB. De minister ondertekent de memorie van toelichting op deze plaats, dus na de toelichting bij de wetsartikelen (en niet na de toelichting bij de begrotingsartikelen)

B. ARTIKELGEWIJZE TOELICHTING BIJ DE BEGROTINGSARTIKELEN(SLOTWETMUTATIES)

Het opnemen van een algemene toelichting bij een Slotwet is facultatief.

Algemene Toelichting

De Slotwet bevat geen beleidsmatige mutaties. Voor beleidsmatige mutaties is namelijk autorisatie vooraf noodzakelijk. De in de Slotwet opgenomen mutaties betreffen in beginsel slechts mutaties van boekhoudkundige aard, dan wel technische uitvoeringsmutaties, die al dan niet naar aanleiding van controlebevindingen doorgevoerd moeten worden. Autorisatie hiervan na afloop van een jaar (machtiging achteraf) is minder bezwaarlijk te achten. De Slotwet is uitsluitend bedoeld om laatstbedoelde mutaties te verwerken, zodanig dat per begrotingsartikel de raming aan de realisatie gelijk wordt gesteld. In dit verband valt te denken aan:

- ° verlaging van het begrotingsbedrag om dat bedrag gelijk aan de realisatie te maken;
- ° mutaties uit hoofde van loon- en prijsbijstelling aangebracht conform de uitgangspunten die de Minister van Financiën hanteert bij de toedeling;
- ° desalderingen, die nodig zijn omdat ontvangsten niet in mindering van bezwaar mogen worden geboekt op de uitgaven;
- ° overboekingen tussen artikelen of tussen begrotingen die voortvloeien uit een tijdens de begrotingsuitvoering gebleken noodzaak om verplichtingen en/of uitgaven elders te verantwoorden dan waar deze oorspronkelijk begroot waren bij

gelijkblijvende beleidsuitgangspunten;

° mineure kasverschuivingen die het gevolg zijn van een ander betalingstempo van lopende verplichtingen dan eerder geraamd;

° de mutaties die het gevolg zijn van de controlebevindingen van de betrokken controle instanties. (Bovenstaande ontleend aan de Memorie van toelichting bij de 4e wijziging CW 1976)

Aan technische mutaties, die naar hun aard of omvang relevant zijn, wordt in de toelichting bij de Slotwet afzonderlijk aandacht besteed. Gelet op het karakter van de Slotwet kunnen een overzichtstabel, per beleidsartikel een tabel 'Budgettaire gevolgen van beleid' en een verdiepingshoofdstuk achterwege blijven. Ook de presentatie van een meerjarige doorwerking in de begrotingstoelichting is niet zinvol.

Mochten er in de periode november tot en met december van het begrotingsjaar, nadat de 2e suppletore begroting samenhangende met de Najaarsnota bij de Tweede Kamer en de Eerste Kamer is ingediend, nog beleidsmatige of (politiek relevante) mutaties optreden, dan dienen die mutaties zo spoedig mogelijk bij Nota van wijziging in de 2e suppletore begroting te worden verwerkt. Mocht dat, gelet op de stand van de behandeling door de Tweede Kamer van die suppletore begroting, niet meer mogelijk zijn, dan dienen die beleidsmatige mutaties zo spoedig mogelijk via de minister van Financiën aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer bij brief te worden gemeld. Op deze wijze wordt recht gedaan aan het budgetrecht van het Parlement. In die brief kan worden aangegeven dat deze beleidsmatige wijzigingen in de Slotwet worden verwerkt.

In de begrotingstoelichting bij de Slotwet wordt afzonderlijk aandacht aan deze beleidsmatige mutaties besteed en wordt verwezen naar de eerder aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer gezonden brief.

De auditdienst toetst of de in het departementale jaarverslag verantwoorde verplichtingen en uitgaven rechtmatig zijn. Als criterium daarbij wordt onder meer gehanteerd of een verplichting of uitgave past binnen de vastgestelde begroting. Indien de auditdienst constateert dat na de 2e suppletore begroting een verplichting is aangegaan of een uitgave is verricht die voortvloeit uit een beleidsmatige mutatie en daarover géén brief aan het Parlement is gestuurd, dan wordt die verplichting of uitgave aangemerkt als onrechtmatig. Indien dit leidt tot overschrijding van de rapporteringstolerantie, dient de minister daarover te rapporteren in de bedrijfsvoeringsparagraaf.

2.41 Exploitatieoverzicht baten-lastendienst

Baten-lastendienst ..... Suppletore begroting 20.. (Voorjaarsnota/Najaarsnota/slotwet)

Exploitatieoverzicht: Opbouw vanaf de stand ontwerpbegroting naar de stand van de Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet

Bedragen x € 1.000

	(1)	(2)	(3)	(4)=(1)+ (2)+(3)	(5)	(6)=(5)-(4)
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Mutaties (+of-) 1e suppletore begroting	Mutaties (+of-) 2e suppletore begroting	Totaal geraamd	Realis atie	Slotwetmutaties (+of-) (+ = tekortschietend t.o.v. geraamd bedrag)
Baten						
Opbrengst moederdeparte ment	...	...	...	...	...	...
Opbrengst overige departementen	...	...	...	...	...	...
Opbrengst derden	...	...	...	...	...	...
Rentebaten	...	...	...	...	...	...
Bijzondere baten	...	...	...	...	...	...
	...	...	...	...	...	...
Totaal baten	...	...	...	...	...	...
Lasten						
Apparaatskoste n						
- personele kosten	...	...	...	...	...	...
- materiele kosten	...	...	...	...	...	...
Rentelasten	...	...	...	...	...	...
Afschrijvingsko sten						
- materieel	...	...	...	...	...	...
- immaterieel	...	...	...	...	...	...
Overige lasten						
- dotaties voorzieningen	...	...	...	...	...	...
- bijzondere lasten	...	...	...	...	...	...
Totaal lasten	...	...	...	...	...	...
Saldo van baten en lasten	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

Als dit overzicht wordt opgenomen in de eerste suppletore begroting komen de kolommen 3, 5 en 6 te vervallen. Bij de tweede suppletore begroting komen de kolommen 5 en 6 te vervallen.

De posten in de kolom Omschrijving dienen overeen te stemmen met de posten van de overeenkomstige tabel in de ontwerpbegroting.

2.42 Kasstroomoverzicht baten-lastendienst

Baten-lastendienst .....
begroting 20.. (Voorjaarsnota/Najaarsnota/slotwet)

Suppletore

Inleiding

Kasstroomoverzicht over 20..:

Opbouw vanaf de stand ontwerpbegroting naar de stand van de Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+of-) 1e suppletore begroting	(3) Mutaties (+of-) 2e suppletore begroting	(4)=(1)+(2)+(3) Stand 1e/2e suppletore begroting	(5) Mutatie (+of-) slotwet	(6)=(1)+(2)+(3)+(5) Stand slotwet (=realisatie)
1. Rekening-courant RHB 1 januari 20..	...	...	...	...	...	...
2. Totaal operationele kasstroom	...	...	...	...	...	...
Totaal investeringen (-/-)	...	...	...	...	...	...
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	...	...	...	...	...	...
3. Totaal investeringskasstroom	...	...	...	...	...	...
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	...	...	...	...	...	...
Eenmalige storting door het moededepartement (+)	...	...	...	...	...	...
Aflossingen op leningen (-/-)	...	...	...	...	...	...
Beroep op leenfaciliteit (+)	...	...	...	...	...	...
4. Totaal financieringskasstroo m	...	...	...	...	...	...
5. Rekening-courant RHB 31 december 20.. (=1+2+3+4)	...	...	...	...	...	...

Algemene Toelichting

Afhankelijk van bij welke suppletore begroting deze tabel wordt opgenomen, de niet-relevante kolommen weglaten (bijvoorbeeld bij 1e suppletore begroting de kolommen 3, 5 en 6 weglaten)

Let op: bij kolom 5 is de maximale roodstand 0,5 miljoen euro

2.45 Nota van wijziging Voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet

Wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van .... (...) voor het jaar 20.. (wijziging samenhangende met de voorjaarsnota/Najaarsnota/Slotwet).

NOTA VAN WIJZIGING

In het voorstel van wet tot wijziging van de begrotingsstaten van het Ministerie van ..... (...) voor het jaar 20.. (kamerstukken II, ...) wordt de departementale begrotingsstaat/de begrotingsstaat inzake de baten-lastendienst(en)/de begrotingsstaat van het begrotingsfonds .....(naam invullen en doorhalen hetgeen niet van toepassing is) als volgt gewijzigd.

Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	Mutaties vóór Nota van wijziging		Mutaties na Nota van wijziging			
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
	TOTAAL		...	...		...	...
...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...

De (sub)totaaltellingen in deze begrotingsstaat worden met deze wijzigingen in overeenstemming gebracht.

TOELICHTING

Algemeen

(Eventueel)

Per (beleids)artikel

De Minister van ....

(handtekening)

Algemene Toelichting

Een Nota van wijziging kan staatsrechtelijk alleen betrekking hebben op het wetsgedeelte van het wetsvoorstel (d.w.z. op het wetslichaam en de daarbij behorende begrotingsstaat), maar nooit op de memorie van toelichting van het wetsvoorstel. Wijzigingen in de memorie van toelichting van een wetsvoorstel kunnen door middel van een brief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, uiteen worden gezet.

Een Nota van wijziging heeft een zelfstandige toelichting. In die toelichting kan overigens wel worden aangegeven welke wijzigingen in de oorspronkelijke memorie van toelichting moeten worden aangebracht als gevolg van de Nota van wijziging.

Een Nota van wijziging dient vergezeld te gaan van een door de betrokken minister(s) ondertekende aanbiedingsbrief, gericht aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Deze stukken worden via de Minister van Financiën naar de Tweede Kamer doorgeleid.

2.55 Uitgavenmutaties Voorjaarsnota

Overzicht belangrijkste suppletore uitgavenmutaties 20.. (Voorjaarsnota)

Bedragen x € 1.000

	Art. nr.	Uitgaven t
.		
Stand oorspronkelijk vastgestelde begroting t		
Belangrijkste suppletore mutaties		
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6) Overige mutaties		
Stand 1e suppletore begroting t		

Toelichting

* Meerjarige doorwerking: [PM]

* In toelichting www-relevante informatie opnemen.

Algemene Toelichting

- In z'n algemeenheid geldt dat bij een uitsplitsing van de mutaties de aansluiting met de toelichtingen in de desbetreffende budgettaire nota gemaakt moet kunnen worden. Met de betrokken sectie van de Inspectie der Rijksfinanciën dient daarom in overleg te worden getreden om te bewerkstelligen dat de in deze tabellen gepresenteerde uitsplitsingen overeenkomen met de uitsplitsingen die in de Verticale Toelichting in de desbetreffende budgettaire nota worden toegepast.

-Eénzelfde overzichtstabel wordt gemaakt ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties. Indien geen belangrijkste ontvangstenmutaties te melden zijn, kan de overzichtstabel ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties weggelaten worden.

2.56 Uitgavenmutaties Najaarsnota

Overzicht belangrijkste suppletore uitgavenmutaties 20.. (Najaarsnota)

Bedragen x € 1.000

	Art. nr.	Uitgaven t
.		
Stand oorspronkelijke vastgestelde begroting		
t		
Stand 1e suppletore begroting t		
Belangrijkste suppletore mutaties		
1)		
2)		
3)		
4)		
5)		
6)		
Overige mutaties		
Stand 2e suppletore begroting t		

Toelichting

* Meerjarige doorwerking

* In toelichting www-relevante informatie opnemen

Algemene Toelichting

In z'n algemeenheid geldt dat bij een uitsplitsing van de mutaties de aansluiting met de toelichtingen in de desbetreffende budgettaire nota gemaakt moet kunnen worden. Met de betrokken sectie van de Inspectie der Rijksfinanciën dient daarom in overleg te worden getreden om te bewerkstelligen dat de in deze tabellen gepresenteerde uitsplitsingen overeenkomen met de uitsplitsingen die in de Verticale Toelichting in de desbetreffende budgettaire nota worden toegepast.

Eénzelfde overzichtstabel wordt gemaakt ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties. Indien geen belangrijkste ontvangstenmutaties te melden zijn, kan de overzichtstabel ten aanzien van de belangrijkste ontvangstenmutaties weggelaten worden.

2.60 Budgettaire gevolgen van beleid Voorjaarsnota

Budgettaire gevolgen van beleid Beleidsartikel X

Bedragen x € 1.000

Algemene beleidsdoelstelling A	Stand ontwerpbegroting t(1)	Mutaties via NvW en amendementen (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (3)	Stand 1e suppletoire begroting t (4)=(1+2+3)	Mutati e t+1	Mutati e t+2	Mutati e t+3	Mutati e t+4
Verplichtingen								
verplichtingen								
garantieverplichtingen								
Uitgaven:								
Programma-uitgaven								
Waarvan juridisch verplicht								
* Operationele doelstelling A								
* Instrument y								
* Operationele doelstelling B								
* Instrument x								
* Bijdrage begrotingsfonds z								
* Operationele doelstelling C								
* Instrument v								
* Instrument w								
* Bijdrage ZBO's/RWT's								
Apparaatsuitgaven								
* Batenlastendiensten								
* Overige apparaatsuitgaven								
Ontvangsten								

Algemene Toelichting

- Alle beleidsmatig relevante mutaties op artikelonderdeel-niveau (programma v.s. apparaat), op operationeel doelniveau en op het niveau van de financiële beleidsinstrumenten worden zichtbaar gemaakt. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht.

- Kolom mutaties via NvW en amendementen; betreft mutaties die bij een Nota van Wijziging of een amendement in de ontwerpbegroting (dus na de derde dinsdag van september) zijn aangebracht.

- De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.

- Verplichtingen en garantieverplichtingen

Indien op een beleidsartikel zowel sprake is van "gewone" verplichtingen als garantieverplichtingen worden de garantieverplichtingen apart in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid gepresenteerd. (NB. Gewone verplichtingen komen in het algemeen voor 100% tot betaling; garantieverplichtingen komen slechts tot betaling onder vooraf bepaalde

voorwaarden.

- De Voorjaarsnotamutaties in kolom (3) dienen te worden toegelicht. Daarbij wordt aangegeven of het om beleidsmatige wijzigingen gaat (zoals beleidsin- of extensiveringen), mee- of tegenvallers of om technische wijzigingen. De toelichting wordt zoveel mogelijk in www-termen gegeven. Tevens moeten de gevolgen van de mutatie voor de gestelde beleidsdoelen en voorgenomen activiteiten in de toelichting uiteengezet worden. De wijzigingen moeten waar zinvol en relevant met prestatiegegevens onderbouwd worden.

Juridisch verplichte uitgaven

Van de ramingen van de
programma-uitgaven

wordt vermeld – in absolute bedragen dan wel in percentages – welk deel daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichtingen wordt 1 maart (maandstaat februari) van het begrotingsjaar (t) genomen.

2.61 Budgettaire gevolgen van beleid Najaarsnota

Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel X

Bedragen x € 1.000

Algemene beleidsdoelstelling A	Stand oorspronkelijk vastgestelde begroting (1)	Stand 1e suppletore begroting (2)	Mutaties 2e suppletore begroting (3)	Stand 2e suppletore begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen				
verplichtingen				
garantieverplichtingen				
Uitgaven:				
Programma- uitgaven				
Waarvan juridisch verplicht				
*Operationele doelstelling A				
* Instrument y				
* Operationele doelstelling B				
* Instrument x				
* Bijdrage begrotingsfonds z				
* Operationele doelstelling C				
* Instrument v				
* Instrument w				
* Bijdrage ZBO's/RWT's				
Apparaatsuitgaven				
* Baten- lastendiensten				
* Overige apparaatsuitgaven				
Ontvangsten				

Algemene Toelichting

-

Alle beleidsmatig relevante mutaties op artikelonderdeel-niveau (programma v.s. apparaat), op operationeel doelniveau en op het niveau van de financiële beleidsinstrumenten worden zichtbaar gemaakt. De budgettaire gevolgen worden in de tabellen cijfermatig gepresenteerd en in aansluiting op de tabel toegelicht.

-De verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenbedragen worden gegeven voor het lopende begrotingsjaar t.

Verplichtingen en garantieverplichtingen:

Indien op een beleidsartikel zowel sprake is van "gewone" verplichtingen als garantieverplichtingen worden de garantieverplichtingen apart in de tabel Budgettaire gevolgen van beleid in model 1.60 gepresenteerd. (NB. Gewone verplichtingen komen in het algemeen voor 100% tot betaling; garantieverplichtingen komen slechts tot betaling onder vooraf bepaalde voorwaarden.

De Najaarsnotamutaties in kolom (3) dienen te worden toegelicht. Daarbij wordt aangegeven of het om beleidsmatige wijzigingen gaat (zoals beleidsin- of extensiveringen), mee- of tegenvallers of om technische wijzigingen. De toelichting wordt zoveel mogelijk in www-termen gegeven. Tevens moeten de gevolgen van de mutatie voor de gestelde beleidsdoelen en voorgenomen activiteiten in de toelichting uiteengezet worden. Waar mogelijk en zinvol moeten de wijzigingen met prestatiegegevens onderbouwd worden.

- Juridisch verplichte uitgaven

Van de ramingen van de programma-uitgaven wordt vermeld – in absolute bedragen dan wel in percentages – welk deel daarvan juridisch is verplicht. Als peildatum voor de omvang van de juridische verplichtingen wordt 1 oktober (maandstaat september) van het begrotingsjaar (t) genomen.

2.65 Niet-beleidsartikel Nominaal en onvoorzien (2e suppletoire begroting)

Verdeling loon- en prijsbijstelling

Bedragen x € 1.000

Art. nr.	Omschrijving	Loonbijstelling	Prijsbijstelling
...	...		
	...		
	...		
	...		
...	...		
	...		
	...		
	...		
	Totaal van de verdeling		
	Nog niet verdeeld		

Toelichting

Het totaal van de loonbijstelling/prijsbijstelling ad. ... (€ 1.000) is bij de Voorjaarsnota aan de onderhavige begroting toegewezen. Voor een belangrijk deel ad. ... (€ 1.000) wordt deze bijstelling in de onderhavige suppletoire begroting aan de loongevoelige/prijsgevoelige begrotingsartikelen toegedeeld volgens bovenstaand overzicht. Het nog niet verdeelde gedeelte ad. ... (€ 1.000) zal bij een volgende suppletoire begroting worden verdeeld.

Algemene Toelichting

Dit overzicht en de daarbij opgenomen tekst wordt opgenomen bij het centrale artikel Nominaal en onvoorzien. De opgenomen tekst is een standaardtekst die kan worden aangepast aan de concrete situatie.

2.80 Niet-beleidsartikelen 1e suppletoire begroting

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen vanaf de stand ontwerpbegroting t naar de stand 1e suppletoire begroting t

Bedragen x € 1.000

Algemeen	Stand ontwerpbegroting (1)	Mutaties via NvW en amendementen (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (3)	Stand 1e suppletoire begroting (4)=(1+2+3)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Verplichtingen								
Uitgaven								
Apparaatuitgaven								
Programmauitgaven								
Ontvangsten								

Toelichting

Nominaal	Stand ontwerpbegroting (1)	Mutaties via NvW en amendementen (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (3)	Stand 1e suppletoire begroting (4)=(1+2+3)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Verplichtingen								
Uitgaven								
Loonbijstelling								
Prijsbijstelling								
Onvoorzien								

Toelichting

Geheim	Stand ontwerpbegroting (1)	Mutaties via NvM en amendementen (2)	Mutaties 1e suppletoire begroting (3)	Stand 1e suppletoire begroting (4)=(1+2+3)	Mutatie t+1	Mutatie t+2	Mutatie t+3	Mutatie t+4
Verplichtingen								
Uitgaven								
Ontvangsten								

(geen toelichting)

Algemene Toelichting

- Mutaties via NvW en amendementen; betreft mutaties die bij een Nota van Wijziging of een amendement in de

ontwerpbegroting (dus na de derde dinsdag van september) zijn aangebracht.

- De tabellen conform model 2.80 geven inzicht in de opbouw van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de niet-beleidsartikelen (Algemeen, Nominaal en onvoorzien, Geheim). Model 2.80 geeft de opbouw voor de eerste suppletoire begroting. Indien zinvol worden de mutaties toegelicht. Dat geldt niet voor de mutaties van het artikel Geheim en voor de onderdelen Loonbijstelling en Prijsbijstelling van het artikel Nominaal en Onvoorzien. Loonbijstelling en prijsbijstelling worden toegelicht via een overzicht conform model 2.65.

- Indien de uitdeling van de loonbijstelling en de prijsbijstelling vanuit de betrokken aanvullende post in de Miljoenennota wordt uitgedeeld, geschiedt dat gewoonlijk bij de Voorjaarsnotabesluitvorming. In dat geval worden die toedelingen in de 1e suppletoire begroting door departementen op het nietbeleidsartikel Nominaal en Onvoorzien verwerkt en worden de mutaties in het overzicht conform model 2.80 in de begroting zichtbaar gemaakt. De verdeling vanuit deze centrale onderdelen Loonbijstelling en Prijsbijstelling geschiedt vervolgens of direct bij de 1e of bij de 2e suppletoire begroting (en bij uitzondering in de slotwet). Die verdeling wordt dan via model 2.65 toegelicht.

2.81 Niet-beleidsartikelen 2e suppletoire begroting

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangstenramingen vanaf de stand ontwerpbegroting t naar de stand 2e suppletoire begroting t

Bedragen x € 1.000

Algemeen	Stand oorspronkelijk vastgestelde begroting (1)	Stand 1e suppletoire begroting (2)	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)	Stand 2e suppletoire begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen				
en				
Uitgaven				
Apparaatsuitgaven				
Programma-uitgaven				
Ontvangsten				

Toelichting

Nominaal en Onvoorzien	Stand ontwerpbegroting (1)	Stand 1e suppletoire begroting (2)	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)	Stand 2e suppletoire begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen				
Uitgaven:				
Loonbijstelling				
Prijsbijstelling				
Onvoorzien				

T oelichting

Geheim	Stand ontwerpbegroting (1)	Stand 1e suppletoire begroting (2)	Mutaties 2e suppletoire begroting (3)	Stand 2e suppletoire begroting (4)=(2+3)
Verplichtingen				
Uitgaven				
Ontvangsten				

Algemene Toelichting

De tabellen conform model 2.81 geven inzicht in de opbouw van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de niet-beleidsartikelen. Model 2.81 geeft de opbouw voor de tweede suppletoire begroting. Indien zinvol worden de mutaties toegelicht. Dat geldt niet voor de mutaties van het artikel Geheim en voor de onderdelen Loonbijstelling en Prijsbijstelling van het artikel Nominaal en Onvoorzien. Loonbijstelling en prijsbijstelling worden toegelicht via een overzicht conform model 2.65. Overigens wordt er in het algemeen bij de Najaarsnota geen loon- en prijsbijstelling (meer) uitgedeeld; de betrokken regels in het verdelingsoverzicht conform model 2.81 blijven dan leeg.

2.82 Baten-lastendienst.....

Openingsbalans per 1 januari.....

(x € 1.000)

	definitieve openingsbalans	indicatieve openingsbalans (uit ontwerpbegroting t)
Activa		
Immateriële activa	...	
Materiële activa	...	
- grond en gebouwen	...	
- installaties en inventarissen	...	
- overige materiële vaste activa	...	
Voorraden	...	
Debiteuren	...	
Nog te ontvangen	...	
Liquide middelen	...	
Totaal activa	...	
Passiva		
Eigen vermogen	...	
- exploitatiereserve	...	
Leningen bij MvF	...	
Voorzieningen	...	
Crediteuren	...	
Nog te betalen	...	
Totaal passiva	...	

Algemene Toelichting

De waarderingsgrondslagen van de definitieve openingsbalans worden toegelicht.

In de toelichting worden de opmerkelijke verschillen (verschillen groter dan 10%) toegelicht tussen de indicatieve en de definitieve openingsbalans. Indien geen indicatieve openingsbalans kan worden opgenomen, worden de opmerkelijke (grote) posten uit de definitieve openingsbalans toegelicht. Conform artikel 5, vierde lid, van de regeling baten-lastendiensten kan in de openingsbalans geen onverdeeld resultaat worden opgenomen.

Zie ook model 282 in Word.

3.00 Inhoudsopgave jaarverslag

Inhoudsopgave

	Pag . .	Pag . .
A. Algemeen		C. Jaarrekening
. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot déchargeverlening zie model 3.10		. -De departementale verantwoordingsstaat zie model 3.15 en model 3.17
. Leeswijzer		verantwoordingsstaat begrotingsfonds.
		De taartdiagrammen worden voor de inhoudsopgave opgenomen.
		De samenvattende verantwoordingstaat baten-lastendiensten zie model 3.20
		Jaarverantwoording baten-lastendienst per 31 december 20.... zie model 3.80.
		De saldibalans model 3.18
B. Beleidsverslag		Topinkomens model 4.52
. Beleidsprioriteiten zie model 3.25		
. Beleidsartikelen zie model 3.30		
. Titel artikel 01		
. ..		
. ..		
. Niet-beleidsartikelen zie model 3.40		D. Bijlagen
. Bedrijfsvoeringsparagraaf zie model 3.60		Toezichtsrelaties en ZBO's/RTW's model 4.51
		Jaarverslag Begrotingsfonds
		Topinkomens zie model 4.53

Algemene Toelichting

- Indien het jaarverslag van een Begrotingsfonds als bijlage bij het departementale jaarverslag van een ministerie is gevoegd, heeft dit jaarverslag een gelijke opbouw als in dit model is weergegeven met uitzondering van het onderdeel dechargeverlening.

Let op

De titel van het taartdiagram is; Gerealiseerde uitgaven of gerealiseerde ontvangsten van het departement verdeeld over de beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen.

3.10 Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

In dit onderdeel wordt het jaarverslag aangeboden aan de Staten-Generaal en wordt het verzoek tot dechargeverlening gedaan. Dit verzoek dient gericht te zijn aan de Voorzitters van de beide kamers der Staten-Generaal. Daartoe kan gebruik gemaakt worden van onderstaande standaardtekst.

AANBIEDING EN DECHARGEVERLENING

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

[Alternatief A : voor een departementaal jaarverslag.]

Hierbij bied ik, mede namens de staatssecretaris van ....., het departementale jaarverslag van het jaar Ministerie van .....( ) over het jaar 20.. aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van ..... decharge te verlenen over het in het jaar 20.. gevoerde financiële beheer.

[Alternatief B1: voor een niet-departementaal jaarverslag, i.c. voor het koninklijk huis, de hoge colleges, koninkrijksrelaties, nationale schuld, een begrotingsfonds.]

Hierbij bied ik <eventueel: , mede namens de Minister/Staatssecretaris .....,> het jaarverslag met betrekking tot de begroting van ..... (..) over het jaar 20.. aan.

[Alternatief B2: voor de situatie dat het departementaal jaarverslag en het jaarverslag van een begrotingsfonds in één boekwerk als kamerstuk worden gepubliceerd.]

Hierbij bied ik, mede namens de Staatssecretaris van ....., het departementale jaarverslag van het Ministerie van .....( ) over het jaar 20.. aan, alsmede het jaarverslag met betrekking tot de begroting van het fonds ..... (..) over het jaar (..).

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van ..... decharge te verlenen over het in het jaar 20.. gevoerde financiële beheer.

1.

[Na een van deze alternatieve teksten doorgaan met]

Ten behoeve van de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening is door de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport opgesteld. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer met betrekking tot:

- a. het gevoerde financieel beheer en materieelbeheer;
- b. de ten behoeve van dat beheer bijgehouden administraties;
- c. de financiële informatie in het jaarverslag <eventueel: de jaarverslagen>;
- d. de betrokken saldibalans <eventueel: de betrokken saldibalansen>;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag <eventueel: de jaarverslagen> opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 20...;
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt <eventueel: de voorstellen van de slotwet die met de onderhavige jaarverslagen samenhangen>;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot het onderzoek van de centrale administratie van 's Rijks schatkist en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer met betrekking tot de in het Financieel jaarverslag van het

Rijk over 20.. opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten van het Rijk over 20.., alsmede met betrekking tot de Saldibalans van het Rijk over 20.. (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is <eventueel: slotwetten zijn> aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

[In voorkomende situaties wordt hieraan de volgende passage toegevoegd].

Met het oog op de dechargeverlening wijs ik op de volgende bevindingen van de Algemene Rekenkamer. De Algemene Rekenkamer heeft met betrekking tot .....[beleids- of bedrijfsvoeringonderwerp invullen] bezwaar ex artikel 88 van de Comptabiliteitswet 2001 gemaakt. De Rekenkamer heeft mij bij haar brief van ..... meegedeeld dat zij, ook na de door mijn ministerie bij brief van ..... gegeven verklaring en voorgestelde verbeteracties, haar bezwaar handhaaft.

[Zonodig uit te breiden met een aanvullende tekst].

[Hierna doorgaan met de tekst onder alternatief A of B]

[Alternatief A]

De handhaving van dit – zogenaamde rechtmatigheids- – bezwaar leidt tot een zogenaamde Indemniteitsprocedure ex artikel 89, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2001. In het kader van deze procedure zal ik uiterlijk twee maanden na de hiervoor genoemde brief van de Algemene Rekenkamer een voorstel tot vaststelling van een indemniteitswet bij de Tweede Kamer indienen (zie model 3.90). Samengevat betreft het bezwaar het volgende. ....

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat het voorstel tot vaststelling van deze indemniteitswet is aangenomen.

[Alternatief B]

De handhaving van dit zogenaamde tweede-orde-bezwaar heeft geleid tot een vermelding door de Algemene Rekenkamer van het bezwaar in haar rapport van het rechtmatigheidsonderzoek over 20.. met betrekking tot mijn ministerie. Samengevat betreft het bezwaar het volgende. ....

Standpunt minister op grond van artikel 63, vierde lid CW 2001:

[Na een samenvatting van het bezwaar wordt het standpunt van de minister over het bezwaar opgenomen. Indien dit standpunt op de 3e woensdag van mei nog niet is bepaald, dient hier aangegeven te worden, wanneer de Tweede Kamer over dit standpunt zal worden geïnformeerd. Op grond van artikel 63, vierde lid, moet dat in elk geval vóór de behandeling van het jaarverslag door de Tweede Kamer].

De Minister van .....

Naam: .....

Handtekening: .....

[Ondertekening is slechts nodig door 1 minister. Uit de eerste alinea blijkt namens welke staatssecretaris en/of (ander) minister aanbieding mede plaatsvindt.]

[Vervolgens onderstaande twee verklaringen opnemen op een nieuwe (rechter) pagina:]

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, tweede lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

3.17 Verantwoordingsstaat begrotingsfonds

Verantwoordingsstaat 20..

van het begrotingsfonds .....

Bedragen x € 1.000

Art.	Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen	(2) Realisatie				
			Uitgaven	Ontvangsten	Verplichting	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...	...	...	...
	Subtotaal		a	b		a	b
			t	t		t	t
07	Na-/Voordelig eindsaldo (cumulatief) vorig jaar (-t)		u	o		u	o
			t-1	t-1		t-1	t-1
			- o	- u		- o	- u
	Subtotaal		t-1	t-1		t-1	t-1
			u	o		u	o
			t	t		t	t
08	Na-/Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)		o	u		o	u
			t	t		t	t
			- u	- o		- u	- o
	Totaal		c	d		c	d
			t	t		t	t

Artikel	Omschrijving	(3) Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting Verplichtingen .	Uitgaven		Ontvangsten	
			Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten
01	Beleidsartikel 01	...	...	...	...	...
02	Beleidsartikel 02	...	...	...	...	...
06	Niet-beleidsartikel 06	...	...	...	...	...
	Subtotaal		a	b		a
			t	t		t
07	Na-/Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)		o	u		o
			t	t		t
			- u	- o		- o
	Subtotaal		t	t		t
			ut	ot		ot

08	Na/-Voordelig eindsaldo huidig jaar (t)	o t - u t	u t - o t
	Totaal	c t	d t

Algemene Toelichting

- De verplichtingenbedragen worden niet getotaliseerd.
- De gerealiseerde uitgavenbedragen worden steeds naar boven afgerond (EUR 1.000).

3.18 Saldibalans per 31 december

Saldibalans per 31 december 20.. van het

Ministerie van .....

Bedragen x € 1.000

1)	Uitgaven ten laste van de begroting	...	2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting	...
3)	Liquide middelen	...			...
4)	Rekening-courant RHB	...	4a)	Rekening-courant RHB	...
5)	Uitgaven buiten begrotingsverband (=intra-comptabele vorderingen)	...	6)	Ontvangsten buiten begrotingsverband (=intra-comptabele schulden)	...
7)	Openstaande rechten	...	7a)	Tegenrekening openstaande rechten	...
8)	Extra-comptabele vorderingen	...	8a)	Tegenrekening extra-comptabele vorderingen	...
9a)	Tegenrekening extra-comptabele schulden	...	9)	Extra-comptabele schulden	...
10)	Voorschotten	...	10a)	Tegenrekening voorschotten	...
11a)	Tegenrekening garantieverplichtingen	..	11)	Garantieverplichtingen	...
12a)	Tegenrekening openstaande verplichtingen	.	12)	Openstaande verplichtingen	...
13)	Deelnemingen	...	13a)	Tegenrekening deelnemingen	...
.	Totaal	...	.	Totaal	...

Algemene Toelichting

De saldibalans per 31 december geeft de financiële posten weer die bij de afsluiting van de begrotingsboekhouding aan het einde van het begrotingsjaar bestaan en meegenomen worden naar volgende begrotingsjaren. Hieronder worden de onderdelen van de saldibalans nader toegelicht.

De saldibalans per 31 december bevat geen tussenrekeningen en sluitrekeningen met kasbeheerders.

In de toelichting bij de saldibalans wordt per post aangegeven welke (individuele) intra- en extra- comptabele vorderingen, schulden en voorschotten in verhouding tot de totale omvang van deze posten een grote omvang hebben.

De afdeling Rijkshoofdboekhouding (RHB) van het Ministerie van Financiën verstuurt elk jaar een saldobiljet aan de ministeries en de begrotingsfondsen. Dit saldobiljet geeft per ministerie de laatste stand van de rekening(en)-courant van het afgelopen dienstjaar weer. Voor de opstelling van de saldibalans is dit saldobiljet maatgevend: Het saldo van de rekening-courant op de saldibalans moet gelijk zijn aan het saldo dat vermeld staat op het laatst verstuurd saldobiljet.

ad 1 en 2) Begrotingsuitgaven en -ontvangsten

Onder de post Uitgaven en ontvangsten ten laste van de begroting worden de gerealiseerde begrotingsuitgaven en -ontvangsten van het jaar opgenomen. De bedragen dienen overeen te komen met de bedragen uit de verantwoordingsstaat. Voor de jaren waarvoor de slotwet nog niet door de Staten-Generaal is vastgesteld, worden de bedragen per begrotingsjaar opgenomen. Nadat de slotwet over een bepaald begrotingsjaar is vastgesteld, worden de voor dat jaar geboekte begrotingsuitgaven en -ontvangsten met het ministerie van Financiën verrekend via de rekening-courant met de RHB.

ad 3) Liquide middelen

De post Liquide middelen is opgebouwd uit het saldo van de banken en de contante gelden. Als bedrag voor het banksaldo wordt opgenomen de stand van de bankrekeningen die meelopen in het saldoloos betalingsverkeer via de Rijksschatkist. Van dit saldo ontvangt u een opgave van de RHB. Bij dit saldo moet worden opgeteld het saldo van de bankrekeningen die niet worden gereguleerd via de Rijksschatkist. Als bedrag voor dit saldo wordt opgenomen het saldo van de laatste bankafrekening van het jaar wordt ontvangen.

ad 4 en 4a) Rekening-courant

Op de rekening-courant met de RHB wordt de financiële verhouding met de Rijksschatkist geadmistreerd. Opgenomen wordt het bedrag van het laatst verstuurd saldobiljet van de RHB. Bij eventuele verschillen met de departementale administratie wordt overleg gevoerd, maar het door de RHB bepaalde saldo van de rekening-courant is uiteindelijk leidend voor opname in de departementale saldibalans.

ad 5 en 6) Ontvangsten en uitgaven buiten begrotingsverband

Onder de posten Uitgaven en ontvangsten buiten begrotingsverband worden de saldi van de betreffende grootboekrekeningen uit de begrotingsboekhouding van de departementen opgenomen. Ter bepaling van de saldi na afloop van het jaar wordt nagegaan of verrekening met derden nog plaats zal vinden. Indien blijkt dat dit niet meer het geval zal zijn, worden deze vorderingen en schulden alsnog ten laste van de uitgaven respectievelijk ten gunste van de ontvangsten binnen begrotingsverband van dat jaar geboekt. Verrekeningen tussen departementen en/of baten-lastendiensten moeten geregeld zijn aan het eind van het boekjaar.

ad 7 en 7a) Openstaande rechten

Openstaande rechten zijn vorderingen die niet voortvloeien uit met derden te verrekenen begrotingsuitgaven, maar die op andere wijze zijn ontstaan. Rechten kunnen ontstaan doordat conform wettelijke regelingen vastgestelde aanslagen aan derden worden opgelegd (bijvoorbeeld belastingen, college- en schoolgelden) of op grond van doorberekening van de kosten van verleende diensten of geleverde goederen. Rechten zijn een voorfase van de ontvangsten.

ad 8 en 8a) Extra-comptabele vorderingen

Extra-comptabele vorderingen zijn vorderingen die zijn voortgevloeid uit uitgaven ten laste van de begroting. Het gaat om bedragen die via de RHB zijn verwerkt en binnen begrotingsverband zijn geboekt en waarvoor op termijn nog een verrekening met derden dan wel met een ander onderdeel van het Rijk zal plaatsvinden. Tevens vallen hieronder de uitgaven die in eerste instantie op derdenrekeningen zijn geboekt, maar waarvan de verrekening met derden dan wel een ander onderdeel van het Rijk niet binnen een redelijke termijn heeft plaatsgevonden, terwijl verrekening binnen een afzienbare termijn mogelijk is.

Onder de post Extra-comptabele vorderingen wordt het totaalbedrag opgenomen van de betreffende rekening(en) uit de administratie. Voor het inzicht in de ouderdom van de vorderingen wordt in de toelichting een nader onderscheid gemaakt naar de mate van liquiditeit/opeisbaarheid van de vorderingen en wel in direct opeisbare vorderingen, op termijn opeisbare vorderingen en geconditioneerde vorderingen. De toelichting op artikel 22 (mogelijke overige administraties), onderdeel a, van de Regeling departementale begrotingsadministratie 2007 geeft een uiteenzetting van de hiervoor genoemde verschillende categorieën vorderingen.

Voor het inzicht in de uitstaande leningen wordt in de toelichting het totaal uitstaande bedrag aan leningen vermeld. (*noot: Voor de inzichtelijkheid kan de ouderdom van de extra-comptabele vorderingen met behulp van een tabel worden gepresenteerd.)

ad 9 en 9a) Extra-comptabele schulden

Extra-comptabele schulden zijn schulden die zijn voortgevloeid uit ontvangsten ten gunste van de begroting. Het gaat om bedragen die via de RHB zijn verwerkt en binnen begrotingsverband zijn geboekt en waarvoor nog op termijn een verrekening plaats zal vinden. Ook verstrekte leningen worden onder de post extra-comptabele schulden opgenomen.

Onder de post Extra-comptabele schulden wordt het totaal bedrag opgenomen van de betreffende rekening(en) uit de administratie. Voor het inzicht in de ouderdom van de schulden wordt in de toelichting een nader onderscheid gemaakt naar de resterende looptijd en wel op korte termijn opeisbare schulden en op lange termijn opeisbare schulden. Op korte termijn opeisbare schulden zijn schulden die in het lopende (of komende) dienstjaar afgelost zullen worden. Op lange termijn opeisbare schulden zijn schulden die na het lopende (of komende) dienstjaar afgelost zullen worden.

(*noot: Voor de inzichtelijkheid kan de ouderdom van de extra-comptabele schulden met behulp van een tabel worden gepresenteerd.)

ad 10 en 10a) Voorschotten

Onder de post Voorschotten worden de bedragen opgenomen die aan derden zijn betaald - en via de RHB zijn verwerkt- vooruitlopend op later definitief vast te stellen of af te rekenen bedragen. Voorschotten die op 31 december nog niet definitief vastgesteld of afgerekend zijn, worden in de saldibalans per 31 december opgenomen. Hierbij wordt inzicht gegeven in de ouderdom van de voorschotten. Is bij de overlopende betaaloopdrachten (betalingen of posten onderweg) sprake van verleende voorschotten dan wordt de stand van de voorschotten hiervoor gecorrigeerd.

De afgerekende voorschotten en hun ouderdom in het begrotingsjaar worden afzonderlijk opgenomen. De toeslagen worden per toeslag opgenomen. (*noot: Voor de inzichtelijkheid kan de ouderdom van de voorschotten met behulp van een tabel worden gepresenteerd.)

ad 11 en 11a) Garantieverplichtingen

Onder de post Garantieverplichtingen in de saldibalans worden de bedragen opgenomen die de hoofdsommen vormen van de garanties.

Een verleende garantie wordt gezien als een verplichting en moet als verplichting op dezelfde manier in de financiële administratie worden verwerkt. Er is dus geen verschil in de registratie van garantieverplichtingen en andersoortige verplichtingen. Een verschil tussen een garantie en een andere verplichting is wel dat de hoofdsom van een garantie veelal niet of slechts gedeeltelijk tot uitbetaling zal leiden. De garantieverplichtingen, die een onderdeel zijn van de openstaande verplichtingen, dienen apart te worden toegelicht.

ad 12 en 12a)

Openstaande verplichtingen

De post Openstaande verplichtingen vormt een saldo van de aangegane verplichtingen, hierop verrichte betalingen en negatieve bijstellingen van in eerdere begrotingsjaren aangegane verplichtingen. Het saldo heeft zowel betrekking op de binnen als buiten begrotingsverband geboekte verplichtingen.

Het bedrag van de openstaande verplichtingen is opgebouwd volgens onderstaand model:

Verplichtingen per 1 januari van het begrotingsjaar + aangegane verplichtingen in het begrotingsjaar -/- verrichte betalingen -/- de negatieve bijstellingen van de aangegane verplichtingen in eerdere begrotingsjaren).

Omvangrijke bijstellingen van aangegane verplichtingen worden toegelicht.

Niet uit de saldibalans blijvende bestuurlijke verplichtingen

Soms is er sprake van niet uit de saldibalans blijvende verplichtingen, bijvoorbeeld in geval van door het Rijk gesloten bestuursovereenkomsten of bestuursconvenanten met decentrale overheden of met functionele overheden (ZBO's/RWT's, bijvoorbeeld scholen). Dergelijke bestuurlijke verplichtingen kunnen niet altijd al als juridische verplichtingen worden aangemerkt, bijvoorbeeld als het Rijk met de koepels VNG, IPO of UvW of met onderwijskoepels een bestuursovereenkomst of -convenant sluit die beleidsmatig en budgettair (slechts) op bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's betrekking heeft. De juridische verplichtingen ontstaan vaak pas later door beschikkingen van het Rijk aan die bepaalde decentrale overheden of ZBO's/RWT's. In dergelijke situaties uit het oogpunt van transparantie voor de Staten-Generaal van belang dat uit de toelichting bij de post Openstaande verplichtingen blijkt dat er nog sprake is van niet-juridische verplichtingen in de vorm van bestuursovereenkomsten of bestuursconvenanten die niet zijn opgenomen in de post Openstaande verplichtingen en om welk (totaal)bedrag het gaat.

Het doel van deze aanvullende informatie is om de Tweede Kamer te informeren over een substantieel bedrag aan niet uit de saldibalans blijvende verplichtingen. Als substantieel bedrag wordt aangemerkt een bedrag van € 25 mln. of meer aan bestuurlijke verplichtingen (bestuursovereenkomsten, bestuursconvenanten, e.d.).

Een kleiner bedrag is substantieel als het 10% of meer van het (totaal)bedrag op de post Openstaande verplichtingen betreft.

Het is niet nodig in de toelichting bij de post Openstaande verplichtingen een overzicht van alle bestuurlijke verplichtingen te geven met de daarbij behorende bedragen. Ter indicatie van het totaalbedrag kan een enkele grote uitschieter worden vermeld. Het vermelde totaalbedrag moet vanzelfsprekend wel uit een (extra-comptabel bijgehouden) administratie kunnen worden afgeleid, dit mede met het oog op de controle ervan (controlespoor!), zodat de volledigheid en de juistheid van deze niet uit de saldibalans blijvende bestuurlijke verplichtingen aannemelijk kunnen worden gemaakt. Met het oog op de volledigheid behoren, naast de hierboven bedoelde bestuursovereenkomsten of -convenanten die in strikte zin (nog) niet als juridische verplichtingen (kunnen) worden aangemerkt, ook politieke toezeggingen tot bestuurlijke verplichtingen; te denken valt aan schriftelijke of mondelinge afspraken op politiek-bestuurlijk niveau gemaakt door of namens de politieke leiding, waarbij een financiële toezegging wordt gedaan (bijvoorbeeld tijdens een werkbezoek). In geval van een mondelinge afspraak/toezegging is het wel van belang dat daarvan een schriftelijke weergave (verslag, notulen, e-mail, memo van de minister, oid) beschikbaar is.

Ad 13 en 13a) Deelnemingen

Onder de post Deelnemingen worden alle deelnemingen in besloten en naamloze vennootschappen en internationale instellingen opgenomen. Tevens worden deze deelnemingen toegelicht. De waardering van de deelnemingen geschiedt in beginsel op basis van de oorspronkelijke aankoopprijs.

3.20 Samenvattende verantwoordingsstaat baten-lastendienst

Samenvattende verantwoordingsstaat 20.. inzake baten-lastendiensten van het

Ministerie van .....(…)

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	(4) Realisatie t-1
Baten- lastendienst.....				
Totale baten	...	...	...	
Totale lasten	...	...	...	
Saldo van baten en lasten	...	...	...	
Totale kapitaalontvangsten	...	...	...	
Totale kapitaaluitgaven	...	...	...	

Zie ook model 320 in Word.

3.22 Aanbiedingsbrief ontwerpjaarverslag en -Slotwet

Datum: ..... (*noot: Datum van verzending invullen; niet de datum waarop de minister feitelijk ondertekent.)

Betreft: Aanbieding ontwerp-jaarverslag en ontwerp-slotwet van het Ministerie van ..... (. . .) over het jaar 20..
aan de Algemene Rekenkamer

Het bovenvermelde ontwerp-jaarverslag en de bovenvermelde ontwerp-slotwet worden door mij/ons hierbij aangeboden aan de Minister van Financiën ter indiening, namens mij/ons, bij de Algemene Rekenkamer.

De Minister van .....,

(*noot: In voorkomende gevallen een tweede ondertekenaar opnemen)

Algemene Toelichting

-Op het briefpapier van het betreffende ministerie.

-

Geen adressering, dus ook niet geadresseerd aan de Minister van Financiën.

3.25 Beleidsprioriteiten (beleidsverslag)

Voor het jaarverslag 2011 is geen tabel voorgeschreven.

Algemene Toelichting

Het beleidsverslag is vormvrij, met uitzondering van de verwerking van de maatregelen uit het Regeerakkoord Rutte I. In de brief over de 17 hervormingen van de MP is aangegeven dat alle maatregelen uit het regeerakkoord, waaronder de 17 hervormingen, een vertaling krijgen in de begroting en het jaarverslag. Daarmee worden zij opgenomen in de route die de normale verantwoordingsdocumenten doorlopen.

Voor de 17 hervormingen geldt dat zij gedurende de kabinetsperiode apart te volgen moeten zijn. Indien de hervorming budgettaire gevolgen heeft, zal deze verwerkt worden bij het desbetreffende beleidsartikel. Mocht een koppeling aan een budget of artikel niet mogelijk zijn dan kan de eerstverantwoordelijke minister gebruik maken van de beleidsagenda en het beleidsverslag. De desbetreffende hervorming moet duidelijk herkenbaar in het beleidsartikel en/of beleidsverslag terugkomen. Het beleidsverslag mag maximaal uit 10 pagina bestaan.

3.30 Beleidsartikel jaarverslag

Inleiding

Artikel

Algemene beleidsdoelstelling

Doelbereiking en maatschappelijke effecten

Algemene Toelichting

Beschrijf hier in hoeverre de algemene doelstelling is bereikt (outcome). Dit zal (gedeeltelijk) een optelsom zijn van het bereiken van de operationele doelstellingen (output). Waar mogelijk wordt het maatschappelijk effect van het gevoerde beleid beschreven. Maak bij het beschrijven van de doelbereiking en het maatschappelijk effect eventueel gebruik van uitkomst van evaluatieonderzoek. Noem in dit geval ook de beleidsconsequenties en -wijzigingen die resulteren uit het evaluatieonderzoek. NB. Hier mag geen nieuw beleid met financiële consequenties opgenomen worden.

Externe factoren

Algemene Toelichting

Geef hier aan in hoeverre de in de begroting genoemde externe factoren van invloed zijn geweest op het beleid.

Realisatie meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Indicatoren

Indicatoren					
Indicator	Basiswaarde peildatum	Realisatie t-2	Realisatie t-1	Streefwaarde t	Realisatie t
Indicator	Basiswaarde peildatum	Realisatie t-2	Realisatie t-1	Streefwaarde t	Realisatie t
Bron					

Algemene Toelichting

In bovenstaande tabel worden de in de begroting opgenomen indicatoren -indien zinvol en relevant- weergegeven met de streefwaarde van het afgelopen jaar en de gerealiseerde waarde. Voor elke indicator wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven is gebaseerd. Als meerdere indicatoren gebaseerd zijn op dezelfde bron dan volstaat éénmaal opnemen hiervan. Indicatoren zijn gegevens over de mate waarin de algemene doelstelling wordt bereikt (outcome). Hierbij dient de overheid een duidelijke verantwoordelijkheid te hebben en te sturen op de betreffende indicator. De gegevens zelf dienen te worden opgenomen en niet enkel een omschrijving hiervan. Bij het benutten van andere documenten het beoogde gegeven opnemen en zondig verwijzen. Kwantitatieve gegevens worden weergegeven in de vorm van een trend (van verleden naar toekomst).

Als t-2 samenvalt met de peildatum van de basiswaarde kan deze kolom komen te vervallen. Streefwaarden sluiten waar mogelijk aan bij het meerjarig inzicht in de budgettaire tabel (bv. t+1 en t+4).

De term 'basiswaarde' geeft het uitgangspunt van de algemene doelstelling aan. De meerwaarde van de basiswaarde is dat achteraf kan worden gemeten of er een grote of kleine stijging heeft plaatsgevonden en dus wat het nut is geweest van de inspanningen.

Zonodig het gegeven toelichten in maximaal 3 regels, bijvoorbeeld over de aard van het gegeven en mogelijke beperkingen in het gebruik.

Kengetallen

Algemene Toelichting

Indien andere kwantitatieve gegevens over de beleidscontext zinvol en relevant worden gevonden kunnen deze facultatief in dat geval in een aparte tabel als kengetallen worden opgenomen. Kengetallen geven inzicht in omgevingsvariabelen die van

belang zijn voor de doelstellingen. Te denken valt aan economische groei, de positie van Nederland ten opzichte van andere landen, etc. De tabelvorm is niet voorgeschreven, maar de voorkeur gaat uit naar gelijkvormige tabellen als voor de overige kwantitatieve gegevens.

Zonodig een toelichting op het gegeven in maximaal drie regels.

Kengetallen

Kengetallen				
Kengetallen	waarde 20	waarde 20	waarde 20	waarde peildatum
Bron				
Kengetal	waarde 20	waarde 20	waarde 20	waarde peildatum
Bron	waarde 20	waarde 20	waarde 20	

Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel X

(x € 1.000)

Algemene doelstelling A	Realisatie					Vastgestelde begroting, incl. stand ISB (+/-) dep. herindeling	Verschil
	t-4	t-3	t-2	t-1	t		
Verplichtingen							
waarvan							
garantieplichtingen							
Uitgaven							
Programma-uitgaven							
* Operationele doelstelling A							
* Instrument u							
Operationele doelstelling B							
* Instrument v							
* Bijdrage begrotingsfonds w							
Operationele doelstelling C							
* Instrument x							
* Instrument y							
* Bijdrage ZBO z							
Apparaatsuitgaven							
Baten-lastendiensten							
Ontvangsten							

Algemene Toelichting

In de toelichting bij de tabel wordt op bondige wijze ingegaan op opmerkelijke verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar. De toelichting bevat geen meerjarige beschouwingen. In de toelichting hoeft het instrument belastinguitgaven niet te worden toegelicht. Hiervoor kan volstaan worden met een verwijzing naar het belastingplan.

Operationele doelstelling

Doelbereiking

Algemene Toelichting

Voor zover niet opgenomen bij de algemene doelstelling, kan informatie over het bereiken van de operationele doelstelling

hier worden vermeld.

Indien de instrumenten die in de begroting worden genoemd (eventueel aangevuld met nieuwe instrumenten), niet zijn gerealiseerd wordt in de toelichting aangegeven waarom niet. Hier kan een relatie worden geleid met het al dan niet bereiken van de doelstelling.

Realisatie meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Algemene Toelichting

In onderstaande tabel worden de in de begroting opgenomen indicatoren weergegeven- indien zinvol en relevant- met de streefwaarde van het afgelopen jaar en de gerealiseerde waarde. Voor elke indicator wordt de bron aangegeven waarop dit gegeven is gebaseerd. Als meerdere indicatoren gebaseerd zijn op dezelfde bron dan volstaat éénmaal opnemen hiervan.

- Indicatoren zijn gegevens over prestaties/output, doelbereik (bruto-effect) en de bijdrage van de overheid die inzicht geven in het bereiken van de operationele doelstelling (netto-effect). Hierbij dient de overheid een duidelijke verantwoordelijkheid te hebben en te sturen op de betreffende indicator. Bijvoorbeeld bij de operationele doelstelling "vermindering van schooluitval" gaat het om de indicator "aantal leerlingen dat is uitgevallen".

Indien geen zinvolle en relevante indicator kan worden bepaald is het 'comply' or 'explain'-beginsel van toepassing. Dit houdt in dat wordt uitgelegd (explain) waarom bij sommige artikelen geen indicatoren zijn opgenomen (comply). Deze uitleg wordt bij voorkeur in de leeswijzer opgenomen.

De term 'basiswaarde' geeft het uitgangspunt van de operationele doelstelling aan. De meerwaarde van de basiswaarde is dat achteraf kan worden gemeten of er een grote of kleine stijging heeft plaatsgevonden en dus wat het nut is geweest van de inspanningen.

Zonodig het gegeven toelichten in maximaal 3 regels, bijvoorbeeld over de aard van het gegeven en mogelijke beperkingen in het gebruik.

Indicatoren					
Indicator	Basiswaarde peildatum	t-2	t-1	Streefwaarde t	Realisatie t
Indicator	Basiswaarde peildatum	t-2	t-1	Streefwaarde t	Realisatie t
Bron					

Kengetallen

Algemene Toelichting

Indien andere kwantitatieve gegevens over de beleidscontext zinvol en relevant worden gevonden kunnen deze facultatief in dat geval in een aparte tabel als kengetallen worden opgenomen. Kengetallen geven inzicht in omgevingsvariabelen die van belang zijn voor de doelstellingen. Te denken valt aan economische groei, de positie van Nederland ten opzichte van andere landen, etc. De tabelvorm is niet voorgeschreven, maar de voorkeur gaat uit naar gelijkvormige tabellen als voor de overige kwantitatieve gegevens.

Zonodig een toelichting op het gegeven in maximaal drie regels.

Kengetallen

Kengetallen				
Kengetallen	Waarde 20..	Waarde 20..	waarde 20	Waarde peildatum
Bron				
Kengetallen	Waarde 200	Waarde 20	Waarde 20	Waarde peildatum
Bron				

Overzicht afgeronde onderzoeken

Algemene Toelichting

In het overzicht wordt de onderzoeken opgenomen die in jaar t-1 zijn gestart dan wel zijn afgerond. In de kolom 'Afgerond' wordt opgenomen 't-1' (indien het onderzoek ook daadwerkelijk in jaar t-1 is afgerond) of 't +1' of een later jaar' (indien het onderzoek in jaar t -1 nog niet is afgerond maar afronding in een later jaar zal plaatsvinden). Opmerkelijke verschillen

worden onder de tabel toegelicht. Bij de categorie overig evaluatieonderzoek gaat het onder meer om doelbereikingsonderzoek, onderzoek naar het functioneren van organisaties, onderzoek naar (de doelmatigheid van) de bedrijfsvoering en wetsevaluaties.¹ Waar zinvol wordt de vindplaats van achtergrondinformatie/voortgang of een eindrapport aangegeven met een Kamernummer of internetadres.

	Onderzoek onderwerp	AD of OD	Start	Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	<onderwerp>	nr AD of OD			
	<onderwerp>	nr AD of OD			
Effectenonderzoek ex post	<onderwerp>	nr AD of OD			
	<onderwerp>	nr AD of OD			
Overig evaluatieonderzoek	<onderwerp>	nr AD of OD			

3.40 Budgettaire gevolgen van niet-beleidsartikelen jaarverslag

Opbouw verplichtingen-, uitgaven- en ontvangsten van de vastgestelde begroting t, realisatie en het verschil ervan.

Bedragen x € 1.000

Algemeen	t-4	t-3	t-2	t-1	t (realisatie)	Vastgestelde begroting t, incl. stand ISB (+/-) dep. herindeling	Vershil
Verplichtingen							
Uitgaven							
Apparaatsuitgaven							
Programmauitgaven							
Ontvangsten							

(x € 1.000)

Geheim	t-4	t-3	t-2	t-1	t (realisatie)	Vastgestelde begroting t, incl. stand ISB (+/-) dep. herindeling	Vershil
Verplichtingen							
Uitgaven							
Ontvangsten							

Algemene Toelichting

Voor het invullen van de kolommen t-4 tot en met t-1 kan zonedig een groeipad worden gehanteerd. Dat houdt in dat in elk geval in het jaarverslag over t-1 de gegevens over voorafgaande jaren geheel opgenomen zullen moeten worden.

3.60 Bedrijfsvoeringsparagraaf

Inleiding

De bedrijfsvoeringsparagraaf in het departementale jaarverslag bestaat uit de volgende vier onderdelen:

Rechtmatigheid

artikel / post saldibalans / baten baten-lastendienst x

<tekst invoegen>

artikel / post saldibalans / baten baten-lastendienst y

<tekst invoegen>

In dit onderdeel wordt onder meer gerapporteerd over de niet-naleving van voorwaarden in wet- en regelgeving. Deze voorwaarden kunnen betrekking hebben op het aangaan van verplichtingen of het verrichten van betaling. Het uitgangspunt hierbij is dat een geconstateerde onrechtmatigheid, afhankelijk van de vraag waarop de desbetreffende voorwaarde betrekking heeft, aan de verplichting of de betaling wordt toegerekend, niet aan beide.

Totstandkoming beleidsinformatie

artikel x

<tekst invoegen>

artikel y

<tekst invoegen>

Financieel en materieelbeheer

<tekst invoegen>

-In dit onderdeel wordt gerapporteerd over gebleken tekortkomingen in de opzet en/of werking van het gevoerde beleid ter voorkoming en bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving.

-In dit onderdeel wordt

het niet toepassen

(het 'comply' or 'explain-beginsel') van artikel 3, eerste lid van de Instructie rijksdienst bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten gerapporteerd. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2008-837.html>

Overige aspecten van bedrijfsvoering

<tekst invoegen>

In dit onderdeel wordt expliciet ingegaan op het betaalgedrag van het ministerie en aan het effect van de getroffen maatregelen om minimaal 90% van de facturen binnen 30 dagen te betalen.

(*noot: De bedrijfsvoeringsparagraaf in het -niet departementale jaarverslag bestaat in ieder geval uit de eerste twee onderdelen.)

Algemene Toelichting

Voor het onderdeel over rechtmatigheid wordt onder rechtmatigheid verstaan comptabele rechtmatigheid. Comptabele rechtmatigheid houdt in dat een financiële transactie waarvan de uitkomst in het departementale jaarverslag dient te worden verantwoord in overeenstemming is met de begrotingswetten en met de in internationale regelgeving, Nederlandse wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen opgenomen bepalingen die de uitkomst van die financiële transactie beïnvloeden.

Voor de rapportering van fouten en onzekerheden (beide t.a.v. rechtmatigheid én getrouwheid) in de bedrijfsvoeringsparagraaf gelden vier soorten rapporteringstoleranties: een rapporteringstolerantie op artikelniveau, een rapporteringstolerantie voor de saldibalans, een rapporteringstolerantie voor de baten-lastendiensten en een rapporteringstolerantie op totaalniveau. Deze rapporteringstoleranties worden hierna toegelicht. Bij overschrijding van elke rapporteringstolerantie dienen fouten en onzekerheden met betrekking tot de rechtmatigheid en getrouwe weergave in de bedrijfsvoeringsparagraaf te worden gekwantificeerd. Daarbij geldt dat als het bedrag aan fouten respectievelijk

onzekerheden de desbetreffende rapporteringstolerantie te boven gaat, dan het totale bedrag aan fouten en onzekerheden dient te worden vermeld (dus niet alleen het bedrag dat de rapporteringstolerantie overschrijdt). Fouten en onzekerheden worden beide afzonderlijk vermeld, dus niet bij elkaar opgeteld. (*noot: Indien fouten of onzekerheden ten aanzien van de rechtmatigheid zijn bepaald aan de hand van steekproeven, wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf de meest waarschijnlijke fout gerapporteerd.)

1.

Rapporteringstolerantie op artikelniveau

Voor het rapporteren van fouten en onzekerheden op artikelniveau gelden de volgende kwantitatieve rapportagegrenzen.

Begrotingsartikel	Fouten	Onzekerheden
# € 150 miljoen	10%	10%
> € 150 miljoen en # € 500 miljoen	15 mln	15 mln
> € 500 miljoen	3%	3%

Verder geldt dat zowel de fouten als de onzekerheden betrekking hebben op de rechtmatigheid én de getrouwheid. Fouten en onzekerheden worden voorts apart bepaald (dus niet bij elkaar optellen).

De rapporteringstolerantie per begrotingsartikel wordt berekend over (1) de som van de uitgaven en ontvangsten op dat artikel en 2) over de verplichtingen afzonderlijk

. Verder is voor getrouw-beeldfouten een saldering van positieve en negatieve fouten binnen een begrotingsartikel toegestaan met uitzondering van een individuele fout die in de saldering is betrokken en die op zichzelf al de tolerantie van het totale artikel overschrijdt. Saldering van een getrouw-beeldfout in de uitgaven met een getrouw-beeldfout in de ontvangsten of omgekeerd is niet toegestaan.

2. Rapporteringstolerantie saldibalans

De rapportering vindt plaats op het niveau van het totaal van de saldibalans. De (totale) omvangsbasis van de saldibalans wordt bepaald aan de hand van de volgende uitgangspunten:

Bij vaststelling van de omvangsbasis van de saldibalans worden de volgende posten niet meegeteld: de uitgaven ten laste van de begroting, de ontvangsten ten gunste van de begroting, de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding en de tegenrekeningen. De relevante posten voor bepaling van de omvangsbasis zijn derhalve: liquide middelen, intracomptabele vorderingen en schulden, extracomptabele vorderingen en schulden, voorschotten, openstaande rechten, openstaande verplichtingen (incl. garanties) en deelnemingen.

Voor de rapportering in de BVP van fouten en onzekerheden in de saldibalans gelden de volgende kwantitatieve rapportagegrenzen.

Omvangsbasis saldibalans	Fouten	Onzekerheden
# € 150 miljoen	10%	10%
> € 150 miljoen en # € 500 miljoen	15 mln	15 mln
> € 500 miljoen en # € 1,5 miljard	15 mln	3%
> € 1,5 miljard	1%	3%

Voor de rapportering over de saldibalans geldt dus dat de tolerantie wordt berekend over het totaal van de posten, maar indien de rapportagegrenzen worden overschreden dient wel in de BVP te worden vermeld in welke posten de tekortkomingen zich voordoen. Verder is voor getrouwe-weergavefouten een saldering van positieve en negatieve fouten binnen een post van de saldibalans toegestaan.

3. Rapporteringstolerantie baten-lastendiensten

De rapportering vindt plaats op het niveau van het totaal van de baten van alle baten-lastendiensten gezamenlijk. De omvangsbasis wordt dus bepaald door de totalen van de baten van alle baten-lastendiensten bij elkaar op te tellen.

Voor de rapportering in de BVP van fouten en onzekerheden m.b.t. de baten-lastendiensten gelden de volgende kwantitatieve rapportagegrenzen.

Totale baten van alle baten-lastendiensten	Fouten	Onzekerheden
# € 150 miljoen	10%	10%
> € 150 miljoen en # € 500 miljoen	15 mln	15 mln

> € 500 miljoen en # € 1,5 miljard	15 mln	3%
> € 1,5 miljard	1%	3%

Voor de rapportering over de baten-lastendiensten geldt dus ook dat de tolerantie wordt berekend over het totaal, maar indien de rapportagegrenzen worden overschreden dient wel in de BVP te worden vermeld bij welke baten-lastendienst(en) de tekortkomingen zich voordoen.

Voor getrouwe-weergavefouten is per baten-lastendienst een saldering van positieve en negatieve fouten toegestaan op het niveau van de totale baten, de totale lasten, de totale kapitaalontvangsten en de totale kapitaaluitgaven (binnen deze categorieën).

4. Rapporteringstolerantie op totaalniveau

Voor het totaal van de artikelen in de departementale verantwoordingsstaat van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten (dus exclusief de baten-lastendiensten en de saldibalans) gelden de volgende tolerantiegrenzen:

Totaal van de artikelen	Fouten	Onzekerheden
# € 100 miljoen	10%	10%
> € 100 miljoen en # € 150 miljoen	10%	10%
> € 150 miljoen en # € 500 miljoen	15 mln	15 mln
> € 500 miljoen en # € 1,5 miljard	15 mln	3%
> € 1,5 miljard	1%	3%

Ook hier geldt dat zowel de fouten als de onzekerheden betrekking hebben op de rechtmatigheid én de getrouwheid. Fouten en onzekerheden worden voorts apart vermeld (dus niet bij elkaar optellen).

De rapporteringstolerantie op totaalniveau wordt berekend over (1) de som van de uitgaven en ontvangsten op alle artikelen en (2) over de verplichtingen afzonderlijk.

Voor alle toleranties geldt:

Bij overschrijding van de toleranties dient het totale bedrag en het totale percentage aan fouten en onzekerheden (ieder afzonderlijk) te worden vermeld (dus niet alleen het bedrag en het percentage dat de rapporteringstolerantie overschrijdt).

(*noot: De niet-departementale jaarverslagen zijn jaarverslagen die in aansluiting op de begrotingen, bedoeld in artikel 1, eerste lid, onder b tot en met i, van de CW 2001 worden opgemaakt. In deze niet-departementale jaarverslagen, worden alleen de rubrieken rechtmatigheid en de totstandkoming van de beleidsinformatie in de bedrijfsvoeringsparagraaf opgenomen.)

3.80 Jaarverantwoording baten-lastendienst per 31 december 20.....

Inleiding

Zie ook model 380 in Word.

Staat van baten en lasten van de baten-lastendienst.....

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting	(4) Realisatie t- 1
Baten				
Omzet moederdepartement	...	...	...	...
Omzet overige departementen	...	...	...	...
Omzet derden	...	...	...	...
Rentebaten	...	...	...	...
Vrijval voorzieningen	...	...	...	...
Bijzondere baten	...	...	...	...
Totaal baten	...	...	...	
Lasten				
Apparaatskosten				
- personele kosten	...	...	...	...
- materiële kosten	...	...	...	...
Afschrijvingskosten	...	...	...	...
- immaterieel	...	...	...	...
- materieel	...	...	...	...
Overige lasten				
- dotaties	...	...	...	...
voorzieningen				
- rentelasten				
- bijzondere lasten				
Totaal lasten	...	...	...	...
Saldo van baten en lasten	...	...	...	...

Algemene Toelichting

- Analyse van alle verschillen tussen begroting en realisatie, groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting.
- De omzet verdeeld naar productgroepen, en indien mogelijk een p * q-onderbouwing (prijs maal hoeveelheid)
- Een specificatie en toelichting van alle bijzondere baten en lasten;

-Ingeval een negatief resultaat is gerealiseerd: de wijze waarop dit verlies wordt gedekt en welke maatregelen worden genomen om toekomstige verliezen te voorkomen.

NB: Bijzondere baten/lasten vloeien voort uit de normale bedrijfsuitoefening, maar op grond van aard of omvang of het incidentele karakter worden deze apart gepresenteerd binnen het resultaat uit de normale bedrijfsuitoefening (bijvoorbeeld een reorganisatie). Buitengewone baten en lasten (baten en lasten niet voortvloeiend uit de normale bedrijfsuitoefening) komen zelden voor en zijn daarom niet in het standaardmodel opgenomen.

Balans per 31 december 20..

(Bedragen x € 1.000)		
	Balans t	Balans t-1
Activa		
Immateriële vaste activa	...	
Materiële vaste activa	...	
- grond en gebouwen	...	
- installaties en inventarissen	...	
- overige materiële vaste activa	...	
Vorraden	...	
Debiteuren	...	
Nog te ontvangen	...	
Liquide middelen	...	
Totaal activa:	...	
Passiva		
Eigen Vermogen	...	
- exploitatiereserve	...	
- onverdeeld resultaat	...	
Voorzieningen	...	
Leningen bij het MvF	...	
Crediteuren	...	
Nog te betalen	...	
Totaal passiva	...	

Algemene Toelichting

- Verloop en stand van de voorzieningen; De dotaties en onttrekkingen per voorziening worden uitgesplitst.
- De ontwikkeling van het eigen vermogen in relatie tot het plafond van 5% van de gemiddelde omzet in de afgelopen drie jaar.

Kasstroomb overzicht over 20...				
(Bedragen x € 1.000)				
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting (1)	Realis atie (2)	Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting (3)=(2)-(1)
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 20.. + stand debetorekeningen	...	...	...
2.	Totaal operationele kasstroom	...	...	...
	Totaal investeringen (-/-)	...	...	...
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	...	...	...
3.	Totaal investeringskasstroom	...	...	...
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	...	...	...
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	...	...	...
	Aflossingen op leningen (-/-)	...	...	...
	Beroep op leenfaciliteit (+)	...	...	...
4.	Totaal financieringskasstroom	...	...	...

5.	Rekening-courant RHB 31 december 20.. + stand depositorekeningen (=1+2+3+4) (*noot: maximale roodstand 0,5 miljoen €)	...	...	...
----	---	-----	-----	-----

Algemene Toelichting

- Verschillen tussen begroting en realisatie groter dan 10% van de oorspronkelijk vastgestelde begroting worden toegelicht;
- Er wordt vermeld in welke soorten (im)materiële vaste activa is geïnvesteerd.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 20..

Omschrijving generiek deel	t-3	t-2	t-1	Realisatie t
Kostprijzen per product (groep)				
Tarieven/uur				
Omzet per produktgroep (pxq)				
FTE-totaal(excl. externe inhuur)				

Saldo van baten en lasten (%)

Kwaliteitsindicator 1
Kwaliteitsindicator 2

XXXXXXXX

XXXX XXXX XXX XXX XXX

Omschrijving Specifiek Deel

Inspectie Diensten

Kostprijs/product:

Inspectie

Vergunningverlening

Monsterafname

Advies

Kwaliteit Handhaving:

Beschikbaarheid

Klachten

Geground verklaarde klachten(%)

ICT Diensten

Gewogen KP Beheer

Gewogen KP Ontwikkeling

Kwaliteitsindicatoren:

Beschikbaarheid

Betrouwbaarheid

Klanttevredenheid

Subsidie Diensten

Uitvoeringskosten/aanvraag

Regeling X

Regeling Y

Toegewezen bezwaarschriften (%)

Behandeltijden (in dagen)

Doorlooptijden (in dagen)

Algemene Toelichting

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 20..

<aanvulling basismodel per baten-lastendienst>

(*noot: Bij indexerings wordt gecorrigeerd conform de reguliere jaarlijkse loon- en prijstabellen.)

De richtlijn bestaat uit een generiek deel en een specifiek deel. Afhankelijk van het type baten-lastendienst bestaat de invulling van de doelmatigheidsparagraaf uiteindelijk uit een combinatie van generieke en specifieke doelmatigheidsindicatoren.

Het generieke deel bevat de meest betekenisvolle doelmatigheidsindicatoren in meerjarig perspectief, en is voor alle baten-lastendiensten van toepassing. In het generieke deel zijn de volgende indicatoren opgenomen:

- De (gemiddeld gewogen) kostprijs per produkt danwel produktgroep, waarbij er (in samenspraak met de departementale FEZ) gezocht dient te worden naar het juiste aggregatie-niveau. Het dient te gaan om een beperkt aantal betekenisvolle kostprijzen die bepalend zijn voor het grootste deel van de omzet.
- Het (gemiddeld gewogen) tarief per uur. (*)
- De totale omzet per produkt(groep).
- Het totaal aantal fte werkzaam bij de baten-lastendienst ultimo het jaar, exclusief externe inhuur.
- Het saldo van baten en lasten als percentage van de totale baten.

Iedere baten-lastendienst dient in het generieke deel van de tabel ten minste 2 kwaliteitsindicatoren op te nemen. De minimaal twee te kiezen indicatoren dienen bij voorkeur ontleend te zijn aan bestaande prestatie-afspraken tussen eigenaar, opdrachtgevers, en klanten. Voorbeelden van kwaliteitsindicatoren zijn: klanttevredenheid, doorlooptijd, behandelzeiten, percentage toegewezen bezwaarschriften, beschikbaarheid/bereikbaarheid organisatie, etc.

(*) Er wordt in principe gerapporteerd op basis van indices, maar er mag ook gerapporteerd worden op basis van reële tarieven, zodat er zicht wordt geboden op de reële tarief-ontwikkeling.

Het specifieke deel in de tabel is bestemd voor die baten-lastendiensten die tot een bepaald subtype gerekend kunnen worden. Het bevat doelmatigheidsindicatoren die gerelateerd zijn aan de specifieke bedrijfsprocessen van de organisatie.

- Voor Inspectiediensten (nVWA, IVW, en VI) is er sprake van standaardisatie. Deze diensten nemen als kostprijs het (gemiddeld gewogen uur)tarief per produkt op. Voorbeelden van produkten van inspectie-diensten zijn: inspecties, vergunningverlening, monsterafname, en advies.
- Voor de categorie ICT-diensten (BPR, IVENT, GDI, P-Direkt) is eveneens een standaardisatie gemaakt van de doelmatigheidsindicatoren. Deze diensten nemen een (gewogen gemiddelde) kostprijs voor beheertaken op. Als te onderscheiden beheertaken worden genoemd: werkplek-, infrastructuur-, en applicatiebeheer. Indien van toepassing neemt een ICT-dienst ook een (gewogen gemiddelde) kostprijs/uurtarief op voor ontwikkeltaken.
- Voor Subsidiediensten (AGNL, AgSZW, DR, DUO) is een standaardisatie gemaakt. Deze diensten vullen in plaats van de kostprijs per produkt, de uitvoeringskosten per behandelde aanvraag in. Het betreft hier het gewogen gemiddelde van de uitvoeringskosten bezien over alle subsidie regelingen.

Verklarende variabelen:

Een getal op zich krijgt pas meerwaarde en diepgang als het in perspectief wordt geplaatst. Daarom is een goede toelichting op de doelmatigheidsindicatoren van het grootste belang. In de toelichting wordt gebruik gemaakt van zogenaamde verklarende variabelen voor zover relevant. Het gaat hier om de voor de baten-lastendiensten meest betekenisvolle variabelen. Aangegeven wordt waarom deze variabelen het meest inzicht geven in de doelmatigheid van de dienst. Naar keuze van de dienst kunnen deze getallen absoluut of geïndexeerd worden opgenomen.

Voorbeelden van verklarende variabelen zijn: percentage overhead, verhouding tussen direkt en indirecte kosten, declarabiliteit, percentage externe inhuur, ziekteverzuim, wijzigingen in het 'productie-proces' bijvoorbeeld als gevolg van toenemende complexiteit van regelgeving; wijzigingen als gevolg van een toe- of afname van de vraag naar produkten of diensten; aantal locaties per organisatie-eenheid, nieuwe wetgeving, personeelsopbouw, etc.

Topinkomens

Het overzicht op grond van artikel 6 van de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens wordt alleen centraal in het departementaal jaarverslag opgenomen. Dit overzicht wordt dus niet in de baten-lastenparagraaf opgenomen.

3.90 Voorstel van indemniteitswet

Vaststelling van een indemniteitswet met betrekking tot de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar .....

VOORSTEL VAN WET

Wij Beatrix, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo wij in overweging genomen hebben, dat op grond van artikel 89, eerste lid, van de Comptabiliteitswet 2001 een voorziening dient te worden getroffen tot opheffing van het bezwaar van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van de rechtmatigheid van de verplichtingen/uitgaven/ontvangsten (*noot: Al naar gelang van toepassing.) die zijn opgenomen in de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar .... en die betrekking hebben op .....

Zo is het, dat Wij, de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze

Artikel 1

Het bezwaar van de Algemene Rekenkamer ten aanzien van de rechtmatigheid van het verplichtingenbedrag/uitgavenbedrag/ ontvangstenbedrag ad EUR ..... bij begrotingsartikel ... (*noot: Artikelnummer invullen.) (.....) (*noot: Artikelomschrijving opnemen.) van de begroting van de uitgaven/ontvangsten van het Ministerie van ..... (..) voor het jaar ..... wordt opgeheven.

Artikel 2

Deze wet treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het Staatsblad waarin deze wet wordt geplaatst.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van ....

Algemene Toelichting

Indien er meer dan één bezwaar opgeheven dient te worden, dient dat voor elk bezwaar in een afzonderlijk wetsartikel te worden geregeld.

geschatte investeringssom via de Leenfaciliteit	..... (*noot: Expliciet zal worden aangegeven welke aannames zijn gehanteerd met betrekking tot gebruikerszaken, huur en eigendom.)					
Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013
geschatte uitfinanciering						
geschatte gebruikersvergoeding						

IN TE VULLEN DOOR MINISTERIE (3e fase)

Dekking geschatte gebruiksvergoeding (x € 1.000)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
jaar						
vrijval huidige gebouwen						
overige dekking binnen begroting						
generale claims						
voor akkoord ministerie						

Algemene Toelichting

De berekening van de geschatte investeringssom geschiedt o.a. aan de hand van het aantal medewerkers in FTE's (of analoge kengetallen). Op basis van het aantal FTE's wordt een vertaalslag gemaakt naar functioneel nuttig oppervlak in m2 en achtereenvolgens bruto vloeroppervlak in m2. Derhalve dient zeker een inschatting gemaakt te worden van het bruto vloeroppervlak in m2, indien het aantal medewerkers in FTE's niet kan worden aangegeven.

4.10 Eindejaarsmarge

Eindejaarsmarge	Bedrag in duizenden Euro afgerond Aanwending / dekking eindejaarsmarge
a. Artikel / doelstelling / instrument	
b. Artikel / doelstelling / instrument	
c. etc	
Totaal:	

Algemene Toelichting

In de beleidsbrief wordt een overzicht opgenomen met de totale eindejaarsmarge, gesplitst naar de beleidsartikelen waarop deze wordt ingezet (conform dit model) en aangegeven wordt om welke reden de middelen op dat artikel worden toegevoegd en waar eventueel sprake is van overlopende verplichtingen.

4.50 Bijlage RWT's en ZBO's bij de begroting

Naam organisatie	RWT ZBO	Functie ikel	Begrotingsart ikel	Begrotingsramingen	Apparaatskosten/ Begr.kosten	Verwijzing (URL-link) naar website RWT/ZBO
------------------	---------	--------------	--------------------	--------------------	------------------------------	--

Algemene Toelichting

RWT:

alleen een kruisje (X) plaatsen als de organisatie een RWT is.

ZBO:

Alleen een kruisje (X) plaatsen als de organisatie een ZBO is.

Functie:

de belangrijkste publieke (wettelijk geregelde taken) van de ZBO en RWT in maximaal 100 woorden beschrijven.

Begrotingsartikel(en):

artikelen noemen op basis waarvan het begrotingsgeld wordt verstrekt.

Begrotingsramingen:

begrotingsramingen voor het volgende jaar.

Apparaatskosten/ Begr. kosten:

kosten voor personeel en materieel die nodig zijn om de organisatie te doen functioneren.

Verwijzing (URL-link) naar website RWT/ZBO:

link naar de websites van betreffende organisatie.

Verwijzing (URL-link) naar toezichtvisies/-arrangementen:

link naar de website waarop de toezichtvisies-/arrangementen zijn geplaatst.

geplaatst.

Het Bestuur of accountant verklaart dat de rechtmatigheid op orde is:

Indien bestuur of accountant verklaart dat de rechtmatigheid op orde is, wordt dit d.m.v een vinkje (#) aangegeven.

Indien er

sprake is van een negatief oordeel over de rechtmatigheid, wordt een kruisje (X) geplaatst. In dat geval wordt in een uitzonderingsrapportage uitgelegd wat de onrechtmatigheid is, wat de redenen hiervan zijn en welke maatregelen er zijn genomen. Indien de cijfers uit het betreffende verantwoordingsjaar niet voorhanden zijn (t-1), worden de cijfers uit het jaar daarvoor vermeld (t-2). Dit wordt met twee sterretjes (**) gemarkeerd.

Specifieke toelichting op de uitzonderingsrapportage:

Het is niet de bedoeling om ieder jaar een integraal beeld van het toezicht op ZBO's en RWT's te schetsen. Alles op orde, is het basisprincipe van deze rapportagevorm. Belangrijke afwijkingen dienen te worden gerapporteerd. Daarbij wordt tevens aangegeven wat de aanpak is. In het algemeen gaat het hierbij om bijzonderheden die naar voren zijn gekomen uit de rapportages van toezichthoudende diensten. Aandachtspunten hierbij zijn onder meer rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid. Daarnaast kunnen er bijzonderheden zijn die voortvloeien uit de specifieke taken van de RWT's. Deze kunnen onder meer betrekking hebben op de kwaliteit van de dienstverlening, de toegankelijkheid daarvan, de te leveren prestaties etc. Hier geldt hetgeen in de wet- en regelgeving is bepaald voor de relatie tussen de verantwoordelijke minister en de RWT. Dit is over het algemeen uitgewerkt in de departementale toezichtvisie en de toezichtarrangementen. Substantiële stijgingen en dalingen in de omvang van het vermogen dienen hier ook te worden toegelicht.

4.52 Topinkomens

Topinkomens

Op grond van artikel 6 van de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (Stb. 2006, 95) is een overzicht opgenomen van medewerkers die in het verslagjaar meer verdienen dan het gemiddelde belastbare loon van de ministers. Dit gemiddelde belastbare jaarloon is voor 2011 vastgesteld op € 193.000). Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op de navolgende functionarissen.

Bedragen in euro's.

Functie	Belastbaar jaarloon 2010	Pensioen-afdrachten en overige voorzieningen betaalbaar op termijn 2010	Totaal Belastbaar jaarloon 2010	2011	Pensioen-afdrachten en overige voorzieningen betaalbaar op termijn 2011	Ontslagvergoeding	Totaal 2011	Motivering	Opm. erkingen
---------	--------------------------	---	---------------------------------	------	---	-------------------	-------------	------------	---------------

Ruimte voor korte algemene toelichting op de overschrijding en vergelijking met de situatie ten opzichte van voorgaande jaren

Algemene Toelichting

De bovenstaande tekst en tabel worden in de jaarrekening van het jaarverslag opgenomen.

Op grond van artikel 6 van de Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens (Stb. 2006, 95) moet elk departement via het departementale jaarverslag in de jaarrekening een overzicht opnemen van medewerkers die in het verslagjaar meer verdienen dan het gemiddelde belastbare jaarloon van ministers. Departementen rapporteren ook over de onder hen ressorterende onderdelen. De Hoge Colleges van Staat melden de gegevens bij het ministerie van BZK.

Het gemiddelde belastbare jaarloon van ministers wordt door de Minister van BZK binnen zes weken na afloop van het kalenderjaar in de Staatscourant gepubliceerd. Uiteraard moeten ook betalingen die buiten de salarisadministratie om worden gedaan vermeld.

Bovenstaande overzicht wordt gezonden naar het Ministerie van BZK (DG Bestuur/directie APS/cluster Politieke ambtsdragers/normeringsbeleid) via postbus topinkomens@minbzk.nl voor de opname van de gegevens in de Wopt rapportage aan de Tweede Kamer.

Aandachtspunten bij het toetsen van inkomens die in aanmerking komen voor publicatie (voor de exacte formulering zie artikel 6 in Staatsblad 2006, 95):

1. Behandel artikel 6, eerste lid, en artikel 6, tweede lid, apart. Voor zover in het jaar van ontslag tevens een ontslagvergoeding is betaald, wordt deze zowel in de opgave van artikel 6, eerste lid, als artikel 6, tweede lid, betrokken.
2. Voor de toepassing van artikel 6, eerste lid, moet worden gerekend met het belastbare jaarloon en de voorzieningen op termijn. De pensioenafdrachten (zowel werkgevers- als werknemersdeel) vormen onderdeel van de voorzieningen op termijn. Alle pensioenpremies -met uitzondering van de premies voor invaliditeit / arbeidsongeschiktheid worden in de berekening meegenomen. Een ontslagvergoeding waarover loonbelasting wordt afgedragen, wordt automatisch meegenomen in het belastbaar jaarloon. Een ontslagvergoeding in de vorm van een voorziening op termijn wordt hier opgegeven, voorzover die voorziening in het betreffende jaar is getroffen (in het pensioenfonds gestort, enz).
3. Voor ministers, staatssecretarissen en andere personen voor zover de Minister van BZK een besluit daartoe heeft genomen, geldt dat onder het belastbare loon wordt verstaan het belastbare loon, verminderd met de loonbestanddelen die betrekking hebben op getroffen veiligheidsmaatregelen (bijvoorbeeld de fiscale bijtelling voor het gebruik van de dienstauto en de fiscale compensatie hiervan). Zie artikel 6, zevende lid, toegevoegd met Staatsblad 2007, 148. Het besluit wordt, indien van toepassing, aan de desbetreffende instellingen gezonden. Een afschrift van de betreffende besluiten berust bij DGBK (informatie via helpdesk topinkomens: topinkomens@minbzk.nl).
4. De formulering 'Overige voorzieningen op termijn' is ontleend aan artikel 383c van het Burgerlijk Wetboek. Het betreft hier alle reserveringen die afgaan van het bruto loon en die later weer ten gunste vallen van de functionaris. Dit zijn bijvoorbeeld de betalingen ten behoeve van een pensioenvoorziening, voorzieningen voor een VUT-regeling, een sabbatical of levensloopregeling. Deze betalingen zijn in het algemeen op grond van artikel 31 van de Wet op de loonbelasting 1964 niet

aan loonbelasting onderworpen en zijn derhalve niet opgenomen in het belastbaar jaarloon.

5. Ontslagvergoeding.

Onvoorwaardelijk en verspreid over diverse jaren uitbetaald:

a. Voor de toepassing van artikel 6, tweede lid, geldt het volgende: Indien werkgever en werknemer afspreken dat bij ontslag de werknemer een bedrag ontvangt dat verspreid over een aantal jaren wordt uitbetaald zonder dat hier voorwaarden aan zijn verbonden (dus als de uitbetaling van het totale bedrag ongeclausuleerd is) dan wordt in ieder jaar van betaling het in dat jaar door de werknemer te ontvangen bedrag opgenomen, indien de totale vergoeding uitstijgt boven het publicatiebedrag dat geldt/heeft gegolden in het jaar van ontslag of als de werknemer ooit in zijn carrière bij die werkgever op de lijst van artikel 6, eerste lid, heeft gestaan. Indien na enige jaren blijkt dat de som van de jaarlijks te ontvangen bedragen alsnog uitstijgt boven het publicatiebedrag van het jaar van ontslag dienen deze jaarlijks betalingen in dat jaar en de navolgende jaren alsnog opgenomen te worden (de organisatie dient daarbij jaarlijks na te gaan of het bedrag uitstijgt boven het publicatiebedrag).

Onvoorwaardelijk en in één keer uitbetaald:

b. Ontslaguitkeringen die onvoorwaardelijk zijn verstrekt en in één keer zijn betaald, in de vorm van een koopsompolis of lijfrente, worden in het jaar van betaling getoetst aan het publicatiebedrag van het jaar van ontslag. Indien zij worden verstrekt aan een werknemer die ooit bij dezelfde werkgever op de lijst van artikel 6, eerste lid, heeft gestaan, wordt de koopsompolis of lijfrente, ongeacht de hoogte van het bedrag, altijd gemeld.

Onder voorwaarden:

c. Ontslaguitkeringen die jaarlijks onder voorwaarden (geclausuleerd) worden uitbetaald moeten jaarlijks worden getoetst (zie a, doch zullen doorgaans onder de norm blijven).

6. Voor functionarissen die werkzaam zijn in deeltijd (minder dan de normbetrekking) wordt het salaris omgerekend naar een voltijdsbetrekking (bij het Rijk: 36 uur) en daarna getoetst aan het publicatiebedrag.

7. De werkweek van functionarissen die langer werken dan de normwerkweek (36 uur) wordt niet omgerekend naar de normwerkweek (de omrekenfactor kan niet groter zijn dan 1).

8. Dienstverbanden die korter duren dan het kalenderjaar worden niet omgerekend naar jaarbasis.

9. Van functionarissen over wie in het verslagjaar wordt gepubliceerd, worden ook de gegevens over het voorafgaande jaar opgenomen.

10. Gegevens over functionarissen over wie in het voorafgaande verslagjaar is gepubliceerd, doch in het verslagjaar onder de norm blijven, behoeven niet te worden gepubliceerd.

Bij het invullen van het overzicht geldt:

a)

Zonder kennisgeving wordt er van uitgegaan dat het dienstverband gedurende het gehele jaar heeft voortgeduurd. Indien het dienstverband geen heel jaar heeft geduurd wordt dit aangegeven,

b)

De arbeidsduur wordt verondersteld 36 uur per week (full time) te bedragen, tenzij anders aangegeven,

c)

de functienaam wordt specifiek vermeld voor de functie van DG (dus bijvoorbeeld Directeur-Generaal van de .... in plaats van Directeur-Generaal).

Voor de functies beneden het niveau van DG kan worden volstaan met de algemene functienaam en de naam van het departement (dus bijvoorbeeld directeur bij OCW).

d)

Hoe worden de ontslagvergoedingen in de tabel verwerkt:

1) Ontslagvergoedingen die in één keer worden uitbetaald en die opgenomen zijn in het belastbaar loon mogen niet in de kolom "ontslagvergoedingen" worden opgenomen. Dit veroorzaakt namelijk een "dubbeltelling".

2) Ontslagvergoedingen die in één keer worden uitbetaald maar door de werkgever worden gestort in een stamrecht / koopsompolis / lijfrente o.i.d. dienen apart te worden opgenomen in de kolom ontslagvergoedingen (totale storting vermelden)

3) Ontslagvergoedingen over meerdere jaren worden jaarlijks in de kolom "ontslagvergoeding" opgenomen.

e)
Motivering voor overschrijding svp niet te gedetailleerd. Indien er sprake is van een combinatie van posten dan alleen die posten vermelden die samen de overschrijding veroorzaken.

NB
: Wanneer geen sprake is van topinkomens, wordt dit expliciet vermeld.

4.53 Overzicht niet-financiële informatie over inschakeling van externe adviseurs en tijdelijk personeel (externe inhuur)

Inleiding

Let op!

- De bij dit model voorgeschreven 8 categorieën tbv Externe inhuur zijn limitatief van aard. Het is derhalve niet toegestaan om andere categorieën zoals bijvoorbeeld overige toe te voegen!

Externe inhuur die niet kan worden ondergebracht in één van de eerste zeven categorieën, wordt verantwoord onder de categorie Uitzendkrachten. In de toelichting bij de tabel, of door middel van een voetnoot onder de tabel, worden deze uitgaven toegelicht, als het substantiële bedragen of politiek gevoelige inhuur betreft.

- In dit model worden alle uitgaven externe inhuur van het begrotingshoofdstuk verantwoord, van het kerndepartement en van de daaronder ressorterende baten-lastendiensten.

- Dit model bevat een bijlage met de definitie van externe inhuur, de toelichting van de verschillende categorieën met voorbeelden en een lijst met vragen en antwoorden die door de departementen worden/zijn gesteld

Ministerie:

Verslagjaar: 200X

Uitgaven in 200X (Bedragen in € x 1.000)

Programma- en apparaatskosten

1. Interim-management	0
2. Organisatie- en Formatieadvies	0
3. Beleidsadvies	0
4. Communicatieadvisering	0

Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)

0

5. Juridisch Advies	0
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	0
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	0

(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)

0

8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	0
--------------------------------------	---

Ondersteuning bedrijfsvoering

Totaal uitgaven inhuur externen

0

Het is de bedoeling dat dit overzicht als bijlage bij het jaarverslag wordt opgenomen.

Sturingsinstrumentarium externe inhuur

Het kabinet heeft besloten een sturingsinstrumentarium voor externe inhuur in te voeren (brief van de minister van BZK van 24 juni 2009, Tweede Kamer, 2008-2009, 31 701, nr.21). De kern hiervan is een norm voor de uitgaven externe inhuur als percentage van de totale personele uitgaven. De norm heeft het karakter van "comply-or-explain".

In de brief van de staatssecretaris van BZK aan de Tweede Kamer van 29 juni 2010 (Tweede Kamer, 2009-2010, 31 701, nr. 32) met een nadere reactie op de motie-Roemer heeft zij aangegeven dat voor het jaar 2011 een uitgaannorm van 10% geldt.

De berekening van het percentage externe inhuur geschiedt als volgt.

De uitgaven voor het ambtelijke personeel gedefinieerd als 'Personele uitgaven' (salarissen, toelagen, woon-werkverkeer, sociale lasten, gratificaties) en de uitgaven voor het extern ingehuurde personeel (conform het model 4.53) over het afgelopen jaar worden bij elkaar opgeteld. Deze som wordt gedefinieerd als het 'Totaal van de personele uitgaven'. Het aandeel van de uitgaven externe inhuur wordt als percentage van het 'Totaal van de personele uitgaven' genomen.

(*noot: Toelagen voor verblijf in het buitenland (van belang voor de Ministeries van Defensie en van Buitenlandse Zaken worden niet meegeteld in bovenstaande berekening.)

(*noot: De uitvoering van projecten in het kader van het Programma Vernieuwing Rijksdienst leidt tot incidentele externe inhuur die rijksbreed rendeert. Mede met het oog op een transparante verantwoording mag deze inhuur conform besluitvorming van de Ministerraad in 2008 (brief nr. VRD 2008-010: Nadere besluitvorming verdeling investeringsbudget "Programma Vernieuwing Rijksdienst") apart inzichtelijk worden gemaakt in de tabel. Analoog hieraan valt deze inhuur dan buiten de berekening van het voor het sturingsinstrumentarium relevante percentage)

In de toelichting onder de tabel (model 4.53) in het Jaarverslag worden de bedragen uitgaven ambtelijk personeel, uitgaven externe inhuur, het totaalbedrag en het percentage inhuur vermeld.

Ministeries die meer uitgaven dan 10% in het jaar 2011 aan externe inhuur in het Jaarverslag verantwoorden, moeten de hogere uitgaven kort motiveren (zie ook de overgangsregeling hieronder).

De departementen verantwoorden de uitgaven externe inhuur in het boekjaar op kasbasis en de baten-lastendiensten op kostenbasis. Baten-lastendiensten melden daarom in de toelichting dat de externe inhuur op basis van kosten wordt verantwoord en niet op basis van kasuitgaven.

Overgangsregeling

Voor ministeries die in 2008 een hoger percentage kenden dan 13% geldt een overgangsregeling. Voor deze ministeries wordt de 'uitlegnorm' in drie jaar, in gelijke stappen afgebouwd tot 13% in 2011. De betrokken ministeries hebben dit hogere percentage 2008 bij brief aan de Tweede Kamer gemeld en toegelicht.

Voorbeeld

Stel een ministerie kent in 2008 een externe inhuur van 19%. In 2011 geldt de uitlegnorm van 13%. Voor 2009 geldt dan een uitlegnorm van 17%; voor 2010 wordt de uitlegnorm dan 15%.

Rapportage overschrijding maximumuurtarief externe inhuur buiten mantelcontracten

In onderstaande tabel wordt weergegeven in hoeveel gevallen in 2011 door het ministerie (in Nederland) buiten de mantelcontracten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumuurtarief van € 225 (exclusief BTW). (*noot: Het gaat hierbij om het aantal personen dat tegen een hoger dan het maximumuurtarief wordt ingehuurd. Of dit onderdeel is van een contract waarbij meerdere personen worden ingehuurd of dat het een contract is waarbij maar één persoon wordt ingehuurd is niet relevant. Wordt een zelfde persoon gedurende het jaar meer dan één keer ingehuurd tegen een hoger dan het maximumuurtarief dan geldt het aantal inhuurcontracten met deze persoon.)

Inhuur externen buiten mantelcontracten	2011
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	x
Toelichting	

Algemene Toelichting

Met het hanteren van dit maximumuurtarief wordt beoogd dat deze categorie externen naar verhouding geen hoger inkomen geniet dan de maximum bruto bezoldiging voor leden van de zogeheten Top Management groep (TMG), zoals opgenomen in het wetsvoorstel voor de Wet normering uit publieke middelen bekostigde bezoldiging topfunctionarissen (WNT). Deze norm wordt jaarlijks opnieuw vastgesteld. In de gevallen waarin inhuur tegen een tarief hoger dan het maximumuurtarief toch noodzakelijk wordt geacht, wordt deze afwijking gemotiveerd en wordt de motivatie in het desbetreffende inkoopdossier vastgelegd.

4.54 Richtlijn tellen

Inleiding

Voor de goede uitvoering van het monitoren van de voortgang en de resultaten van de operatie vernieuwing rijksdienst is een richtlijn 'tellen' opgesteld met de spelregels en verantwoordelijkheden. Het gaat om monitor voortgang vermindering aantal FTE. De monitor voor de omvang van de rijksdienst verloopt via de rapportages in het Sociaal jaarverslag. De rapportage over omvang van ZBO's wordt door de directies FEZ van de ministeries -waaronder de ZBO's vallen- conform het tijdschema RBV bij BZK aangeleverd.

Naam ZBO	omvang bezetting in FTE (per 31-12-2011)
----------	--

Zie voor informatie over richtlijn tellen en de lijst met ZBO's bijlage II van de Nota Vernieuwing rijksdienst. (www.vernieuwingrijksdienst.rijksweb.nl)

4.55 Driemaands kasprognose

Inleiding

Klik hier voor de toelichting voor het model kasprognoses

Klik hier voor het model

Algemene Toelichting

Het model is in excel aangemaakt en bestaat uit drie modellen:

- * een model voor de departementen;
- * een model voor de agentschappen en
- * een model voor terugkerende betalingen.

Let op!

Het blad voor terugkerende betalingen dient alleen te worden ingevuld als een betaling meerdere keren per jaar plaatsvindt.

Dit formulier hoeft maar een keer per jaar ingevuld te worden,
tenzij er een verandering plaatsvindt.

Indien na inleveren van de kasprognose grote wijzigingen plaatsvinden, is het van belang dat deze onmiddellijk telefonisch worden doorgegeven aan de afdeling Staatsschuld en Schatkistbeheer van het Agentschap van de Generale Thesaurie. Hiervoor kan contact worden opgenomen met:

Angelique de Ceuninck van Capelle 070 - 342 7079

Wing Yan Yip 070 - 342 8768

Edwin Eichhorn 070 - 342 8048

5.01 Toetsingskader Risicoregelingen

Bij invoering van nieuwe garanties en leningen (regelingen), en bij aanpassingen of evaluatie van bestaande regelingen, wordt gebruik gemaakt van het toetsingskader Risicoregelingen. Dit toetsingskader wordt opgenomen in de beleidsbrief. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke nieuwe regelingen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan -vergezeld van het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd.

Klik hier voor de Wordbijlage van dit toetsingskader.

Algemene Toelichting

Nieuwe garanties en leningen (regelingen) en de aanpassingen in bestaande regelingen, zijn altijd onderdeel van de (integrale) besluitvorming in de ministerraad bij het hoofdbesluitvormingsmoment. Aangezien garantieregelingen onder voorafgaand toezicht vallen van de Minister van Financiën, worden voornemens tot het opzetten van (aanpassingen in) garantieregelingen in een zeer vroeg stadium kenbaar gemaakt aan het Ministerie van Financiën. Onderstaande elementen uit het garantiebeleid (toetsingskader, beprijzing en evaluatiecyclus) krijgen daardoor expliciet in samenwerking met Financiën invulling. Alle onderdelen uit het Toetsingskader moeten worden beargumenteerd cq. toegelicht, waar mogelijk gebruik makend van onafhankelijk advies cq. deskundigheid. Doel is vooral om te dwingen tot een heldere afweging over risicoregelingen. Exacte criteria zijn hierbij vooraf niet te geven maar moeten per regeling zoveel mogelijk worden ingevuld en gekwantificeerd.

1. Wat is het probleem dat aanleiding is (geweest) voor het beleid?

Algemene Toelichting

Is dit probleem nog actueel? Wat is de oorzaak van het probleem?

2. Waarom rekent de overheid het tot haar verantwoordelijkheid om het probleem op te lossen en waarom ligt de verantwoordelijk op rijksniveau en niet op decentraal niveau?

Algemene Toelichting

Is de regeling a) ter compensatie van risico's die niet in de markt kunnen worden gedekt en/of b) het instrument waarmee een optimale doelmatigheidswinst kan worden bewerkstelligd? En heeft de regeling een beargumenteerde meerwaarde boven een kasstroom of subsidie?

3. Is er al een andere garantie/wet/regeling die de verplichting ex-/impliceert?

4. Is bekend wat de mogelijke effectiviteit van de betreffende risicoregeling is?

5. Wat zijn de risico's van de regeling?

Algemene Toelichting

a. Hoe staan risico en rendement van de regeling tot elkaar in verhouding?

b. Wat is de inschatting van het risico op de aspecten waarschijnlijkheid, impact, blootstellingduur en beheersingsmate?

c. Wat is het totaalrisico van de regeling?

d. Heeft de minister door middel van de gekozen institutionele inbedding van de regeling, ook als deze op afstand wordt uitgevoerd, voldoende mogelijkheden tot beheersing van de risico's?

6. Welke premie wordt voorgesteld en hoeveel wordt doorberekend aan de eindgebruiker?

Algemene Toelichting

De premie wordt bij voorkeur bij de eindgebruiker van de garantie geheven en loopt via de departementale begroting naar het generale beeld (saldo). Indien inning bij de eindgebruiker niet mogelijk is (of wenselijk is) wordt de premie door het betreffende departement vanuit het specifieke budget afgedragen t.b.v. het generale beeld (saldo). De aan het generale beeld af te dragen premie wordt, na overleg met het vakdepartement, vastgesteld door het Ministerie van Financiën. Bij de beprijzing van risico's geldt de vuistregel dat deze kostendekkend (inclusief uitvoeringskosten) moeten zijn. Voor de jaarlijkse premiestelling wordt een voorschrift gehanteerd van 3% van de maximale blootstelling uit de voorgestelde regeling, tenzij aangetoond kan worden dat een andere premie gerechtvaardigd is. De premie die in rekening wordt gebracht aan de eindgebruiker valt onder de verantwoordelijkheid van het vakdepartement en maakt onderdeel uit van de reguliere budgettaire besluitvorming.

7. Wat zijn de uitvoeringskosten van de regeling?

8. Wat is de einddatum van het risico?

Algemene Toelichting

Bij iedere nieuwe regeling, dan wel de aanpassing van bestaande regelingen, dient een einddatum van de regeling vastgelegd te worden.

9. Hoe wordt de informatie die nodig is om de evaluatie (periodiek en na afloop) van de regeling uit te kunnen voeren verkregen?

Algemene Toelichting

Iedere regeling dient de komende vier jaar langs de criteria uit het toetsingskader gehouden te worden. Deze periodieke toets heeft ten doel enerzijds het herbeziën van het nut en de noodzaak van de regeling (heroverweging), en anderzijds de actualisatie van de kwantificering van de risico's en de beprijzing (herwaardering). De periodieke toets wordt uitgevoerd onder de verantwoordelijkheid van het verantwoordelijke vakdepartement en het ministerie van Financiën. De coördinatie van deze periodieke toets ligt bij het ministerie van Financiën. Stap tien uit het toetsingskader ziet, in tegenstelling tot de overige stappen, op de periode ná beëindiging van de regeling (ex-post). Daarnaast moet voor invoering of aanpassing van de regeling, duidelijk zijn welke informatie benodigd is om een goede evaluatie achteraf mogelijk te maken en hoe deze verkregen wordt.

5.02 Toetsingskader Belastinguitgaven

Bij voorstellen voor fiscale maatregelen in de vorm van een belastinguitgave op het beleidsterrein van een departement wordt gebruik gemaakt van het Toetsingskader Belastinguitgaven. Dit toetsingskader wordt opgenomen in de beleidsbrief. In uitzonderingssituaties waarin dergelijke fiscale maatregelen niet kunnen wachten tot het moment beleidsbrief, geldt dat voorstellen in ieder geval langs de ministerraad gaan -vergezeld van het ingevulde toetsingskader en de uitkomsten worden meegestuurd.

Klik hier voor Wordbijlage van dit toetsingskader.

Algemene Toelichting

Het toetsingskader fungeert als een soort trechter voor de haalbaarheid en wenselijkheid van belastinguitgaven. Als het antwoord op één van de vragen nee luidt, behoeft de volgende stap niet meer te worden gezet. Alleen indien alle vragen bevestigend en bevredigend kunnen worden beantwoord, komt een belastinguitgave aan de orde. Doel is vooral om te dwingen tot een heldere afweging over uitgaven. Exacte criteria zijn hierbij vooraf niet te geven maar moeten per regeling zoveel mogelijk worden ingevuld en gekwantificeerd. De zesde stap over evaluatie ziet, in tegenstelling tot de eerste vijf, in beginsel op de periode ná invoering van de maatregel (ex post). Dat neemt niet weg dat ook ex ante, dus voor invoering of aanpassing van de regeling, duidelijk moet zijn of een goede evaluatie verzekerd is. Bij de evaluaties dienen dezelfde criteria (opnieuw) tegen het licht te worden gehouden. Indien daarbij blijkt dat de regeling niet meer aan een of meer van de gestelde toetsingselementen voldoet, kan dit leiden tot aanpassing of afschaffing van de maatregel. Conform de eisen van Periodiek Evaluatieonderzoek moeten belastinguitgaven periodiek worden geëvalueerd als beleidsinstrument in het kader van een beleidsdoorlichting. (*noot: Zie voor deze eisen de RBV, deel II, paragraaf 3.5 inzake het Onderzoek naar doelmatigheid en doeltreffendheid (RPE).)

1. Is sprake van een heldere probleemstelling?

Algemene Toelichting

Er dient inzichtelijk gemaakt te worden waarom er sprake is van een beleidsprobleem, dat wil zeggen van een met overheidsbeleid te sturen probleem. Deze eerste stap valt in twee delen uiteen:

- Waarom is de overheid de meest aangewezen partij? Duidelijk moet worden waarom oplossingen vanuit markt en/of samenleving (alleen) blijkaar te kort schieten. Als dit laatste bijvoorbeeld voortvloeit uit een informatievoorsprong die de overheid heeft ten opzichte van marktpartijen dient deze voorsprong van de overheid hard te worden gemaakt. Op zelfde wijze dienen andere argumenten voor overheidsinterventie te worden beargumenteerd.
- Waaruit bestaat het probleem en hoe verhoudt dit zich tot het beleidsterrein van het betrokken departement? Hieruit moet duidelijk worden waarom een departement dit probleem tot zijn beleidsterrein rekent.

2. Is het te bereiken doel helder en eenduidig geformuleerd?

Algemene Toelichting

Als duidelijk is dat de overheid een taak heeft bij genoemd beleidsprobleem moet er een te bereiken doel worden gedefinieerd. De zogenoemde SMART-criteria zijn hierbij leidend: specifiek, meetbaar, afgesproken, realistisch en tijdgebonden. Deze criteria moeten zoveel mogelijk kwalitatief en kwantitatief worden ingevuld om zodoende ook achteraf te kunnen evalueren of, hoe en wanneer het doel verwezenlijkt is.

3. Kan worden aangetoond waarom financiële interventie noodzakelijk is?

Algemene Toelichting

Ter realisering van het geformuleerde overheidsdoel bestaat de keuze tussen financiële en niet financiële instrumenten. Gemotiveerd moet worden waarom voor een van beide is gekozen. De keuze voor een financieel instrument dient in te gaan op in elk geval de volgende vragen:

- Kan aangetoond worden waarom niet financiële alternatieven inferieur zijn, bijvoorbeeld te zwaar (sancties) of juist te licht (bijvoorbeeld voorlichting)?
- Hoe verhouden zich de kosten van een financieel instrument met die van de niet financiële instrumenten?
- Welk gedrag probeert de financiële maatregel te sturen en langs welke kanalen kan genoemd instrument dit gedrag beïnvloeden («incentivestructuur»)?

4. Kan worden aangetoond waarom een subsidie de voorkeur verdient boven een heffing?

Algemene Toelichting

Binnen de groep financiële instrumenten bestaat de keuze uit een heffing en een subsidie. Een gemotiveerde afweging moet de keuze tussen beide expliciet maken. Duidelijk moet worden waarom gewenst gedrag effectiever valt te stimuleren door gewenst gedrag fiscaal te bevoordelen dan door ongewenst gedrag te benadelen via een heffing. «Bewijzen» uit (bestaand of nieuw) onderzoek kunnen worden gebruikt om dit aan te tonen; maar ook andere criteria zijn denkbaar.

5. Kan worden aangetoond waarom een fiscale subsidie de voorkeur verdient boven een directe subsidie?

Algemene Toelichting

Zowel bij belastinguitgaven als bij directe uitgaven dienen algemeen geldende begrotingsregels te worden betracht. Voor de directe uitgaven betekent dit dat de subsidie moet worden ingepast in de uitgaven onder het uitgavenkader. Voor belastinguitgaven vereisen begrotingsregels dat de werking van de automatische stabilisatoren niet wordt belemmerd.

De afweging tussen fiscale en niet-fiscale uitgaven gaat in elk geval in op de volgende criteria:

- Doelgroepbereik
- Uitvoerbaarheid, controleerbaarheid en handhaafbaarheid
- Kosteneffectiviteit
- Eenvoud
- Inpasbaarheid in fiscale structuur
- Budgettaire beheersbaarheid

Deze criteria dienen zoveel mogelijk cijfermatig ingevuld te worden. Gelet op het kwantitatieve karakter van vooral de eerste criteria lijkt dit vooral bij deze criteria goed mogelijk.

6. Is evaluatie van de maatregel voldoende gewaarborgd?

Algemene Toelichting

Vooraf dient in elk geval het volgende duidelijk gemaakt te worden.

a. Wat wil men gaan evalueren, dat wil zeggen wat zijn kernelementen hierbij?

b. Hoe wordt evaluatie uitgevoerd, dat wil zeggen welke waarderingscriteria en waarderingsmethoden? c. Hoe vaak gaat men evalueren (minimaal eens per vijf jaar)?

De evaluatie zelf moet alle hierboven genoemde stappen omvatten. Als bij de evaluatie blijkt dat de regeling niet meer aan één of meer van de gestelde toetsingselementen voldoet, is aanpassing of afschaffing van de maatregel geboden.